

LESKOFÇALI GALİP
HAYATI, DÖNEMİ, SANATI, DİVANI
Ve Metnin Bugünkü Türkçesi

LESKOFÇALI GALİP
HAYATI, DÖNEMİ, SANATI, DİVANI
ve Metnin Bugünkü Türkçesi

Ahmet Hamit Yıldız

Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Günay Kut

Bogazici University Library

39001101906041

14

İstanbul

2003

ÖNSÖZ

“İleride Türk şiirinin yenileşmesi işini tetkik edecek olanlar 1860-1900 arasındaki merhaleye bakarken garip bir endişeyle dalgın kalacaklardır; bir müddet yeniliğin lehinde kat’i hüküm vermekte tereddüt edeceklerdir, çünkü bir yenileşme ve bir ilerleme merhalesinde, Türkler’in asıl şiirden daha pes ve sathi bir şiire geçmiş olduklarını görecektir; hele o devirde yaşayan ve Avrupa tesirlerinin her türlüünden azade, tam şarklı bir Yenişehirli Avni Bey’in maruf olan şiir tariflerini okurlarsa büsbütün şaşıracaklardır. Çünkü bu şarklı şairin, şiiri tarif edişi, o aralık hayatta olan en yeni Fransız şairi Arthur Rimbaud’nun tarifine mutabık gelirken...”

Yahya Kemal Beyatlı, “Eski ve Yeni Şiir”

19. yüzyıl, Türk edebiyatı tarihinde klasik ile modernin, doğulu ile batılının, eski ile yeninin birlikte bulunduğu bir dönemdir. Dönemi, “Türk Teceddüd Edebiyatı”, “Batı Tesirinde Türk Edebiyatı”, “Arayışlar Devri Türk Edebiyatı”, “Tanzimat Dönemi Edebiyatı” gibi değişik başlıklar altında incelerken esas itibariyle Batı tesirinde gelişen Türk edebiyatını izlediğimiz ve Divan edebiyatının aldığı veçheyi tam anlamıyla farkedemediğimiz söylenebilir. Halbuki, 19. yüzyılda Divan edebiyatının kendi estetik kriterleri dahilinde ‘değişim’i yaşadığını ifade etmek için birçok sebep vardır. Aslında, modern Türk şiirinin Batı tesirinde başladığı ne kadar doğruysa, onun Divan edebiyatının içinden süzülerek geldiği de bir o kadar doğrudur. Daha yakından izlemeye başladığımızda, bugün ‘modern’ ve ‘klasik’ diye kesin hatlarla ayırdığımız değerlerin, bizzat değişimin yaşandığı dönemlerde daha yumuşak hatlarla ilişkilendiğini görürüz. Bizim edebiyatımızın değişimi de her değişim sürecinde olanı yaşamış; bir yanda yeni fikirler için yeni kalıplar aranırken, öbür yanda eski kalıpların içinde yeni fikirler söylenmiştir. Şurası bir gerçektir ki, ‘form’ düşünceden ve duyarlıktan daha yavaş değişir; o halde Lale devrinden beri esen Batı rüzgarının serptiği tohumları, neden Divan edebiyatı içinde bulamıyalım? Dahası, ‘değişim’ olgusunun hayatın bütün alanlarına dayattığı o kaçınılmaz içgüdü, yaşadığı devri ruhunun havanında döven şairin kalbine uğramamış olabilir mi? 19. yüzyıl Divan şiiri, 17. yüzyılın şiirini ararken bile onunla aynı değildir! El aldığı dil çınarı, yaprakları hafif incelmış de olsa yine gürdür; bu yüzden şair, hala dil zevkini sürdürmeye cesaret bulur. O kadar çoğalmıştır ki örnekler, yeni sözler söylemek ne kadar zorlaşmış olursa olsun, nazirelere nazireler yazarken bile yeni ve güzel bir şey

söyleyebileceğini bilir ve bunu başarır. ‘Tekvin’ sürmektedir çünkü... Aslında onu susturan Batı’dan esen rüzgar değildir; içtimai kıymetlerin her gün daha fazla ihtiyaç haline gelmesidir. Güzelin, güzel ifadenin bilimi olan edebiyat her zaman güzelliği dünyaya indirmenin, onu dünyanın ve zamanın içinden söylemenin sancısını yaşar. Biraz da bu sancıdır 19. yüzyıl Divan şairinin sancısı; bir süre direnir, ama yaşadığı dünya ona daha fazla izin vermez. Bu dünyanın imkanları içinde bulup bulabildiği birkaç yeni hayalin, mazmunun ışığı da yeterli olmayacaktır; onun için belki, olanca gücünü bir daüssıla hasretiyle dilini mükemmelleştirmeye adar. “Daüssıla, eskinin yokluğundan mütevellit boşluğun ızdırabıdır.” Aslında yeni hayallere de ihtiyacı yoktur; kelimelerin, mazmunların sonsuz oyununu tıpkı öncekiler gibi başarıyla tamamlasın yeter. Yüzlerce yıllık şiiri, son bir oyunda kullanacaktır; sırrın kapısını aralama oyunu. Yüzlerce yılın onun eline bıraktığı kelimeler, Rimbaud’nun ‘gökleri açmak için kullandığı çilingir’ değil midir? Devrin hadiseleri onu mistikleştirmiştir bir taraftan, ‘ben’iyle durur sırrın kapısı önünde. Ateşin şiirini yazar, içten kamaşmanın, alevin, güneşin, mumun. Öte yandan ‘millet’ ve ‘vatan’ demeye başlar, mistik bir aşktan birden sosyal bir aşka geçer: ‘Ne efsunkar imişsin ah ey didar-ı hürriyet’. Dolayısıyla Divan şairini kendi şartları içinde değerlendirmek gerekir, altı yüzyıllık bir geleneğin mirasçısı olarak. Zaten ona kendi kavramlarıyla yaklaştığımızda, zamanından ne aldığını ve ona ne verdiğini kendisi bize söyleyecektir. Bu çalışmanın, Tanzimat döneminde Divan şiirini en mükemmel anlamda temsil eden Leskofçalı Galip’i ve 19. yüzyıl şiirini anlamamıza katkı sağlamasını ümit ediyorum. Bu çalışmanın ardında yatan, herşeyden önce Divan şiirini anlama arzusudur; bu yolda ilerlerken bana daima rehberlik eden ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında, ilgi ve birikimiyle destek olan Prof. Dr. Günay Kut’a teşekkürlerimi sunarım.

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	8
1.HAYATI VE ŞAHSİYETİ.....	11
1.1.Hayati.....	11
1.2.Şahsiyeti.....	14
2.DÖNEMİ.....	22
2.1.Dönemin Edebiyat, Kültür ve Fikir Tarihi Açısından Tahlili.....	22
2.1.1.Kültür Değişmeleri ve Fikirler Tarihi.....	23
2.1.2.Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri.....	27
2.1.2.1. Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri: Muhteva.....	27
2.1.2.2.Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri: Dil.....	28
2.1.2.3.Edebi Kuşaklar ve Şiir Görüşleri.....	29
2.1.2.4.Encümen-i Şuara.....	31
3. SANATI.....	34
3.1.Edebi ve Estetik Açından Şiiri.....	34
3.1.1..Sebk-i Hindi.....	35
3.1.1.1..Sebk-i Hindi:Tasavvuf ve Felsefe.....	36
3.1.1.2..Sebk-i Hindi: Üslup ve Dil.....	37
3.1.2.Şiir Görüşü.....	38
3.1.3.Üslubu ve Dili.....	43
3.1.4.Hayal Dünyası.....	47
3.1.5.Şiir İlişkileri.....	48
3.2.Tasavvufi ve Felsefi Açından Şiiri.....	51
3.3.Siyasi ve Sosyal Açından Şiiri.....	68
3.3.1.Siyasi Kavramlar.....	68
3.3.2.Sosyal ve Ekonomik Kavramlar.....	75
3.3.3.Dini Kavramlar.....	81
SONUÇ.....	85
EKLER.....	87-107
BELGELER VE FOTOĞRAFLAR.....	107a-107b
KAYNAKÇA.....	108-113
LESKOFÇALI GALİP DİVANI VE BUGÜNKÜ TÜRKÇESİ.....	
Divan.....	

Metnin Bugünkü Türkçesi.....

KISALTMALAR

Genel Kısaltmalar

b. basım

B.F. Belgeler ve Fotoğraflar

c. cilt

G. Gazeliyyat

G.ek Ek Gazeller

K. Kıt'aat

Kas. Kaside

Kütüp. Kütüphanesi

Met. Metali'

Mnz. Manzum

Müf. Müfredat

N.G. Na-tamam Gazeliyyat

Tah. Tahmis

Tar. Tarih

Bibliyografya Kısaltmaları

AKDITYK Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

DİA Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

SATŞ Son Asır Türk Şairleri

GİRİŞ

Türk tarihinde, 19. yüzyılda daha belirgin hale gelen yenileşme çabaları II. Osman devrine kadar götürülebilir. 1622 Polonya seferinden sonra inkılap fikirlerini icraata koymaya başlayan II. Osman, Kapıkulu Ocağı'nı ve Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istemiş ve hatta bazı ilmiye mensuplarıyla birlikte değişimin önünde duran bu kurumların tesirlerinden kurtulmak için payitahtı Bursa'ya nakletmeyi düşünmüştü (Öztuna, 1992, 217). Osmanlı İmparatorluğu'nda, III. Selim devrinde teknik alanda görülen yenileşme çabaları, II. Mahmud devrinde kültür alanında ortaya çıkmaya başladı. Böylece, siyasetten ekonomiye, felsefeden eğitime kadar hayatın her alanında büyük değişimler meydana geldi. Ancak, bu dönemin edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar genel anlamda 'değişim' olgusunu sadece Batı tesiri altında gelişen edebiyat dahilinde ele almaktadırlar. Oysa bu dönemde edebi üretiminin kaynağı olan Divan edebiyatı da kendi şartları dahilinde bir değişim geçiriyordu. Şiirin müştereklerini oluşturan mazmunlar hususi telakkiler içinde, şairlerin beyitlerinde dönüşmeye devam ediyor; poetik davranışın odağı olan 'vech-i şebah'ler, 'benzetme nisbetleri' yavaş yavaş başkalaşyordu. Bu çalışmamızda çıkış noktamızı oluşturan, edebi vakıanın değişime olan yatkınlığıdır. Şair açısından bakıldığında, "ben'e ilişkin bütün zamanlarda aynı şekilde hakikat / doğru olduğu düşünülebilecek hiçbir 'metadil' yoktur. Kendi kendini tanımlamanın dili, ben'in temel özellikleri itibariyle kalmasına izin vermez. Çünkü her ben, kısmen bir toplumsal / sosyal üründür" (Wachterhauser, 1986, 132). Dolayısıyla, 'anlam' tarihsel olarak değişecektir ve değişiyor olmalıdır. "Sosyal ve kültürel değişimin yoğun olarak yaşandığı bir zaman diliminde (19. yüzyılda) eser veren Divan şairi ve ortaya koyduğu eseri hangi saikler altında değişmektedir ve bu değişim, Divan şiiri ürünlerinde muhteva ve üslup olarak nasıl bir hususiyet arz etmektedir?" sorusu tezimizin temel problemi oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak, "Leskofçalı Galip Bey'in şiiri hangi gelenekler ve tesirler altında ortaya çıkmış ve dönemin sosyal ve kültürel değişiminden nasıl etkilenmiştir?" sorusu tezimizin ikinci çıkış noktasını teşkil etmektedir. Bu problemleri çözmek için ortaya koyduğumuz yöntem, insan bilimlerinde vakıaları anlamının temel araçlarından olan 'Kültür' (Bildung) kavramı etrafında dönmektedir. Önce hayatını ve şahsiyetini tanımaya çalıştığımız

Leskofçalı Galip Bey'in eser vermiş olduğu dönemin 'Kültür'ünü en geniş anlamıyla, fikirler tarihinden edebiyat tarihine uzanan bir perspektif içinde algılamaya çalıştık. Diğer taraftan, bir dönemleştirme çabası olarak gördüğümüz edebiyat tarihinin kırılma noktalarını saptayabilmek için, 'kuşak' kavramından yararlandık. Bu çerçevede içinde, ilişkili kuşakların şiir görüşlerini inceleyerek, bu görüşlerin oluşumuna tesir eden büyük akımları tanımaya çalıştık. Daha sonra, dil ve muhteva itibariyle daha yakından tanımaya çalıştığımız Tanzimat dönemi şiirinin temsilcisi konumunda olan 'Encümen-i Şuara'yı 'takım' kavramı çerçevesinde anlamak başlıca uğraşımız oldu. Bu bilgilerin ışığında genel anlamda resmini çıkardığımız dönemin karakteristik şairlerinden Leskofçalı Galip Bey'in sanatını gerek 'edebi ve estetik', gerek 'tasavvufi ve felsefi', gerek 'sosyal ve ekonomik' açıdan çözümlemeye çalıştık. Diğer taraftan çalışmamızın, Galip şiirinin estetik bakımdan bağlı olduğu 'Sebk-i Hindi' akımı hakkındaki bilgileri toparlayıcı ve yeni bilgilerle destekleyici olmasına gayret ettik. Galip şiirinin muhteva bakımından bağlı olduğu tasavvufu ise, Osmanlı geleneğindeki kültürel kaynaklarıyla ilişkili olarak daha yakından gözlemlemeye çalıştık. Bu anlamda tezimizin, Divan şiiri araştırmalarında önemli yer tutan, şiir gelenekleri ile tasavvuf öğretilerinin ilişkisi bağlamında yeni bilgiler ve yorumlar getirdiğini düşünüyoruz. Bunun yanında, sosyal ve siyasi muhtevanın Divan şiirine kendi estetik kaideleri içinde girişi konusunda da, Galip şiirinin sosyal ve siyasi veçhelerini gösterirken verdiğimiz bilgilerin alana katkı sağladığını düşünüyoruz. Ayrıca çalışmamızın 'Ekler' bölümünde vermiş olduğumuz Leskofçalı Galip Divanı'nda geçen belli başlı kavramlar, yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalarda fikir verebilecek mahiyettedir. Bu çalışmanın yapılması, Leskofçalı Galip Bey hakkında M. Kayahan Özgül tarafından yapılan çalışmanın (Leskofçalı Galip-Hayati ve Eserleri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987) tam anlamıyla yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Sözkonusu çalışma, büyük ölçüde İbnülemin Mahmut Kemal'e dayanarak, esas itibariyle biyografik malzeme üzerinde durmuş ve dönemin tahliline girmediği gibi, divanın metni üzerinde çözümlenmeler ve yorumlarda bulunmamıştır. Ayrıca bu çalışmada Leskofçalı Galip Divanı'ndan seçilen sınırlı sayıda şiirlere ve anlamlarına yer verilmiş olması bizi, tüm divanı, metnin anlamıyla birlikte ele almaya sevketmiştir. Esas aldığımız metin, İbnülemin tarafından yayımlanan "Divan, Leskofçalı Galip Bey, İstanbul, Asar-ı Müfide Kütüphanesi, 1335" 'te verilen metindir. Ancak, metni latin

harflerine çevirirken, divanın 'İ.Ü. Kütüphanesi İ. Mahmud Kemal İnal Yazmaları' içinde bulunan tek nüshasını, ilgili bölümün kapalı olmasından dolayı görme imkanımız olmadı. 'Leskofçalı Galip-Hayatı, Dönemi, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi' adını taşıyan araştırmamız, çalışmayı tanıtan 'Giriş' bölümünden sonra üç ana bölüm, alt-bölmeler, 'Sonuç', 'Ekler', 'Belgeler ve Fotoğraflar', 'Kaynakça', 'Divan' ve 'Metnin Bugünkü Türkçesi' başlıklarından oluşmaktadır. İlk bölümde 'Hayatı' başlığı altında biyografik bilgiler verilmiş, 'Şahsiyeti' başlığı altında biyografik malzemenin işlenmesine çalışılmıştır. İkinci bölümde, yukarıda sözettiğimiz problematikler ve yöntemler çerçevesinde dönemin tahlili yapılmak istenmiştir. Üçüncü bölümde ise, 'edebi ve estetik', 'tasavvufi ve felsefi', 'sosyal ve siyasi' açılardan Leskofçalı Galip Bey'in şiiri tahlil edilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz, burada gerçekleştirebildiğimiz kadarıyla şiirleri konusunda yaptığımız tahliller en belirgin örneklere dayanmakta, bütün divanın tahlili bir başka çalışmaya bırakılmaktadır.

1.HAYATI VE ŞAHSİYETİ

1.1.HAYATI

Mustafa Galip Bey, Şehsuvar Paşa'nın oğlu İsmail Paşa ile Nişli Mahmud Paşa'nın kızı Tuti Hanım'ın çocukları olarak hicri 1245 (1829-1830)'te Leskofça'da doğar (Mehmet Süreyya, 1892, 543; İbnülemin, Divan, 18; 1930, 29).¹ Tarihi kayıtlara göre Mustafa Galip Bey ve kardeşi Dilaver Bey İsmail Paşa'nın ikinci evliliğinden olan çocuklarıdır; İsmail Paşa'nın birinci evliliğinden ayrıca dört çocuğu bulunmaktadır.² Dilaver Bey, Yahya Kemal Beyatlı'nın anne tarafından dedesidir; bir başka deyişle, Mustafa Galip Bey, Yahya Kemal Beyatlı'nın büyük amcası olmaktadır³ (Yetiş, 1998, 15). Rumeli fatihlerinden olan, İsmail Paşa'nın büyük babası Hasan Paşa'ya, savaşlarda gösterdiği yararlılıklar sebebiyle, Sırbistan'daki Alacahisar Sancağı Ayanlığı ile Niş Sancağı'na bağlı Ürgüp ve Leskofça kazalarındaki geniş malikaneler verilir. Ayanlık makamı, III. Mustafa devrinde Şehsuvar Paşa'ya (Banarlı, 1960, 16), ardından kardeşi Şerif Bey'e ve daha sonra İsmail Paşa'ya geçer. Sırbistan'ın muhtariyetini kazanması sırasında sancak merkezi Alacahisar'dan Leskofça'ya taşınır ve 'ayanlık' yerine 'kaimmakamlık' (kaymakamlık) getirilir. Böylece 'mir-i miran' rütbesiyle Leskofça Kaymakamı olan İsmail Paşa, 1845 yılına kadar görevde kalırsa da, bu tarihte yapılan bir tahkikat neticesi Karahisarsahib'e

¹ Bu bölümün yazımında, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Leskofçalı Galip Divanı (İstanbul, Asar-ı Müfide Kütüphanesi, h.1335-m.1919) önsözü (s. 3-47) ve yine aynı yazarın Son Asır Türk Şairleri (İstanbul, MEB Devlet Kitapları, 1930, s. 449-455) adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Bunların dışında Leskofçalı Galip Bey'in hayatından sözeden birinci derecede kaynaklar, Fatim Davud'un 'Hatimetü'l-Eş'ar'ı ve Mehmed Süreyya'nın 'Sicill-i Osmani'sidir. Ancak bu kaynaklardan "birincisi, ...evail-i hayatında yazıldığı için nakıs, ikincisi de noksanı nisbetinde alude-i hatadır" (İbnülemin, Divan, s. 15).

² Leskofçalı Galip Bey'in, İsmail Paşa'nın babası Şehsuvar Paşa'ya ve O'ndan Hasan Paşa'ya ulaşan şeceresi tezimizin 'Belgeler ve Fotoğraflar' bölümünde bulunmaktadır (bkz. B.F.-1). Münir Aktepe tarafından hazırlanmış olan (Yahya Kemal Beyatlı, Bilgi, Kasım-Aralık 1958, c.12, nr. 140-141) bu şecere konusunda bizim kaynağımız Kazım Yetiş'in 'Yahya Kemal' adlı eseridir (bkz.Kaynakça).

³ Yahya Kemal Beyatlı'nın 'Leskofçalı Galip Bey'in Ruhuna' diyerek ithaf ettiği 'Tur'dan Mülhem' adını taşıyan şiiri tezimizin 'Ekler' bölümündedir (bkz. Ek-6).

(Afyon) sürgüne gönderilir. İki sene sonra affedilerek İstanbul'a çağırılan İsmail Paşa, 1266 (1849-1850) yılında Yeniel Kaymakamlığı'na tayin edilinceye kadar İstanbul'da ikamet eder ve vazifesinin başına giderken, oğlunun Sadaret Mektubi Kalemi'ne girmesini sağlar. Bu şekilde başlayan Galip Bey'in memuriyet hayatı, 1268'de (1851-1852) Bosna valisi Veliyyüddin Paşa'nın Divan Katipliği ve Paşa'nın Paris'e büyükelçi atanmasıyla (Özgül, 1987a, 2), Bosna Vilayetine bağlı Panaloka Kaymakamlığı ile devam eder; ancak kaymakamlık görevinden kısa zaman sonra ayrılacak (Mayıs 1853) ve İstanbul'a dönecektir. Bu arada, Bosna'da bulunduğu esnada mahalli eşraftan bir kişinin kızıyla evlenmiştir; bu evliliğinden Muhammed Besalet (h. 1272, m. 1855-56) ile Ayşe (h. 1274, m. 1857-58) ismini verdiği iki çocuğu olacaktır. 1854 yılında, Osmanlı-Rus savaşı sırasında Bahriye Ordusu Kitabeti'ne tayin olunan Galip Bey, Kırım'a gider. İki yıl sonra Hakkari-Van Valiliği'ne getirilen İsmail Paşa, oğlunu yanına çağırarak ve kendisine divan katibi yapacaktır; bu sırada O'nun, eğitimiyle ilgili olarak Van'ın mahalli alimlerinden Arap, Fars dilleri ve edebiyatları hakkında dersler aldığını öğrenmekteyiz. Bir müddet sonra İstanbul'a dönen Galip Bey, Sadaret Mektubi Kalemi'ndeki eski işine tekrar başlayacaktır.

Eski Üsküp Valisi Kani Paşa'nın Emtia Gümrük Emaneti'ne getirilmesiyle, Babali'den katip istemesi üzerine 1859 Temmuz'unda (veya Ağustos'unda) Emtia Gümrüğü Tahrirat Başkitabeti'ne tayin olunur. Burada Sadaret Mektubi Kalemi'nde iken tanıştığı Namık Kemal ve İbrahim Halet Beyler'i yanına aldığını, Namık Kemal'i muavini yaparken, Halet'i yazı işleriyle görevlendirdiğini görmekteyiz. 1860 yılının başında "umur-ı me'muresinde gayret ve ikdamı meşhud olduğundan" Gümrük Tahrirat Müdürlüğü'ne terfi edecektir. Yaklaşık üç sene süren ve İstanbul'da kalmasını sağlayan bu memuriyetlerden sonra, 1861 yılı Ağustos'unda (veya Eylül'ünde) Trablusgarb Eyaleti Gümrük Emaneti'ne tayin olunduğunu, ancak Vali Mahmud Nedim Paşa'yla anlaşamadığı için bir buçuk sene sonra istifa ederek, tekrar İstanbul'a döndüğünü görüyoruz. Mithat Paşa, yeni kurulan Tuna Valiliği kendisine verildiğinde 1864 yılında "erbab-ı liyakatten bazı zevat ile beraber Galip Bey'i de" yanında götürür ve O'na Meclis-i İdare Başkitabeti ile Tuna Gazetesi muharrirliğini tevdi eder. Galip Bey'in editörlüğünü yaptığı Tuna Gazetesi, Türk basın tarihinde Türkçe olarak ve

Türk unsuru tarafından çıkarılan ilk eyalet gazetesidir (Ebuzziya Tevfik, 231).⁴ Tuna Vilayeti örnek alınarak, yeniden teşkil edilen Halep Vilayeti'ne vali olarak atanan Ahmet Cevdet Paşa, 'mektupçuluk' ve 'muhasibecilik' görevleri için Tuna Vilayeti'nin tecrübeli memurlarından ikisinin gönderilmesini talep eder. Bunun üzerine "maharet-i kalemiyesiyle beraber bidayet-i teşkilinden beri vilayet refakatinde bulunarak ehliyet ve liyakati malum ve mücerreb olduğundan," Galip Bey, 'rütbe-i sani' sıfatı ile Halep Vilayeti Mektupçuluğu'na getirilir. Ancak, Mektubi Muavinliği'ne tayinini sağladığı Halet Bey'in, Cevdet Paşa ile arasını bozarak yerine geçmek istemesi üzerine, beş altı ay sonra istifa ederek tekrar İstanbul'a döner.

Galip'in Halep'teki görevinden ayrıldıktan sonra bir memuriyete tayin olunduğuna dair malumat yoksa da, daha sonraları bir nesir derlemesine alınan mektubundan, 1283 (1866-1867) yılında Girit'e gittiği anlaşılmaktadır. O sıralarda zuhur eden Girit isyanını tahkik etmek ve düzeni sağlamak için adaya gönderilen Mustafa Naili Paşa'nın, Galip Bey'i Bosna Valiliği sırasında yanında çalıştıran oğlu Veliyyüddin Paşa'nın tavsiyesiyle Girit'e götürdüğü ve tekrar beraberinde İstanbul'a getirdiği düşünülebilir. Girit'den dönüşünden sonra bir memuriyete tayin edilmeyen Mustafa Galip Bey, otuz dokuz yaşında iken 14 Şaban 1284 (10 Aralık 1867) günü İstanbul'da vefat eder.⁵

⁴ 3 Mart 1865 tarihinde yayın hayatına başlayan Tuna Gazetesi, birinci döneminde (16 Şevval 1281-20 Şevval 1282) Türkçe ve Romence yayın yapmıştır. Gazete, her sayısında devam eden 'Mevadd-ı Hususiye, Mevadd-ı Umumiye, Havadis-i Hariciye, İ'lanat' bölümlerinden ve 'Tercüman-ı Ahval, Ruzname-i Ceride-i Havadis, Takvim-i Vakayi, Tasvir-i Efkâr' gibi dönemin gazetelerinden yapılmış alıntılardan oluşmaktadır (Millet Kütüp. No. 267). Gazetede Leskofçalı Galip Bey'in imzasını taşıyan bir yazı olmadığı gibi, müstakil imza taşıyan herhangi bir yazı da yoktur. Dolayısıyla, sözkonusu muharrirlik haberleri derlemek ve kaleme almak veya bu görevi yerine getiren bir ekibin başında bulunmak şeklinde düşünülebilir.

⁵ M. Kayahan Özgül, 'Leskofçalı Galip' adlı eserinde vefat tarihini 14 Şaban 1284 olarak veriyorsa da, bu tarihin miladi karşılığını, yanlış olarak iki gün sonrasına (12 Aralık 1867) vermektedir.

1.2.ŞAHSİYETİ

Biyografi, sanatkarın şahsiyet çizgilerine ulaşmak ve sanatını daha iyi anlamak için değerlendirilebilir. Edebiyatın kaynağı zihni hayattan ziyade, teessürî hayat olduğu için, ‘edebiyat tarihi’, psikoloji ve biyografinin verilerini dikkate almalıdır (Tarlan, 1965, 17). Bu şekilde yaklaşıldığında, edebiyat tarihi ve fikirler tarihinin ortaya koyduğu bilgiler, biyografi ve psikolojinin ışığında daha yakından görülebilecektir. Bu anlamda, Klasik Türk Edebiyatı araştırmalarında şiirin, şairin ve toplumun hayatıyla ilişkisini, kendi estetik kaideleri içinde tespit etmenin bir vasıtası olarak biyografik veriler ve bunların gösterdiği psikolojik durumlar önem arz etmektedir. Burada, Leskofçalı Galip Bey’in şahsiyet çizgilerini, İbnülemin’in aktardığı veriler ışığında ortaya çıkarmaya çalışacak ve şiirinin ‘edebi-estetik’, ‘tasavvufî-felsefî’ ve ‘siyasi-sosyal’ yönlerini değerlendirirken daha ayrıntılı yapacağımız incelemelere hazırlanmış olacağız..

Birkaç Fırça Darbesi

Galip’in kendisini yakından tanımış olan kişiler tarafından dış görünüşü yönüyle yapılmış tasvirleri, aynı zamanda karakteri ve çevresiyle ilişkileri hakkında birtakım bilgiler vermektedir:

...Leskofçalı Galip Bey [’i] tanımış ve hal ve tavrına ve vecahet-i simasıyla [yüzünün güzelliği] talakat-ı harikuladesine [harikulade konuşması] ve hususa Hersekli gibi, Kemal ve Kazım Beyler gibi etvar-ı laübaliyane [serbest tavırlar] ve güftar-ı bi-bakaneleriyle [sözünü sakınmama] meşhur olanların, O’nun huzurunda şakk-ı şefe etmeksizin [ağız açmaksızın] mebhutane [hayret içinde] ... dinlediklerine hayrette kalmıştım. Pos bıyıklı, kumral ve gür sakallı, hadekaları [gözbebekleri] şiddet-i nazar [bakış keskinliği] infaz eden çeşmanındaki [gözleri] ulviyet-i mehabe [heybetin büyüklüğü] ile beraber gayet mültefit olan bu zat, bazan evzaiyle [tavır ve duruş] öyle bir halet-i şekime [metanet hali] izhâr ediyordu ki, insan o azametın karşısında bayağı lerzenak-ı hiras [korkudan titreme] oluyordu. Piş-i nazarda, güya ki, Nef’i canlanmış da ‘Siham-ı Kaza’sından bir beyit okuyormuş gibi bir halet-i haşyet [dehşet hali] tecelli ediyordu. Galip Bey’in

vechen [yüz itibariyle] Mithat Paşa merhuma garip bir şebaheti [benzerliği] vardı (Ebuzziya Tevfik'ten, Son Asır Türk Şairleri: SATŞ, 451, 452).⁶

Galip Bey, koyu kumral sakallı, melihü'l-vech [güzel yüzlü], asabiyyü'l-mizaç [asabi mizaçlı], fevkalade zeki idi. Ben iki odalı bir evi kendime geniş buluyorum; Şinasi ile Galip, kainatı kendilerine dar görürlerdi. Bunlara dünya müteveccih iken dünyaya sığmadılar, kendilerini yediler (Hersekli Arif Hikmet'ten, SATŞ, 451)

Galip Bey'in lisanında lüknet vardı. Sözü zahmetle söylerdi....Dava-ı liyakat etmezdi (Selanikli Faik Paşa'dan, SATŞ, 452).

Galip Bey, gayet nazik ve mahviyetli, hulasa-i irfan denilecek bir vücut idi (Zeynelabidin Reşit'ten, SATŞ, 452).

Edebi Çevre

Bütün çağdaşları, Leskofçalı Galip Bey'in "çoşkun ve mütehakkim şahsiyetinden, sohbetinin güzelliğinden, etrafına yaptığı tesirden bahsederler" (Tanpınar, 1962, 261). Leskofçalı Galip Bey'in edebi çevresinde Hersekli Arif Hikmet ve Namık Kemal başta olmak üzere Encümen-i Şuara şairlerini görmekteyiz. Galip Bey, edebi sohbetlerin ve şiir münazaralarının yapıldığı Encümen-i Şuara toplantılarının lideri mevkiindedir. Çevresindeki gençlere 'nazire' ödevleri verir, onlara, takip edilecek yolları gösterir, hatta gazellerine teşvik edici ifadelerle süslü nazireler yazar. İbnülemin, O'nun edebiyat alanında çevresine olan etkisini,

⁶ Bu ifadeleri aktaran İbnülemin, O'nun resmini aldığını bazı şiirlerinden çıkararak (bkz. Divan, K. 10, Müf. 8) aradığını ancak bulamadığını belirtir (SATŞ, 451). Ardından "Tuna'da bulunduğu esnada vilayet memurlarının birlikte aldıkları resimleri arasında Galip Bey'in -tarif edilen- şekline müşabih bir resim varsa da, bugün tanıyan kalmadığından O'nun resmi olduğuna hükmetmek kabil değildir." demektedir. İbnülemin'in görmüş olduğu resim, tezimizin 'Belgeler ve Fotoğraflar' bölümüne, Bekir Sıtkı Baykal'ın "Mithat Paşa-Siyasi ve İdari Şahsiyeti" adlı kitabından aldığımız resim olmalıdır (bkz. B.F.-2). Bu resimde, oturanlardan soldan üçüncünün tam arkasındaki kişinin, Ebuzziya'nın ayrıntılı olarak verdiği tarife uymasıyla, İbnülemin'in "Galip Bey'in -tarif edilen- şekline müşabih" dediği kişi olduğu düşünülebilir.

Edebiyat-ı Osmaniyemizi şimdiki tarz-ı latife [güzel üsluba] irca eden [getiren] müessisinin [kurucuların] (Namık Kemal–Ziya Paşa) zaman-ı sabavetlerinde [gençlik dönemlerinde] Galip Bey... yine üstadan-ı belâğatden ma'dud [belâğat üstatlarından sayılan] bir sühan-ver-i şöhret-şiar [şöhret sahibi şair] idi. Bunlar, Galip Bey'in iktidar-ı alisinden [yüksek yatañağinden] birçok istifadeler ettikleri gibi, evail-i eyyam-ı iştiharlarında [ilk tanınma dönemlerinde] yazdıkları eş'ardan ekseri müşarun-ileyhin gazellerine nazire olarak vücuda getirilmiştir (Divan, 7).

ifadeleriyle anlatmaktadır. Diğer taraftan Namık Kemal'in 'Tahrib-i Harabat'ta şöyle söylediğini görmekteyiz:

Asrımızın sühan-şinasları arasında Galip... şairlikçe hepimizden ma'ruftu [tanınıyordu]. Bir derece ki, vezin bilen bir çocuğa sorulsa şahsı bilinmezse namı bilinir. ...edib-i müşarün-ileyh hepimizin indinde vacibü't-ta'zim olan [saygıya layık olan] hakaik-culardan [hakikati arayanlardan] ve her halde hepimizi aciz bırakan nükte-gulardan [güzel söz söyleyenlerden] idi (Divan, 32, 33).

Aslında, Encümen-i Şuara'da oluşan ortam daha önce kahvehanelerde pekişmiştir. Edebi çevre, önce dışarıda memuriyet çevresinde ve dinlenme mekanlarında oluşmuş, daha sonra 'Encümen'e dönüşmüştür. Şairler gündüz kahvehanelerde, gece meyhanelerde dostluklarını sürdürür, itiyatlarını devam ettirirler. Galip Bey de, İbnülemin'in belirttiği gibi bu sohbetlerin aranan müdavimlerindedir.⁷ Bu dönemde şiir çevrelerinde içki alışkanlığının ne kadar yaygın olduğunu, İbnülemin Son Asır Türk Şairleri'nde şair Ali'den sözederken (s.91), "...ekseri erbab-ı liyakatin [liyakat sahiplerinin] ta mebad-i şebabdan [gençlik dönemlerinden] başlayarak hateme-i hayatlarına [hayatlarının sonuna kadar] kadar işret denilen bela-yı hanüman-suza [herşeyi yakıp-yıkan belaya] tevdi-i mal ve can etmeleri [mallarını ve canlarını vermeleri] de kaide-i kadime [eski kaide]

⁷ İbnülemin, Galip'in genç yaşta vefatını içki alışkanlığına bağlamanın yanında "Merd-i mes'ud, seyyiatı ma'dud olandır" (Bahtiyar kişi, hataları sayılı olandır) demektedir. Diğer taraftan Galip, bir beytinde "Zehrdir akıl isen olma meye üftade / Olayımla öleyim bir yazılır imlada" (Müf.9) diyerek içki alışkanlığından olumsuz şekilde sözeder.

olduğundan...” sözleriyle belirtir. Hatta Galip’in şiirleri içinde bazı beyitlerin ve gazellerin içki sohbetlerinde, eski deyişle ‘alem-i ab’da söylendiğini gösteren işaretler vardır.

Daha sonra göreceğimiz gibi birçok sosyo-psikolojik sebepler neticesi biraraya gelen ‘Encümen’ yaklaşık bir yıl kadar sürecek ve Galip Bey’in Trablusgarb’a gitmesinden sonra yavaş yavaş dağılmaya başlayacaktır. Bu arada, her ne kadar ‘encümen’ üyelerinden değilse de Recai-zade Mahmud Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi’nin gençliklerinde Galip Bey’den istifade ettiklerini belirtmeliyiz. Recai-zade, Galip Bey’in vefatından sonra, divanıyla ilgili övgüler içeren bir şiir yazacaktır (bkz.Ek-7). Ahmet Mithat ise ‘Muhaberat ve Muhaverat’ında şöyle diyecektir:

Gençliğimde şiirle ben de iştigal ettim. Tuna Vilayeti Mektubi Kalemi’nde iken, mektubimiz, mümeyyizimiz [katibimiz] ve ba-husus erkan-ı müsevvidinin [yazıcıların] ser-amedî [ileri geleni] olan Galip Bey... gibi behre-i edebiye ile mümtaz olan büyüklerimiz bize birtakım nush-ı edebiye [edebi ödevler] vererek tanzirlerini emr ederler ve nazm u nesirde terakkimize bir gayret-i hayr-hahane ile himmet buyururlar idi (Özgül, 1987a, 42).

Kalem Memurluğu ve Siyasi Tecrübeler

Babası İsmail Paşa tarafından Sadaret Mektubi Kalemi’ne verilmesinden sonra, Leskofçalı Galip Bey’in, sosyal sınıf olarak ‘memurin’ arasına katıldığını görmekteyiz. Bir dönem kalem memuru olarak görev yaptıktan sonra, erken yaşta kaymakam olan Galip’in tekrar ‘kalem’i tercih etmesi, kitabet alanındaki yeteneğine işaret etmektedir. İbnülemin, Galip’in, Mir’at sahibi Refik Bey ve Çaylak Tevfik’in çıkarmış olduğu ‘Letaif-i İnşa’da yeralan birkaç mektubundan bahisle:

Bu mektuplar -yukarıda bil-münasebe üç beş satırı nakl olunan Girit mektubundan anlaşılacağı veçhile- tarz-ı atikde [eski tarzda] yazılmıştır ki,

katibinin o tarz dahilinde haiz olduğu iktidar-ı münşiyaneyi [inşa yeteneğini] irae etmektedir [göstermektedir] (Divan, s. 42, 43).

Mithat Paşa'nın maiyetinde Tuna ve Cevdet Paşa'nın maiyetinde Halep vilayetlerinde umur-ı tahririyeye [yazı işlerine] memur edilmesi, zamanının en maruf [tanınmış] katiplerinden olduğuna bürhandır [delildir]. Zira Mithat Paşa gibi kudret-i kalemiyesi ve Cevdet Paşa gibi kudret-i edebiye ve ilmiyesi müsellemler olan [bilinen] zatlara beğendirecek derecede yazı yazmak, elbette büyük bir iktidara tevakkuf eder [bağlıdır] (SATŞ, 455).⁸

demektedir. Galip, gerek Sadaret Mektubi Kalemi'nde (Başbakanlık Özel Kalemi), gerek vilayetlerde ve gerek gümrük idaresinde edindiği tecrübeler neticesi hükümet işlerinde geniş bilgi ve görgü kazanmış olmalıdır. İbnülemin, O'nun Kani Paşa tarafından kendisine tevdi edilen 'gümrük vergilerinin genel idaresiyle' ilgili talimat şeklinde bir tahriratu, iki haftalık mühleti geçirerek son iki saatte kaleme aldığını ve Kani Paşa'nın "Böyle mühim ve mükemmel bir talimat bir haftada yazılır mı?" diyerek şaşkınlık gösterdiğini anlatır (Divan, s. 44, 45). Diğer taraftan, Namık Kemal'in, Galip Bey'e yazdığı bir mektuptan (N. Kemal, Eylül 1865; Tansel, 1967, 19) Tuna vilayetinde iken, bir 'maarif nizamnamesi' hazırladığını öğrenmekteyiz. Galip Bey, Tuna Meclis-i İdare Başkanlığı'nda görev yaparken, Osmanlı İmparatorluğu'nda belediyeciliğin ilk tohumlarını atan, üç buçuk yıllık valiliği sırasında birçok hizmetin (emniyet sandığı, sanat okulu, vapur şirketi vb.) ilk örneklerini veren ve Yeni Osmanlılar'a yakınlığıyla bilinen Mithat Paşa'nın yanında mesleki ve siyasi tecrübelerini arttırmış olmalıdır.⁹ Diğer taraftan, Mahmud Nedim Paşa'dan ayrıldıktan sonra Mithat Paşa tarafından çağırılması, Osmanlı Devleti'nde ilk partileşme temayülü olan Mithat Paşa-Mahmud Nedim Paşa çekişmesinde (Oktay, 1991, 43) birincisine yakın olması, sosyal hayatta seçtiği konumu göstermektedir. Bu konumun, devleti içten çürüten zayıf devlet adamlarına ve padişahın keyfi idaresine karşı meşrutiyet eğilimi taşıyan bir konum olduğu farkedilebilir. Ayrıca, Galip'in sosyal ve siyasi bakımdan aldığı tavrın devlet işleri konusundaki tecrübeleri yanında bizzat kendi

⁸ Leskofçalı Galip Bey'in nesir örnekleri olan bu mektuplar için bkz. (Özgül, 1987a, 141-145).

⁹ Bekir Sıtkı Baykal, "Mithat Paşa-Siyasi ve İdari Şahsiyeti" (bkz. Kaynakça, Baykal, 1964) adlı kitabında "Mithat Paşa'nın meşrutiyet ve anayasa fikri ve bu husustaki hazırlıkları, Tuna Valiliği zamanına kadar geri gitmektedir" der (s.47).

gözlemlerine dayandığı anlaşılmaktadır. Görev yaptığı devlet kurumu (kalemiye) “ortaöğretim kurumlarının henüz işlevsel özellik kazanmadığı 19. yüzyılın ilk yarısında... başlıbaşına öğretici bir kurumdur. Geleceğin aydınları bu kurumda çıraklık dönemlerini tamamlayarak klasik yönetim geleneği üzerinde etraflı bilgi sahibi olmaktadırlar. Bürokratik mekanizmanın işleyişindeki aksaklıklar bu genç insanların başlıca ilgi alanıdır” (Işın, 1985, 354).

Sosyal Çevre

Galip, zamanının gözde katiplerinden olması yanında, devlet adamları nezdinde asıl, şahsiyetinden ve irfanından dolayı büyük saygı görmektedir. İbnülemin, Galip’in kardeşlerinden Zeynullah Bey’le eski vezirlerden Halil Rıfat Paşa arasında geçen bir konuşmayı aktarır. Zeynullah Bey’in Galip’in kardeşi olduğunu öğrenen Paşa, “Biraderin Galip Bey’le Tuna’da refakat ettik, kemalinden müstefid olduk, o hepimizin üstadıdır, üstümüzde hakkı vardır” diyecektir (Divan, s.35,36). Diğer taraftan Zeynelabidin Reşid, Galip’in, Amedi-i Divan-ı Humayun (Bakanlar Kurulu Başkatibi) Ken’an Bey’in evine geldiğini ve Ken’an Bey’in O’nu, ‘tarif olunamayacak kadar ta’zim ve tekrim göstererek’ ağırladığını aktarır (Divan, s. 35). Bunun yanında Galip’in, dönemin tanınmış devlet adamlarından, ‘Télémaque’ mütercimi Yusuf Kamil Paşa’nın nezdinde ilim ve irfanı itibariyle büyük kabul gördüğünü bilmekteyiz. Galip, doğu irfanının mühim şahsiyetlerinden sayılan Yusuf Kamil Paşa’nın konağındaki edebiyat sohbetlerine devam etmiş, hatta bir devlet büyüğüne yazıldığı bilinen tek şiirini O’nun için kaleme almıştır (Divan, G. 61). O’nun bazı devlet büyükleri yanında hatırı sayılır olmasına rağmen, klasik formu ve üslubuyla kaside yazmamış olması, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Galip, Yusuf Kamil Paşa’ya yazdığı şiiri bile gazel formunda kaleme alacak, hatta yine O’nun arzusuyla Fehim-i Kadim’e nazire olarak söylediği (bkz. Fehim, G. CCLXXIII, Galip, G. 104) gazelin son kısmında Paşa’yı övdüğü kısımları Divan’ına almayacaktır. Galip’in, o dönemde halen yaygın olan ve Yenişehirli Avni Bey gibi ‘meşreb-i sofıyane’ sahibi şairlerin bile sürdürdüğü kaside geleneğini benimsememesini, İbnülemin, ‘huluskarlıktan müberra olma’ [dalkavukluktan uzak olma] tabiriyle ifade etmektedir (İbnülemin, 1969, 238). Nitekim, gerek Mahmut Nedim Paşa’yla gerek Ahmet Cevdet Paşa’yla anlaşamayarak görevden istifa edişine bakılırsa, dönemin

klasik tabiriyle 'ikbal' peşinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, şiirine daha sonra göreceğimiz gibi, 'rind' duyarlığı çerçevesinde yansımış, bu duyarlık tasavvuf anlayışı içinde hayatın 'basit' ilgilerini aşma şeklinde tezahür etmiş olmalıdır.

Tasavvufa Bağlanması ve Milliyetçi Duyguları

Galip'in babasının yanında görev yaparken Van'ın mahalli alimlerinden almış olduğu eğitim sadece edebiyatla sınırlı olmayabilir. Şiirinin muhtevasına bakıldığında ilk anda farkedilebileceği gibi Galip, klasik anlamda felsefe ve mantık okumuş olmalıdır. Diğer taraftan Galip'in tasavvufa ilgi duyduğunu ve Nakşibendi tarikatına intisap ettiğini biliyoruz. İbnülemin O'nun Halidi şeyhlerinden Feyzullah Efendi'ye bağlı olduğunu söyler. Feyzullah Efendi, 'Sicill-i Osmani'de Halıcılar Tekkesi şeyhi olduğu söylenen (Mehmet Süreyya, 1892, c.2, 531), yalnız hakkında yeterli bilgi verilmeyen Silistrelî Hacı Feyzullah Efendi (1805-1876)'dir. Daha önce Malatya'da ve Mısır'da bulunmuş, bir dönem Rumeli'nde irşad faaliyetleri yapmış (Memiş, 2000, 143), bilahare İstanbul'a gelerek (1849) Haliç Halıcılar'da kendi ismine nisbetle tesis ettiği tekkede ilim, sanat ve kültür yönünden zengin bir çevre oluşturmuştur (Gündüz, 1989, 247). Bu atmosferin, dönemin tesirlerinin yanında Galip Bey'in şiirlerindeki tasavvufi duyuya katkı sağladığı düşünülebilir.

Diğer taraftan, yatışmesinde önemli amillerden biri, Galip'in bir 'paşa-zade' olarak dönemin 'zadegan' sınıfından gelmiş olmasıdır. Soyağacı Rumeli fatihlerinden Hasan Paşa'ya ulaşan Galip Bey'in ailesi, kendilerine tımar ve zeamet verilen 'evlad-ı fatihan'dan olmaktadır (Banarlı, 1960, 17). Askeri yöneticiler ve toprak sahiplerinden oluşan aile, bir bürokratik ziraat toplumu olan Osmanlı İmparatorluğu'nda yüksek sınıfa mensup sayılmaktadır.¹⁰ Bu sınıftan geliyor olması, Leskofçalı Galip Bey'in yetişme dönemlerinde atalarının, fütuhat anlayışıyla ilişkili askeri-idari kültürüyle temas etmesini sağlamış olmalıdır.

¹⁰ Burada geçen 'yüksek sınıf' ifadesi ekonomik açıdan değerlendirilmemelidir. Galip Bey'in dönemine kadar aile zenginliğinin, toprakların bölünmesi ve Osmanlı'nın içine düştüğü ekonomik krizler neticesi eski gücünü korumayı tahmin edilebilir.

Nitekim, İbnülemin, Galip Divanı'nın girişinde (s.36) ve Son Asır Türk Şairleri'nde (s.453) hemen hemen aynı ifadelerle şöyle söyler:

Aba ve ecdadından tevarüs eylediği [miras aldığı] haslet-i bahadırane [kahramanlık hasleti], pek genç iken kendini süvariliğe, silahşörlüğe sevk eylediği halde tabiat-ı şî'riyyesi [şair tabiatı], muahharan [daha sonra] her türlü hevesat ve iştilalatına [arzularına ve uğraşlarına] galebe ederek [üstün gelerek] kahramanlığı, meydan-ı beyanda [söz meydanında] göstermeye başlamıştır.

Galip'in daha sonra Namık Kemal'e tesir edecek ve meşhur 'Hürriyet Kasidesi'nin yazılmasına sebep olacak vatansever ve milliyetperver duygularını, 'kalem' tecrübesinin yanında aile kökenlerinden aldığını düşünebiliriz. Hatta oğluna vermiş olduğu, 'bahadırılık, kahramanlık ve cesurluk' anlamlarına gelen 'Besalet' isminde, hem aile kökenlerinden gelen, hem yenilgiler neticesinde ülkede oluşan hassasiyetler farkedilebilmektedir.

Sonuç olarak, sanatı itibariyle ilk bakışta içe dönük bir karakter sergileyen Leskofçalı Galip Bey, kişilik itibariyle dışa dönük bir şahsiyet göstermektedir. Bu kişilik özellikleri, 'içsel dünya görüşüne koşulsuz bağlılık gerektiren gazel'in (Andrews, 1999, 116) bir gereği olmasının yanında, aynı zamanda şiirinin kendi estetik kaideleri dahilinde dönemiyle ve hayatıyla bağları olduğunu işaret etmektedir. Nitekim, tarihi kişiliği çerçevesinde tespit ettiğimiz bu karakter yapısını, sanatını değerlendirirken estetik kaideler ve edebi muhtevalar içinde daha yakından göreceğiz. Bunun için, önce Leskofçalı Galip Bey'in eser verdiği dönemi kültür değişimleri açısından tanımamız gerekmektedir.

2.DÖNEMİ

2.1.DÖNEMİN EDEBİYAT, KÜLTÜR VE FİKİR TARİHİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde, 1839 Tanzimat Fermanı'yla başlayan ve 1856 Islahat Fermanı'yla devam eden dönem, siyasi ve hukuki tarih açısından olduğu kadar, aynı zamanda sosyal ve kültürel tarih açısından bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu dönemin işaretleri, siyasi tarih bakımından 1908 Meşrutiyet ilanına kadar sürmüş olup Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm alanlarda bir değişim mücadelesine tanıklık etmektedir. Batı medeniyetinin, siyasi, ekonomik ve askeri gücünü en ileri safhasına ulaştırdığı, hatta kapitalizmin 'la belle epoque'u (vakt-i saadeti) olarak isimlendirilen dönem (1870-1911), tarihi boyunca Avrupa'yla sıcak temas halinde bulunmuş Osmanlı İmparatorluğu'nda, doğal olarak, Avrupa medeniyetinin seviyesine ulaşmak için bir derleniş-toparlanmış, bir yeniden-yapılanma düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu düşünce, özellikle Osmanlı bürokrasisin 'hikmet-i hükümet' (raison d'etat) anlayışı çerçevesinde, uluslar arası siyaseti gözetken ama aynı zamanda, 'terakki' ihtiyacını derinden derine duyan birçok rasyonel atılımı beraberinde getirmiştir. Bu atılımlar, devletin kurumları ve toplumun yapısı üzerinde birtakım değişimler meydana getirirken, tüm hayat alanlarında olduğu gibi edebiyat alanında eski ile yeni, yerli ile batılı birarada ve beraber varolmuştur. Edebiyat tarihleri, dönemi, klasik edebiyattan modern edebiyata geçişin yaşandığı bir süreç olarak kavramanın yanında, daha fazla ve genel itibariyle, modern edebiyatın başladığı, ilk örneklerini verdiği bir eşik olarak değerlendirmişlerdir. Ancak sözkonusu yaklaşımın dönemi klasik ile modern arasında bir geçiş süreci olarak görmesi, temel olarak 'modern'in yahut 'modern öncesi'nin yapısını anlamasını sağlamış, Klasik Türk Edebiyatı'nın bu dönemde aldığı veçheyi, kendi dahili gelişimi itibariyle kavramaya yeterli olamamıştır. Tanzimat dönemi boyunca devam eden Klasik Türk Edebiyatı'nı, onun varlığını sürdürmesini sağlayan kültürel atmosferi anlayabilmek için, öncelikle, edebi kuşaklara tesir eden kültür değişmelerini, fikirler tarihi

perspektifinden gözlemek (Tarlan, 1965, 17), sonra sözkonusu fikir ve kültür atmosferi içinde edebi kuşakların kırılma noktalarını ve süreklilik çizgilerini (bir yandan toplaşmaların oluşumunu, diğer yandan farklılaşmaların gelişimini) görmek (Kaplan, 1967, 11), daha sonra fikri tarih ile edebi tarihin çizgilerini, buluşma ve kırılma noktalarıyla, birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

2.1.1.Kültür Değişmeleri ve Fikirler Tarihi

19. yüzyılda varolan Klasik Türk Şiiri'ni anlamak için bu dönemde oluşan kültür değişmelerini yakından izlemek gerekmektedir. Kültür değişmesi, "bir toplumun maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe dönüştüren süreç" olarak tarif edilebilir (Turhan, 1951, 58). Bu değişmeler, bir başka kültürle temas halinde ortaya çıkabileceği gibi, aynı zamanda kültürün kendi dinamiklerinden gelen değişimler şeklinde ortaya çıkabilir. Bir başka kültürle temas neticesi ortaya çıkan kültür değişmeleri, temel olarak 'kültür aktarımı' (culture transfer) ve 'kültür edinme' - 'kültürleştirme' (acculturation) kavramları çerçevesinde değerlendirilmektedir:

...münferit unsurların iktibasında amil olan psikolojik faktörler esas tutulmak üzere bütün kültür değişmelerini iki terimin şümulü içine sığdırmak mümkündür: Bunlar da 'kültür aktarımı' (culture transfer) ve ...'kültür edinme' (acculturation) terimleridir. ...'kültür edinme' (acculturation) tabiri, biri zorlanmış veya sevk ve idareye tabi, diğeri de 'içtimai kültür karışması' (social-cultural diffusion)... olmak üzere esas itibariyle iki nevi değişme sitüasyonunu ifade eder (Turhan, 1951, 60).

'İktibas' (borrowing) kavramı, kültür değişmesi sürecinde aktarma ve edinme yollarından biridir ve "bir grup veya cemiyetin başka kültürlerden münferit unsurlar veya unsur terkipleri alması" anlamına gelmektedir (Turhan, 1951, 61). Turhan'a göre, Lale Devri'nden III. Selim dönemine kadar olan devre serbest kültür değişmelerine, III. Selim devri, serbest kültür değişmeleriyle mecburi kültür değişmeleri arasında bir intikal safhasına, II. Mahmut ve Tanzimat dönemleri ise mecburi kültür değişmelerine örnek gösterilebilir. 19. yüzyıl şiiri üzerine yapılan ve asıl olarak 'modern'i kavramaya çalışan incelemeler, şiirin

değişimini genel itibariyle ‘iktibas’ kavramı altında izah etmektedir.¹¹ Bu dönemde varolan Klasik Türk Şiiri’nin sosyo-kültürel arkaplanı ise, kültür değişimleri temelinde, ancak yerel kültürün değişim karşısında aldığı tavırlar içinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Klasik Türk Şiiri sözkonusu olduğunda ‘iktibas’ kavramından ziyade, kültür değişmesi çerçevesinde, ‘vaziyet alışlar’dan söz etmek daha doğru olacaktır. ‘Vaziyet-alış’ (attitude), bir insanın veya bir grubun –dünyanın diğer görünüşlerinden ayırt ettiği bir dünya görüşü karşısında- davranışlarından çıkarılan psikolojik süreç örgütlenmesidir (Mardin, 1969, 14). Şüphesiz, Tanzimat döneminde ve onu hazırlayan devrede tüm hayat alanlarında meydana gelen değişimler, siyasetten ekonomiye dinden estetiğe bütün alanlarda ‘alemi telakki tarzı’ nı (conception du monde-Weltanschauung) dönüştürmeye başlamıştır (Fındıkoğlu, 1940, 620). Bu dönemde, yerel kültürün geçirdiği dönüşüm, klasik şiirin muhtevasını ve dolayısıyla estetiğini etkileyecek şekilde, bir ‘vaziyet-alış biçimi’ olarak görünmektedir. III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde Batı bilimi ve teknolojisinin bir derleniş-toparlanış çabası olarak ülkeye ithal edilmeye başlanması, yerel kültürde kökenlere dönüş olarak görülebilecek bir ‘vaziyet-alış’ ortaya çıkarmıştır. Tanzimat öncesi ve sonrası dönemde (1859’a kadar) Batı’dan yalnız teknik mahiyette tercüme yapılrken, felsefe ve edebiyat alanındaki bütün tercümelerin Doğu’dan yapıldığını görmekteyiz. Hilmi Ziya Ülken, ‘Tanzimat’tan Sonra Fikir Hareketleri’ adını taşıyan incelemesinde bunu şöyle belirtmektedir:

Hatta bu devirde garp tekniğine karşı gösterilen mecburi alakanın aksülameli olmak üzere, esasa ait mevzularda şarka daha fazla dönülmüş ve daha çok tercümeler yapılmaya başlanmıştır. Bunun için olacak ki, şarktan en çok tercüme yapılan ve mühim eserlerin nakledildiği devir, garp tesirlerinin gittikçe kuvvetlendiği ve büyüdüğü bu 19. asırdır (Ülken, 1940, 763).

¹¹ Türk edebiyatında 1859’dan itibaren başlayan ve ‘iktibas’ sayılabilecek edebi tercüme, dönemin edebiyat atmosferiyle karşılaştırıldığında daha münferit kalmaktadır. Mehmet Kaplan’ın “Namık Kemal-Hayatı ve Eserleri” adlı çalışmasında gösterdiği gibi bu münferit iktibaslar, doğrudan dönemin ihtiyacı olan birtakım müstakil mevzulara açıklık kazandırmak amacıyla yapılmışlardır (bkz. Kaplan, 1948, 30-31).

19. yüzyıl düşüncesinde fikir taşıyıcılarının geleneğin kelim (felsefe), mantık ve ahlak anlayışına yönelişi yüzyıl ortalarında birçok telif ve tercüme eserin yaygınlaşmasını sağlar. Telif eserler arasında Abdurrahman Sami Paşa'nın 'Rumuzü'l-Hikem'i, Ahmed Hamdi Şirvani'nin 'Makalatü'l-Ürafa fi Mesaili'l-Hükema'sı ve Hayrullah'ın 'Mesail-i Hikmet'i sayılabilir (Yerci, 1987, 157-169). Tercüme eserler arasında Ahmed Cevdet Paşa ve Muhammed Pirizade'nin İbn Haldun'dan 'Mukaddime' çevirileri, İngiliz Kerim Efendi'nin İbn Sina'dan 'Şifa' çevirisi ve 'Begavi Tefsiri' çevirisi, Hoca İshak'ın yine İbn Sina'dan 'Şifa' çevirisi, Abdünnafi Efendi'nin 'Mutavvel', 'Nuhbetü'l-Fikir' ve 'Burhan' çevirileri bu cümledendir (Ülken, 1940, 763). Bunların yanısıra yüzyıl ortalarında klasik ahlak kitapları fikri gündemin merkezini teşkil ederler. Örneğin Rıfat Paşa'nın mekteplerde okutulmak için klasik usül üzere kaleme aldığı ahlak kitabı zaman içinde elli dokuz baskıya ulaşır (Türköne, 1991, 53). Bu telif ve tercüme faaliyetleri, yeni maarif sisteminde mantık ve kelamın (felsefenin) Türkçe okutulması zaruretine cevap verirken, diğer taraftan medrese dışına çıkan dini dünya algılayışının sosyal alanda yükselmesi neticesini doğuracaktır. II. Mahmut döneminin ve Tanzimat devrinin hukuk alanında meydana getirdiği değişimler, -şer'i mahkemeler yanında örfi mahkemelerin kurulması, azınlık haklarında yapılan yeni düzenlemelerle, 'bila tefrik-i cins ü mezhep' formülünün benimsenmesi ve Hristiyanlar'ın hukuki literatürde 'zımmi', halk ifadesinde 'millet-i mahkume' olmaktan çıkmaları- müslüman halkın dini anlayışında bir 'enfüsileşme' ve bireyselleşme meydana getirir (Fındıkoğlu, 1940, 632, 634). 19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri'nin muhtevasına ve estetik değerlerine tesir edecek şekilde, dini dünya görüşünde meydana gelen 'enfüsileşme' (başka deyişle mistikleşme), bir diğer açıdan, III. Selim döneminde Mevleviliğin ve Abdülmecit döneminde Nakşibendiliğin devlet ve halk katında kazandığı yaygınlık çerçevesinde izlenebilir. III. Selim'in askeri ve siyasi alanda her türlü ilerlemenin engeli olarak gördüğü yeniçeri ocağına ve bununla ilişkili olarak yeniçeriliğin manevi dayanağı Bektaşiliğe karşı Mevleviliği tutmasıyla, Bektaşiliğe benzer şekilde merkezîyetçi ve fütüvvetçi olan Mevlevilik (Işın, 1995, 13), gerek devlet kademelerinde gerek edebi alanda eskisine nazaran daha fazla yaygınlaşır. II. Mahmut'un yeniçeri ocağını kaldırması ve Bektaşiliği lağvetmesinin (1826) ardından Abdülmecit döneminde Nakşibendiliğin yükselişe geçtiğini görüyoruz. II. Mahmut döneminde Bektaşiliğe karşı, bir devlet politikası olarak askeri alanda

Mevlevilik, halk arasında ise Nakşibendilik destek bulmuştur (Ortaylı, 1997, 67). Ancak, bu zamanların İstanbul’unda yaygınlık kazanan Nakşibendilik, Horasan çevresinin melameti neşvesini taşıyan Nakşibendiliğinden ziyade, daha sosyal karakterli olan Halidi-Nakşibendilik’tir.¹² Bu dönemde, özellikle halk arasında yaygınlaşan Nakşibendilik saray çevresinde Mevleviliğin yanısıra popüler olmaya başlamıştır. Örneğin, Abdülmecit’in özel hocalarından Şehri Hafız’ın, 19. yüzyılda Müceddidiyi devam ettiren Halidiye şeyhlerinden Abdullah Mekki tarafından halife (şeyh vekili) olarak yetiştirildiğini görmekteyiz. Yine 1830’larda padişahın ailesinden, annesi Bezmi Alem’in ve kızkardeşi Adile Sultan’ın Halidi şeyhlerine intisap etmiş ve tarikatı himaye etmiş olmaları, devlet kademelerinde Şeyhülislam Mustafa Asım gibi ve Pertev Paşa gibi birtakım yetkililerin Halidi-Nakşibendilik’le ilişki kurması sonucunu doğuracaktır (Abu Manneh, 1992, 18). Diğer taraftan birçok askeri idarecinin ve devlet adamının doğrudan ya da dolaylı, müntesip yahut muhip olarak mensup olduğu Bektaşilik, II. Mahmut döneminde devletin desteğini çekmesinden dolayı, önce yeniçeri kahveleri vasıtasıyla, daha sonra Abdülmecit zamanında tekkelerinin tekrar faaliyete geçmesiyle şehir hayatına nüfuz edecek ve yaygınlaşacaktır. Anmış olduğumuz tarikatların nüfuz sahalarının genişliği gözönüne alınarak, 19. yüzyılın tarikatların ve dolayısıyla tasavvufun altın çağı olduğu söylenebilir (Işın, 1995, 14). Bu tespitlerin ışığında, Tanpınar’ın Klasik Türk şiirinin muhteva değişimlerini, siyasi otorite (saray) ile manevi otorite (tasavvuf) arasındaki gidiş-gelişler bakımından izah edişi (Alptekin, 1975, 58) tarihi realitelere uygun görünmektedir. Tanpınar’ın klasik edebiyatı, beş döneme ayırması ve son dönem olarak “18. asrın sonlarına doğru saraydaki bir değişme yüzünden” şiirde tasavvufi devrin başladığını belirtmesi oldukça manidardır. Bu konuda Tanpınar, sözkonusu eğilimin Şeyh Galip’le başlayıp İzzet Molla’dan geçerek Encümen-i Şuara’ya ulaştığını ifade etmektedir (Alptekin, 1975, 58).

¹² Leskofçalı Galip Bey’in mensubu olduğu Halidi-Nakşibendilik konusunda, İrfan Gündüz’ün “Osmanlılar’da Devlet / Tekke Münasebetleri” ve Abdurrahman Memiş’in “Halid-i Bağdadi ve Anadolu’da Halidilik” adlı eserlerine bakılabilir. “Osmanlılar’da Devlet / Tekke Münasebetleri”nde verilen bilgiye göre, Ahmed Faruki (1563-1624)’ye dayanan Müceddidi-Nakşibendilik içinde Halidi-Nakşibendiliği kuran Halid-i Bağdadi (1775-1826) yüzonaltı vekil yetiştirmiş ve bu vekillerini görevlendirerek 19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin birçok şehrinde tasavvufi öğretisini yaymıştır (Gündüz, 1989, 245).

2.1.2.Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri

Edebiyat tarihi, herşeyden önce imge'nin hallerini kavrayabilmek, dolayısıyla estetiğin gelişimini izleyebilmek için ortaya koyulan bir dönemlendirme çabasıdır. Klasik Türk Edebiyatı konusunda yapılan dönemlendirme, temel olarak 'klasik' ve 'klasik-sonrası' kavramlarıyla, 14-17. yüzyıllar ve 17-19. yüzyıllar çerçevesinde yapılmıştır. Bu ayırım, 17. yüzyıldan itibaren Klasik Türk Şiiri'nde başlayan 'Sebk-i Hindi' akımı gözetilerek yapılmış, böylece klasik kavramı birbiriyle ilişkili iki ana sahaya ayrılmıştır. 17. yüzyılda Nef'i, Fehim, Naili ve Neşati'yle temsil edilen 'Sebk-i Hindi', klasik üslubu değiştirerek, estetik anlamda hayal gücünü ve mübalağa sanatını kullanmış, muhteva itibariyle tasavvufu ve fikriyatı şiirin özüne katmış, buna bağlı olarak söz sanatları yerine manaya ve fikre önem vermiş, girift istiarelere, uzun terkiplere başvurmuş; aynı zamanda halk dilinden ifadeleri şiirin bünyesine dahil etmeye başlamıştır (İpekten, 1973, 12-13). 19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri, bu ayırım temel alındığında 'klasik-sonrası' döneme dahil olmaktadır; ancak, 'klasik-sonrası' dönemde, 18. yüzyıldan sonra başlayan gelişmeler, dil ve muhteva itibariyle 'Sebk-i Hindi'yle buluşan ve ondan ayrılan çizgiler içermektedir.

2.1.2.1. Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri: Muhteva

19. yüzyıl şiiri, muhteva itibariyle iki ana çizgide değerlendirilebilir. Bu iki ana çizgi, 'Sebk-i Hindi' akımı içinde biri tüm yoğunluğuyla, diğeri kısmi olarak varolmuş, Batı'yla temasların başladığı Tanzimat öncesi dönemden, özellikle Lale Devri'nden itibaren daha hissedilir hale gelmiş olan 'ledünni'ye ve 'mahalli'ye gidiş çizgileridir (Tanpınar, 1962, 61). Bu iki çizginin arasında, zaman zaman ikisinin de dokusuna katılan bir ara çizgi olarak, 'hikemi'ye yönelişten sözedilebilir. 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyılın başında Nabi şiiriyle, yüzyıl ortalarına doğru Nedim şiiriyle ve yüzyıl sonunda Şeyh Galip şiiriyle ifadesini bulan bu üç çizgi, 19. yüzyılda dönem atmosferinin birtakım icaplarını kazanarak devam etmiştir. Bu iki ana çizgiden Nedim şiirinde görülen 'mahalli'ye yöneliş, 19. yüzyılda Enderunlu Vasıf (ö. 1824), Refi-i Kalayı (ö.1821), Hızrağa Said (ö. 1837), Sermed (ö. 1847) ve Türk Galip (ö. 1876) tarafından takip edilmiştir. Bu

iki ana çizgiden, Şeyh Galip şiirinde görülen ‘ledünni’ye yönelik ise, 19. yüzyılda Leskofçalı Galip (ö. 1867), Hersekli Arif Hikmet (ö. 1903), Yenişehirli Avni (ö. 1883) ve Osman Şems’de (ö. 1893) bir muhteva olarak sürmüştür (Kocatürk, 1964, 587-612). Ancak, belirtilmelidir ki, ister ‘mahalli’ye ister ‘ledünni’ye yönelik olsun, 19. yüzyılda Klasik Türk Şiiri’nin ana teması yine aşk duygusu etrafında örgülenmektedir. Bu anlamda aşk duygusunun terennümünün ‘mahalli’ yönelişte dünyevi aşkın, ‘ledünni’ yönelişte ilahi aşkın renklerine büründüğü söylenebilir.

2.1.2.2. Ondokuzuncu Yüzyıl Şiiri: Dil

Nedim sonrası dönemde ‘mahalli’ye gidiş çizgisine mensup olan şairler, dil itibariyle, klasik ve klasik-sonrası dönemde varolan hassasiyeti devam ettirmemişlerdir. 18. yüzyılda Sümbülzade Vehbi’nin (ö. 1809) ve Enderunlu Fazıl’ın (ö. 1810), 19. yüzyılda Enderunlu Vasıf’ın ve Refi-i Kalayı’nin kullandıkları dil, klasik şiirin kaidelerini ve estetik değerlerini yeterince dikkate almayan bir dildir (Küçük, 1995, 188; Karahan, 1995, 190). Bu dil, Nedim’de İstanbul çelebisinin diliyken, Nedim sonrasında bayağılaşacak, aşk duygusunun terennümünde zevk düşüklüğüyle beraber, klasik mazmun yapısını tam olarak taşıyamayarak, kural-dışına çıkışlarını özellikle aruz hatalarında devam ettirecektir (İpekten, 1989, 9). 18. yüzyıldan devreden bu şiir mirasının 19. yüzyıl başında kültür değişmelerine bağlı olarak, bir tepkiyle karşılandığı ve bu tepkinin özellikle Encümen-i Şuara şairleri tarafından temsil edildiği görülmektedir. Encümen-i Şuara şairlerinin dil bakımından ve estetik yönüyle 17. yüzyıl şiirine, Nef’i’nin, Fehim’in ve Naili’nin şiir diline dönmeleri, imge’yi onlardan tevarüs etmeleri, birtakım araştırmacılar tarafından Neo-Klasik temayül olarak nitelenmiştir (Kocatürk, 1964, 604). Ancak, Neo-Klasik olmaktan ziyade, şiir dili ve estetiği konusunda klasik-sonrası dönemi örnek alan bir yenileniş çabası olarak görülebilecek temayül, Klasik Türk Şiiri’ni 19. yüzyılın ikinci yarısında, verdiği yetkin örneklerle tam olarak temsil edebilmiştir.

2.1.2.3.Edebi Kuşaklar ve Şiir Görüşleri

19. yüzyıl şiirinde ortaya çıkan temayüller ana hatlarını yukarıda çizmiş olduğumuz fikirler tarihi ve kültür değişmeleriyle paralellik arz etmektedir. 19. yüzyıl şiirinde, dil ve muhteva bakımından ortaya çıkan değişimleri görmek için, edebi kuşakları ve bu kuşakların şiire bakışlarını takip edebiliriz. Edebi kuşaklar, kronoloji üzerinde oluşan incelmeler ve kalınlaşmalarla, bir yaş bölgesinin etrafında sayı bakımından farkedilebilen topluluklar teşkil ederler (Escarpit, 1968, 41). Bu kuşakların, ardarda sıralanırken birbirlerine karşı vaziyetleri adeta tez, antitez, yükselen ve inen dalgalar şeklinde gelişmektedir (Kaplan, 1967, 11). Bu anlamda, 19. yüzyıl klasik şiirini, edebi kuşakların sahneye çıktıkları yıllar açısından Vasıf kuşağı (1790-1820), Leskofçalı Galip kuşağı (1820-1850) ve Namık Kemal kuşağı (1850-1880) olarak ayırmamız mümkündür. Bu kuşakların, kültür değişmelerine bağlı olarak farklı edebi tahassüsler taşıdığını görmekte, muhteva ve estetik bakımdan farklı tercihlere sahip olduklarını anlamaktayız. Bunlardan, Leskofçalı Galip kuşağında açık seçik hale gelen ‘klasik’e ve ‘ledünni’ye yönelik kültürde meydana gelen ‘enfüsileşme’ye bağlı gözükmektedir. Bu ‘enfüsileşme’, dönemin şairlerini estetik tercihleri ve muhtevaları açısından bir önceki kuşağa göre farklı sayılabilecek yönlere sevk etmiştir. Leskofçalı Galip kuşağı önceki kuşakta Şeyhülislam Arif Hikmet (1786-1859) ve Süleyman Fehim (1788-1845) gibi öncülere sahiptir.¹³ Arif Hikmet’in şiirlerinde Nef’i, Nabi ve Nedim’in etkileri görülmekte olup üç dilde yazılmış şiirlerini topladığı ‘Mecmua-i Eş’ar’ı dil ve muhteva itibarıyla Vasıf kuşağının özelliklerinden ayrılmaktadır (Bilge, 1991, 366). Diğer taraftan Süleyman Fehim, Encümen-i Şuara’nın yolunu açacak şekilde, ‘mahalli’ye yönelen şiirin atmosferinden ayrılarak, Nef’i, Fehim ve Naili’nin şiir dünyasına, dolayısıyla ‘ledünni’ye dönmüştür (Kocatürk, 1964, 604). Bu anlamda 19. yüzyıl edebiyat kuşaklarının şiir görüşleri ‘enfüsileşme’ye doğru giderek, Nedim sonrası döneme göre değişmeye başlar. Arif Hikmet, bir gazelinde klasisizmin ustalarını anarak, bunların ‘söz üsluplarının kılavuzları’ olduğunu ve şair yaratılışın bunlardan birinin mesleğine uyması gerektiğini ifade

¹³ Bu isimlere, Daniş Bey’i (ö.1829) ve Cavid Bey’i (ö.1834) ekleyebiliriz. Bu şairler “dönemin sonlarının en mühim özelliği olan eskiye dönüş hareketinden etkilenmişler,... özellikle Nef’i’yi taklit etmişlerdir” (Gibb, 1904, 500).

eder (Şeyhülislam Arif Hikmet, Divan, 1283, 163). Leskofçalı Galip kuşağından Yenişehirli Avni, bir divana yazdığı takrizde, şiir telakkisini şöyle anlatır:

Şair o hümâdır ki iki'âleme pinhân
Bir cevvi-i muqaddesde hafıyyü't-tayerândır

(Şair, iki aleme gizli olan bir mukaddes gökte,
hiç görünmeden uçan bir hüma kuşu gibidir.)

Daha sonra, Yahya Kemal tarafından Arthur Rimbaud'nun şiir tarifine benzetilen (Yahya Kemal, Edebiyata Dair, 42) ve Tanpınar tarafından halis şiir telakkisinin ifadesi sayılan (Tanpınar, 1962, 255) bu tarif, Leskofçalı Galip çevresinde oluşan Encümen-i Şuara'nın ve tekrar klasiğe yönelen şairlerin ortak tarifi sayılabilir. Bunu andıran bir başka ifadeye, Leskofçalı Galip'te (Divan, G. 13/5) rastlamak mümkündür:

Gerçi hâkim nazra-ı'âlemde ey Gâlib velî
Ol hümâyım kim felekler cāy-ı cevlandır baña

(Ey Galip, gerçi insanların gözünde toprağım ama
-aslında- göklerde uçan bir hüma kuşuyum.)

Namık Kemal kuşağına gelindiğinde, bir kuşak öncesinden Şinasi'nin başlatmış olduğu çığırda, Avrupa irfanına açılan şairlerin şiir anlayışlarının değiştiğini, ancak, verdikleri ürünler itibariyle bir 'intikal devresi' özelliği göstererek, eski kalıplar içinde yeni fikirler terennüm ettiklerini görüyoruz. Bu kuşak şairleri, özellikle 18. yüzyıl Fransız edebiyatından gelen fikir ve anlayışların tesiri altında ürün vermişlerdir (Tarlan, 1940, 599). Asıl zihni mesailerini, gazete fıkrası, tiyatro ve roman gibi yeni, 'efkar-ı umumiye'ye tesir edecek biçimlere yönlendiren Namık Kemal kuşağı için şiirde aranan, sosyal muhteva ve sosyal faydadır. Namık Kemal'in şiir konusundaki görüşlerine bakıldığında 'edebiyat-ı sahiha' adını verdiği edebiyatın, "gayr-ı ahlaki temayüllerden uzak, vezin ve kafiyeden fazla, ilmi ve akli mahsullere kıymet veren, milli menfaati istihdaf eden" bir edebiyat olarak tarif edildiğini görmekteyiz (Tarlan, 1940, 614-615).

Buna bağılı olarak, dil konusundaki tavırları muhteva konusundaki tavırlarından farklı olmayacak ve dilde sadeleşmeye çalışarak halkın konuştuğı dile gideceklerdir (Kaplan, 1967, 13). Dil ve muhteva konusunda getirdikleri yeniliğın karşısında, temel olarak ‘mübalağa-i Acem’i (İran edebiyatından gelen mübalağa anlayışını) görecek olan (Namık Kemal, Ta’lim-i Edebiyat, XIV) kuşak, hayal yerine fikri esas alarak, Namık Kemal’in şahsında siyasi, Ziya Paşa’nın şahsında hikemi temayüller içinde devam edecektir. Ancak Modern Türk Şiiri açısından Şinasi-Namık Kemal-Ziya Paşa okulunun bir hazırlık devresi sayılabileceğini, Tanzimat Devri Edebiyatı’nda asıl modern öncünün Abdülhak Hamid olduğunu ifade etmek gerekir (Tarlan, 1940, 616). ‘Kuşak’ kavramı çerçevesinde gördüğümüz, dönemin şiir akımları ve eğilimlerini bu şekilde tahlil ettikten sonra, Leskofçalı Galip Bey’in çevresinde oluşan ve dönem içinde bir ‘takım’ (zümre) görünümünü veren ‘Encümen-i Şuara’ya değinmemiz gerekmektedir.

2.1.2.4. Encümen-i Şuara

1861 yılının sonlarında Hersekli Arif Hikmet’in Çukurçeşme’deki evinde bir yıl süresince düzenli olarak toplanan şiir meclisi, ‘Encümen-i Şuara’ olarak isimlendirilmiştir. ‘Cemiyet’, ‘toplantı’, ‘grup’ anlamlarına gelen Farsça ‘encümen’in 19. yüzyılın ortalarından itibaren Arapça ‘meclis’ ve ‘cem’iyyet’ kelimelerinin karşılığı olarak Osmanlılar tarafından kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Kahraman, 1995, 175). 1851’de kurulan ilk ilimler akademisinin özel isim olarak Encümen-i Daniş’i seçmesine bakılırsa, bu isim terkininin, kurumun ilham kaynağı olan Académie Française’den geldiğı ve 18. yüzyıl Fransa’sındaki kullanımına uygun olarak, ‘akademi’ kelimesinin Osmanlıca karşılığı olduğı söylenebilir (Kayaoğlu, 1998, 92,96). Bu anlamda Encümen-i Şuara, kendi döneminde bir özel isim olarak kullanılmamışsa da (Özgül, 1987b, 19-20), 19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri içinde bir akademi ve eğitim zihniyetiyle ortaya çıkmış ilk zümreleşme hareketi olarak değerlendirilebilir. ‘Kuşak’ kavramından daha açıklayıcı olan ve Osmanlı’da, 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan ‘zümre’ (takım), edebiyat alanında “değişik, fakat ortak bir yaş ortalamasına sahip yazarlar topluluğunun bazı olaylar sebebiyle söz alıp”, diğeri edebi anlayışlara bir dönem için sahneyi kapaması olarak tarif edilebilir (Escarpit, 1968, 43). Tanpınar’ın, Leskofçalı Galip’in etrafında örgülenen eski

şiiirin son ‘pléiad’ı (ünlüleri topluluğu) olarak nitelediği (Tanpınar, 1962, 261) Encümeni-i Şuara’nın oluşumunda, ‘zümreleşme’ hadisesini ortaya çıkaran birçok sosyo-psikolojik sebep bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bir ikisi dışında bütün şairlerin doğum veya memuriyet gibi sebeplerle coğrafi ve kültürel anlamda Rumeli’yle olan bağlarıdır. Bir diğeri, şairlerin meslek ve muhit itibariyle birbirine yakınlıkları, birçoğunun bürokrasi kademelerinde, kalemlerde çalışıyor olmaları ve dönemin edebiyat mahfillerinden Abdurrahman Sami Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Mehmed Lebib Efendi konaklarında zaman zaman biraraya gelmiş olmalarıdır. Bir başkası, şairlerin herbirinin Mevlevilik, Nakşibendilik, Kadirilik, Celvetilik gibi tarikatlara mensup olmaları, tasavvufi hayatın içinde müntesip yahut muhip olarak bulunmalarıdır. Bir diğeri ise, Tanzimat’ın getirdiği siyasi atmosferin çeşitli vesilelerle karşısında olmalarıdır. Leskofçalı’yla birlikte encümeni idare eden Hersekli’nin Tanzimat üzerine yazdıkları, genel itibariyle siyasi anlamda verilen sözlerin tutulmaması ve padişahın keyfi idaresinin devamından söz etmektedir. Ayrıca, Tanzimat’la birlikte gelen alafranga merakı, Avrupai değerlerin rağbet bulması, devlet adamlarında beliren zayıflıklar, azınlıklara verilen hakların resmiyet kazanması konularında fikir birliği içindedirler (Özgül, 1987b, 14-19). Bunun yanında, encümen toplantılarında siyasi anlamda neler konuşulduğu pek bilinmemekle beraber 1865’te teşekkül eden gizli Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin kurucularından Mustafa Refik, Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın encümenin üyelerinden bulunması dikkat çekmektedir (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: DİA, 1995, 180). Ayrıca, aşığıda temas edeceğimiz Leskofçalı Galip-Namık Kemal ilişkisi, encümenin lideri mevkiinde olan Leskofçalı’nın Namık Kemal’in hürriyet mücadelesini yakından takip ettiğini göstermektedir (Kuntay, 1944, 27).

Bu sosyo-psikolojik amillerin tesiriyle biraraya gelmiş olan Encümeni-i Şuara şairlerinin asıl meselesi, yukarıda belirttiğimiz gibi, klasik şiiiri ve dil zevkini tekrar tesis etmek olmuştur. Bu yolda, bir teşvik ve tenkit yöntemi olan ‘nazire’ye önem vermişler, 18. yüzyıldan itibaren başlayan ‘müşterek manzume’ tekniğiyle kendi aralarında bir eğitim ve öğretim zemini oluşturmuşlardır. Bir dost meclisi havasında geçen Encümeni-i Şuara toplantılarında eski kültürü bilen ve edebi zevke sahip şairler hafta içinde yazdıkları şiiirleri okurlar, bunlar üzerine fikirlerin beyan edildiği konuşmalarda bulunurlardı. Bu toplantılarda Leskofçalı Galip

Bey'in genç şairlere, 'sağlam ve ahenkli ifadeleri, renkli hayalleri ve ince zevkleriyle tanınan' 17. yüzyılın büyük şairleri Nef'i, Naili ve Fehim'e nazireler yazdırdığı bilinmektedir. Topluluk şairlerinden divan tertip edenlerin eserleri incelendiğinde birçoğunun bu şairlerin şiirlerine nazireler yazdığı (DİA, 1995, 180) ve bu nazirelerin aralarında tekrar nazirelerle aşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Diğer taraftan, devrin kültür değişmelerini tahlil ederken belirttiğimiz gibi, dönemin yükselen değerlerinden olan tasavvuf düşüncesinin etkisi altında, encümenin lideri Leskofçalı'nın ve encümen üyelerinden Kadiri şeyhi Osman Şems'in tasavvufi ilhama dayanan, ince zevklere sahip şiirlerinin, topluluk atmosferinde yazılan şiirlerin muhtevasını büyük ölçüde etkilediği belirtilmelidir. Bunun yanında, Encümen-i Şuara genel kanaatlerin aksine aslında tam anlamıyla şiirde eskiye dönüşü temsil etmemektedir. Klasik nazım şekillerine ve mazmun sistemlerine bağlanmış olmaları, onları bütünüyle eski şiirin devamı olarak görmek için yeterli değildir; kaldı ki, encümen şairleri gelenek içinde bütünüyle 'klasik dönem'e ve onun hassasiyetlerine değil, yeni mazmunlara ve taze hayallere açık olan 'klasik-sonrası' Sebk-i Hindi akımına yönelmişlerdir. Encümen-i Şuara şairleri, dil ve estetik zevkleri itibariyle yöneldikleri 17. yüzyıl şiirinden, yaşadıkları zamanın ruhuna göre seçtikleri 'ledünni' ve 'hikemi' özleri, yeni mazmun ve hayaller çerçevesinde işlemeye devam etmişlerdir. Hatta encümen çevresinde oluşan 'hikemi' muhtevanın, Leskofçalı-Namık Kemal ilişkisinde göstereceğimiz gibi, Namık Kemal-Ziya Paşa okulundaki siyasi, sosyal ve felsefi muhtevanın çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca, daha yakından bakıldığında bazı encümen şairlerinin kısmen 'nev-zemin' alanlarda dolaştıkları görülmektedir: "Mehmed Lebib Efendi'nin aşık tarzında birtakım manzumeleri, Salih Faik'in Sadrazam Ali Paşa için hece vezniyle yazdığı kaside, Deli Hikmet'in koşma tarzında birkaç şiiri, Recaizade Celal'in aşık tarzına özenmesi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'in hece vezniyle yazdıkları şiirler" encümen atmosferinin edebi yenileşme ruhuna yatkınlığını (belli şartlar altında) ifade etmektedir (DİA, 1995, 180). Bu anlamda, Encümen-i Şuara şairlerinin 18. yüzyılın dil bakımından çözülmüş, muhteva açısından zayıflamış şiirine karşı, klasik şiirin değerlerine sahip çıktıklarını ve asırlar boyunca oluşmuş olan klasik şiir estetiğine zarar vermeden yeniliği aradıklarını söyleyebiliriz. Nitekim, Leskofçalı Galip Bey'in şiirini değerlendirirken, tasavvuf ve felsefenin tesirleri altında, geleneğin dahili ilerleyişi içinde değişen ve farklılaşan bir şiirle karşılaşacağız.

3.SANATI

3.1.EDEBİ VE ESTETİK AÇIDAN ŞİİRİ

Şiirlerinden ve şairliğinden söz edenlerin ‘vacibü’t-ta’zim olan hakikat-culardan ve...hepimizi aciz bırakan nükte-gulardan’ (N. Kemal), ‘şair-i muktedir’ (İbnülemin), ‘nevadir-i ma’rifetten’ (Recaizade Mahmut Ekrem) gibi ifadelerle andıkları¹⁴ Leskofçalı Galip Bey, 19. yüzyıl şiiri içinde Klasik Türk şiirini verdiği yetkin örneklerle temsil etmiş biridir. O’nun elimizde bulunan eseri son on yıllık hayatının mahsulüdür. Van’da, babasının yanında Divan Katipliği yaparken, henüz 26-27 yaşlarında iken tertip etmiş olduğu ve ‘Ruh-ı Sani’ ismini verdiği divanın, bir yangın sırasında alevlerin arasında kaldığını biliyoruz. İbnülemin, ‘Divan’ın sonuna eklediği bir muhammes ve üç gazelin bu dönemin mahsulü olduğunu kaydeder; ayrıca elyazması divanında bulunmayan bu gazellerin ‘metanet ve letafetçe’ diğer şiirlerinden farklı olduğunu belirtir (Divan, s. 37). Bu gazellerden biri, Fatin’in Galip’in şiirine örnek olarak ‘Hatimetü’l-Eş’ar’ına aldığı gazeldir; tezkirenin basımı sırasında Galip’in Kırım’a gittiğini söylemesi, o sene 24 yaşının içinde bulunan şairin, şiir dünyasını gösteren bir işaret olarak değerlendirilebilir (Fatin, 1853, 313). Bu anlamda iki safhaya ayırabileceğimiz ve asıl itibariyle ikinci safhasını bilebildiğimiz Galip şiiri, 18. yüzyılda şiirin üslup ve muhteva itibariyle çözümlmesine mukabil, sağlam ifade arayışı içinde, 17. yüzyıl şiirine bağlı birtakım tesirler ve örnekler altında gelişmiştir. İbnülemin’in divanın sonuna eklediği şiirlerden, divanın yanısından sözedden birincisinin ‘Tahmis-i Mısra-ı Fuzuli’ (Fuzuli’nin Mısraını Tahmis) olmasına ve diğer üç gazelde görülen açık Fuzuli tesirine bakarak Galip’in yetişme döneminde ve ilk divanını tertip ettiği yıllarda Fuzuli yolundan gittiği tahmin edilebilir. Galip’in daha sonra, Hersekli Arif Hikmet’in ifadesine göre, çevresinde bulunan ve yetişmelerini

¹⁴ Galip Bey, bir kıt’asında döneminin diğer şairlerine üstünlüğünü şöyle ifade eder:

Kalıp Nef’i-i mu’ciz-güdan evreng-i sühan mahtûl
Hüner-mendân-ı Rûm olmuştu herbir şârda tâlib
Edince şimdi da’vâ tab’ım ol câh-ı mu’allâyı
Dedi hükâm-ı dîvân-ı kazâ el-hükümü li’l-ğâlib
(K.7)

sağladığı şairlere Naili-i Kadim yolunu tavsiye etmesi, O'nun ikinci döneminde 'Sebk-i Hindi' akımına bağlandığını göstermektedir. Hatta birinci dönemde Fuzuli yolundan gitmesi, adeta matematik muvazeneler içinde şiirlerini kuran ve üslup sağlamlığı taşıyan Fuzuli şiirini, ileride 'klasik-sonrası' dönemi benimseyecek olan şair tabiatına daha yakın bulmasına bağlanabilir. Ancak, Galip'in 'Sebk-i Hindi' şairlerinden Naili-i Kadim'i üslup itibariyle tam manasıyla takip ettiği söylenemez; Galip ve yetişmelerini sağladığı Hersekli Arif Hikmet ve Namık Kemal gibi şairler, Gölpınarlı'nın ifadesiyle "Naili'nin bıkır-i fikr [yeni hayaller, yeni mazmunlar] ile ahengini [üslubunu, söyleyişini] taklit edememişler, daha doğrusu Naili'ye tam bir muakkip olamamışlar, O'nun hakim ve belîğ birer mukallidi olmuşlardır" (Gölpınarlı, 1942, 27). Bu ifadeden anlaşılacağı gibi, Galip üzerindeki Naili tesiri belli sınırlar çerçevesinde olup, üslup ve mazmun itibariyle asıl takip etmiş olduğu 'Sebk-i Hindi' şairleri, Nef'i ve Fehim-i Kadim'dir. Leskofçalı Galip Bey'in şiirini değerlendirmeye geçmeden önce 'Sebk-i Hindi' şiirini muhteva ve üslup itibariyle tanımamız gerekmektedir.

3.1.1. Sebk-i Hindi

Klasik Türk Şiiri'nde 'Sebk-i Hindi' (Hind Üslubu) olarak adlandırılan ve 17. yüzyılda Nef'i (ö. 1635), Fehim (ö.1647), Naili (ö. 1666) ve Neşati (ö. 1674) tarafından temsil edilen akımın kökenleri, 16. yüzyılın başlarında Tebriz'de bulunan Akkoyunlu Hükümdarlığı'nın saray çevresine kadar uzanmaktadır. Sultan Yakup'un himayesinde (patronaj) bulunan şairlerden Şirazlı Baba Figani'nin (ö. 1519) başlattığı kabul edilen üslup (İz, 1985, 232), Tebriz'i alarak Safevi Hükümdarlığı'nı kuran (1501) Şah İsmail döneminde ise saraydan destek görmez (Tecrübekar, 1995, 34). Bu durum, başlangıç halindeki akıma mensup şairleri yeni kültür çevreleri aramaya sevkedecektir. Babür Şah'ın Delhi'yi fethederek (1526) Babür Hükümdarlığı'nı kurmasıyla Hindistan'a geçen şairler, Hindistan'a izafeten 'Sebk-i Hindi' denilen üslubu geliştirip olgunlaştıracaklardır. Üslubu geliştiren şairlerin başında Örfi-i Şirazi (ö. 1590) ve Feyzi-i Hindi (ö. 1595) gelmekte olup, daha sonra üslup, Naziri (ö. 1612), Talib-i Amuli (ö. 1626), Kelim-i Kaşani (ö. 1651), Saib-i Tebrizi (ö. 1670) ve Şevket-i Buhari (ö. 1699) tarafından devam ettirilmiştir. Aynı kültür coğrafyasında yer alan Osmanlı ve Babür ülkelerinin ilişkileri, Mir'atü'l-Memalik sahibi Seydi Ali Reis'in Humayun Şah'ı ziyaret için

Delhi'ye gelişinde (1555) belirgin olarak görünmektedir (Konukçu, 1991, 401).Yüz yıl kadar sonra, Nef'i'den başlayarak kasidelerin fahriyye bölümlerinde Örfi'nin, Feyzi'nin, Talib'in adının geçmeye başlaması Divan şairlerinin Sebk-i Hindi'yle ilişki kurduklarını ve akımın önde gelen şairlerini okuduklarını göstermektedir. Ancak, Türk şiir dilinin asıl mecrasını bulduğu, olgunluk dönemine ulaştığı 16. yüzyılda, Acem klasisizmi karşısında bir Türk klasisizmi meydana getiren Divan Şiiri'nin (Köprülü, 1928, 288) 17. yüzyıl boyunca Sebk-i Hindi akımıyla kurduğu ilişki, şiir kudreti bakımından eşit düzeylerde gerçekleşen bir metinlerarası ilişki olmuştur. Sebk-i Hindi akımı, taşıdığı birtakım özellikler yönüyle, gerek muhteva gerek teknik bakımdan klasik dönem şiirinden ayrılmaktadır.

3.1.1.1.Sebk-i Hindi: Tasavvuf ve Felsefe

Sebk-i Hindi üzerine yapılacak yorumlarda özellikle 16. yüzyılın başlarında İran ve çevresinde tekrar canlanan tasavvuf hayatının ve bu dönem boyunca yayılmaya devam eden Şehabeddin-i Sühreverdi'nin (ö. 1191) İshraki Felsefe'sinin (Macit Fahri, 1992, 274) tesirlerini değerlendirmek gerekmektedir. Sebk-i Hindi akımından sözedeki bazı araştırmalarda akım şairlerinin iç dünyalarına yönelmeleri "tabiatı ve insanıyla Hindistan'daki çevreyi yok sayarak kendi içlerine gömülmeleleri"ne bağlanmıştır. Her ne kadar İran ve Orta-Asya'dan Babür Hükümdarlığı'na geçen şairler Hindistan'ı, Babür Şah'ın 'Vekayi'sinde (Babürname) belirttiği gibi sağlık ve mizaç bakımından 'fevkalade safasız' bulmuş (Babürname, 447). olabilirlerse de, Sebk-i Hindi tarzı şiirlerde geçen 'şem', şu'le, nur, şua, berk' gibi ışıkla ilgili tabirler, 'feyz, şuhud, zuhur, keşif' gibi tasavvuf terimleri ve 'heyula, cevher, vücud' gibi felsefi ıstılahlar akımın İshraki anlayışa bağlı bir zihniyet dönüşümünden kaynaklandığını işaret etmektedir. İshraki Felsefe'ye ya da daha doğru deyişle İshraki Hikmet'e göre mevcut olan herşey (varlık), ışık (nur) 'tan ibaret olup bunun zıddı, yokluk anlamına gelen zulmet (karanlık) 'tir. Ancak zulmet, 'nur'un yokluğundan ibaret olup gerçek olan sadece ışık (nur) 'tır. Bu nur birtakım kademeler göstermektedir ki, Nurların Nuru denildiği zaman Tanrı anlaşılacaktır (Keklik, 1987, 97). Herşey, yaratılmış ilk varlık olan İlk Akıl'dan ve dolaylı olarak Nurların Nuru'ndan gelen sonsuz 'feyz'in 'zuhur'udur. Nur, aracısız yahut temsilcisiz olarak kendisini idrak eder;

dolayısıyla onun, aracısız olarak kavranan insan nefsiyle bir benzerliği vardır. İdrak, nefis için arızı bir durum değil, asla ait bir keyfiyettir; bundan dolayı, nefis nazari (akli) bilgilerin yanında keşfi (tecrübi) bilgiye ulaşma imkanına sahiptir (Macit Fahri, 1992, 267, 269, 271). İşraki Hikmet'in sanata yansımalarını ihtiva eden Sebki Hindi akımının şairleri, İşraki tabirler ve kelimelerle konuşurken, diğer taraftan şiir, sonsuz feyz'den istifade etmenin yollarından biri olmaktadır. Çünkü imgenin yahut mazmunun oluşumunda nefis (şairin tabiatı) aynı zamanda kendi kendini idrak etmektedir (iç dünya). Bir taraftan sonsuz feyz'in kainatı durmadan yenilemesi, değiştirmesi karşısında şair, kendi tabiatında imgeler, mazmunlar oluşturarak 'tekvine katılmakta', yaratılanın değil, yaratışın taklidi olan sanatını uygulamaya koymaktadır (dış dünya). Bu zihniyet değişimi, tasavvuf ve felsefenin (hikmetin) tesiriyle, İşraki mektebin, diğer tasavvuf mektepleriyle buluşmasıyla şiirin tabiatını değiştirmeye başlamış; şiir, üslup ve muhteva itibarıyla kendi dahili gelişimini izleyerek başkalaşmaya doğru gitmiştir.

3.1.1.2. Sebki Hindi: Üslup ve Dil

Sebki Hindi şairleri, tasavvufun ve hikmetin tesirleri altında herşeyden önce lafızdan çok manaya önem vermişlerdir. Bu şairlerin manaya önem vermeleri lafzi ihmal ettikleri anlamına gelmemektedir; söz, olgun şiirin gereklerine uygun olarak ince ve zariftir. Bunun yanında muhayyile kuvvet kazanmış, hayal unsurlarına geniş yer verilmiştir. Dış alemde insan ruhuna yönelen Sebki Hindi şairleri, iç dünyalarını ifade etmek için manaya ve hayale başvururken klasik üslupta kullanılan kelime ve terkipleri yeterli bulmamışlar; bunun için halkın günlük konuşmasından kelime ve tabirler alırken, şiirin klasik lugatından birtakım kelimeleri seçerek muhafaza yoluna gitmişlerdir. Hayalin önem kazanmasına bağlı olarak, hayalin oluşumunda tesiri olan mübalağa sanatına daha fazla başvurulmuştur. Yine ince hayalleri ve girift manaları aktarabilmek için tezat sanatından yararlanmışlar; kelime terkiplerini uzatarak girift mana ve ince hayalleri ifade etme yolları aramışlardır. Bu zincirleme tamlamalar, söz sanatlarının şiirdeki önemini azaltmış, sözü uzatan cinas, aks, iade gibi söz sanatlarını hiç kullanmayarak, teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, telmih ve irsal-i mesel gibi hayal ve manaya hizmet eden söz sanatlarına itibar etmişlerdir. Klasik dönemin kullandığı bazı sanatları kullanmamalarından ileri gelen şiirdeki

ritim problemini, daha fazla redif kullanarak çözüme yoluna gitmişlerdir. Aynı zamanda, bu sanatların kullanılması manayı yoğunlaştırmış, sonuç olarak şiirleri kısaltmıştır (İpekten, 1973, 73-75).

3.1.2. Şiir Görüşü (Poetika)

Leskofçalı Galip Bey'in şiir görüşü (poetika) örnek aldığı 'Sebk-i Hindi' akımının şiir anlayışıyla ilişki içindedir. Divan şairleri, mesnevilerin müstakil bölümlerinde ('Der Vasef-ı Sühan', 'Der Vasef-ı Şi'r' gibi başlıklar altında), divanların mukaddime kısımlarında, kasidelerin fahriye bölümlerinde yahut gazellerin makta beyitlerinde şiir hakkında görüşlerini, bir anlamda poetikalarını ortaya koyarlar (Doğan, 2002, 102). Leskofçalı Galip Bey, aynı geleneğe uyarak gazellerinin birtakım beyitlerinde ve özellikle makta beyitlerinde şair ve şiir hakkında görüşlerini belirtmiş; şiirin oluşumu ve özellikleri konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Galip'in poetikasını veren bu beyitlerdeki kavramları, kullanılış biçimleriyle birlikte bir liste halinde gösterebiliriz (bkz. Ek-1)

Bu kavramlar ışığında Leskofçalı Galip Bey'in şiir görüşünü (poetikasını) ortaya koymak istersek, O'nun özellikle vurgu yaptığı şair tabiatından (tab') başlamamız gerekmektedir. Galip, şair yaratılışını 'tab'-ı sühandan' ifadesiyle 'güzel sözler söyleyebilen' bir tabiat olarak vasıflandırmaktadır; bu yaratılış aynı zamanda 'mihriban'dır, aşka ve muhabbete meyillidir; 'ali-himmet'tir, yüce duygularla ilgilidir; 'zü-fünun'dur, zamanının ilimleriyle donanmıştır. Bu vasıfları taşıyan yaratılış, mana alemine miraç yapan (mi'rac-ı ma'na) bir peygambere benzer (peygamber-i tab'); oradan getirdiği manalarla çevresine elmasa, inciye (gevher) benzeyen sözler saçarak güzelliğin ve aşkın tercümanı (terceman-ı hüsn ü aşk) olur. Bu vasıfları ve hususiyetleri taşıyan, güzel ve zarif şiirler ortaya koyan şair yaratılış, zamanın şairlerine meydan okumaktan çekinmeyecektir: kendisini, mana yaratıcısı (hallak-ı ma'ani), güzel ifadenin ressamı (suret-ger-i hüsn-i beyan) olarak niteler; ifade ve manadaki üstün vasıflarıyla bir kural koyucudur (şari'); şairler topluluğunun üstün özelliklere sahip lideridir (hakan-ı kader-kudret-i hayli-şuara), sözde, şiirde, hayalde adeta sözüne itaat edilen bir sultana benzemektedir (melik-i sühan, Hüseyin-i divan-ı nazm, Süleyman-ı hayal). Çoğu klasik anlatım kalıplarına ve şiir geleneğinin mübalağa anlayışına dayanan bu ifadelerden

özellikle ‘kural koyucu’ (şari’) tabiri farklılık arz etmektedir. Bu tabiri, Galip’in ‘Encümen-i Şuara’ içindeki konumuyla ve Hersekli Arif Hikmet, Namık Kemal gibi şairlerin şiir eğitimine destek olmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Galip, diğer taraftan şiiri, aralarında nüanslar bulunan ‘şiir, nazm, sühan, kelim, güftar, söz’ gibi ifadelerle anlatır. Şiir, bir ilim, bir bilgi (fen) olmasının yanında, değeri herşeyden yüksek (cah-ı mu’alla) olan bir taht gibidir (evreng-i sühan); çevresine feyz bahşeder (feyz-i i’caz); adeta ebedi hayat suyuna benzemektedir (ab-ı hayat). Şiir, mana ve lafız olarak iki kısma ayrılır. Mana, şairin gayretiyle ortaya çıkar (himmet); gayret, şairi mana arşına yükseltir (miraç); böylece gerek mana ve gerek lafız renkli, güzel ve süslü olacaktır (rengin). Şiirin oluşumunda şair yaratılışın kendine has yetenekleri rol oynamaktadır. Bunlar, ‘hayal, fikir, endişe, keşif’ gibi, klasik tabirleriyle ‘kuvve-i mütehayyile’ (hayal gücü), ‘kuvve-i müfekkire’ (düşünce gücü) ve ‘kuvve-i vehmiye’ (vehim gücü) yetenekleridir. ‘Hayal’, muhatabını aciz bırakacak, şaşırtıp hayrete düşürecek kadar güçlüdür (i’caz); fikir, sağlam ve doğrudur, hayal içinde bile olsa kurduğu ilgiler sıhhatlidir (selim); bu anlamda hem hayal hem fikir şiirde birlikte ve beraber bulunurlar, birbirlerinin gücünü ve parlaklığını arttırmaları (fikir-i barik-i hayal). Şair, bir manayı ifade etmek, ona suret giydirmek için vehim gücüne (endişe) başvurur, aynı zamanda sezgisi (keşif), akıl aleminin uzağında olan manaları (cünun) ifade etmek için ona yardımcı olacaktır. Bu ifadeler içinde, fikir ve hayalin beraberliğini gösteren ‘hayalin parlak fikri’ (fikir-i barik-i hayal) terkibi, Galip’in şiirinde yeralan ve O’na gelenek içinde hususiyet (originality) kazandıran yönü temsil etmektedir. Bu, Galip şiirinin gerek tasavvufi, gerek felsefi ve gerek sosyal alanlarda hayalinin (imgelerinin) fikirle beslenmiş olmasıyla ilgilidir. Diğer taraftan, şiir mana itibarıyla ‘vahy’e ve ‘ilham’a dayanmaktadır (vahy-aver-i nazm, vahy-aver-i ma’ni, iktibas-ı vahy); şairin eseri ilhamın indiği yerdir (mehbit-ı ilham). Şair, bir yandan gönlün sırlarını keşfetmeyi fikirlerinin üstünlüğüne delil gösterirken, diğer yandan Fatiha Suresi’nin, sözlerinin açıklaması olduğunu belirtir (G. 75/1):

Keşf-i esrâr-ı cünûn i’câzıdır efkârımın

Sûre-i seb‘a’l-meşâni şerhidir güftârımın

(Deliliğin sırlarını keşfetme fikirlerimin aciz bırakan üstünlüğüdür,
Fatiha Suresi sözlerimin açıklamasıdır.)

Galip'in 'metafizik'le kurduğu ilişki, yukarıdaki 'vahiy taşıyan şiir' (vahy-aver-i nazm), 'vahiy taşıyan mana' (vahy-aver-i ma'ni) gibi ifadeler dışında, ayrıca Kur'an'dan yaptığı, 'alleme'l-esma' (isimleri öğretti), 'vema evha' (vahyettiğini vahyetti), 'len terani' (beni göremezsin), 'ma-zağe'l-basar' (bakışı yanılmadı), 'semme vechullah' (Allah'ın yüzü oradadır) gibi tasavvufi yoruma açık ayet iktibaslarında ortaya çıkmaktadır. Buna benzer iktibaslar, gelenek içinde tasavvufi ilhama dayanan ve İlahi aşkın terennüm edildiği şiirlerde (örneğin Divan şiirinin başlangıç dönemlerinde Nesimi'nin 'vahdet-i vücud' anlayışına dayanan şiiri gibi) daha fazla bulunmaktadır (Nesimi, G.1,2,3 vd.). Galip şiirinde, gazel türünün ana teması olan 'aşk'ın, 'aşk-ı ilahi'nin terennümüne hasredildiğini düşünürsek, şiirini tasavvufi yoruma açık ayetlerle beslemesi ve onu 'metafizik'le ilişkili görmesi tabii olmaktadır. Burada, şiirin hem tekniğini ve hem temasını veren 'mazmun-ı ruh' (yüz, yanak mazmunu) ve 'mazmun-ı hat-ı yar' (sevgilinin ayva tüyleri mazmunu) tabirleri önem kazanmaktadır. Galip, 'mazmun' kavramını divanının farklı yerlerinde birbiriyle ilişkili olarak iki kez kullanır (N.G.1/2), (K.2):

Nazm-ı şîrinimde şanma cā-be-cā mazmūn-ı ruh
Şafha-ı āb üzre hāmem tarh eder gülzār-ı feyz

(Hoş ve güzel şiirimde yer yer yanak mazmunu olduğunu sanma,
-aslında- kalemim suyun yüzeyine feyzin gülbahçesini dikmektedir.)

Mazmūn-ı haṭ-ı yār ile ver şîrime revnāk
Her beytimi bir Tūr-ı tecellā-yı cemāl et

(Sevgilinin yanağındaki ayva tüyünün mazmunuyla şiirime güzellik ver.
Her beytimi güzellik tecellisinin bir Tur'u kıl.)

Galip, 'mazmun' kavramını bütün şiirinin, teknik olarak ve tematik açıdan özünü verecek şekilde genişletmiştir. Mazmun, 'zımn' kelimesinin ism-i mef'ulü olup 'zımnen ifade olunmuş' anlamına gelmektedir. Bu yönüyle, ıstılah olarak "bir

mana veya mefhumu, özelliklerini çağrıştırarak kelime grupları içinde gizleme sanatı” şeklinde tarif edilebilir (Pala, 1993, 10). Ancak ‘mazmun’u sadece söz sanatı olarak görmek yeterli değildir; mazmun, aynı zamanda şairin kavramlaştırma prosesini ifade etmektedir (Uçar, 1995, 17). Bu itibarla, ‘mazmun’ kavramını bütün şiiriyle ilişkili olarak kullanmasından kalkarak, O’nun şiirinin kendi girift arabeski içinde iki temel mazmunun, yüz (ruh) ve ayva tüyü (hat) mazmunlarının açılımı olduğu söylenebilir. Bu mazmunlar, aslında Galip şiirinin ‘aşk-ı ilahi’yi terennüm ederken izlediği iki temel yolu ifade etmektedir. Aşık, daima yüzün parlaklığını, güzelliğini seyretmek ister; ancak yüzün üzerindeki tüyler, önce sarılığı, sonra siyahlığıyla seyre engel olmaya başlayacaktır (Çavuşoğlu, 2001, 169). ‘Yüz’ mazmunu, tasavvufi anlamda ‘vahdet’i (birlik) ve ‘vuslat’ı (kavuşma) anlatırken, ‘tüy’ mazmunu ise ‘kesret’i (çokluk) ve ‘hicr’i (ayrılık) anlatmaktadır. Şair, bazen hatların siyahlığını bir şehadet fetvasına benzetir:

Nüşa-ı hattı o fetvâ-yı şehâdetdir ki dil
Bağlanıp gîsüsuna ber-dâr kendin gösterir
(G.48/7)

Yüze hatların gelmesini güneşin gurub edişine benzetir:

Haṭ-ı nev-ḥîz gelmiş rûy-ı âle inceden ince
Yine ḥurşîd yüz tutmuş zevâle inceden ince
(G.113/1)

Sevgilinin yüzünü seyretmeye hasret kalır:

Ḥasretiz biñ çeşm ile seyr-i ruḥ-ı cānāneye
Çāk çāk olsa n’ola cism-i belâ-fersûdumuz
(G.56/4)

Buraya kadar, Divan şiiri incelemelerinde ortaya koyulan klasik mazmun yapısına uymayan bir şey yoktur. Ancak şair, yüzdeki ayva tüylerinin siyahlığını Nur ayetinin anlamına benzetmektedir:

Şu^ā-ı mihr-i maḥabbet yüzüñden etdi zuhūr
Sevād-ı ḥatt-ı ruḥuñdur me[’]āl-i āyet-i nūr
(Met.5)

Yüzü örten zülfü (tıpkı hat gibi) sevda bağının sünbülü olarak görür:

Sünbül-i gülzār-ı sevda zülf-i tarrāñ mıdır
Sem^f-i ḥurşid-i tecellā mihr-i ruḥsārñ mıdır
(G.28/1)

Hatta, yüzü ve zülfü birlikte görme arzusuyla dolup taşmaktadır:

Ruhsārı üzre rü[’]yet-i zülfün ümīd edip
Fark edemem bu şevk ile rüz u leyālimi
(G.ek.3/5)

Kalemi, hattın vasıflarını anlatmanın arzusuyla ışığa gark olmuştur:

Şevk-ı evşāf-ı ḥatñla ğark-ı nūr olmuş kalem
Nev-bahār açmış meger naḥl-i tecellī-zār-ı feyz
(N.G.1/3)

Dolayısıyla, Galip şiiri ‘mazmun-ı ruh’ ve ‘mazmun-ı hat’ tabirleriyle genel manada ifade edildiği gibi, sadece ‘vahdet’in ve ‘vuslat’ın şiiri değil, aynı zamanda ‘kesret’in ve ‘hicr’in (ayrılığın) şiiridir. Bir taraftan bakıldığında O, İlahi tecellinin, yüzün, parıltının şiirini yazmak istiyor ise de (*her beytimi bir Tur-ı tecella-yı cemal et*), diğer taraftan ‘hat’ ve ‘zülf’ü, yani Tanrı’nın vechini görmeye engel olan, O’nun dışındaki varlıkları şiire revnak kazandırdıkları için istiyordur (*mazmun-ı hat-ı yar ile ver şi’rime revnak*); kalem onları anlatırken tüm güzelliğini ortaya koymaktadır (*şevk-i evsaf-ı hatınla gark-ı nur olmuş kalem*). Bu

durum, bir dönem Galip'in öğrencisi olmuş, O'nu üstad kabul etmiş olan Namık Kemal'in, Galip divanına –doğal olarak O'nun şiirine uygun muhtevayla- yazdığı 'takriz'den¹⁵ bahseden mektubunda benzer şekilde şöyle ifade edilmektedir: "Divan-ı alileri için mutasavver olan mukaddimeyi tertip eyledim;...Bunun esasında iltizam ettiğim meslek Feyzi yoludur; fakat bütün bütün ıstılahat-ı işrakiyeye hasrederek teşbih-i şairaneden mahrumiyetimi istemediğimden ekser yerlerinde Urfi ve Nef'i'nin teşbihatına ve bazı cihetlerinde Şevket'in hayalatına taklit eyledim..." Dolayısıyla, asıl meslek Sebk-i Hindi şairi Feyzi-i Hindi'nin yoludur; bu yolda temel olarak İşraki hikmetin terimleri kullanılıyor ise de, şiiriyetin varlığı için teşbih ve hayal gerektiğinden, İşraki terimler istiareler ve hayallerle süslenmektedir. Bir başka ifadeyle, şiirde revnak için sadece, 'ışık, güneş, şua, şimşek' gibi ifadelerle anlatılan ve İlahi tecelliyi ifade eden 'mazmun-ı ruh' yeterli değildir. Bu anlamda, Leskofçalı Galip Bey'in üslubunun, geleneğin önüne koyduğu kelime servetinden yaptığı seçimin ve imgelerinin temelini oluşturan 'étymon'un (odak noktası'nın) birbiriyle ilişki içinde, *teknik anlamda* İşraki tabirler ile teşbih ve hayalin birleşimi, *tematik olarak* ise vahdet ve vuslat (mazmun-ı ruh) ile kesret ve hicr'in (mazmun-ı hat) birlikteliği olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.3. Üslubu ve Dili

Üslup, 'içeriğin (düşünüşün) formu' şeklinde tarif edilebilir. Üslup bakımından ele aldığımız metinde veya ibarede, edebi türe ait olan ifade biçimleriyle, ferdi ifade biçimleri içiçe girmiş durumdadır (Aktaş, 1986, 58). Burada türe ait ifade biçimini daha çok bir edebi okulun ifade tarzı olarak ele almamız, ferdi ifade

¹⁵ İbnülemin, Galip divanına yazdığı girişte, Namık Kemal'in "...mutavvel ve mufassal takrizi' müessirle eser hakkında elbette şayan-ı ehemmiyet ma'lumat ve mulahazatı ihtiva eylemiştir ki –divanı kadar haiz-i kıymet olan- o takrizin bugün elde bulunmaması, seza-var-ı esef-i azimdir. Elde bulınsaydı, Galip Bey'i pek yakından tanıyan bir üstad-ı sahib-kemalin tahkikat ve mütala'atı şimdi bu sahifeleri tezyin ve istifade-i mükemmelemizi te'min ederdi" demektedir (Divan, 10). Mehmet Kaplan, "Namık Kemal-Hayatı ve Eserleri" (1948) adlı eserinde İbnülemin'i takip ederek "Namık Kemal, Leskofçalı Galip'e dair epeyce şeyler yazmaya niyet etti, fakat teşebbüsleri tahakkuk sahasına çıkamadı...bu takrizin mevcut olup olmadığını maalesef bilmiyoruz" demektedir. Araştırmalarımız neticesinde Mithat Cemal Kuntay'ın, "Namık Kemal-Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında" (1944) adlı eserinde (c.1, s.31-37) 'Asaf Nef'i dosyasından' kaydıyla klişesine rastladığımız bu takrizi ayrı bir çalışma halinde yayımlayacağız.

biçimini ise, bu okulun ifade tarzı içinde tesbit etmemiz gerekmektedir. Roland Barthes'ın yapmış olduğu, yazı (écriture) ve üslup (style) ayrımı bu noktada yol gösterici olabilecektir. Barthes'a göre 'yazı' bir estetik anlayışın, bir okulun, bir grubun uyduğu kurallar bütünü olarak düşünülebilir; üslup ise, ferdi olup kaynağını yazarın mizacından ve tecrübesinden alır. Bu ferdilik, ibarenin 'ses' tarafında, 'sözdizimi' tarafında ve 'anlam' tarafında kendini gösterir (Aktaş, 1986, 42-43, 58). Bu anlamda Leskofçalı Galip Bey'in şiirine baktığımızda üslubun 'Sebk-i Hindi'nin ifade biçimleri çerçevesinde oluşturulduğunu görmekteyiz. Bu akım şairleri içinde O'nun ferdi üslubunun asıl kaynakları Nef'i ve Fehim-i Kadim'dir. Bunu birtakım örnekler yoluyla görebiliriz. Nef'i'nin (Kas. 59/ 8-10):

Ol bülbül-i hoş-zemzeme-i gülşen-i Rüm'um
Kim nağmelerim şu'be-i nevrüz-ı Ğcem'dir

Destān-zen-i kudsi-nağamātım ki terānem
Āvīze-i gūş-ı gül-i bostan-ı İrem'dir

beyitlerindeki sözdizimi ile Leskofçalı Galip Bey'in (G. 11/ 2-4):

Ol cünün-ı fitne-engizim ki zülf-i yārda
Ğkl-ı kül bin dürlü vaz-ı dil-nüvāz eyler baña

Rind-i meslūbu'l-izāfāt-ı zamānım kim każā
Cevher-i zātımla arz-ı imtiyāz eyler baña

beyitlerindeki sözdiziminin benzerliği ortadadır. Yine Fehim-i Kadim'in (G. LII/1,2):

Meclis-i'uşşākda ol meh ki sāgar nūş eder
Çeşm-i gamze bāde-i nāzı berāber nūş eder

Cām-ı leb-riz-i eceldür sunduğı 'uşşāka hep
Bāde-i nāzı ki ol çeşm-i sitem-ger nūş eder

beyitlerindeki sözdizimi ile Leskofçalı Galip Bey'in (G. 39/1,2)

Her ne dem ref̄tāre kim ol serv-kaḍ āḡāz eder
Āşıkı Cībrīl olursa pāymāl-i nāz eder

Bir nigeḥle küfr ü imānı verir yaḡmāya hep
Çeşmi bilmem dillere ne sihr ü ne i'cāz eder

beyitlerindeki sözdizimi de benzerlik taşımaktadır. Leskofçalı Galip Bey'in sözdizimi temel olarak, şiirini 'şi'r-i metin' (G. XCIV/5) olarak tanımlayan Fehim-i Kadim'e yakın durmaktadır. O, şiirinin sözdizimini Nef'i'nin kasidelerindeki coşkun sözdizimiyle daha enerjik hale getirmeye çalışmış gibidir. Zaman zaman başvurduğu bu enerjik sözdizilişlerini, ifadenin ahengini arttıran, heyecan ve ihtiras belirten (Bilgegil, 1989, 252) 'tekrir' sanatı çerçevesinde yapar (G.3/2,3):

Hoşā gūlzār-ı feyż-i aşk kim yek-reng olur anda
Gül-i ḥurşid-i maḥşer lāle-i şahrā-yı istiḡnā

Hoşā bezm-i cünūn kim rūşenādır tāb-ı şem'inden
Çerāḡ-ı aḡl-ı evvel cevher-i minā-yı istiḡnā

Galip Bey'in, ibarelerin anlam tarafında ise Fehim-i Kadim ile Nef'i'nin arasında bir yerde durduğu söylenebilir. Adeta şiirindeki 'mazmun-ı ruh'u Nef'i'den, 'mazmun-ı hat'ı Fehim'den tevarüs etmiştir, bir başka deyişle, ileride göreceğimiz gibi 'şiirde fikir yürütme'yi Fehim'den, 'şiirde tecellii ifadeyi' Nef'i'den tevarüs etmiş gibidir. Yine de zaman zaman bunların arasında Fuzuli'nin o yanık sadasından bir izin, bir rengin şiirin havasına nüfuz ettiği söylenebilir. Bunun yanında diğer büyük Sebk-i Hindi şairlerinden (örneğin Naili'den) hayal ve mazmun itibariyle istifade ettiği görülmektedir. Divanında oldukça farklı olduğu için hemen ayırt edilebilen 'günah-ı aşk' (G.46/6) yahut 'töhmət-i aşk' (G.118/2) tabiri Naili'nin tipik tabirlerinden biridir: 'cürm-i aşk' (G. 161/5), 'cürm-i gam-ı aşk' (s. 146/6) vd.

Leskofçalı Galip Bey'in, şiirlerinde kullandığı dil, Fehim, Naili, Neşati gibi Sebki-Hindi şairlerine göre daha sadedir. Bu yönüyle, şiirini 'pakize-eda' olarak tanımlayan (G.54/7, G.70/5) Nef'i'nin dil sadeliğine ve ifade açıklığına yakın durmaktadır. Nef'i, Örfi gibi İran şairlerinin yanında Mütenebbi gibi -ifadesinin açıklığıyla bilinen- Arap şairlerinden etkilenmiştir. Galip Bey'in tercihinin, kendi döneminde Üsküdarlı Hakkı Bey'in tercihi gibi mübalağa (gulüv) ve 'köhne-elfaz' çerçevesinde olmaması önemlidir.¹⁶ Bundan dolayı, söz zincirleri (terkipler) Fehim kadar uzun olmayıp döneminin sadelik eğilimine uygun olarak, daha seyrek haldedir. Hatta divanında terkip ihtiva etmeyen ve döneminde gelişmeye başlayan 'safî Türkçe' anlayışıyla söylenmiş (Met.7):

Durmayıp ney gibi inler gönüm
Hem dönüp kendini dinler gönüm

beytine rastlanabilmektedir. Diğer taraftan Leskofçalı Galip Bey'in, şiir dilini oluştururken 'seçici' davrandığı ifade edilebilir. Bu davranış, Divan şiiri vokabülerine girmiş olan birtakım 'köhne-elfaz'ın elenmesi ve 'kültürde prestiji olan kelimelerin seçilmesi' şeklinde tezahür eder. Bu durum, "başka yollarla üretilmeyecek anlam yapılarının oluşumuna" (Andrews, 1985, 55) hizmet ettiği gibi, aynı zamanda bir söyleyiş sağlamlığı kurmaya vesile olmaktadır. Denilebilir ki, poetik davranış açısından 'vokabüleri daraltmak'la hayali ve ifadeyi güçlendirmek arasında doğrudan bağlar vardır. O'nun bilinçli olarak seçtiği vokabüler içinde 'şukka, saky, gurre, bendergah, mahmil, Batha' gibi ifadelerin sayılı olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca, Tanpınar'ın belirttiği üzere 'ciğer', 'kebab' ve 'hal' gibi -asıl manaları düşünüldüğünde teneffür hasıl edecek- kelimeleri şiirinde mümkün mertebe azaltmıştır (Tanpınar, 1962, 257).

¹⁶ Nef'i tesirleri konusunda yukarıda verdiğimiz bilgilere şunları eklememiz mümkündür: 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı Klasik Türk şiirinde Nef'i şiirinin tekrar yükseldiği, hatta yeniden keşfedildiği söylenebilir. Samipaşa zade Sezai, 'Rumuzul-Edeb'inde, bu dönemin şairlerinden Kazım Paşa, Nevres Efendi, Üsküdarlı Hakkı Bey ve Yenişehirli Avni Beyler'i kastederek "...hemen hepsince şiir Nef'i'de ibtida, yine Nef'i'de nihayet bulduğu için Nef'i bu şairlerin kitabe-i kainatı idi. Tabiatden değil, Nef'i'den mülhem olurlardı." demektedir (Nazif, 1924, 16).

3.1.4. Hayal Dünyası (Teşbih, İstiare)

Leskofçalı Galip Bey, Sebki Hindi akımında görülen ve ‘hayalin incelmesi’ tabiriyle belirttiğimiz ‘istiare-yi mekniye’ye doğru yürüten bir şiir ortaya koymuştur. Sebki Hindi akımında “vasitasız olan teşbih vasıtalı olur. Hey’et-i umumiyesi itibariyle bir ‘istiare-i mekniye’ye doğru yürür. Arada mülayimler gelir. Ve yavaş yavaş bu mülayimler de seyrekleşir, müşebbeh ile müşebbehün bih arasındaki fasıla çoğalır, bizi müşebbehe götürecek işaretler kalkar, bu sefer edebiyat mebde ve hareket noktaları muayyen bir sembolizm şekline inkılap eder.” (Tarlan, 1990, 61). Şiirleri içinde birçok kez karşımıza çıkan, ‘fülk-i ma’ni’, ‘bahr-ı kemal’, ‘deşt-i hayret’ gibi teşbihler, diğer taraftan gözyaşı zikredilmeden müşebbehün bihi (benzeyeni) olan ‘rize-i elmas’ın (elmas parçası) söylenmesinde görülebileceği gibi, yapılan ‘istiare-i musarraha’lar (açık istiare) mananın teksifini sağlamaktadır. Bunun yanında Leskofçalı Galip Bey, hayal alanındaki yeteneğini birçok özgün benzetmeyle ortaya koymuştur. Bazı beyitlerini örnek olarak alabiliriz:

Mihr-i hüsn-i Yūsuf eyler hey’etinden iltimā⁶
Naḥl-i gül⁶ayn-ı Züleyḥādır şeb-i mehtābda
(G. 106/3)

Ol meh-i güm-geştenin Ya⁶kūbudur dil kim kaḏā
Her teh-i pāyinde biñ Yūsuf nümāyān eylemiş
(G. 62/4)

Bir ‘aceb mülk-i hüdādır kim zemīn-i mıṣr-ı dil
Naḥl eder her kaḏre ābı bir Kelīm enhārımın⁷
(G. 75/2)

Bunların yanında Leskofçalı Galip Bey’in geçmişten tevarüs ettiği mazmunları zaman zaman bir söyleyiş ustalığıyla daha güzel ifade ettiği söylenebilir. Örneğin

yukarıda sözünü ettiğimiz ‘günah-ı aşk’ mazmununu şöyle ifade etmektedir (G. 118/2):

Töhmet-i aşk ile dolmazsa Hudā rûz-ı hisâb
Çāk çāk etsin melâik nâme-i a‘mâlimi

Aşağıdaki beyitler bu çerçevede görülebilir (G. 77/4):

Berg-i huşki mihrdır berç-i cünündür lânesi
Âteşin bir gülsitân-ı bāğ-ı sevdâdır gönül

Yine (G.97/3):

Şevk-i hâlinle yetiştirdim nice bîn dağ ben
Bāğ-ı dehr içre kazâ bir lâle peydâ etmeden

3.1.5.Şiir İlişkileri

Leskofçalı Galip Bey’in eser verdiği dönem, ‘müşterek manzume’ yazma ve ‘nazire’ söyleme tekniklerinin yaygınlaştığı bir dönemdir. ‘Müşterek manzume’ bir imtihan ve bir müsabaka ödevi görünürken, ‘nazire’ bir müsabaka ve bir eğitim görevi görmektedir. Nazirecilik, her devirde olmakla beraber edebiyatımızda 18. ve 19. yüzyıllarda, 15. yüzyılın ilk yarısında ve Leskofçalı Galip Bey döneminde fevkalade revaç bulmuştur. İlk devirler kuruluş devri olduğu için nazireciliğin pek tabii olduğu şüphesizdir (Gölpınarlı, 1942, 26). 19. yüzyılda gelişen nazireciliği Gölpınarlı, İran şiirinin Türk şiirine göre tali öneme sahip olmasına ve şairlerin eski şairleri örnek almasına bağlamaktadır. Diğer taraftan, bu dönem nazireciliğinin Divan şiirinin uzun asırlarına bağlı örnek bolluğuna ve özellikle ‘nazire’nin artık bir yarıştan ziyade bir eğitim –eski ifadesiyle *meşk-* olarak algılanmasına dayandırılabilir. Nitekim ‘nazire’, yukarıda belirttiğimiz gibi ‘Encümen-i Şura’ şairleri arasında daha fazla bu özelliği yönünde kullanılmıştır. Hersekli Arif Hikmet, Leskofçalı Galip Bey’in kendilerine nazire ödevleri vermesinden bahisle,

“Üstad-ı müşarun-ileyh (Leskofçalı Galip) cevdet-i kariha [fikir kuvvetinin büyüklüğü], cevdet-i mahfuzat [hafızaya alınanların çokluğu] ile hasıl olabileceğinden ve Naili ciyadet-i lafz u ma’na [lafız ve mananın güzelliği] itibariyle pek mümtaz bir sühanver olduğundan O’nun mesleğine taklidi tavsiye buyururlardı. Bu tavsiye benim meşrebime tevafuk eyleyerek tabiatımı taaşşuk edercesine eser-i güzin-i Naili’ye sevk etmeye çalıştım ve ekser gazellerine nazire söyledim” (Müstecabi-zade İsmet’ten naklen, Özgül, 1987b, 35).

demektedir. Leskofçalı Galip Bey, aynı usulü tercih ederek kendisine yakın bulduğu şairlere nazireler söylemiştir. Aşağıda verdiğimiz liste –tespit edebildiğimiz kadarıyla- isim vermeden söylediği nazireleri kapsamaktadır:

Galip / Fehim: G. 9 / G. V; G.11 / G.VI; G. 15 / G. XX; G. 16 / G. XVIII;
G.55 / G. CXXIV; G.56 / G. CXIX; G. 74 / G. CLXXXII; G. 77 / CXCIV;
G. 81 / G. CCVII; G. 82 / CCXXII; G. 83 / G. CCXXIII; G. 90 / G.
CCXXX; G. 105 / G. CCLXXIII.[13 adet]
Galip / Naili: G. 7 / G. 4; G. 7 / G. 6; G. 8 / G. 1; G. 17 / G. 11; G. 73 / G.
208; G.100 / G. 253.....[6 adet]
Galip / Fuzuli: G.62 / G. CXXXVII; G. 89 / G. CCXXXI; G.ek 2 / G.
CCLXXXVI; G.ek 3 / G. CCLXXI.....[4 adet]
Galip / Nef’i: G. 85 / G. 80.....[1 adet]

Aşağıdakiler ise, –yine tespit edebildiğimiz kadarıyla- nazire olmayan, ancak benzerlik taşıyan şairlerdir:

Galip / Fehim: G. 21 / G. XXI; G. 4 / G. IX; G.52 / G.CXX; G. 70 / G.
CLIX.....[4 adet]
Galip / Naili: G. 49 / G. 164; G. 50 / G. 163.....[2 adet]
Galip /Fuzuli: G.58 / G. CXIX.....[1 adet]
Galip / Hayali: G.ek 1 / G.259; G. 93 / G. 391.....[2 adet]
Galip / Şeyh Galip: G. 77 / G. 201; G. 78 / Müseddes 1.....[2 adet]

Aşağıdakiler ise, isim vererek söylediği nazireleri içermektedir:

- Galip / Namık Kemal: G. 19 / s.19; G. 29 / s.273; G. 67 / s. 275.....[3 adet]
Galip / Sami (Vak'anüvis Mustafa Sami): G. 39 / G. harfî'r-ra 9; G. 40 / G.
harfî'r-ra 13.....[2 adet]
Galip / Fuzuli: G.18 / G. XXXII.....[1 adet]
Galip / Halet (İbrahim Halet): G. 108 / G. harfî'l-ha 6.¹⁷[1adet]

Nazirelerin, söylenildiği şairlere göre adedini gösterecek şekilde düzenlediğimiz bu listeden görülebileceği gibi, Leskofçalı Galip Bey'in en çok nazire yazdığı şair Fehim-i Kadim'dir. Bu liste, bir taraftan O'nun üslubu hakkında yapmış olduğumuz tespitleri –Fehim-i Kadim'in 'şi'r-i metin'ini takip edişini- teyit ederken, diğer taraftan çağdaşı şairlere (İbrahim Halet, Kanipaşa-zade Rif'at ve Namık Kemal) isim vererek nazire söylediğini göstermektedir. Bu durum, Encümen'in üstadı mevkiindeki Leskofçalı'nın teşvik amacına yönelik yaptığı bir iltifat olarak değerlendirilebilir. Daha önce belirttiğimiz gibi, Encümen şairlerinden divan tertip edenlerin eserleri incelendiğinde birçoğunun 17. yüzyıl şairlerinin şiirlerine nazireler yazdığı ve bu nazirelerin aralarında tekrar nazirelerle aşmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan, Leskofçalı Galip Bey'in kendisine nazire yazdığı ve yetişmesine katkıda bulunduğu Namık Kemal'in tüm şiirlerini dikkate alarak yaptığımız çalışma, 50 adetten fazla şiirinin Leskofçalı Galip Bey'e nazire yahut benzer olduğunu göstermiştir. Bunun yanında, yine yetişmesine katkıda bulunduğu Hersekli Arif Hikmet'in şiirleri üzerine yapılan bir çalışmadan 27 adet şiirinin Leskofçalı Galip Bey'i üslup ve muhteva itibariyle taklit ettiğini öğrenmekteyiz (Özgül, 1987b, 36). Leskofçalı Galip Bey'in divanında yer alan şiir adedinin (bitmiş halde olanlar) bir kıt'a ve bir tahmisle birlikte toplam 123 adet olduğu düşünülürse, bu nazire adetlerinin fazlalığı ve Encümen içindeki metinlerarası ilişkinin yoğunluğu anlaşılacaktır.

¹⁷ Bunların dışında, bir şiirinde (G.84) isim vererek nazire söylediği Kanipaşa-zade Rif'at Bey'in şiirlerine ulaşamadığımızı belirtelim.

3.2.TASAVVUFİ VE FELSEFİ AÇIDAN ŞİİRİ

19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri, devrin tahlilini yaparken ortaya koyduğumuz gibi, birtakım sosyal saiklerin tesiri altında, Batı edebiyatından yapılan münferit tercümelemlerle birlikte, genel itibariyle tasavvuf anlayışını aksettiren bir şiir atmosferine sahip olmuştur. Buna bağlı olarak, Leskofçalı Galip Bey'in uslubunun, geleneğin önüne koyduğu kelime servetinden yaptığı seçimin ve imgelerinin temeli, şiir görüşünü incelerken ifade ettiğimiz gibi, tematik olarak tasavvufa dayanmaktadır. Ancak Galip'in şiirinde 'ledünni'ye gidiş olarak karşımıza çıkan tasavvuf aynı zamanda, 'hikemi' yönelişler çerçevesinde klasik felsefenin kavramlarını ve tabirlerini barındırmaktadır. Bu durumu Gölpınarlı, 19. yüzyıl şiirinden sözedilen bir yazısında şöyle belirtmektedir: "Galip...şiirlerinde ekseriyetle hikemiyatı esas ittihaz eden ve mantık yürüten" şairlerdendir (Gölpınarlı, 1942, 27). Galip'in, her ne kadar Nabi ekolünde olduğu gibi bir hikemi söylemi yoğun olarak yoksa da¹⁸, bu ifade tasavvufi söyleminin yanında bulunan, mantık tabirleriyle beslenmiş felsefi şiirleri konusunda doğrudur. Divanında yer alan tasavvufi ve felsefi kavramları, mantığa ilişkin kavramlarla beraber bir liste halinde gösterebiliriz. (bkz.Ek-2)

Listeden görülebileceği gibi, yoğun olarak tasavvuf aleminin içinden konuşan Leskofçalı Galip Bey, klasik şiir geleneğinde 'mutasavvıf-şairler' denilen zümreye dahil görünmektedir. Bilindiği gibi, divan edebiyatında tasavvuf, iki farklı özellik taşıyan şairler elinde değişik hususiyetler göstermiştir. Nesimi, Yunus Emre ve İbrahim Hakkı gibi tasavvufi hayatı bizzat yaşayan şairler birinci grubu temsil ederler (*şair-mutasavvıflar*). Bunlar aynı zamanda şeyh veya mürşittirler; bir başka deyişle önce mutasavvıf oluşları, sonra şairlikleri gelmektedir. İkinci gruba giren şairler (*mutasavvıf-şairler*), tasavvufun zengin terim, mecaz ve alegori dünyasından yararlanmaktadırlar. Bunlar için sanatları ve şiirleri birinci planda, ilham kaynakları olan tasavvuf ise ikinci planda gelmektedir (İsen, 1997, 306). Aslında her iki grubun, ayrıca kendi içinde de iki başlık altında mütalaa edilmesi mümkündür. Birinci grubun içinde tasavvufi

¹⁸ Galip'in Nabi ekolünde olduğu şekilde 'hikemi' söyleyişleri divanında 'kısmen' bulunmaktadır. Örneğin, "Mani-i rızık olanın rızıkını Mevla kessin", "Kendini bilmeyen adem gibi nadan olmaz", "Sırr-ı insaniyete gelmez şeref emvalile" gibi...

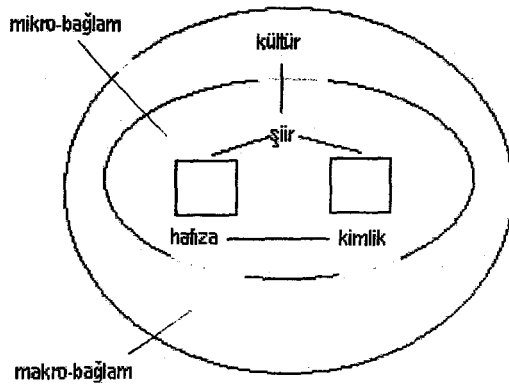
hayatını, duygu ve düşüncesini özgün ifadelerle, daha hususi bir dille ifade eden şairler olabileceği gibi, daha umumi bir dille, didaktik ifadelerle dile getiren şairler de bulunabilecektir. İkinci grupta ise, tasavvufa sadece bir kelime kadrosu ve tezyin vasıtası olarak başvuran şairler olabileceği gibi, ona daha mistik yaklaşımla 'ben'lerini anlama ve dünyaya bakışlarını oluşturmada başvuran şairler de olabilecektir. Son gruba dahil olan şairleri ve onların şiirlerini anlama konusunda 'İrfaniye' ve 'metinlerarası' kavramlarının önemli olduğu düşünüyoruz. 'İrfaniye', şairin içinde soluk alıp verdiği kültür atmosferinde yer alan "tasavvuf söyleminin oluşturduğu bir gnostiklik" (Arkoun, 1999, 108) olarak, akıldan ziyade sezgiye dayanan bir bilgi biçimi olarak tarif edilebilir. 'İrfaniye', bugün ayırdığımız anlamda felsefe ve tasavvuf karşıtlığını içermez; bir taraftan alemin görünüşünü, diğer taraftan alemin ilkesinin bilgisini ihtiva eder. Bu bilgi, şairin zihinsel ve sanatsal dünyasına, çevresinde bulunan tasavvufî atmosferden gelebildiği gibi, aynı zamanda tevarüs ettiği şiir geleneği vasıtasıyla ona dahil olabilecektir. 'İrfaniye'nin, tevarüs edilen şiir geleneği vasıtasıyla alınması temel olarak 'metinlerarası' ilişkiler yoluyla gerçekleşmektedir. Bir yeniden yazma (réécriture) işlemi olarak tarif edilebilen 'metinlerarası' (Aktulum, 1999, 17), şairin geleneğiyle ve bu geleneğin şairleriyle kurduğu metin ve anlam ilişkisi olarak değerlendirilebilir.

Burada, Türk Klasik Şiiri'nin ve doğu şiir geleneklerinin şiiri tevarüs etme biçimleri önem kazanmaktadır. Bunlardan biri daha önce sözünü ettiğimiz 'nazire' yöntemi olduğu gibi, diğeri, 'ezberleme-hafızaya alma' yöntemi olarak karşımıza çıkar. Divan şiirinde olduğu gibi, diğer geleneksel sanatlarda da karşımıza çıkan 'ezberleme-hafızaya alma' yöntemi Osmanlı Klasik Müziği'nin öğretimi ve intikaliyle ilgili olarak şöyle değerlendirilmektedir:

Osmanlı'da yüzyıllar boyunca sözlü aktarım üzerinde ısrar edilmesinin, manevi ve ruhsal eğitim açısından da önemli nedenleri olsa gerektir...Bir metnin, bir şiirin, bir müziğin mükemmelen öğrenilmesi demek, onu her an tekrar edebilmek demektir. Bir eseri öğretmek de onu gerçek veya hayali bir kütüphanenin tozlu raflarındaki pasif halinden çıkarıp öğrencinin zihinsel haritasının, kimliğinin, benliğinin bir parçası haline getirmek anlamına geliyordu. Diğer yandan ulum-ı diniye'nin en önemli dayanaklarının

(Kur'an, Peygamber hadisleri, önemli tefsirler vs.) öğretiminde de *hıfz*'ın çok önemli bir rol oynadığını biliyoruz. İslami bilimlerin geleneksel öğrenim sürecine, bu bakımdan, bir 'ezber sanatı', bir 'hafıza sanatı' da denilebilmiştir. Şiir için de durum aşağı yukarı aynıydı (Behar, 1998, 30).

Yukarıda, Leskofçalı Galip Bey'in şiir ilişkilerini incelerken Hersekli Arif Hikmet'ten aktardığımız ifade, şiirin intikal ve öğretiminde hafıza'nın ne kadar önemli görüldüğünü anlatmaktadır. Bu ifadede geçen, "cevdet-i kariha [fikir kuvvetinin büyüklüğü], cevdet-i mahfuzat [hafızaya alınanların çokluğu] ile hasıl olabileceğinden" sözleri, divan şairinin sadece divan kültürünü değil aynı zamanda onun dünya algılayışını, anlam biçimlerini tevarüs ettiği manasına gelmektedir. Çünkü, kültür ve psikoloji alanında yapılan çalışmalar göstermektedir ki, "anlatım formları ve modelleri kültürel olarak şekillendikleri gibi, bunlar hatırlamayı kültürel olarak biçimlendirebilmektedir. Dolayısıyla anlam-üretiminde anlatıcının ben'i sadece telaffuz eden değil, aynı zamanda tecrübe eden, dönüştüren ve tekrar-doğrulayan bir durumdadır (Wang-Brockmeier, 2002, 45). Dolayısıyla diyebiliriz ki, Divan şairi bağlı olduğu geleneği şiir yoluyla (hıfz ve nazire ile) tevarüs ederken kültürü, anlam dünyasını ve 'irfaniye'yi "zihinsel haritasının, kimliğinin, benliğinin bir parçası" haline getirmektedir. Bunu, bir şemayla şu şekilde gösterebiliriz:

Bu anlamda, Leskofçalı Galip Bey'in gerek içinde bulunduğu tasavvufi atmosfer, gerek şiir yoluyla tevarüs ettiği 'irfaniye' ile tasavvufi ve metafizik imgeler

taşıyan bir şiir yazdığını söyleyebiliriz. Tanpınar, ‘nakşibendi vahdet şairi’ olarak isimlendirdiği Galip’in şiirini değerlendirirken şöyle demektedir:

Leskofçalı Galip,bir kıt’asında “*Her beytimi bir Tur-ı tecella-yı cemal et*” diye Allah’a yalvarırken, şiirde yapmak istediği şeyi aşağı yukarı bize anlatır. O ateşin, parıltının, kendi içinden tutuşanın şiirini yapmak istiyordu. ...şiiri için, tasavvuf tecrübesindeki Hak ile halk olduğu anı seçmiş ve oradan yalnız o neşveyle yahut onun yarattığı hasretle konuşura benzer. Filhakika pek az eser O’nun küçük divanı kadar tek bir anın, tek bir içten kamaşma ve uyanışın mahsülü görünür (Tanpınar, 1961, 258).

Tanpınar, bu ifadelerin ardından Leskofçalı Galip Bey’in devrinin mutasavvıfları arasında (bir başka deyişle ‘şair-mutasavvıflar’ı arasında) şöhreti olmadığını söyledikten sonra,¹⁹ “sırrın kapısını tarikatlerin mutat çile ve riyazetlerinden çok başka ve daha şahsi bir usulle zorlamışa benzer” demektedir. Aslında Tanpınar’ın burada belirtmek istediği, Leskofçalı Galip Bey’in şiir yoluyla tevarüs ettiği, hem felsefeyi hem tasavvufu içeren ‘irfaniye’den başka bir şey değildir ve bu ‘irfaniye’ Leskofçalı Galip Bey’in şiirinde aşıkane, arifane ve hakimane söylemler dahilinde gerçekleşmektedir. Bu anlamda, 19. yüzyıl şiirinde oluşan tasavvufi atmosferin yanısıra Halidiyye meşayihinden Hacı Feyzullah Efendi’ye²⁰ müntesip olduğunu bildiğimiz ve Naili’nin ‘Halvetileriz’ gazelinin yolunda ‘Nakşileriz’ gazelini (Divan, G.49) tertip eden Galip’in şiirinde, ‘tasavvufa dayanan bir metafizik tefekkür’ün var olduğunu söyleyebiliriz. Bu metafizik tefekkür dokusu, Galip şiirini klasik anlamda şair-mutasavvıfların ya da mutasavvıf-şairlerin şiirlerinden ayırmakta, taşıdığı felsefi renkle birincilerden, tasavvufi renkle ikincilerden farklı

¹⁹ Tanpınar’ın “Zaten Leskofçalı’nın devrinin mutasavvıfları arasında hiçbir şöhreti yoktur” (1962, 259) şeklindeki ifadesi Galip Bey’in ameli tasavvufu ile ilişkisinin olmaması, manevi rehberlik yönünün olmaması şeklinde alınmalıdır. Çünkü dönemin ikinci dereceden şairlerinden sayılabilecek ve Nakşi tarikatına bağlı Adile Sultan’ın (Abdülmecid’in kızkardeşi) divanında geçen “Zikrimiz zikr-i hafidir gahi amma cezbede / Mülteca-yı cümle-i bay u geadır Nakşebend” (Adile Sultan, Divan, 246) beyti ile Galip Bey’in birazdan sözedeceğimiz “Nakşileriz” redifli şiirinde geçen “Zikrimiz zikr-i hafidir gahi amma cezbede / Ehl-i aşka nale-i can-gah olan Nakşileriz” beytinin ilişkisi, Galip Bey’in tasavvufi şiirleri yönüyle döneminde şöhret kazandığını gösterebilir.

²⁰ Galip Bey, ‘Nakşileriz’ redifli gazelinde kinayeli olarak hem tarikatını hem şeyhini söylemektedir: “Rabıtā-bend-i hulusuz sırr-ı F [f] eyzullah’dan” (G. 49/8) ve “Cennet-i a’lada Galip H [h] alidin olsak n’ola” (G. 49/9).

kılmaktadır. Bilindiği gibi, klasik edebiyatta “dünya ve ahiret mefhumları takarrur ve teessüs etmiş esaslara bağlı olduğu için” sanatın büyük kaynaklarından olan ölüm meselesi halledilmiş durumdaydı (Tarlan, 1940, 598). Bundan dolayı, metafizik meseleler kelimelerin haricinde hususiyle sanat alanında ortaya atılmıyor, bir başka ifadeyle, şiirde ‘fikir yürütme’ (tefelsüf) anlamına gelebilecek bir söyleyiş tarzı tercih edilmiyordu. Ancak yine de, Divan Şiiri’nin dini kısmını teşkil eden Tevhid ve Na’atler’e bakıldığında, zühdi anlayışla yazılmış Tevhidler’le tasavvufi anlayışla yazılmış Tevhidler’in, biri mukayyet, diğeri kısmen serbest olarak bu tefekkür cephesini temsil ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, “denebilir ki metafizik tefekkür, bir parça bu tasavvuf yolunda nefes alabilmiştir” (Tarlan, 1940, 598). Leskofçalı Galip Bey, gazel geleneğinin asıl teması olan ‘aşk’ı tasavvuf yolunda terennüm ederken herşeyden önce ilahi (tasavvufi) aşktan sözeder; şiiri ilahi aşkın nağmelerini mısra mısra terennüm ederken ‘ruy, kad, gamze, şah, gam, suz’, gibi aşıkane söylemin birçok sembol ve remizlerini sürükleyerek ‘ene’l-hak, istiğna, zuhur, tecella, mihr, şerar, afitab, nur’ gibi tasavvufi simge ve tabirlerin arasında eritir (G.30):

1-Eyle ey mihr-i tecellā çeşm ü cānımdan zühür
Eylesin şiyt-i ene ’l-ḥaḳ tā zebānımdan zühür

2-Ben o mirrīḥ-i sipihr-i miḥnetim kim sūz-ı dil
Kevkeb-i baḥtım ile eyler iktirānımdan zühūr

3-Fikr-i rüy u ḳad ile şanmañ şerār-ı sūz-ı dil
Āfitāb-ı ḥaşr eder dāğ-ı nihānımdan zühūr

4-Dil-şehīd-i ḡamzeñim ḡaltide olsam ḥāḳde
Biñ yem-i aṣūb eder her ḳatre ḳānımdan zühūr

5-Cān-fedā-yı ‘aşkıñım ey şāh-ı istiğnā eder
Bir hümā-yı lā-mekān her üstüḥānımdan zühūr

6-Ben o Ya’ḳūb’um ḡam-ı Yūsuf’la ḳ’itmiş tā ezel
Büy-ı pīrāhen ḥarīm-i ḡülsitānımdan zühūr

7-Zerreyim ammā kemāl-i tab⁶ ile Ğālib müdām
Nūr-ı mihr-i vahdet eyler āsümānımdan zuhūr

(1-Ey tecelli güneşi, canımdan ve gözümde görün;
ta ki enelhak (ben Hakk'ım) sesi dilimden ortaya çıksın.

2-Ben o dert göğünün Merih'iyim ki, gönlün yanışı
talihimin yıldızıyla yakınlaşmamdan, aynı noktaya gelmemden ortaya çıkar.

3-Bu kıvılcımı sevgilinin boyunun ve yüzünün düşüncesiyle gönül yanışının
kıvılcımı sanmayın, (aslında) diriliş gününün güneşi derunumdaki yaradan
ortaya çıkmaktadır.

4-Yan bakışının gönül şehidiyim; toprakta yuvarlansam
her damla kanımdan bin kargaşalık denizi ortaya çıkar.

5-Ey yüce gönüllülüğün padişahı, aşkına canımı feda etmişim;
her kemiğimden bir mekansızlık ankası ortaya çıkar.

6-Ben Yusuf'un derdiyle (hasret çeken) o Yakub'um ki,
gömlek kokusu ezelden beri gül bahçemin civarından ortaya çıkar.

7-Ey Galip, gerçi bir zerreyim ama yaratılışımın olgunluğundan dolayı
vahdet (birlik) güneşinin nuru, daima göğümden ortaya çıkar.)

Galip'in 'zuhur' redifli şiirinde kullandığı 'huma-yı la-mekan' (mekansızlık ankası) ifadesi aslında 'Edebiyat Kuşakları ve Şiir Görüşleri' bölümünde alıntıladığımız "Ey Galip, gerçi insanların gözünde toprağım ama --aslında- göklerde uçan bir hüma kuşuyum." (*Gerçi hakim nazra-ı alemde ey Galib veli / Ol hümayım kim felekler cay-ı cevlandır bana*) ifadesiyle aynı tonda kullanılmıştır. Galip şiirinde geçen 'mülk-i kuds, cism-i bi-nişan, mülk-i la-mekan, meslubu'l-izafat-ı zaman, alem-i lahut, nesri-i dil, kudsi-nihad, alem-i itlak, tab'-ı ali-himmet, neş'e-bend-i bezm-i itlak, gevher-i gencine-i tecrid, la-mekan-seyr' gibi ifadeler

O'nun (Fehim'de olduğu gibi) tasavvufi şiirin içinde soluk alıp veren bir metafizik şiir kurma arzusunu ifade etmektedir. Nitekim, gazel geleneğinde şiirin menbaı olan gönlünü, bir yandan: "Gönül, kuru yaprağı güneş, yuvası delilik şimşegi olan, sevda bağının ateşli bir gül bahçesidir." (*Berg-i huşkı mihrdır berk-i cünundur lanesi / Ateşin bir gülsitan-ı bağ-ı sevdadır gönül*) (G.77/4) diye tarif eder; diğer taraftan "Allah'ın cemal sırrının aynası olsa yakışmaz mı; gönül, türlü türlü şekillere bürünebilen bir heyula (şekilsiz madde)dir." (*Çok mudur ayine-i sırr-ı Cemalullah ise / Suret-i şettayı kabil bir heyuladır gönül*) (G.77/2) derken metafizik tabirler kullanmadan edemeyecektir. Galip'in şiirinde 'tasavvufa dayanan metafizik tefekkür' ifadesiyle belirtmiş olduğumuz muhtevayı, şiir yoluyla tevarüs edilen 'irfaniye'nin dışında 19. yüzyılda 'kelam' (felsefe) 'ın ve mantığın yükselişine dayandırmamız mümkündür; bu durum daha önce belirttiğimiz gibi "Avrupa tesiri ile edebi kıymetlere felsefi ve içtimai tefekkürün karışması" (Fındıkoğlu, 1940, 639) vakiasıyla ilişkili görünmektedir. Bu konuda, Namık Kemal'in Leskofçalı Galip Bey'e yazdığı mektuplardan birinde geçen ifadeler bize yardımcı olabilecek veriler sunar:

...bu sırada sair kitaplar ile beraber Voltaire'in felsefiyyatını okudum. Bu zat, aka'id-i mevcudenin tahribine vakf-ı nefis eylemiş, Ahmet Vefik Efendi'nin Bursa'yı yıktığı yolda hareket ederek, tahribatının birçoğundan müstakim tarikler çıkmış ise de, birtakımı dahi zulüm ve teşviştan başka birşeyi mucip olmamıştır...Gelelim cezebat-ı sairesine: Mesela hılkat-ı alemleri, tabiatın bir hareket-i tesadüfiyyesine isnad (1) edenlere karşı, "Ben saatin kanun-ı intizamına nazaran, bir sani'i olduğuna hükmederim; ecram-ı ulviyyenin deveranı ise, saatten muntazam olduğundan, sani'in hakim olmasına hükmetmek, zaruriyattandır" diyerek, pek güzel isbat-ı vacip etmiş...fakat "insan bazı tasavvurat-ı fikriyye ile doğar ve bunların içinde tasdik-i vacip dahi dahildir" (2) diyen hükemayı, "tasdik-i vacip tasavvurat-ı fitriyyeden olsa, her insan o i'tikat üzere olurdu; halbuki valideyn ve akrabası taraflarından telkin olunmaksızın, hiçbir çocukta vacib-i tasavvuri hasıl olduğunu görmüyoruz" diyerek reddetmiş iken, buna kanaat etmeyip, aklın havasse müracaat etmeksizin tasavvura iktidarını inkar etmiştir ve tasavvurat-ı fitriyyeyi iltizam eden felasife "ila-gayri'n-nihaye inkısama (3) kabiliyeti ve eb'ad (4) ve a'dadın nihayetsizliği (5) mahsusattan değil iken,

akl-ı insani ana ilim hasıl ediyor” demişler ise de, Mösyö Voltaire, “nihayetsizlik hakkında hasıl ettiğimiz tasavvur, Cenab-ı Hakk’a dair olan tasavvurumuza muadildir ki, ilim değil, ayn-ı cehildir; bizim aklımız, ecsam (6) ve eb’adı taksim ettikçe, bir nihayet bulamıyor; fakat bunun ile, nihayetsizlik nasıl şey olduğuna vakıf olabilir miyiz ki, ilim hasıl etmiş olalım” diyor....Ma-hasal bu kitabın ekser mahallerindeki istidlalat bayağı iktidar-ı beşerin haricinde görünecek rütbe kuvvetli iken, bazı yerleri vardır ki Senih Efendi’nin sözleri kadar suhulet ile cerholunur. Sun’-ı Kudret karşısında nazar-ı istidlalin kemal-i acz ü hayretine (7) Voltaire’i pek büyük bir delil addediyorum....Şu arizada, pek uzun-uzadı sözler ile tasdi’ eylediğimden evvela anın afvını ve ba’de, arızanın mülahazası ile hasıl olacak efkar-ı celilelerinden hisse-mend-i ta’lim olmaklığımı istid’a ederim....

Namık Kemal’in aktardığı malumat, Voltaire’in 1764’de ‘Felsefe Sözlüğü’ (Dictionnaire Philosophique) adıyla yayımlamaya başladığı eserinin, birtakım maddeler eklenerek, 1770’de ‘Ansiklopedi Üzerine Sorular’ (de Questions sur l’Encyclopédie) adıyla yapılan genişletilmiş tekrar basımında yer almaktadır (Voltaire, Felsefe Sözlüğü, IX, XV, XVIII). ‘Athée’ (Tanrıtanımaz) ve ‘Dieu’ (Tanrı) maddelerinde bulunan sözkonusu düşüncelere karşı Leskofçalı Galip Bey’den “arızanın mülahazası ile hasıl olacak efkar-ı celileleri”ni isteyen Namık Kemal, cevap olarak, ilişkili ifadelerini mektuptaki sıraya göre numaralayıp gösterdiğimiz aşağıdaki şiiri almış olmalıdır (G.14):

1-Tehālūf kevne evzā-ı perişān nā-becādır hep
Ser-ā-pā olsa da ihsān ehıbbāya cefādır hep

2-Hüner her ādemin ahlākını idrākdir yoḥsa
Tabī’at ḥükmüne karşı ta’arruz nā-sezādır hep

3-İlā ğayru’n-nihāye nokta taksīm (3) etse de yārān
Bu efkār emr-i cismiyyetde (6) zihnidir hebādır hep

4-Tabî'î 'ömr ile ma'hlûkdur ma'f'düm olur 'âlem
Nihâyet cümle ma'hlûkâtın ahvâli fenadır hep

5- Abes şanma cihâni hâzır ol bezm-i mükafâta
Abes zanneylemek tekvîn-i Hallâk'ı (1) hatâdır hep

6-Eder her şahsı Hak rûhundan ilhâmât ile âgâh (2)
Bu yolda vâdi-i inkâra gitmek nâ-revâdır hep

7-Bilinmez 'âkl ile maksûd-ı Hâlık emr-i hıkkatden (7)
Peyemberler tarîk-i ihtidâda reh-nümâdır hep

8-Belâ-yı ma'hz ise kıl 'ayn-ı rahmet mev'ti dünyâda
Hayâtın gördüğü zevk u şafâ derd ü belâdır hep

9-Cihânda 'arz-ı 'ilm etmez hakîme kesret-i a'dâd (5)
Bu endişe hisâb-ı kudret-i Rabb-ı Hudâ'dır hep

10-Mekân-ı kâinâta dâimâ mahşûş olur eb'ad (4)
Vücûd-ı mâsivânın hârici sırr-ı hafâdır hep

11-Beşer ikbâl ile ef 'âle Gâlib olsa da ekser
Ha'kikatde yine câri olan hük-m-i kazâdır hep

Görülebileceği gibi, bu mektubun üzerine yazılmış olduğuna şüphe bırakmayacak kadar birçok ibare benzerliği taşıyan şiir, Voltaire'e genel olarak katılmakla birlikte bazı yönlerden ayrılan düşünceler içermektedir. Leskofçalı Galip Bey, klasik dünya görüşünün içinden, felsefe ve tasavvufu birleştiren bir irfani atmosferden konuşmaktadır. Vermiş olduğumuz parça, 19. yüzyıl Osmanlı kültüründeki 'vaziyet alışlar'ın nedenlerinden olan, Avrupa felsefesinin edebi kıymetlere girişi vêtiresinin Leskofçalı Galip Bey'in şiirine olduğu kadar, aynı zamanda Klasik Türk Şiiri'ne tesirleri konusunda fikirler verebilmektedir. Nitekim, sözkonusu tesirlerin daha erken tarihlerde başlamış olduğunu, bir yüzyıl öncesinin son dönemlerinde (Voltaire'in 'Felsefe Sözlüğü'nü tamamladığı

tarihten -1774- onbeş sene sonra) Osmanlı İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanı (Reisülküttab) olan Atıf Efendi'nin bir layihısından (1789) öğrenmekteyiz:

Voltaire ve Rousseau demekle ma'ruf ve meşhur olan zındıkların ve anların misillü dehrilerin... tab' ve neşretdikleri te'lifat-ı müte'addidelerine... sıbyan ve nisvana varınca ekser-i nas meyl ü rağbet ve mütala'alarına müdavemet etdikçe... i'tikadlarını ifsad etmekle... güruh-ı makruh tarafından la-yenkati' avam-ı nasa ilan olunduğu üzere güya saadet-i kamile-i dünyeviyeyi ihraz etmek ümniyesiyle müsavat ve serbestiyete can attılar... (Ahmet Cevdet, Tezakir, 1309, s. 394,395 'ten nakleden, Kuran, 1990, 218).

Doğal olarak, kısa zaman içinde 'sıbyan ve nisvana varınca'ya kadar yayıldığı öğrendiğimiz bu fikirlere ve onların sahiplerine sanat ve edebiyat insanların ilgisiz kalması düşünülemez. Hatta Atıf Efendi ile Leskofçalı Galip ve Namık Kemal'in ifadeleri karşılaştırıldığında görülebileceği gibi, Voltaire'nin algılanmasında aradan geçen yetmiş küsur yıl birçok şeyi değiştirmiştir.

Devrin tahlilini yaparken belirttiğimiz gibi, fikirler tarihinin bize gösterdiği kelam ve mantık eserlerindeki artış, Batı medeniyetiyle kültürel karşılaşmaların başladığı 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Skolastik Felsefe²¹'nin yükselişe geçişinin mirasıydı. Lale Devri'nde Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın tevcihiyle Yanyalı Es'ad Efendi'nin Aristoteles'in Fizika'sını ve Aristoteles mantığının temel kitabı olan Porphyrius'un İsağuci'sini ve diğer bazı Aristoteles özetlerini Grekçe'den çevirdiğini biliyoruz (Sarıkavak, 1997, 34). Bu skolastik lugat, diğer taraftan Osmanlı döneminde en çok okunan tasavvuf klasiklerinden ikisinin, kavramları Aristoteles'le aynı olmakla birlikte ulaştıkları sonuçlar farklı olan İhya-ı Ulumi'd-Din ve Avarifü'-l-Maarif'in (Kara, 1985, 988) yazarları, Gazali ve Sühreverdi'nin ortak lugatlarıydı. Bu anlamda, dönemin felsefi tefekküründen esinlenen Galip'in

²¹ Skolastik Felsefe, inanç ile bilgiyi, Aristonun sistemi ile dini düşüncüyü birleştirmeye çalışan Ortaçağ boyunca gerek İslam gerek Hristiyan dünyasında yaygın olan felsefedir. Doğu'daki temsilcileri, İbn Sina ve İbn Rüşd olup temel olarak Aristo mantığına dayanmaktadır (Akarsu, 1975, 161). Skolastik Felsefe, burada onu değiştirerek kullanmış olan Sühreverdi, İbn Arabi ve Gazali'de bulunan ortak terminoloji olarak anlaşılmalıdır.

şiiirleri, iççerdiği ‘heyula²², suret, kevn, fesad, cevher, ferd, vücud, adem, illet, gaye, akl-ı fa’al, ma’dum-ı mutlak’ gibi tabirlerle aslında Skolastik Felsefe lugatını kullanmaktadır. Ancak, ‘akıl’ ve ‘hired’ kelimelerini kullanılışı, sözkonusu Skolastik lugatı, aklın (ratio) değerini inkar etmeyen, yalnız anlık’ın (intellect’in) önemini vurgulayan Gazali ve Sühreverdi’nin tefelsüfi tasavvufuna yakın durduğunu göstermektedir. Örneğın, O’na göre akıl (hired) bir mana alemidir (G.86/3):

Muarrā’dır zemīn ü āsümānı şekl ü eşyādan
Hireddir pāy-tā-ser’ālem-i ma’nāyı ben gördüm

(Yeri göğü şekilden ve eşyadan arınmıştır,
baştan başa mana alemi olan akli ben gördüm.)

Diğçer yandan külli akıl, akla (hired) düşman olan aşk sarhoşunu görünce deliliğçe özenir (G.100/9):

Öyle ser-mest-i hired-düşmen-i aşkım ki
Ākl-ı kül gelse eder şimdi müdārā-yı cünün

(Öyle akıl düşmanı bir aşk sarhoşuyum ki,
Külli Akıl bana gelse deliliğçe dost gibi görünür.)

Dolayısıyla diyebiliriz ki, Galip şiirinde iki farklı şekilde kullanılan ‘akıl’ kavramı, birinci şekliyle, mutlak varlığın bilgisini veren sezginin (Topçu, 1968, 75) aracı olan ‘intellect’i, ikinci şekliyle varlıkların bilgisini veren, onlar üzerine düşünen ‘ratio’yu temsil etmektedir. ‘Intellect’ yoluyla işleyen ve bu yönüyle zekai karakteri olan sezginin hedefi, “bütün cüz’i sistemlerin ve bütün ilmi ihtisasların ötesinde, kainatın” ve varlığın tam bir görüşünü elde etmektir (Topçu, 1968, 77). Bu anlamda, Sühreverdi’nin İşraki Hikmet’indeki “hakikate götürmeyen akıl ve nazar”ın karşısında yer alan ve “insanı derece derece

²² Bu tabirlerden ‘heyula’nın, Aristo sistemiyle aynı kavramları kullanmakla beraber, onu bazı açılardan eleştiren Gazali felsefesindeki ontolojik değeri açıktır. Bu tabirlerin Gazali felsefesindeki kullanımları ve Aristo metafiziğinin İslam felsefesine etkileri konusunda bkz. (Bolay, 1993).

zulmetten nura yükselten” sezgi (mükaşefe-intuition), Galip şiirinde varlığın gerçeğini anlama, eşyanın mahiyetini kavrama arzusunun temel dinamiği olmaktadır (*Olur keşfimle zahir gayet-i mahiyyet-i eşya*) (G.1/5). Galip, İşraki Hikmet’in bu şekilde ifade edilen sezgi (mükaşefe) anlayışına uygun olarak, “*Hatadır ‘akl ile da’va-yı derk-i hikmet-i alem*” (G.47/3) ve “*Aşk kim şem –i harem-gah-ı sıfat eyler beni / Lem’a lem’a mahv edip isal-i zat eyler beni*” (G.114/1) diyecektir. Bu noktada, ‘Sebki Hindi’den tevarüs edilen İşraki anlayış devam etmekle birlikte artık tasavvufun sahasına girilmiş demektir. Galip burada, ameli tasavvuf anlayışının getirdiği ‘havf, reca, ihlas, rıza, fakr, uzlet, istiğna’ gibi tabirlerin yanında yine ‘tefelsüfi tasavvuf’un ve Sühreverdi ekolünün ‘tecelli, feyz, insilah, tecrid, şuhud, zuhur’ gibi temel kavramlarıyla buluşmakta, bu söylemin ‘nur, lem’a, şem’, şua’, şule, berk’ gibi karakteristik tabirlerini kullanmaktadır. Bunlardan, Hikmetü’l-İşrak öğretisinin ‘sine qua non’u-‘olmazsa olmaz şartı’ olarak belirtilen ‘insilah’-‘dünyevi ilgilerden soyunma’ (Kutluer, 1996, 118) tabirini, bir şiirinde redif olarak kullanan Galip, ona verdiği önemi ifade etmektedir (G.23):

1- Aşk ile etdikçe tenden cân-ı şeydâ insilâh
Unşuriyyetden bulur güyâ Mesîhâ insilâh

2-Şu’le-pâş oldukça ol mihr-i tecellâ-yı Cemâl
Fart-ı hayretten bulur Tûr üzre Mûsâ insilâh

3-Ka’be-i küyünda uşşâkım görüp ihrâm-bend
Kisve-i atlasdan eyler Arş-ı a’lâ insilâh

4-Feyz-yâb-ı neş’e-i tecridim olsa kâ’inât
Şüret-i imkândan eyler heyülâ insilâh

5-Berk-ı rûz-efzûn-ı âhımdan cihân yek-reng olup
Ferve-i ârâm-ı şebden kıldı dünyâ insilâh

6-Mihr-i evc-i vahdetim olsam ziyâ-pâş-ı zuhûr
Reng-i keşretten bulur eşyâ ser-â-pâ insilâh

7-Sanma Gālib derd-i ‘aşkıñla girībān-çāk olur
Cāme-i ‘işmetden eyler şimdi rüsvā insilāh

(1-Deli can, aşkla tenden soyundukça,
sanki Mesih maddi varlığından soyunur.)

2-O Cemal tecellisinin güneşi alev saçtıkça, Musa
Tur dağının üzerinde hayretin çokluğundan dolayı maddeden soyunur.

3-Yüce Arş, aşıklarının senin eşiğinin Kabe’sinde
ihrama büründüklerini görüp gökyüzü elbisesinden soyunur.

4-Eğer kainat tecridimin neşesinin feyzinden istifade etse,
heyula (şekilsiz madde) yaratılış aleminin suretinden soyunur.

5-Ahımın sürekli çakan şimşeginden cihan tek renge bürünüp
dünya gecenin karar kılışının (tam olarak kararışının) kürkünden soyunur.

6-Vahdet göğünün güneşiyim; zuhurun (yaratılış anının) ışığını saçsam,
varoluş baştan başa çokluk renginden soyunur.

7-Galib’i, senin aşkının derdiyle yakası yırtık sanma,
şimdi rüsva namus elbisesinden soyunur.)

19. yüzyılda klasik-sonrası Sebk-i Hindi okulunu sürdürmüş olan ve Namık Kemal’den öğrendiğimize göre, en uzun şiiri olan ‘Kıt’a’yı (bir başka deyişle ‘Kıt’a-ı Fahriyye’sini) Sebk-i Hindi şairi Örfi’den ilham alarak yazan Galip’in ‘tefelsüfi felsefe’yle ilişkisini, şiirinin kaynakları dışında, o dönemde tasavvuf hayatına girmiş olan ve mensup olduğu tarikatın tercih ettiği kitaplardan tevarüs ettiği düşünülebilir. Nitekim, bu dönemin tanınmış Halidi şeyhlerinden Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi’nin (ö. 1893) müridlerine “Gazali, İbn Arabi, Sühreverdi, Ahmed Bedevi, Abdülkadir Geylani, Ataullah İskenderi” gibi sufilerin eserlerini okuttuğunu biliyoruz (Kara, 1985, 989). Dolayısıyla,

herşeyden önce şair olan ve mutasavvıflar arasında zikredilmeyen Leskofçalı Galip Bey, Tanpınar'ın deyimiyle 'sırrın kapısı'nı, tasavvuf söyleminin oluşturduğu irfaniyenin içinden geçerek aralamışa benzetmektedir. Bu yüzden, "tarikatlerin mutat çile ve riyazetlerinden çok başka ve daha şahsi bir usulle zorladığı" kapının önünde bir kez Nakşileriz redifli gazelde yaptığı gibi 'biz' zamiriyle değil, daima 'ben' zamiriyle durmaktadır. Tanpınar'ın "hiçbir şairin eseri Leskofçalı'nınki kadar kendi kendisiyle fazla düşüp kalkmada kaybetmez" (Tanpınar, 1961, 259) ifadesiyle tenkit ettiği bu durum, aslında hem geleneğin 'fahriyye' anlayışından hem şahsi yöntemin 'ben'de temerküz etmesinden, bir başka ifadeyle Galip'in bizatihi ameli tasavvufun içinde olmamasından ileri gelmektedir. Bilindiği gibi 'fahriyye', şairane, tazallümane ve mutasavvıfane fahriyeler olmak üzere divan şiirinde karşımıza üç şekilde çıkmaktadır (Üzgör, 1995, 97,98) Enderunlu Vasıf'ın "*Eş'ar ile fahr eylemeyi istemem amma / Fahriyyece söz adet-i erbab-ı beyandır*" diyerek işaret ettiği 'fahriyye' geleneğinin, divan şairleri arasında en fazla 'fahriyye' söylemiş olan Nef'i'de, kimi zaman şairane kimi zaman mutasavvıfane olsa da, bazen ayrılamayacak derecede kaynaştığı görülür. Örneğin, "*Kelimullahdır endişem dilim Tur-ı ma'anidür / Kelamum ser-te-ser şerh-i mezaya-yı tecelladur*" (K.48/56) derken Nef'i, şairanelik içinde mutasavvıfane fahriyyede bulunmaktadır. Galip'in "*İşidenler kelim-i fahrım fart-ı letafetden / Sanırlar selsebil-i feyz olur cari zebanımdan*" (Kıt'a.21) ifadesi bu anlamda Nef'i'ye yakın durmaktadır. Aslında Şeyh Galip'in "*Hoşça bak zatına kim zübde-i alemsin sen / Merdüm-i dide-i ekvan olan ademsin sen*" (Terci-i Bend.10) sözüne uygun olarak, Galip'in, şiirde kurduğu 'metafizik tefekkür'ü klasik 'nefs cevheri' anlayışına dayandırdığını farketmek önemlidir. Buna bağlı olarak, Galip'in 'fahriyye'de bulunmayı, gayret yolunda bir ideal olarak benimsediği düşünülebilir. Gadamer'in ben'in teşekkülü ve dilin tarihiliği konusundaki düşünceleri 'fahriyye'de mevcut olabilecek ideali kendi şartları içinde ifade etmektedir:

[Gadamer] her ne kadar ben'in dile ve tarihe bağımlılığı konusundaki konumunu asla terketmiyor ise de, bize, ben / kendi-bilgimizi arayışımızda kılavuzluk eden bir epistemik idealle çalışmamız gerektiğini önerir....bu ideali, 'tamlığın / bütünlüğün tahmini' (Vorgriff der Vollkommenheit) diye adlandırır....'Vollkommenheit' minimum seviyede bir kavrayış idealini, yani

mevcut tarihsel kontekstinde fenomenlerin tüketilebilir bir yorumuna yaklaşma idealini gösterir (Wachterhauser, 1986, 143,144)

Dolayısıyla, irfaniyenin tevarüs edilmesiyle ‘sırrın kapısı’nda bir ben idealiyle duran Galip’in şiirinde, üç ideal tipin, her biri ‘aşık’ karakterine bağlı arif, hakim ve rind tiplerinin birlikte ve beraber bulunması anlam kazanmaktadır. “Sanat eseri, özellikle şiir, insani-tarihsel yaşam içindeki farklılıkların, derecelerin, yakınlık ve benzerliklerin tekerrürünü ‘tipsel olan’..içinde yansıttığından” (Dilthey, 1895, 41) bu tipolojik vasıflar, Galip’in şiirinde varolan ‘ben ideali’nin nerelerde kurulduğunu ifade ederler. Bu vasıfları, kullanılış biçimleriyle birlikte bir liste halinde gösterebiliriz (bkz. Ek-3)

Bunlardan, bir öğretiyeye mensup olan kişinin kendine has çizgisini ifade eden ‘meşrep’ kelimesiyle beraber kullanıldığını gördüğümüz ‘rind’ tipi (meşreb-i rindan, rindane-meşreb), ‘ben ideali’ şeklinde duran ‘arif’ ve ‘hakim’ tiplerine göre, Galip’in tarihi kişiliğine daha yakın durmaktadır. Rind, bir taraftan zamanın değişimlerinden sıyrılmış (rind-i meslubü’l-izafat-ı zaman), mekansızlık alemine yükselmiş (rind-i la-mekan), varlığını yokluğunu farketmeyen (*Rind olan dünyada hem mevcud hem na-bud olur*), güneşin gülünü kendine kadeh yapan (*Rind-i aşkız biz gül-i hursiddir peymanemiz*), Hak’la olmanın şarabını içen (*Cam-ı bezm-i li maallahi’den oldum neş’edar / Rind-i küstah-ı elestim kam-yab-ı vahdetim*) biriyken, diğer taraftan devrin vereceği mutluluğa sırtını çevirmiş, mal ve makamdan vazgeçmiş (*Rind olan ikbal-i dehre Galip etmez i’tibar / Maldır hülyada hem mevcud hem na-bud olur*), felekle, kaderle sulh olmuş (*Hased ol rind-i uzlet-perver-i devrana alemde / Ki sulh olmuş felekle dad ile bi-daddan geçmiş*), dünya hadiseleri karşısında gönül hoşluğunu bozmayan (*Cihanı tutsa tufan-ı havadis tire-nak olmaz / Keduretten beridir meşreb-i rindan-ı istiğna*), sevgilinin hayaliyle badeye mutad olan (*Hayal-i la’lidir Galip enisim / Geçer mi badeden rindane-meşreb*) biridir. Bir başka deyişle, bir yandan ulvi alemlere kanat açarken, öbür yandan hayata dair endişeleri terkederek, gönül hoşluğunu tercih eden biridir. ‘Kamus-ı Osmani’nin “arif-i laubali-meşreb, feylesof-ı la-kaydi-reviş, sureti sade, mutadı bade ve fakat batını nur-ı irfan ile piraste olan hakim” şeklindeki tarifi (Onay, 1993, 347) adeta Leskofçalı Galip Bey’in şiirlerinin ardında duran irfani kişiliği ve tarihi kişiliği, aşağı yukarı gözler önüne

sermektedir. Bu tarihi-edebi kişilik, tevarüs ettiği irfaniyenin yardımıyla ancak vahdet aleminde aradığı huzuru bulmaktadır (G.79):

1-Nür-1 ‘aşkım hân mân-süz-1 şehâb-1 vahdetim
Nür-1 hüsnüm âb u tâb-1 âfitâb-1 vahdetim

2-Her şû‘â-1 dâğ-1 dil bir berç-1 kesret-süz olur
Mağv-1 ‘aşkım âteş-i mihr-i iltihâb-1 vahdetim

3-Zıll-1 envâr-1 kemâlimdir şû‘unât-1 kazâ
İltihâb-1 âfitâb-1 şû‘le-tâb-1 vahdetim

4-Zevk-yâb-1 neş‘e-i seyr-i Cemâl’im tâ ebed
Merdüm-i çeşm-i şühüdum mest-i h‘âb-1 vahdetim

5-Câm-1 bezm-i lî ma‘allâhî den oldum neş‘edâr
Rind-i küstâh-1 elestim kâm-yâb-1 vahdetim

6-Eşk-i çeşm-i ‘aşkım hem feyz-i la‘l-i dilberim
Âb-1 rüy-1 ‘işmetim reng-i şarâb-1 vahdetim

7-Eyledim bir câm ile Gâlib fedâ-yı mâ-sivâ
Fâriğ-i kayd-ı cihân mest-i harâb-1 vahdetim

(1-Aşkın ateşiyim, vahdetin (birliğin) her şeyi yakan bulutuyum;
güzelliğin ışığıym, vahdet (birlik) güneşinin parlaklığıym.

2-Gönül yarasının her ışını, kesreti (çokluğu) yakan bir şimşek olur; aşktan
perişanım, vahdetin (birliğin) alevlenişinden doğan güneşinin ateşiyim.

3-Kaderin ortaya koyduğu hadiseler olgunluk ışığının gölgesidir;
vahdetin (birliğin) alev saçan güneşinin tutuşmasıym.

4-Sonsuza kadar (Allah'ın) cemalini seyretme neşesiyle zevk bulmuşum;
görüşün gözbebeğiyim, vahdet (birlik) uykusuyla sarhoşum.

5-‘Allah benimledir’ meclisinin kadehinden keyif buldum; elest
bezminin edep bilmeyen rindiyim, vahdet (birlik) dileğine ulaşmış biriyim.

6-Hem aşğın gözyaşıyım hem sevgilinin dudağının feyziyim;
masumluğun yüz suyuyum, vahdet (birlik) şarabının rengiyim.

7-Ey Galip, ben bir kadehle varlığı feda eyledim; cihanın kayıtlarından
kurtulmuşum, vahdetin (birliğin) harap olmuş sarhoşuyum.)

3.3.SİYASİ VE SOSYAL AÇIDAN ŞİİRİ

Leskofçalı Galip Bey'in yaşadığı dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük zorlukların cenderesinden geçtiği trajik bir dönemdir. Bir çözümsüzlüğün içten içe, ağır ağır kaynamasıyla, toplumun kurumları, gelenekleri, devlet adamlarıyla kaçınılmaz bir yazgıya doğru ilerlediği, karanlığın ve gafletin yanında fazilet ve aydınlığın ortaya çıktığı, çöküşle ilerleyişin boğuştuğu, 'imparatorluğun en uzun yüzyılı'dır (Ortaylı, 1999, 31). Leskofçalı Galip Bey'in, şahsiyetini hayatının verileri ışığında ortaya koymaya çalışırken söylediğimiz gibi, devlet işlerinin yürütüldüğü bir kurum olan kalemden yetişmesi, görevi icabı İstanbul dışında taşra vilayetlerinde bulunması, Mithat Paşa'yla birlikte çalışması, bazı devlet büyükleriyle yakın temaslar içinde olması gibi sebeplerle -şair olarak asıl ilhamını tasavvuftan alıyor olsa da-, döneminin sosyal, siyasi ve ekonomik problemleri çevresinde bir vaziyet aldığı, hatta dönemini eleştirdiğini görmekteyiz. Bu eleştiri, sadece metaforik ifadeler çerçevesinde kalmamış, aynı zamanda kavramsal ifadeler düzeyinde dile getirilmiştir. Bu ifadeleri bir liste haline getirebiliriz (bkz.Ek-4)

3.3.1.Siyasi Kavramlar

Bu kavramlar çerçevesinde Galip'in şiirine baktığımızda siyasi alandaki düşüncelerinin 'adalet' ve 'zulüm' kavramları etrafında örgülendiğini görmekteyiz. 'Adalet' ve 'zulüm' kavramları Osmanlı siyaset düşüncesinde yüzyıllar boyunca sultan ile reayanın ilişkilerini düzenleyen ve iktidar makamının meşruiyetini sağlayan yahut kaldıran temel kavramlar olmuştur. 16. yüzyıl şairlerinden Helaki'nin, bir devlet büyüğüne yazdığı kasidede bu kavramlar ile 'iktidar' ilişkisinin geçmişi görülebilmektedir. Helaki, övgüde bulunduğu devlet büyüğüne "Ey dafi'-i zulm ü rafi'-i adl / Vey hami-i şer ü muhyi-i din: Ey zulmü ortadan kaldıran ve adaleti yükselten, ve ey kanunu koruyan ve dini ihya eden" sözleriyle seslenmektedir (Çavuşoğlu, 1982, K. 4). Galip'in, devlet büyüklerinden birine, muhtemelen Yusuf Kamil Paşa'ya yazılmış hissini veren 'tevfik' redifli gazeli (Divan, G.72) geleneğin 'adalet'i övme anlayışını sürdürmekle beraber, 'zulm'ü tahkir edişinde klasik şiir geleneğinde çok yoğun olmayan bir eleştiri

dokusu taşımaktadır. Bu şiirde redif olarak kullanılan ‘tevfik’ tabiri ‘başarı’ anlamına geliyor olup Kur’an-ı Kerim’de Şuayb Peygamber’in kıssasında geçmektedir (Hud, 11/88). Bu kıssada adalet, zulüm, ıslah, fesad kavramlarıyla birlikte geçen ‘tevfik’ tabiri Şuayb Peygamber’in Medyen halkına karşı “Gücüm yettiğince ıslah etmek istiyorum. Ve başarım (tevfik) ancak Allah’ın yardımı iledir.” sözlerinde bulunmaktadır. Şiirdeki adalet, zulüm, ıslah-ı mülk ve tevfik tabirleri şiirin Kur’an ayetlerinden ilham aldığını göstermektedir. Diğer taraftan ‘tevfik’ redifli şiir adalet’i düzen’e bağlamasıyla (*adaletdir medar-ı intizam-ı alem-i tevfik*) Osmanlı siyaset teorisinin klasik Adalet Dairesi (Daire-i Adliye) düşüncesiyle buluşur. 17. yüzyılın tanınmış ahlakçısı Kınalızade Ali’nin ‘Ahlak-ı Alai’ adlı eserinde veciz olarak ifade ettiği ‘Daire-i Adliye’ “düzenin (intizamın) ve adaletin birbirinin ikizi ve aralarında ayrılmaz olduğu” görüşüne dayanır (Oktay, 2001, 33). Kınalızade’nin kendi ifadesiyle, “Adalet ilahi kaynaktan beslendiği içindir ki, dünya düzeni olsun, gökyüzü düzeni olsun, her ikisi de adalet sayesinde vardır ve adalet oldukça var olacaktır”. Kınalızade’nin, Osmanlı siyaset teorisini adeta vecizeleştiren cümleleri şöyledir:

Adldir mucib-i salah-ı cihan
Cihan bir bağıdır divarı devlet
Devletin nazımı şeriatdır
Şeriate olamaz hiç haris illa mülk
Mülk zapteyleyemez illa leşker
Leşkeri cem’ idemez illa mal
Malı cem’ eyleyen raiyetdir
Raiyyeti kul ider padişah-ı aleme adl
(Oktay, 2001, 33).²³

Leskofçalı Galip Bey’in, adaleti başarının sebebi olarak gören (*adaletdir medar-ı intizam-ı alem-i tevfik*), onu İlahi kanuna dayandıran (*ikbal-i alemgir-i şer’i*), Hz. Ömer’in adaletini hatırlatan (*adl ü dad-ı Faruki*), zalimin fikrinden ve batıl

²³ ‘Daire-i Adliye’ anlayışının kökenleri İslam kültür dairesinde 10. yüzyıl’a kadar inmektedir. Kınalızade’nin nazmen ifade ettiği anlayış, 10. yüzyılda İbn Culcul tarafından Aristo’ya izafe edilmiş olup ayrıca Kelile ve Dimne’nin 14. yüzyılda Kul Mes’ud tarafından yapılmış olan çevirisinde yer almaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. (Toska, 1989, 6,7).

düşüncesinden şikayet eden (*figan ol fikr-i na-hemvar-ı zalimden; figan ol re'y-i na-makul-i batıldan*) şiiri, o dönemde aydın kesimlerde oluşan ve Yeni Osmanlılar tarafından temsil edilen keyfi idareye muhalif düşüncelerle yakından ilişkilidir. Bilindiği gibi, Yeni Osmanlılar hareketi Tanzimat'ın Mustafa Reşid Paşa'dan sonraki uygulayıcıları Ali ve Fuad Paşalar'ın şahsına karşı bir başkaldırı olarak belirmişti (Mardin, 1991, 88). 1865 yılında 'İttifak-ı Hamiyyet' adıyla gizli olarak kurulan cemiyetin daha sonra seslendireceği fikirler, aslında, dönemin muhafazakar ve terakkiperver özellikler taşıyan salonlarında (Şeyhülislam Arif Hikmet, Suphi Paşa, Yusuf Kamil Paşa konakları) revaç bulmuş fikirlerdi (Mardin, 1996, 275). Bu salonlar, modernleşme anlamındaki Batılılaşma'ya taraftar olmakla beraber, kültürel anlamda Batılılaşma'ya muhalif bir karakter çizmekte, 'aşırı-batıcı' Babıali kuşağıyla bir karşıt düşünce çizgisi göstermektedir. Yeni Osmanlılar'ın daha sonra ortaya çıkacak olan, 18. yüzyıl Fransız düşüncesinin sosyal ve siyasi temellerini yerel kültürün simge dağarcığına başvurarak, dinin kaynaklarına, Kur'an'a ve örnek uygulamalarına dönüş konusundaki düşüncelerinin, bu salonlarda prototip halinde teşekkül etmeye başladığı söylenebilir. Galip'in kaside atmosferi taşıyan şiiri, Yusuf Kamil Paşa'ya yazılmış olsun veya olmasın, hitap ettiği kişiye kültürün simge haritası içinden seslenmekte, ayetlere telmihler yaparken, Hz. Ömer'in uygulamalarını hatırlatmaktadır. Bunlar doğal olarak, Galip'in Yeni Osmanlılar hareketinin bizzat içinde yer aldığı göstermez; ancak Namık Kemal'in manevi hocasına yazdığı 1865 tarihli mektupları (bu tarih, aynı zamanda Namık Kemal'in Şinasi'yle tanışmasından dört sene sonradır ve O'nunla birlikte Tasvir-i Efkâr muharrirliği yapmakta olduğu tarihtir) Yeni Osmanlılar'ın fikirlerini oluşturan ortamlarla ilişkisinden fazlasını, O'nun Yeni Osmanlılar hareketinden haberdar olduğunu işaret etmektedir. Bu mektupta Namık Kemal, bir taraftan Galip'in 'eyler beni' redifli gazeline Sebki-Hindi tarzında yazdığı nazireden ve yeni kaleme almış olduğu sosyal içerikli şiirinden söz ederken, diğer taraftan Yeni Osmanlılar hareketine mensup Rif'at Paşa'nın ve Sadullah Bey'in selamlarını söylemektedir. (Tansel, 1967, 13). Bir başka mektupta, o sırada İstanbul'da başgösteren kolera salgınından bahisle:

Ahbabın birçoğu elden gitti ve şimdi ülfet Sadullah Bey ve Rif'at Paşa ve Yusuf Bey ve Ekrem Bey'e inhisar etti. Biçare Ekrem'in bir-iki gün evvel küçük biraderi vefat ettiğinden pek müteessirdir. Mumaileyh, fezail-i ahlak

ve celadet-i efkarı günden güne ilerleterek hakikaten Refik Bey merhumun yerini tutmuştur (Tansel, 1967, 22).

Burada isimleri geçenler Yeni Osmanlılar'dır. İleride Paşa olacak ve '19. Asır' şiirini yazacak olan Sadullah Bey, Leskofçalı Galip Bey'le daha önceden Karakulak Hanı'nın avlusunda yapılan sohbetlerden tanışmaktadır. Rif'at Bey, Kani Paşa'nın oğlu olup Namık Kemal'i Galip Bey'le tanıştıran ve Galip Bey'in bir gazelini ithaf ettiği (Divan, G.84) kişidir; Ekrem ise daha sonra Galip Divanı'nı 'Zemzeme'sinde yeralan şiirinde övgüyle anacak olan Rezaizade Mahmud Ekrem'dir. Bu işaretleri, Leskofçalı Galip Bey'in diğer ilişkileriyle birlikte değerlendirdiğimizde karşımıza bir düşünce çevresi çıkmaktadır. Nitekim, Mithat Cemal Kuntay, 'Namık Kemal-Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında' adlı eserinde bu durumu şöyle ifade eder:

Eski bir takım edebiyatçılar ve inkılapçılar sanki bir aileydi ve merkezleri eski gazel şairi ve milli devlet adamı Mithat Paşa idi. Kemal'in yeni nesirdeki mürebbisi Şinasi müstesna, eski nazımdaki mürşidi Leskofçalı Galip'ten, çok beğendiği, yepyeni Abdülhak Hamid'e kadar bütün arkadaşları Mithat Paşa'cı idiler (Kuntay, 1956, 624).

Bu çevre, aynı zamanda Galip'in bir şiiriyle övdüğünü (Divan, G.61) ve yaptırdığı konağa tarih düşürdüğünü (Divan, T. 4) bildiğimiz Yusuf Kamil Paşa ile ve O'nun Yeni Osmanlılar öncesi fikir mahfillerinden olan konak çevresi ile birleşmektedir. (Bu arada Encümen-i Şuara şairlerinden Hersekli Arif Hikmet'in ve Namık Kemal'in de Paşa'nın övgüsünü içeren şiirleri vardır.) Nitekim, Yusuf Kamil Paşa'nın Meclis-i Vala'da iken katibi olan Mithat Paşa, daha sonra 1872'de Sadaret'e gelince, Yusuf Kamil Paşa'yı Şura-yı Devlet Riyaseti'ne getirecektir (İnal, 1969, 224). Mithat Paşa yine sadareti sırasında Namık Kemal, Ziya Paşa, Sadullah Bey ve Rif'at Paşa'yı koruması altına alacaktır (Baykal, 1964, 48). Diğer taraftan Namık Kemal, Leskofçalı Galip Bey'e yazdığı yine 1865 tarihli mektubunda Mithat Paşa'yla anlaşamadığı bilinen Senih Efendi'nin (Kuntay, 1944, 24) düşüncelerini küçümserken aynı çevrenin hassasiyetlerini ortaya koymaktadır (Tansel, 1967, 24). Bütün bunlar, Leskofçalı Galip Bey'in Yeni Osmanlılar düşüncesi için 'pre-ideoloji' olarak değerlendirilebilecek 'vaziyet

alışlar'a (attitudes) sahip kültür çevreleriyle yakın temas halinde olduğunu ifade etmektedir.²⁴ Leskofçalı Galip'in, 'tevfik' redifli gazelinin yanında, 'millet' kavramını kullandığı kıt'ası, o dönemde oluşan ve Yeni Osmanlılar'ın seslendireceği milliyetperver duyguları temsil edecektir (Divan, K.6).²⁵ Bu kıt'anın, Namık Kemal'in yeni tarzda yazdığı en güzel şiirlerinden biri ve siyasi fikirlerini tam anlamıyla kompoze ettiği 'Hürriyet Kasidesi'nin ilham kaynağı olduğunu biliyoruz. Şiirin asıl ismi olan 'Besalet-i Osmaniye ve Hamiyyet-i İnsaniyye' (Osmanlı Kahramanlığı ve İnsanlık Haysiyeti) Namık Kemal'in 'hürriyet' düşüncesinin kökenlerindeki milli ve insani temellere işaret etmektedir. Kemal, Kani Paşa-zade Rif'at Bey'e 1864'ün son ayında yahut 1865'in ilk ayında yazdığı mektubunda:

...üstad-ı celilü'l-menakıb Galib Beyefendi'nin yastık üzerinde bulunan divanı gözüme iliştiğinden derhal sarılıp açınca, garib haldir ki, ibtida-yı sahifede,

Olup mecrūh-ı peykān-ı havādis tair-i devlet
Dem-ā-dem hūn akar çeşmim gibi şehbāl-i milletden²⁶

²⁴ Şerif Mardin, 'vaziyet-alış'lar ile ideoloji ilişkisini şöyle belirtmektedir: "Vaziyet alışlar ideolojiler gibi insan eylemine yön veren, şekillendiren iç yapılardır...aynı zamanda ideolojiler gibi toplum olayları için bir 'anlam eksen'i sağlarlar" (Mardin, 1992, 15). Bu anlamda, birer ideoloji kristalizasyonu olarak görülebilecek olan 'vaziyet-alış'ların Yeni Osmanlılar'dan önce Leskofçalı Galip Bey'in şiirlerinde beliriyor olması manidardır.

²⁵ İsmail Habib Sevük, birazdan metnini vereceğimiz kıt'adan bahisle "Şüphesiz ki, Galip'ten evvel 'millet'i böyle vecd ile, yeni bir hamaset hissi ile, böyle deruni bir eda ile terennüm eden şair görülmemiştir" demektedir (Özgül, 1987a, 29). Bu hüküm, kıt'anın estetik olgunluğu ve duygusal gerilimi bakımından doğru olması yanında, belirtmek gerekir ki, daha sonra Namık Kemal'in şiirine yansıyacak olan epik atmosfer, edebi sahada Kırım Savaşı sırasında oluşmaya başlamıştır. Mehmet Halis Efendi-'Şehname-i Osmani' (1853) ve diğer şiirler için bkz. (Birinci, 2000, 9-42).

²⁶ Kıt'anın tamamı şöyledir:

Hudā me'yūs kıлма gönlümü ikbāl-i milletden
Haberdār eyle Raḥmān ismini aḥvāl-i milletden
Olup mecrūh peykān-ı każādan tair-i devlet
Dem-ā-dem hūn akar çeşmim gibi şehbāl-i milletden

(Divan, K.6). Üçüncü mısraın N. Kemal'de ve Divan'da farklı olması N. Kemal'in mısraı yanlış hatırlamasından yahut Leskofçalı'nın daha sonra mısraı değiştirmiş olmasından kaynaklanmıştır.

beyti zuhur eyledi. Kıraatden hasıl olan teessürümü nasıl tarif edeceğimi bilemem. Dünyada ne kadar alam ü efkar var ise cümlesi başıma üşüp, bi-ihiyar sokağa fırladım. Tavr u hareketimi gören mutlaka divane zannederdi (İbnülemin, Divan, 41, 42).

sözleriyle şiirin üzerindeki duygusal tesirini anlatmaktadır. Aslında Leskofçalı Galip Bey'in bir milliyetler milliyeti olarak düşünce sahnesine çıkan Osmanlılık fikriyle ilişkilendirilebilecek ifadeleri (ki dönemin siyasi aktörleri Ali ve Fuad Paşa tarafından savunuluyordu), temel olarak Kırım Savaşı (1853-56) ve 1856 İslahat Fermanı sonrası gayr-i müslimlerin zımni statüsünden çıkmasıyla gelişen müslüman unsurun milliyeti (Fındıkoğlu, 1940, 633) fikrine de bağlanabilir. Ancak daha önemli olan, bu fikrin işaret ettiği 'milliyet' kavramının, Osmanlı ülkesini kurtarmak yönüyle birbirine paralel değerler taşıyan Osmanlılık yahut (nüve halindeki) Pan-İslamcılık düşüncesiyle ilişkileri değil, Leskofçalı Galip'in tasavvufi duruşuna bağlı olan bir anlayışın sosyal yansımasıyla olan ilişkisidir. Galip'in tasavvufi yönüne temas ederken belirttiğimiz gibi, Halid-i Bağdadi'nin, Ahmed Faruki'nin yolunu sürdürerek tesis ettiği Halidi-Nakşibendilik, sosyal karakterli bir tarikat olması yönüyle Galip şiirinde birtakım kavramlar dahilinde kendini hissettirmektedir. Bu kavramların başında, sözkonusu sosyal karakteri ifade eden, 'kadere razı olma' anlayışının karşısına 'gayret'i, çalışma ve mücadeleyi koyan 'himmet' kavramı gelmektedir. 'İstiğna, tecrid, fakr, ihlas, feyz' gibi tasavvufi tabirlerle birlikte geçen 'himmet' kavramı hayata karşı, hem bir aşkınlık (G.5/7: *Süleyman-ı serir-i himmetiz* (1) *bir yerde kim Galib / Olur şah u geda yeksan u mal ü cah na-peyda*), hem bir gerilim (G.112/1: *Ehl-i himmet çarha pa-mal olmamış* (2) *olmaz yine / Dil-firib-i baht u ikbal olmamış olmaz yine*) ifadesiyle yansımaktadır. Namık Kemal'in idealizmini psikolojik vetireleri itibarıyla ortaya koymaya çalışan Namdar Rahmi Karatay 'Namık Kemal ve İdealizmi' adlı eserinde 'ideal'i, "kendini geçmek ve kendi üzerine çıkmak temayülü" olarak tarif ettikten sonra, Namık Kemal'deki 'vatan aşkı' ile 'mistik aşk' arasında bağlantılar kurar:

Her idealizm renk ve şeklini devrinin sosyal muhitinden alır. Türk cemiyetinin koyu bir dini hayat yaşadığı devirde aynı ruhi karakteri haiz olan şahsiyetlerin idealizmini bir mistisizm şeklinde görüyoruz....hakiki bir idealizm, mutlaka bir negatizmden doğar. O şeklini değiştirmiş bir mistisizmden başka bir şey değildir. Ve hakiki vatan sevgisi, millet birliğinin maddi bir ifadesi olan vatani, bir mistiğin Allah'ını idealize ettiği şekilde tasavvur etmekle mümkündür. O bir canan olmalıdır ve yalnız onun uğrunda bu fani alemin ve fani zevklerin feda edilmesi gerekir (Karatay, 1941, 20,25).

Aslında Karatay'ın Namık Kemal'in şiirlerini Fuzuli'nin şiirleriyle karşılaştırarak vardığı sonuca, bizzat manevi hocasının beyitlerini hatırlatan ve aynı aşkınlığı ve gerilimi yansıtan ifadelerini (1,2) değerlendirerek ulaşılabildi. Nitekim Kemal, benzer ifadelerle şöyle konuşmaktadır: “*Olsa mahkum-ı kaza etmem nigah-ı iltifat / Rind-i istiğna-yı aşkı kamran-ı himmetim (1)*” (Göçgün, 1999, 168). “*Ehl-i dil dehr-i deni-pervere mağlub olmaz (2) / Merd olan bir zen-i sad-şehvere mağlub olmaz*” (Göçgün, 1999, 394). ‘Rind, istiğna, aşk’ gibi tasavvufi tabirlerle birlikte geçen ‘himmet’ kavramı, ‘Hürriyet Kasidesi’ne tüm aşkınlığı ve gerilimiyle yansıyacaktı: “*Ne gam pür-ateş-i hevl olsa da gavga-yı hürriyet / Kaçar mı merd olan bir can için meydan-ı gayretten*”; “*Gönülde cevher-i elmasa benzer cevher-i gayret / Ezilmez şiddet-i tazyikten te’sir-i sıkletten*” (Göçgün, 1999, 9, 10). Bu yorumlara, Tanpınar'ın Namık Kemal şiirindeki ‘şehid-i aşk’ tabirine gösterdiği dikkat çerçevesinde, bu ve benzeri tabirlerin nesrini beslediği konusundaki ifadesini eklemek mümkündür (Alptekin, 1975, 72). Bunlar, ferdin kendini idrak edişiyile ilişkili olarak Namık Kemal’de (ve O’nun kaynağı Leskofçalı Galip Bey’de) Ali Paşa’nın şahsında temsil edilen keyfi idareye karşı, tasavvufa dayanan bir sivil toplum anlayışının ipuçlarını vermektedir. Nitekim Şerif Mardin ‘Türk Modernleşmesi’ adlı çalışmasında:

Namık Kemal örneğinde, tasavvufun, O’nun hürriyet fikirlerini şekillendiren kaynaklardan biri olduğunu biliyoruz. Başka bir yerde, Osmanlı kültürünün bu boyutunun önemini, ‘yekpare’ (seamless) toplum

özlemine, vurgulamaya çalışmışım.²⁷ Bu noktanın araştırılmaya muhtaç bir alan olduğuna inanıyorum; çünkü, konu daha modern ifade şekillerinin dış görünüşünün daha derinlerde yatan hürriyete yönelik modern Türk tavrının bir unsuru gibi görünüyor....hemen hemen ‘sivil toplum’un Osmanlılar’daki karşılığı olarak nitelendirilebilecek bir saha karşısındayız (Mardin, 1991, 107,108).

derken, yukarıda belirtmiş olduğumuz, Leskofçalı Galip Bey’den Namık Kemal’e intikal eden ve ‘ehl-i dil’, ‘ehl-i himmet’, ‘istiğna’, ‘gayret’, ‘dehr-i deni-perver’ sözlerinin içinde yoğrulan bir psikolojik yapıya (halet-i ruhiyye’ye) işaret etmektedir. Ayrıca, Mehmet Kaplan’ın “(N. Kemal’in)...Encümen-i Şuara’da hayata çok yakın geniş bir tasavvuf havasında yaşamasının, Garp fikirleriyle temas ettiği zaman tereddüd geçirmeden yeni yola girmesinde müessir olduğunu sanıyoruz. Kemal, bu devresinden fikirleri değil muayyen bir nisbette eski edebiyatın kötü taraflarını reddedecektir” (Kaplan, 1948, 40) şeklindeki cümlelerini Leskofçalı Galip-Namık Kemal ilişkisi konusundaki analizimize ekleyebiliriz.

3.3.2.Sosyal ve Ekonomik Kavramlar

Leskofçalı Galip Bey’in şiirinde bulunan gerek sosyal gerek ekonomik içerikli tabirler, bir yandan tasavvufi anlayışından dolayı siyasi ve sosyal ‘ikbal’e, ‘mal’ ve ‘makam’ arzusuna karşı bir tavır olarak belirmekte, diğer taraftan asıl sosyal ve ekonomik muhtevasını ‘kalem memuriyeti’ ve Osmanlı’nın yaşadığı ekonomik krizle ilgili mevzular çevresinde kazanmaktadır. Bu anlamda, ‘iflas’ redifli gazeli (Divan, G.60) bir memur (birey) ile bir devletin (halkın) birlikte düştükleri ekonomik sıkıntıyı, metaforik anlatımın ötesine taşıyarak açık biçimde hissettirmektedir. Galip’in yaşadığı dönem, Osmanlı İmparatorluğu’nun 16. yüzyıldan itibaren başlayan mali bunalımların yükünü en yoğun olarak çektiği bir dönemdir. Bir bürokratik tarım toplumu olan Osmanlı İmparatorluğu’nda, adem-i merkezi bir nitelik gösteren timar sisteminin çözülerek merkezi devlet aygıtlarının

²⁷ Şerif Mardin, “A Note on the Transformation of Religious Symbols in Turkey” (Turcica 16, 1984) adlı çalışmasından sözetmektedir.

gelişmesi, mali düzeyde bir yapısal dengesizliğin temellerini atmıştır (Gürsel, 1985, 673). II. Mahmud döneminde başlayan ve Abdülaziz döneminde devam eden bürokratik reformlar neticesi, kalemlerde çalışanlar, 18. yüzyıl sonlarında 1.000-1.500 memurdan oluşurken, 19. yüzyılın ortalarına doğru 10.000'leri aşmaktadır (Findley, 1985, 256, 261). Bu şekilde, askeri-sivil bürokrasinin büyümesi hem daha fazla, hem düzenli gelir gerektirirken, tarım fazlasını etkin biçimde vergi olarak toplayacak üretim ilişkilerinin ve kurumların, kapitalizm öncesi yapılar içinde gelişme imkanı bulunmamaktadır (Gürsel, 1985, 673). Timar sisteminin bozulması ve doğan yapısal dengesizliğe mukabil 18. yüzyılın ikinci yarısında askeri alanda başlayan ve II. Mahmut döneminde hızlanan, Tanzimat'la birlikte diğer alanlara yayılan modern devletin kuruluş süreci, bütçe üzerindeki baskıyı sürekli kılar (Gürsel, 1985, 674). Bu durumun, 1850'li yıllarda kronikleştiğini, mali bütçenin büyük açık verdiğini görmekteyiz. Nitekim, son derece bozuk olan mali durum Kırım Savaşı'nın başlamasıyla (Ocak 1854) daha da bozulur; 1860 yılına gelindiğinde tüccar kesimde ve bankerler arasında iflaslar yaşanmaya başlamıştır. Galip'in, 'iflas' kelimesini tüm psikolojik ve ekonomik ağırlığıyla veren şiirinin bu atmosfer içinde yazıldığı tahmin edilebilir. Şiir, sadece ekonomik sıkıntının toplumda oluşturduğu psikolojik tabloyu vermez, aynı zamanda ekonomik sıkıntının psikolojiye yüklediği duygulardan doğan bir 'ironi' havasını taşır. Bu ironiyi her yönüyle görmek için şiiri bütün olarak okumak gerekmektedir:

1-Verdi ol rütbe cünün halka belâ-yı iflâs

Oldu güyâ ki cünün dâr-ı şifâ-yı iflâs

2-Eyledi âlemi dil-sîr-i nevâl-i idbâr

Bârekallâh zihî berg ü nevâ-yı iflâs

3-Oldu ma'nî-i müsâvât-ı umümi zâhir

Şimdi şâhân ile birdir ğurebâ-yı iflâs

4-Öyle bir dâ'i uzâl oldu perişâni-i hâl

Kaldı tedbîrde âciz hükemâ-yı iflâs

5-Böyle kalırsa eder sāmī⁶a-ı dehri şikest
Gulğule-baḥş-ı felek bāng-ı derā-yı iflās

6-N⁹ola ālemde tehi-kise isek ey Gālib
Geldi ihvān ile hep tab⁶a ğinā-yı iflās

(1-İflas belası halka o derece delilik verdi ki,
delilik sanki iflasın akıl hastanesi oldu.

2-Allah mübarek kılsın, iflasın (kıt kanaat) geçimliği ne hoş, ne güzel,
(ki) alemi düşkünlüğün nimetleriyle gözü, gönlü doymuş hale getirdi.

3-Umumi eşitliğin manası ortaya çıktı;
şimdi iflasın garipleri (yoksulları) şahlar ile aynı seviyededir.

4-Halin perişanlığı, öyle tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa dönüştü
ki, iflasın bilginleri önlem almakta aciz kaldılar.

5-(Eğer) böyle sürerse feleğin verdiği velvele (ve) iflas çingırağının sesi,
zamanın işitme yeteneğini ortadan kaldırır.

6-Ey Galip, alemde kesesi boş (olanlardan) isek ne çıkar,
iflasın zenginliği hep dostlarla kalbe gelir.)

Burada, 'iflasın akıl hastanesi, iflasın geçimliği, iflasın bilginleri, iflasın zenginliği' gibi ifadeler ironinin ulaştığı boyutları ve dolaylı olarak yaşanan durumun ağırlığını ifade etmektedir. Bunların arasında, 'umumi eşitliğin manası' (*ma'ni-i müsavat-ı umumi*) terkinin doğrudan 1856 Islahat Fermanı'nın 'bila-tefrik ü cins ü mezhep' formülüne ve dolaylı olarak Ali ve Fuad Paşalar'ın icraatlarına gitmesi ayrıca manidardır. Şiirde geçen, 'tehi-kise' (boş kese veya kesesi boş) tabiri iflasın bireysel yönüne parmak basarken, bizi, ayrıca Galip'in kalem memurluğuna ve bu memurluğun şartlarına götürmektedir. II. Mahmud'un 1821'de Rum tercümanların yerini almak üzere Babıali Tercüme Odası'nı kurması ve ardından kalemiye'nin mülkiye'ye (sivil bürokrasiye) dönüştürülerek

'ayni tediye sisteminden nakdi tediye sistemine' geçilmesi (Fındıkoğlu, 1940, 645) Osmanlı İmparatorluğu tarihinde modern memurluğun başlangıcı sayılır. Ancak, usta-çırak ilişkisinden ve ekonomik krizden dolayı memuriyet hayatı birçok problemi beraberinde taşımaktadır. 1855 yılında Osmanlı başkentini gözlemiş olan Ubucini'nin 'La Turquie Actuelle' adlı eserinde sarfettiği:

...memuriyetlere tayinler daha titiz bir seçime dayansaydı, tenkide çok az yer kalırdı. Burada da, hükümetteki gibi yolsuzluklar almış yürümüştür. ...Aşağı ve yukarı mertebeler arasında maaş bakımından hiçbir memlekette Türkiye'de olduğu kadar muazzam fark yoktur....Sözgelimi bir gümrük veya tersane memuru ayda yirmibeş, otuz frank maaşla yetinmek zorundayken, bir servis şefi bin veya binikiyüz frank almaktadır....Fonksiyon sahibi kişilerin etrafını saran entrikaların sonucu memuriyetlerdeki istikrarsızlık da başka bir düzensizlik kaynağıdır. (147-155)

gibi sözlere bakılırsa o dönemde bir memurun yaşadığı problemler tahmin edilebilir. Nitekim, 1851 krizi sırasında maaşların yüzde 5 ila 20 arasında indirilmesine mukabil (Gürsel, 1985, 674) genel olarak bu dönemde, maaşlar bir türlü düzenli olarak ödenememiş ve bir görevden alınan memur, yeni göreve atanıncaya kadar uzun süre maaşsız olarak açıkta kalabilmiştir (Heper, 1985, 256). Bu dönemde, memuriyetin kariyer açısından ve ekonomik bakımdan istikrarsızlıklarını yaşayan (çoğu kalem memuru olan) şairlerin eserlerine bakıldığında, hemen hepsinde benzer serzenişlere rastlamak mümkündür. Bu konuda en farklı ve en özgün örneği şair Safvet'in (d. 1794) 'Beranje' adlı manzumesinde bulmaktayız. Bir bakkala borcu yüzünden hapse düşen şair Safvet "o sıralarda vefat eden şair 'Beranje' hakkında (Fransız) hükümet ve ahali tarafından gösterilen hürmet, İstanbul gazetelerine de" aksedince, "zahirde Fransız şairinin vefatına tarih, hakikatde Osmanlı şairlerinden musibete uğrayanlara mersiye olmak üzere bir manzume" kaleme alır (İnal, 1940, 1597).

'Beranje' misli yok şair imiş iklim-i Paris'de
Göçüp gitmiş bekaya bezmgah-ı zindeganiden

Değil ancak hünerverler ehali matem etmişler
Cüda olduk deyu böyle fasih-i bi-müdaniden

Cenaze masrafı olmak için ita olunmuştur
Nice yüz bin frank savb-ı kral-i kadr-daniden

Bu ikrama bu lutfu şair-i İslam elyakken
Hakaretler görür anlar ealiden edaniden

diyerek başlayan şiir, Mütercim Asım, İzzet Molla, Enderunlu Fazıl gibi birtakım şairlerin başına gelen musibetleri andıktan sonra, “Zavallı Safvet’in kurtulmadı gitdi giribanı / Dü-dest-i Asvador etmektiden bakkal Yani’dan” ifadeleriyle sürüp gitmektedir. Galip’le aynı dönemi paylaşmış, sufiyane duyarlıklar taşıyan Yenişehirli Avni Bey bile yaşadıkları karşısında şikayet sesini yükseltmek zorunda kalmıştır. Sami Paşa-zade Damad Necip Paşa’ya yazdığı kasidede, zaruret halini mizah yoluyla şöyle anlatmaktadır (İnal, 1940, 128):

Bende tırnaklarımı kesdiririm bayramlık
Kesdirir her kişi esvab gelince bayram

Bana miras bırakmışdı dünyunun ancak
İrtihal eylediği ruzde merhum babam

Fikr-i icar ile her ay başı mecnun olurum
Başlarım etmeğe divane gibi halt-ı kelam

Bende hanemde tamam on iki aydır hükmü
Gerçi kim salde bir kerre gelir şehri-i sıyam

Bu örneklere nazaran, sıkıntılarını ‘tehi-kise’ ve ‘gına-yı iflas’ tabirleriyle mizaha vardırılmadan ve şikayete yükseltmeden ironik düzeyde dile getiren Galip’in bu tavrı, şiir dilinde ve muhtevasında mükemmeliyetçiliğine ve şiirinde yoğun olarak hissedilen tasavvufi duyarlılığına bağlanabilir. O’na göre, “Rind olan devrin saadetine itibar etmez. Servet, zenginlik hülyada hem var hem yok olur.” (*Rind*

olan ikbal-i dehre Galip etmez i'tibar / Maldır hülyada hem mevcud hem na-bud olur) (G.26/7); “Ben, ezelden beri saadet ülkesinin tahtında oturan yüce gönüllülük padişahıyım; şeref ve makam, sarayımın kara bahtlı köleleridir.” (Şah-ı istiğna serir-i mülk-i ikbalim ezel / Asitanım bende-i bedbahtı izz ü cahdır) (G.37/4). Ancak Galip, bazı lirik şiirlerinde aşkın halet-i ruhiyesini anlatırken, yine de zamanından, yaşadıklarından dolayı serzenişte bulunuyor gibidir: “Talih yıldızım, devranın dönüşünden incinmiştir. Yazık ki, cevher, denizin dalgalanmasından incinmiştir.” (Necm-i bahtım gerdiş-i devrandan rencidedir / Hayf gevher cuşış-i ummandan rencidedir) (G.33/1). Hatta “Elest meclisinin şarabıyla sarhoşum, şeref ve düşkünlük nedir bilmem; varlığın dağı ve ovası – yüksekliği ve alçaklığı- bana baştan başa aynı gözükür.” (Mest-i sahba-yı elestim izzet ü zillet nedir / Bir gelir dehrin ser-a-pa kuh u hamunu bana) (Met.3) demesine rağmen yarım kalmış bir şiirinde ‘entrika’lardan, ‘düşmanlık’lardan, ‘ehliyetsizlik’ten bahisle, kalem memuriyetinde yaşadığı tatsızlıkları doğrudan anlatmadan yapamayacaktır (N.G.3):

1-Āzürde-derūn etme bizi tek sitemiñle
Düşmanları var vāşıl-ı kām et keremiñle

2-Meyl eylemez aṣḥāb-ı hüner lāf u güzāfa
Māhiyyetini var ise bildirir kalemiñle

3-Devletde olur ehl-i hüner tıfl ise makkūl
Fahḥār iseñ Allāh’la söyleş kıdemiñle

(1-Ey sevgili siteminle tek bizim gönlümüzü incitme;
istersen git, düşmanları kereminle esenliğe kavuştur.

2-Yetenek sahibi olanlar boş sözlere meyletmez;
varsa kimliğini, varlığını kalemiyle bildirir.

3-Devlet işlerinde yetenek sahibi olanlar eğer çocuksa, makbul olur;
övünüyorsan (haydi bakalım) ezeli, ebedi oluşunla Allah’la söyleş.)

3.3.3.Dini Kavramlar

Leskofçalı Galip Bey'in şiirlerinde geçen dini kavramlar, O'nun kişisel olarak yaşadığı inançlarını belirtmesinin yanında birtakım sosyal yapılarla ilişkisini ifade etmektedir (Bkz. Ek-5). Bu anlamda, divanında geçen 'peygamber, ümmet, şefaet, miraç, mahmil, ayet, sure, ubudiyet, salat' gibi ifadeler O'nun kişisel inançlarının şiirine yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bir yerde "Dünya, şiir destemin gülüne talip olur; Mustafa Galip, Hz. Muhammet'in aşkının bahçesinin bülbülüdür." (*Gül-i mecmu a-ı eş arına dünya olur talib / Hezar-ı bag-ı aşk-ı Ahmedî'dir Mustafa Galib*) (Müf.4) diyerek peygamber sevgisini anlatan Leskofçalı Galip Bey, "Bizim öncümüz Büyük Sıddık'tır (Hz. Ebubekir), İnsanların ve cinlerin övücü (olan Hz. Muhammed) ile yol arkadaşı olan Nakşiler'iz." (*Pişvamız pirimiz Sıddık-ı A'zam'dır bizim / Fahr-ı ins ü can ile hem-rah olan Nakşileriz*) (G. 49/2) ifadesiyle aynı zamanda tarikat silsilesinin bağlı olduğu din büyüğü hakkında övücü sözler söylemektedir. Diğer taraftan Leskofçalı Galip Bey'in şiirlerinde geçen 'Haydar (Hz. Ali), Hüseyni, Kerbela' gibi ifadeler, O'nun Ehl-i Beyt ve özellikle Hz. Ali sevgisini anlatmaktadır. Ehl-i Beyt sevgisi, Osmanlı Türk toplumunda dinin ayrılmaz bir parçası, hatta Hz. Ali'nin kahramanlığı cihetiyle tamamlayıcı bir yönüdür. Türkler, İslam kültür çevresine girişlerinden itibaren sünni anlayışı benimsemiş olmakla beraber, esas itibarıyla Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisini ön planda tutan ve genel itibarıyla fütüvvetçi olan (kahramanlık ritüellerine sahip) sufilerin meydana getirdiği kültür atmosferinin etkisini taşımışlardır (Fırlı, 1980, 237).²⁸ Bu anlamda Leskofçalı Galip Bey'in "*Acep mi came-i devletden i'raz eylese tab'im / Aba-yı fahr olur Galip kaba-yı Haydar-ı tecrid*" (G. 24/11) ve "*Kamyab ol minnet-i kam eylemez Galip felek / Bab-ı ihsan-ı Cenab-ı Haydar'ın dil-sirine*" (G. 107/5) şeklindeki ifadelerinde Hz. Ali sevgisinin tasavvufun 'tecrid, istiğna' gibi manevi kahramanlık gerektiren yönleriyle ilişkili olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu dini kavramların dışında Leskofçalı Galip Bey'in şiirinde çoğu şiirin metaforik düzlemine yayılmış, dolayısıyla seçilmesi kolay olmayan 'şer'-i şerif, nass, hat, hablü'l-metin, urve-i vüska, darü'l-cihad, darü'l-islam' gibi birtakım dini tabirler geçmektedir. Klasik şiir

²⁸ Leskofçalı Galip Bey'in Ehl-i Beyt sevgisini anlatan beyitlerini Özgül'ün "Şiilik temayülü" tabiri çerçevesinde izah etmek mümkün değildir.

geleneğinin kelime kadrosunda yaygın olmayan, bir metaforik olgu olarak karşımıza çıkan sözkonusu tabirleri değerlendirmeden geçmemiz yanlış olacaktır.²⁹ Çünkü “düşünce içinde ve düşünceyle birlikte hareket eden bir simge sistemi olan” dilin, aynı zamanda içerdiği dünya tablosuyla ‘yaratma vakıası’ını etkilemesi (Akarsu, 1998, 41, 80) sözkonusu metaforların, Galip’in sosyal ve siyasi atmosferiyle ilişkisini ortaya koyabilecektir. Bu tabirlerden özellikle, lirik şiirlerin içinde geçen ‘nass-ı hat’ tabiri, ‘sevgilinin yüzünde beliren ayva tüyleri’ şeklindeki anlamı farklılaştıran, genişleten bir ifadedir ve birlikte kullanıldığı tabirler ‘nass-ı hat’ın Kur’an’a gönderme içinde olan bir metafora dönüştüğünü işaret etmektedir. Galip, ‘hayat’ redifli şiirinde: “Yanağının ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayeti mi dudağının şaraba benzeyen kızılığına izin verdi. Allah mübarek kılsın, hayatın Rahman suresi ne kadar hoştur.” (*Nass-ı hattı mı la’l-i lebine verdi cevaz / Barekallah zihi sure-i Rahman-ı hayat*) (G.20/7); ‘ruh’ redifli şiirinde: “Yanağındaki ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayeti, daha ruhun manası bedenini ifadesiyle birleşmeden gönle güzelliğe secde etmeyi farz kılmıştı.” (*Nass-ı hattın secde-i hüsnü dile etmişti farz / Etmeden lafz-ı cesedle iltika ma’na-yı ruh*) (G.22/7) ve bir diğer şiirinde: “Ey güzel, kudsi ruh (Cebrail) kan döken yan bakışının kılıcının ölüsü müdür; nice zamandır yüzündeki ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayetini indirmez.” (*Nass-ı hattın bunca dem ey şuh tenzil eylemez / Ruh-ı kudsi küşte-i şemşir-i hun-harın mıdır*) (G.28/3) derken, ‘nass-ı hat’ı ‘cevaz, farz, tenzil’ gibi tabirlerle birlikte kullanmaktadır. Buna benzer şekilde ‘mushaf’ tabirinin bir şiirde: “Kaş, güzelliğinin Kur’an’ında bismillah kelimesindeki uzatma işaretidir; senin Cemal’inin sırrına vakıf olan –ancak- Allah’ı bilen ariftir.” (*Mushaf-ı hüsnünde ebru medd-i bismillahdır / Vakıf-ı sırr-ı cemalin arif-i billahdır*) (G.37/1) şeklinde ‘güzelliğinin Kur’an’ı’ (mushaf-ı hüsn) metaforu içinde geçmesi Galip’in içinde bulunduğu kültürün, klasik ‘yaratma’ kalıpları içinde şiirine yansımaları olarak görülmelidir. Bunların yanında ‘şer’-i şerif’ kelimesinin doğrudan, açık biçimde ‘tevfik’ redifli gazelde ‘safa’ kelimesiyle olduğu gibi, bir başka şiirde ‘rah-ı necat’ ifadesiyle birlikte kullanılması

²⁹ Bu bölümde yapacağımız tespitler, genel olarak Leskofçalı Galip Bey’in şiirinde yer alan metaforik ifadelerle dayanmaktadır. Aynı mevzuda olan birtakım açık ifadelerle birlikte değerlendirdiğimiz bu metaforik ifadeler (nass-ı hat, mushaf-ı hüsn gibi) Mümtaz’er Türköne’nin belirtmiş olduğu (Türköne, 1991, 67), o dönemde müslüman unsur arasında doğan ‘etnik kimliğe benzer’ bir kimlik yapısının şiire yansımalarını ‘hipotetik’ anlamda göstermek için yapılmışlardır. Çünkü ‘metaforik ifade’, çok-katmanlı yapısıyla kesin kanaat bildirmeye hiçbir zaman açık değildir.

Galip'i, 1856 sonrasının sosyal ve siyasi atmosferinde doğan Yeni Osmanlılar düşüncesinin epistemolojik temelleriyle buluşturmaktadır (G.45/4,5):

4-*Hablü'l-metîn-i* aşkına rabt-ı derûn eden
Sıddîk'dır ki *urve-i vüskâ*'ya bağlanır

5-*Gâlib* o dil ki *tâlib-i râh-ı necât* olur
Şer'î-*şerîf-i Hazret-i Mevlâ*'ya bağlanır

(4-Aşkın kopmaz ipine gönlünü bağlayan
Sıddîk'tır ki, sağlam sapa bağlanır.

5-Ey Galip, kurtuluş yolunu isteyen gönül,
Hazret-i Mevla'nın şerefli kanununa bağlanır.)

Diğer taraftan Galip şiirinde aşk'ın 'cihad ülkesi' ve aşkın 'islam ülkesi' gibi şiir geleneğinde hiç müstamel olmayan ifadeler ortaya çıkar (G.68/2,3):

2-*Hoşâ dârü'l-cihād-ı* aşk kim manşûr olur anda
Livâ'ü'l-ḥamd-ı himmet *Zülfikâr-ı Haydar-ı ihlâs*

3-*Hoşâ dârü'l-islâm-ı* aşk kim yeksân olur anda
Sevâd-ı âlem-i itlâk deşt-i *kişver-i ihlâs*

(2-Himmetin şükür sancağının ve ihlas Haydar'ının Zülfikar'ının
zafere ulaştığı, aşkın savaş ülkesi ne hoştur.

3-Kayıtsızlık aleminin karanlığı ile ihlas ülkesinin çölünün
birbirine eşit hale geldiği, aşkın İslam ülkesi ne hoştur.)

Bu kullanımların, arka planındaki 'yaratma' vetiresi ve bu vetireye kültürün tesiri hesaba katılarak değerlendirildiğinde, yukarıda belirttiğimiz gibi, özellikle Yeni Osmanlılar düşüncesinin savunduğu dini motiflerle örtüştüğü açıktır. Bu dini motiflerin doğmasında asıl saik olan 1856 Islahat Fermanı'nın dönemin efkar-ı

umumiyesinde meydana getirdiği değişimlere bakıldığında bu durum açıklık içinde görülebilmektedir. Cevdet Paşa ‘Tezakir’inde dönemin ferman sonrasında halk tarafından algılanılışını “...’Ehl-i İslam’dan çoğu aba ve acdadımızın kanıyla kazanılmış olan hukuk-ı mukaddese-i milliyemizi bugün gaib ettik. Millet-i İslamiye, millet-i hakime iken böyle bir mukaddes hakdan mahrum kaldı. Ehl-i İslam’a bu bir ağlayacak ve matem edecek gündür’ deyu söylenmeye başladılar.” sözleriyle anlatmaktadır (Türköne, 1991, 67). Bu ferman ilan edilmeden ve Paris anlaşmasına eklenerek ululararası hukuk sahasına intikal etmeden önce “sadece İslam topraklarında yaşayan gayr-ı müslimlere değil, müslüman olmayan devletlerde yaşayan gayr-ı müslimlere de aynı hukuk çerçevesinden” bakılmaktaydı. Bu uluslar arası hukuk sahası, “İslamiyet’in, savaş hukukunun bir parçası” durumundadır. Buna göre yeryüzünde iki ülke bulunmaktaydı: Darü’l-islam ve Darü’l-cihad. Dolayısıyla gayr-i müslimlerin statüsü iki ülke arasında yapılan anlaşmalara göre düzenleniyor, buna göre ‘zımmi’ sayılan gayr-i müslimlerin can ve malları taahhüt altına alınırken, bu taahhütlere karşılık birtakım yükümlülükler altına giriyorlardı: Müslümanların giydiği kıyafeti giyemez, ata binemez, silah taşıyamaz, evlerini müslümanlardan daha yüksek yapamaz, ibadetleri ve –şarap içme gibi- adetleriyle müslümanları rahatsız edemezlerdi (Türköne, 1991, 62). Islahat Fermanı’nın ortadan kaldırdığı bu farklılıklar neticesinde müslüman unsurun devletle özdeşleşmesi tedricen azalarak, aralarında “etnik şuur benzeyen” bir şuur uyanmaya başlar. Bu duyarlık etrafında “müslümanlar, hakim durumlarının, müsavet politikaları ile ellerinden kaydığını görünce, bu hakimiyetin kaynağı olan şeriate yeni anlamlar yüklemeye başlayacaklardır.” (Türköne, 1991, 63, 67). Galip, sanatının ikinci dönemi itibariyle bu paradigmatik değişimin tüm sıcaklığıyla yaşandığı bir dönemin insanıdır ve halk-devlet ilişkilerinin en açık şekilde gözlemlenebildiği bir memuriyet hayatı içindedir. Ayrıca daha önce belirttiğimiz gibi Yeni Osmanlılar’la organik olmasa da duyarlık olarak aynı zeminde bulunmaktadır. Dolayısıyla, şiirinde yer alan ‘nass, mushaf, şer’-i şerif, darü’l-cihad, darü’l-islam’ gibi dini tabirlerin bir ‘ulema’ hassasiyeti içinde değil, bir ‘fikir taşıyıcısı’ hassasiyeti içinde geliştiğini ve böylece şiirinde divan geleneğinde rastlanmayan birtakım dini motiflerin ortaya çıktığını söylemek mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Divan şiirinin, 18. yüzyıl ortalarına gelindiğinde bir zevk çözülüşü ve hayal kısırlığıyla içine düştüğü inkıraz, Şeyh Galip'in 'gençlik aşısına benzeyen şiiri'nden (Ayvazoğlu, 1997, 167) sonra son toparlanış hamlesini Leskofçalı Galip Bey'in ve çevresinde oluşan 'Encümen-i Şuara'nın şiirinde yapmıştı. Leskofçalı Galip Bey'in şiiri üzerine yapmış olduğumuz inceleme, bize, son toparlanış hamlesinin hangi esaslara dayandığını ve Divan şiirinin döneminin hassasiyetleri çerçevesinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Leskofçalı Galip Bey'in şiiri, 18. yüzyılda görünen edebi çözülmeye tepki olarak, dil ve üslup itibariyle 17. yüzyıl şiirine ve 'Sebk-i Hindi' akımına yönelmiştir. Bu akımın Feyzi ve Örfi gibi şairleriyle ve Naili ve Neşati gibi şairleriyle ilişkisi birtakım mazmunları ve imgeleri tevarüs etme çerçevesinde kalmıştır. Asıl olarak, akımın Türk edebiyatında, örneklerini vermiş olan Fehim'in ve Nef'i'nin yolunu takip etmiştir. Nef'i'nin özellikle kaside üslubunu gazel tarzına taşımış olan Leskofçalı Galip Bey'in, O'nun sade söyleyişini sürdürmüş olması, dilin sadeleşme temayülleri gösterdiği dönemi için önemli bir tercihtir. Diğer yandan, muhteva itibariyle 'Sebk-i Hindi'de bulunan 'ledünni'ye yönelişi takip etmiş olan Leskofçalı Galip Bey, eserinde, tasavvuf ve felsefenin kaynaştığı bir şiir atmosferi kurmuştur. Bu atmosfer, zaman zaman ameli tasavvufun tabirleriyle, zaman zaman felsefi tasavvufun kavramlarıyla beslenmiştir. Leskofçalı Galip Bey'in bu yönüyle 'şiirinde fikir yürüten' bir şair olduğunu görmekteyiz. Hatta, Batı felsefesinin tesirlerinin hissedildiği bir dönemde Voltaire'in düşünceleri meyanında, bazen O'na katılarak bazen karşı çıkarak Divan şiirinin imkanlarını nasıl değerlendirdiğini gördük. Diğer taraftan, sosyal konularda yazdığı şiirleri, Leskofçalı Galip şiirinin, kendisinden sonra gelişecek olan 'sosyal muhtevalı' şiirin çekirdeğini taşıdığını göstermektedir. Nitekim, O'nun çevresinde oluşan 'Encümen-i Şuara', bir zümre hareketi olarak dönemin tüm karakteristik vasıflarını taşımış ve Namık Kemal'in öncülüğünü yaptığı şiir anlayışına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Leskofçalı Galip Bey'in şiirleri, Türk edebiyatının kritik dönemlerinden olan 19. yüzyıl edebiyatını, sesiyle ve edasıyla doldurmuş, Divan edebiyatının kendi şartları içinde dönemini ve zamanını yansıtan bir şiir olmuştur. Tezimizi bitirirken, şiirlerini yayınlayan İbnülemin'in Leskofçalı Galip Divanı'na yazdığı önsözde dile getirdiği, ('19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nde kendisine yer

veren Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da benzer ifadelerle katıldığı) Őu dűŐünceyle sözlerimizi noktalyabiliriz: “Galip Bey,  mr  vefa edip de edebiyat-1 cedide'nin mazhar-1 raĒbet olduĒu zamanları idrak etseydi, tarz-1 kadimde g sterdiĒi kudret-i beyanı tarz-1 cedid'de daha mebzul, daha bedi' surette ibraz edebilirdi.”

EKLER

EK-1

Şiir ve Şaire İlişkin Kavramlar

Şair

1.tab'

- tab'-1 sühandan G.18/7, G.115/5
- tab'-1 mihriban KIT'A-22
- tab'-1 gevher-efşan G.91/5
- tab'-1 ali-himmet G.69/8, G.71/6
- tab'-1 zü-fünun K.-8
- peygamber-i tab G.1/11
- tercüman-ı hüsn ü aşk G.71/6

2.nutk

- nutk-ı ruh-efza G.74/6

3.beyan

- hüsn-i beyan G.76/7
- mu'ciz-beyan KIT'A-9

5. benzetmeler

- hallak-ı ma'ani G. 1/9, G.1/10, G.75/4
- Süleyman-ı hayal G.62/5
- Husrev-i divan-ı nazm G.71/6
- hakan-ı kader-kudret-i hayl-i şüara G.57/7
- suret-ger-i hüsn-i beyan G.76/7
- şari'-i vahy-aver-i nazm KIT'A-9
- melik-i sühan G.57/7

Şiir

1.sühan

- fenn-i sühan G.31/7
- melik-i sühan G.57/7
- evreng-i sühan K.-7
- cah-ı mu'alla K.-7

2.nazm

- mu'ciz-nefes-i nazm G.20/8
- nazm-ı şirin G.46/7, N.G.1/2
- ab-ı hayat G.46/7

3.kelam

- feyz-i i'caz-ı kelam G.28/5

4.şiiir G.20/8, G.29/9, G.32/5, G.50/7, G.74/6, G.84/7, G.102/5, G.108/7, K.-2

5.güftar G.75/1, G.96/6

6.söz, sözler G.69/8, G.91/5, G.93/4, G.100/11

7.ma'na

mi'rac-ı ma'na G.1/11

ma'ni-i rengin G.40/1

ma'na-yı himmet G.66/2

arş-ı ma'ni G.72/11

8.lafız, elfaz

ma'ni-i rengin-i lafz G.40/1

Şiirin Oluşumu

1.hayal

fikr-i barik-i hayal G.40/2

Süleyman-ı hayal G.62/5

i'caz-ı hayal K.-2

2.fikir

fikr-i barik-i hayal G.40/2

fikr-i selim G.72/11

3.endişe

endişe G.70/5

alem-i endişe G.40/2

eşheb-i endişe G.61/5

bag-ı endişe KIT'A-3

keşti-i endişe G.1/1

Şiirin Kaynakları

1.vahiy

vahy-aver-i nazm KIT'A-9

vahy-aver-i ma'ni G.50/7

iktibas-ı vahy G.71/6

2.ilham

ilham G.29/9

alem-i ilham G.46/7

mehbit-ı ilham G.53/5

bag-ı ma'ni-i ilham G.40/2

cilve-i ilham G.61/5

müstagrak-ı ilham-ı Hassan G.73/7

Şiirin Özellikleri

1.i'caz, mu'ciz

- feyz-i i'caz-ı kelam G.28/5
- fenn-i i'caz-ı tekellüm G.77/5
- mu'ciz-nefes-i nazm G.20/8
- mu'ciz-nazm G.31/7
- mu'ciz-beyan KIT'A-9
- şi'r-i mu'ciz-kar G.74/6
- hame-i mu'ciz-fen G.102/5

Şiirin Tesirleri

1.feyz

- isar-ı füyuzat G.50/7
- hame-i feyz-aver G.76/7

2.nükte

- nükte-i pinhan-ı hayat G.20/8

3.mest KIT'A-31, G.28/5, G.55/5

4.hayret-bahş G.31/7

5.gani G.102/5

Teknik

1.fen

- fenn-i sühan G.31/7
- fenn-i i'caz-ı tekellüm G.77/5

2.mazmun

- mazmun-ı hat-ı yar K.-2
- mazmun-ı ruh N.G.1/2

Araçlar

1.eser Thm.-1, Thm.-3

- asar G.27/6, G.35/7, G.48/6, G.75/4
- divan G.53/5, G.62/5
- mecmu'a G.75/4, K.-2, Müf.-4

2.hame KIT'A-9, KIT'A-31, G.25/6, G.76/7, G.95/4, G.102/5, N.G.1/2

- kilk G.28/5, G.116/5

Tasavvufi ve Felsefi Kavramlar

Tasavvufi

1.tecelli, tecella

- ayn-ı tecella G.17/5, G.31/6
- mihr-i tecella-yı cemel G.23/2
- mest-i tecella G.25/3
- şem'-i hurşid-i tecella G.28/1, G.55/3
- mihr-i tecella G.29/1, G.30/1, G.45/1, G.88/1, G.105/3
- nur-ı tecella G.44/1, G.77/1, G.97/1, G.102/2
- berk-i tecella G.69/5, G.86/6, G.101/7, G.106/1, Müf.-9
- Tur-ı tecella G.3/6, G.71/1, K.-2

2.feyz

- feyz-i (...) nur-ı şühud KIT'A-2
- hem-feyz-i İsa KIT'A-3
- selsebil-i feyz KIT'A-21
- feyz-i Huda G.2/3, G.115/5
- feyz-i aşk G.62/3
- Cemşid-i feyz G.3/4
- bendergah-ı feyz G.4/6
- feyz-i hüsn G.8/1, G.29/5, G.83/10
- feyz-i ilm G.9/1
- feyz-i cünun G.10/1
- feyyaz-ı aşk G.25/4
- asüman-ı feyz G.49/3
- feyz-i ubudiyet G.59/4

3.şühud

- nur-ı şühud, envar-ı şühud KIT'A-2, G.29/2
- bahr-ı şühud KIT'A-15
- merdüm-i çeşm-i şühud G.79/4
- gayb u şühud G.86/2
- humhane-i gayb u şühud G.5/3
- cilve-i gayb u şühud G.26/5
- feyz-i şühud G.51/4

4.keşif

- keşif G.1/5, G.8/5
- keşf-i raz G.11/4
- keşf-i esrar-ı cünun G.75/1
- münkeşif KIT'A-15, G.100/10

5.vahdet

- saykal-ı vahdet G.2/1
- mihr-i evc-i vahdet G.23/6
- mir'at-ı vahdet G.29/8

nur-ı mihr-i vahdet G.30/7
mey-i vahdet G.43/2, G.68/4
vahdet-i mutlak Müf.-9

6.kesret

ifna-yı kesret Müf.-9

7.himmet, azm

ulvi-nejad-ı himmet KIT'A-29
cihan-ı himmet G.1/7, G.80/3
sevad-ı himmet G.3/7, G.68/7
deşt-i himmet G.4/3
serir-i himmet G.5/7
firdevs-i himmet G.24/2
dest-i himmet G.24/4, G.37/3
Haydar-ı himmet G.24/8
himmet-i ashab-ı temkin G.48/5
tiğ-i azm G.24/8

8.kemal

bahr-ı kemal G.1/4
kemal-i alleme'l-esma G.1/9
kemalat-ı aşk G.6/3
kemal-i tab G.30/7
kemal-i kalb G.109/1

9.istiğna, ferağ

istigna-yı aşk KIT'A-12, KIT'A-13
şah-ı istigna G.31/5, G.37/4
gülşen-i me'va-yı istigna G.3/1
gonce-i ziba-yı istigna G.3/1
lale-i sahra-yı istigna G.3/2
cevher-i mina-yı istigna G.3/3
sahba-yı istigna G.3/4
alem-i bala-yı istigna G.3/5
yed-i beyza-yı istigna G.3/6
Ka'be-i ulya-yı istigna G.3/8
anka-yı istigna G.3/9
şeh-i divan-ı istigna G.4/1
izz ü şan-ı istigna G.4/1
saha-ı eyvan-ı istigna G.4/2
meydan-ı istigna G.4/3
mizan-ı istigna G.4/4
şevket-i ünvan-ı istigna G.4/5
dükkan-ı istigna G.4/6
daman-ı istigna G.4/7
rindan-ı istigna G.4/8
Husrev-i zi-şan-ı istigna G.4/9
cihad-ı fakr u istigna G.24/8
arş-ı istigna G.68/7

evc-i istigna G.80/2
Kaf-ı istigna KIT'A 12, G.88/7
rah-ı istigna KIT'A-13
gülşen-i fakr u ferag G.24/4
nesr-i evc-i ferag G.82/5
gül-reng-i ferag G.117/5

10.ihlas, hulus

reh-i ihlas G.8/4
daver-i ihlas G.68/1
leşker-i ihlas G.68/1
Zülfikar-ı Haydar-ı ihlas G.68/2
deşt-i kişver-i ihlas G.68/3
neş'e-i can-perver-i ihlas G.68/4
afıtab-ı haver-i ihlas G.68/6
cevher-i ihlas G.68/7
şeh-per-i ihlas G.68/8
kişver-i ihlas G.68/9
taht u efser-i ihlas G.68/11
alem-i ihlas G.72/8
rabıta-bend-i hulus G.49/8

11.insilah G.23/1-7

12.tecrid

taht-ı tecrid G.4/1
neş'e-i tecrid G.23/4
cevlanger-i tecrid G.24/1
rehber-i tecrid G.24/1
kevser-i tecrid G.24/2
afıtab-ı mahşer-i tecrid G.24/3
efser-i tecrid G.24/4
sagar-ı tecrid G.24/5
hacc-ı ekber-i tecrid G.24/6
ümme-i peygamber-i tecrid G.24/7
gaza-yı ekber-i tecrid G.24/8
hem-ser-i tecrid G.24/9
tude-i hakister-i tecrid G.24/10
kaba-yı Haydar-ı tecrid G.24/11
gevher-i gencine-i tecrid G.117/5

13.fakr

fakr G.4/6
cihad-ı fakr u istigna G.24/8
mesned-i fakr u fena G.49/7
Keyhüsrev-i mihr-efser-i fakr G.3/5
hırka-ı fakr G.4/7
alem-i fakr u fena G.12/4
gülşen-i fakr u ferag G.24/4
aba-yı fakr G.24/11

14.rıza, teslim

dergah-ı rıza G.9/5, G.80/5
arş-ı a'la-yı rıza G.51/5
fıkr-i rızaullah G.72/9
evc-i istigna-yı teslim ü rıza G.80/2

15.uzlet

sevad-ı genc-i uzlet G.3/9
rind-i uzlet-perver G.65/5

16.hayret

hayret KIT'A-14, KIT'A 24, KIT'A 27, G.10/5, G.25/3, G.38/5, G.86/6
deşt-i hayret G.5/4
lerze-nak-ı hayret G.15/4
fart-ı hayret G.23/2
reh-rev-i hayret-gede G.102/3
şulezar-ı hayret G.69/1, N.G.1/1

17.vuslat

mi'rac-ı vuslat G.43/3
zevk-i vuslat G.83/11

18.beka, beka-billah

beka-yı neş'e-i ukba G.1/8
haremgah-ı beka-billah G.47/1
bahr-ı beka G.83/10

19.safa

safa G.43/3, G.54/5, G.72/2
safa-yı gülsitan-ı bag-ı tab KIT'A-8
safa-yı can u dil KIT'A-4
safa-yı devlet-i dünya G.1/8
safa-yı ittisa-ı kalb KIT'A-16

20.keduret G.4/8

21.cud, gına

cud u gına KIT'A-11
tufan-ı gına-yı mülk-i tab G.80/6

22.nazar

nazar-ı pak G.6/1

23.hasret, hicr

hasret G.33/4, G.56/4, G.94/7, G.100/12, G.116/1, G.ek 2/7
cuy-ı hasret KIT'A-22
feyz-i ebr-i hasret G.7/5
hasret-i la l-i leb G.40/3, G.56/3
kan-ı sim-ab-ı hasret G.41/6

hun-ab-ı derd-i hasret G.58/2
hasret-i tig-i nigah G.65/3
badiye-gerdan-ı hasret G.70/1
dag-ı hasret G.75/5
şu le-i hasret G.76/1
dud-ı hasret G.76/6
hasret-i la l G.84/4
bar-ı hasret G.96/3
gam-ı hasret G.100/15
arif-i raz-aşına-yı dahmegah-ı hasret G.104/5
nar-ı hasret K.-4
hicr G.12/1, Met.-1, G.ek 3/2
dil-haste-i hicr G.6/2
tab u teb-i hicr G.10/3
mest-i bezm-i hicr-i yar G.12/3
derd-i hicr G.15/3
dag-ı hicran G.18/3, G.91/4
ateş-zen-i hicran G.27/1
şu le-yab-ı hicr G.41/1
saha-i mahtab-ı hicr G.41/1
afitab-ı hicr G.41/2
maye-i ab u tab-ı hicr G.41/3
gonce-i müşk-nab-ı hicr G.41/4
kitab-ı hicr G.41/5
pür-ıztırab-ı hicr G.41/6
kam-yab-ı hicr G.41/7
bimar-ı hicr G.65/3
safa-yı suziş-i hicran G.65/4
şu le-suz-ı dag-ı hicran G.84/1
dil-haste-i hicran G.84/2
te sir-i teb-i hicr G.94/6
beyaban-geşti-i hicr G.95/2
derd ü gam-ı hicr G.100/7
nar-ı hicran G. 115/1
ıztırab-alud-ı hicr G.116/4
mihnet-i derd-i hicran K.-4

24.mest, sermest, mestane

mest KIT'A-31, G.28/5, G.55/5, G.68/4, G.86/6, G.97/2
sermest G.111/1
mestane G.77/1
mest-i mey-i hum-hane-i gayb u şühud G.5/3
mest-i bezm-i hicr-i yar G.12/3
sermest-i hab-alude-i subh-ı zuhur G.24/5
mest-i tecella G.25/3
sermest-i sevda G.25/6
ber-mest-i harab-ı cam-ı aşk G.34/5
yed-i mestane G.42/5
nare-i mestane G.55/2

mest-i harab-ı mey-kede G.58/4
mest-i hab-ı vahdet G.79/4
mest-i harab-ı vahdet G.79/7
mest-i cam-ı mihnet G. 83/8
mest-i aşk G.98/7
sermest-i hıred-düşmen-i aşk G.100/9
gurre-mest G.117/7
mest-i sahba-yı elest Müf.-3

25.cezbe G.49/5

26.zikr-i hafi G.49/5

27.rabıta G.49/8

28.havass KIT'A-15

Felsefi

1.zat, hüviyyet

cevher-i zat G.11/3
mihr-i hüviyyet G.13/4
isal-i zat G.114/1
cılve-saz-ı sahil-i zat G.114/7
vasıl-ı derya-yı zat Met.-11

2.sıfat

sıfat G.64/2
şem -i haremgah-ı sıfat G.114/1
cılve-saz-ı sahil-i (...) u sıfat G.114/7
cuy-ı gülistan-ı sıfat Met.-11

3.vücut

vücut KIT'A-14, G.33/3, G.35/5, G.86/5, K.-10, Müf.-9
vücut-ı masıva G.14/10
mahv-ı vücut G.22/9, G.49/7
vücut-ı ka'inat G.26/4
heyula-yı vücut G.26/2, G.27/4
isbat-ı vücut G.26/6
hakikat-aşınayan-ı vücut G.47/2
asar-ı vücut G.48/3
deyr-i vücut G.52/3
farig-i kayd u vücut G.88/3
ifna-yı vücut G.99/3
hanman-suz-ı vücut G.101/6

4.adem, fena, ma'dum

adem KIT'A-14

fena G.14/4, G.48/6
ma dum KIT'A-14, G.14/4
alem-i fakr u fena G.12/4
derd-i fena G.12/5
çah-ı adem G.20/4
ma dum-ı mutlak G.33/3
hükm-i fena G.47/1
mesned-i fakr u fena G.49/7
dükkan-ı adem G.56/2
seyl-i fena G.67/2

5. zuhur, batın (butun)

zuhur G.29/1-10, G.30/1-7, Met.-5
ziya-paş-ı zuhur G.23/6
subh-ı zuhur G.24/5
zuhur-ı dü-alem G.44/6
cevher-i ayine-i esrar-ı butun G.50/2
sırr-ı zuhur G.52/5
hükm-i zuhur G.88/6
emvac-ı zuhur G.114/7

6.gayb, şühud

gayb u şühud G.86/2
mest-i mey-i (...) gayb u şühud G.5/3
cılve-i gayb u şühud G.26/5

7.alemler

arş-ı a'zam G.4/9, G.72/1
alem-i vahdet G.43/4, G.44/2, G.105/7
alem-i ıtlak G.48/1, G.68/3
alem-i ulvi G.15/6, G.115/2
alem-i lahut G.4/1, G.22/1, G.61/2
alem-i ma'na G.1/3, G.26/4, G.86/3
alem-i imkan G.12/5
eflak G.6/4, G.19/3, G.63/2, G.74/4, G.85/2, G.86/4, G.95/3, G.100/1,
G.101/1, G.112/4

8.akillar

akl-ı Ahmedi G.29/6
akl-ı evvel KIT'A-5, G.3/3, G.24/3
akl-ı kül G.11/2, G.35/2, G.100/9
akl-ı fa'al G.38/5

9.akıl, hıred, idrak, derk, ferzane, eftar

akl G.10/5, G.14/7, G.47/3
akl-ı mücerred G.31/6
akl-ı Eflatun G.55/4
akl-ı gül G.57/6
Behzad-ı akl G.65/6
fart-ı rüşd ü akl Müf.-11

afitab-ı akl u idrak KIT'A-19
hired G.86/3, K.-8
tavk-ı zencir-i hired G.42/3
zehr-i cam-ı hired G.100/4
hired-düşmen-i aşk G.100/9
tar u mari-i hired Met.-8
maye-i idrak G.6/1
alem-i idrak G.101/1, G.117/2
suret-i ayine-i idrak G.104/8
derk-i hikmet-i alem G.47/3
ferzane-meşreb G.16/1
efkar G.14/3, G.75/1
endişe vü efkar G.70/5
alem-i efkar G.98/5
fıkr-i selim G.72/11
fıkr-i barik-i hayal G.40/2

10.masiva, mavera

vücut-ı masiva G.14/10
mavera-yı sidre-i Rahman G.22/3

11.enfüs, afak

enfüs ü afak G.64/2

12.suret, heyula

suret G.15/2, G.29/8, G.50/2, G.66/4, G.88/1, G.100/8, K.-10
suret-i ma na G. 1/7
suret-i imkan G.23/4
suret-i eşya G.26/2
suret-i tab G.27/4
suret-i sırr-ı heyula G.44/1
suret-i fa al G.48/11
suret-i can G.54/7
suret-i şetta G.77/2
suret-i dildar G.92/6
suret-i ayine-i idrak G.104/8
aşk-ı suret-nefh-i Rahmani G.105/5
suret-i mihr-i cemel-i yar G.106/6
heyula G.15/2, G.23/4, G.29/8, G.66/2, G.77/2, G.88/1, G.105/5
heyula-yı vücut G.26/2, G.27/4
suret-i sırr-ı heyula G.44/1

13.kalem

kalem G.97/4, N.G.1/3
ayat-ı kalem G.8/2

14.cevher

cevher G.100/11, G.101/3
cevher-i ferd KIT'A-16
cevher-i zat G.11/3

cevher-i mina G.26/3, G.31/6
cevher-i vala G.27/4

15.tekvin, kevn

tekvin G.9/2
tekvin-i Hallak G.14/5
hey'et-i tekvin G.22/9
kevn KIT'A-16, G.14/1
nüsha-ı kevn G.63/1
hükm-i kevn G.70/4
şeh-i kevineyn G.77/3
alem-i kevn ü mekan G.83/10
Fahr-ı kevineyn K.-3

16.eşya, tabiat, fitrat

eşya G.11/4, G.23/6, G.49/3, G.68/9, G.86/2, G.86/3
gayet-i mahiyet-i eşya G.1/5
meal-i hikmetü'l-eşya G.1/9
suret-i eşya G.26/2
reng-i gun-a-gun-ı eşya G.44/6
vech-i eşya G.48/1
selb-i eşya G.94/4
tabi at G.14/2, G.44/5, G.66/1, G.115/5
safir-i bag-ı fitrat KIT'A-5
levh-ı fitrat G.8/2
asar-ı fitrat G.29/3
çerag-ı fitrat G.68/7
semender-fitrat G.83/9
nüsha-ı kübra-yı fitrat K.-10

17.unsur, anasır, unsuriyyet

unsur G.6/5
unsur-ı alem G.15/1
gubar-ı unsur G.24/10
remad-ı unsur G.85/5
anasır KIT'A-15
unsuriyyet G.23/1

18.cisim, cismiyyet

cism KIT'A-23, G.9/3, G.65/3, G.67/2, G.96/3, G.108/2
cism-i bi-nişan KIT'A-14
cism-i nizar KIT'A-24, Tah.-3
cism-i bela-fersud G.56/4
cism-i zar G.108/5
emr-i cismiyyet G.14/3

19.mahiyyet

gayet-i mahiyet-i eşya G.1/5
tahkik-i mahiyyet G.101/2
vakıf-ı mahiyyet G.105/1

Mantık

1.mantık

fenn-i mantıki G.27/6

2.burhan

burhan-ı vicdani Mıs.2

3.selb, icab

ma ni-i selb G.70/4

selb-i eşya G.94/4

icab G.70/4

ma ni-i icab G.10/5, G.94/4

4.isbat. nefiy

isbat G.50/2, G.86/2

isbat-ı vücud G.26/6

nefy G.68/4

5.(hakikat) tahkik, (zan) zünun

ictihad-ı alem-i tahkik G.1/5

rütbe-i tahkik G.8/5

tahkik-i mahiyyet G.101/2

mey-i tahkik G.117/7

asar-ı zünun G.8/5

6.hüküm, ahkam

hükm G.14/2

hükm-i fena G.47/1

hükm-i tevhid G.48/3

hükm-i kevn G.70/4

hükm-i fesad G.70/4

hükm-i zuhur G.88/6

ahkam-ı fenn-i mantıki G.27/6

ahkam-ı esma G.44/2

7.illet

illet-i icad-ı fitne G.28/2

8.zamir

zamir G.68/5

zamir-i tynet-i alem G.47/5

9.masdar

masdar-ı cehl ü inad G.66/3

10.şekil, eşkal

şekl G.59/4, G.66/4, G.86/3

müstagni-i eşkal ü eşya G.68/9

def -i eşkal G.112/4

11.devair G.66/4

12.a'dad

kesret-i a dad G.14/9

13.tehalüf G.14/1

14.ecza G.22/1, G.44/1, G.47/5, G.101/3, G.116/2

15.esbab G.10/2, G.94/5, G.111/5

16.fi'l, ef'al, fa'al

fi l G.100/8

mir at-ı fi l G.48/11

ef al G.14/11, G.47/3

fa al G.27/5, G.38/5

suret-i fa'al G.48/11

17.kadim

mazhar-ı sırr-ı kadim G.9/1

pertev-i hüsn-i kadim G.105/5

18.ibtida, intiha

hadd-i ibtida u intiha G.47/1

divan-ı bidayet G.88/5

Tipolojik Vasıflar

1.rind, rindan

- rind G.26/6, G.26/7, Tah.-2
- rind-i aşk G.55/1, G.69/4, G.80/7
- rind-i uzlet-perver G.65/5
- rind-i küstah-ı elest G.79/5
- rind-i la-mekan G.22/4
- rind-i meslubu'l-izafat-ı zaman G.11/3
- rindan-ı istiğna G.4/8
- rindane-tavr G.11/5
- rindane-meşreb G.16/6

2.hikmet, hakim

- hikmet G.9/3, G.10/1, G.80/4
- necm-i hikmet KIT' A-19
- mersa-yı hikmet G.1/1
- lisan-ı hikmet G.1/7
- meal-i hikmetü l-eşya G.1/9
- hikmet-i Hakk G.44/6, K.-5
- hikmet-i alem G.47/3
- hikmet-i Bari G.47/4
- hikmet-senc-i dehr G.55/4
- kitab-ı hikmet G.63/1
- cihan-ı hikmet G.63/4
- sühan-perdaz-ı hikmet G.68/10
- meal-i hikmet-i sırr-ı Vedud G.87/2
- sebt-i hikmetü l-işrak-ı Eflatun G.95/4
- tekye-i hikmet G.104/7
- hikmet-i eflak G.112/4
- erbab-ı hikmet G.113/4
- alem-i hikmet K.-10
- hakim G.9/3, G.14/9
- mu'ciz-gu hakim G.1/6
- hakim-i aşk G.6/2
- Hakim-i la-yezel G.114/3
- sırr-ı hikem G.11/4

3.irfan, arif

- arif G.42/5, G.59/1, G.83/1
- irfan-ı Hüda G.6/5
- Hızr-ı irfan G.80/4, G.82/3
- arif-i billah G.22/2, G.37/1
- arif-i nefis G.59/5
- arif-i ma'na G.112/2
- arif-i hak-guy G.99/4
- arif-i raz-aşına G.104/5

EK-4

Sosyal, Siyasi ve Ekonomik İçerikli Kavramlar

Siyasi

1.Adalet, adl G.72/1, G.72/3, G.72/4, G.74/1, Müf.-7

2.Zalim, mezalim, zulm G.72/6, G.72/1, G.72/6, G.85/5

3.Hüküm, hükm G.72/4, Müf.-7

4.Re'y G.72/7, G.72/9, G.72/10

5.Islah-ı mülk G.72/5

6.Devlet G.61/1, G.ek 3/3

7.Millet

Ahval-i millet K.-6

İkbal-i millet K.-6

Şehbal-i millet K.-6

Sosyal-Ekonomik

1.İflas G.60/1-6

2.Tehi-kise G.60/6

3.İkbal G.14/11, G.26/7, G.37/4, G.48/12, G.69/4, G.72/2, G.72/2, G.72/8, G.72/11, G.111/1, G.112/1, G.118/7, K.-6

4.İdbar G.40/4, G.42/4, G.48/12, G.60/2, G.98/2

5.İzzet G.73/5, G.78/3, Müf.-3, Tar.-1

6.Zillet Müf.-3

7.Baht G.30/2, G.32/4, G.33/1, G.40/4, G.64/3, G.70/3, G.72/8, G.85/2, G.85/3, G.94/7, G.108/4, G.112/1, K.-8

8.İzz ü cah G.37/4

9.Mal G.5/7, G.112/2

10.Rencide G.33/1-5

11.Düşman Tah.-5

12.İhvan G.60/6, K.-4

13.Ehl-i hüner G.ek 3/3

14.Müsavat-ı umumi G.60/3

EK-5

Dini İçerikli Kavramlar

1.icab G.10/5

2.mushaf G.37/1, G.114/5

3.sure G.20/7, G.75/1, G.83/4

4.ayet, ayat G.69/8, G.114/5, Met.-5, G.8/2

5.peygamber G.1/11

6.şefaath KİT'A-30, G.5/2, G.78/4

7.ümmeht G.24/7, G.78/4

8.mi'rac G.1/11, G.22/4, G.25/2, G.43/3, G.105/9

9.mahşer KİT'A-11, G.3/2, G.5/2, G.7/1, G.21/2, G.22/5, G.24/3, G.24/5, G.31/1, G.31/2, G.32/3, G.34/5, G.38/2, G.46/5, G.46/6, G.49/8, G.56/1, G.65/2, G.81/1-7, G.83/1, G.90/2, G.90/3, G.100/3, G.104/6, G.114/5

10.mahmil G.8/4

11.ubudiyet G.59/4

12.salat G.105/9, G.114/6

13.şer'-i şerif G.45/5

14.nass G.20/7, G.22/7, G.28/3

15.hablü'l-metin G.45/4

16.urve-i vüska G.45/4

17.darü'l-cihad G.68/2

18.darü'l-islam G.68/3

19.hubb-ı Ali G.75/3

20.Hüseyni G.75/3

21.Kerbela

deşt-i Kerbela KİT'A-23

Kerbela-yı aşk G.12/2
zaman-ı Kerbela G.116/3, Müf.-5

EK-6

TUR'DAN MÜLHEM

Gördük neşat-ı cam ile birçok huruş eden
Sendin o camı Cem gibi hakkıyla nuş eden

Mey meclisinde görmedi devran senin gibi
Rindanı sihr-i sanihasından hamuş eden

Şi'rinde bir Kelim-i semavi sadası var
Ey Tur'dan kelim-i ilahiye guş eden

Devrinde ser-firaz-ı mehadim-i Rum iken
Ruh u zekamı neydi harabata duş eden

Bahşeylesün sükun dil-i şeydana der Kemal
Ervahı rahmetiyle sarıp perde-puş eden

(Yahya Kemal, Eski Şiirin Rüzgarıyla)

BİR TAKRİZ

Kaza ma'dum edince Galib-i rindane etvarı
Soran almazdı bir doğru haber Divan-ı Galib'den

Meziyyatın bilenler şair-i mağfurun amma kim
Yine hiç etmedi sarf-ı nazar Divan-ı Galib'den

Mekadirdan-ı irfan bazı ihvan-ı vefa-perver
Bulup cem' eyledi hayli eser Divan-ı Galib'den

Zehabımca sezadır bahtiyar addeylese kendin
Tedarik eyleyen bu muhtasar Divan-ı Galib'den

Teemmül eyleyen herbir kelam-ı neş'e-bahşasın
Meal-i hikmet istinbat eder Divan-ı Galib'den

Aceb mi lafz-ı şirin man-i nuşin ile olsa
Ayan-amiziş-i şir ü şeker Divan-ı Galib'den

Sevad-ı hatt-ı lafz u nur-ı manasıyle layıktır
Ayan olsa füyuzat-ı seher Divan-ı Galib'den

Dür ü gevher demekse fi'l-mesel alemde rengin söz
Saçılınsın her yana dürr ü güher Divan-ı Galib'den

Gel insaf eyle hasid işte eş'ar-ı selef tekmiil
İçinde var mı bir makbul eser Divan-ı Galib'den

Bilirler kadrini kıymet-şinasan-ı edeb Ekrem
Sana bahs eylemek artık yeter Divan-ı Galib'den
(Recai-zade Mahmut Ekrem, Zemzeme I)

KAYNAKÇA

- Abu Manneh, Butrus. (1996). "Gülhane Hatt-ı Humayunu'nun İslami Kaynakları", Çev. Şaban Bıyıklı, *Dergah*, 73:16-19.
- Adile Sultan (1826-1899). *Adile Sultan Divanı*, (1996), Haz. Hikmet Özdemir, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akarsu, Bedia (1955). *Wilhelm von Humbolt'da Dil-Kültür Bağıntısı*, (3.b. 1998), İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, (4.b. 1988), İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- Aktaş, Şerif (1986). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, (2. b. 1993), Ankara, Akçağ Yayınları.
- Aktulum, Kubilay (1999). *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınevi.
- Alptekin, Turan (1975). *Bir Kültür Bir İnsan-Ahmet Hamdi Tanpınar ve Edebiyatımıza Bakışlar*, İstanbul, Nakışlar Yayınevi.
- Andrews, Walter G. (1985). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı-Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek*, (2000), Çev. Tansel Güney, İstanbul, İletişim Yayınları.
- (1999). "Batı'da Osmanlı Şiirini Okumak: Yeniden-Yapılandırma, Yeniden-Yapılandırma-Sonrası ve Oryantalizm Siyaseti," Çev. Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez, *Kitap-lık*, 38: 104-118.
- Arif Hikmet, Şeyhülislam (1786-1859). *Divan-ı Arif Hikmet*, (1283), Haz.: Mehmed Ziver, İstanbul, Daru't-Tıba'atü'l-Amire.
- Arkoun, Mohammed (1999). *İslam Üzerine Düşünceler*, Çev. Hakan Yücel, İstanbul, Metis Yayınları.
- Ayvazoğlu, Beşir (1997). *Geleneğin Direnişi*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Babür, Zahirüddin Muhammed (1483-1530), *Babürname*, (1970), Çev. Reşit Rahmeti Arat, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Banarlı, Nihat Sami (1997). *Yahya Kemal'in Hatıraları*, (2.b.), İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Baykal, Bekir Sıtkı (1964). *Mithat Paşa-Siyasi ve İdari Şahsiyeti*, -basım yeri yok-, Ziraat Bankası 100. Kuruluş Yılı Armağanı.
- Behar, Cem (1998). *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz-Geleneksel Osmanlı / Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Bilge, Mustafa L. (1991). "Arif Hikmet Bey-Şeyhülislam," *DİA*, 3: 365-366.
- Bilgegil, M. Kaya (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, (2.b.), İstanbul, Enderun kitabevi.

- Birinci, Necat (2000). *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul, Kitabevi.
- Bolay, Süleyman Hayri (1993). *Aristo Metafiziği ile Gazali Metafiziğinin Karşılaştırılması*, İstanbul, MEB Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet (2001). *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul, Kitabevi.
- Dilthey, Wilhelm (1895). "İnsan ve Tarih Dünyasında Tekilleşme ve Sanat," (1999), Çev.Doğan Özlem, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Doğan, Muhammed Nur (2002). *Eski Şiirin Bahçesinde*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Ebuzziya Tefvik (1849-1913). *Yeni Osmanlılar Tarihi*, (3.c. 1974), Haz. Ziyad Ebuzziya, İstanbul, Kervan Yayınları.
- "Encümen-i Şuara" (1995). DİA, 11: 179-181.
- Escarpit, Robert (1968). *Edebiyat Sosyolojisi*, Çev. Ali Türkay Yazıcı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Fatin Davud (1853). *Hatimetü'l-Eş'ar*, Ali Emiri, Trh.775.
- Fehim-i Kadim (1627?-1647). *Fehim-i Kadim Divanı*, (1991), Haz. Tahir Üzgör, Ankara, A K D T Y K Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Fırlalı, Ethem Ruhi (1980). *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, (8. b. 1996), Ankara, Selçuk Yayınları.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1940). "Tanzimat'ta İçtimai Hayat," *Tanzimat I* içinde, İstanbul, Maarif Vekaleti.
- Findley, Carter V. (1985). "19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Gelişme," *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (1: 259-262) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Fuzuli (?-1556). *Fuzuli Divanı*, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- Gibb, E.J. Wilkinson (1904). *Osmanlı Şiir Tarihi*, (c. III-V, 1999), Çev. Ali Çavuşoğlu, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1942). "Namık Kemal'in Şiirleri," *Namık Kemal Hakkında* içinde, İstanbul, DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı.
- Gündüz, İrfan (1989). *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, İstanbul, Seha Neşriyat.
- Gürsel, Seyfettin (1985). "Osmanlı Dış Borçları," *Tanzimat'tan Bugüne Türkiye Ansiklopedisi* (3: 672-680) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Halet, İbrahim. *Divan*. Millet Kütüp. Mnz. 96.
- Hayali (?-1557). *Divan*, (1992), Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Helaki (16.yy.). *Divan*, (1982), Haz. Mehmet Çavuşoğlu, İ.Ü. Ede. Fak. Yayınları.

- Heper, Metin (1985). "19. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi," *Tanzimat'tan Bugüne Türkiye Ansiklopedisi* (1: 253-258) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Hersekli Arif Hikmet (1334). *Divan*, İstanbul, Asar-ı Müfide Kütüphanesi.
- Işın, Ekrem (1985). "Osmanlı Modernleşmesi ve Pozitivim" *Tanzimat'tan Bugüne Türkiye Ansiklopedisi* (2: 352-358) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- (1995). "İstanbul'da Tarikat Kültürü ve Gündelik Hayat", *Dergah*, 63: 12-14.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (1930). *Son Asır Türk Şairleri*, (c.1, 1969), İstanbul, MEB Devlet Kitapları.
- (1969). *Son Sadrazamlar*, (c.1, 4.b.), İstanbul, MEB Devlet Kitapları.
- İpekten, Haluk (1973). *Naili-i Kadim-Hayatı ve Edebi Kişiliği*, Ankara, A.Ü. Ede. Fak. Yayınları.
- (1989). *Enderunlu Vasıf*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsen, Mustafa (1997). "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri," *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler* (306-309) içinde, Haz. Mehmet Kalpaklı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- İz, Fahir (1985). "Divan Şiiri", *Büyük Türk Klasikleri*, 1:219-239, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Kahraman, Kemal (1995). "Encümen," *DİA*, 11: 175-176.
- Kaplan, Mehmet (1948). *Namık Kemal-Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, İ.Ü. Ede. Fak. Yayınları
- (1967). *Nesillerin Ruhu*, İstanbul, Hareket Yayınları.
- Kara, Mustafa (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tasavvuf ve Tarikatlar", *Tanzimat'tan Bugüne Türkiye Ansiklopedisi* (4: 978-994) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Karahan, Abdülkadir (1995). "Enderunlu Vasıf," *DİA*, 11: 189-190.
- Karatay, Namdar Rahmi (1941). *Namık Kemal ve İdealizmi-Sosyoloji ve Psikoloji Bakımından Bir Etüt*, Bursa, Bursa Vilayet Matbaası.
- Kayaoğlu, Taceddin (1998). *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul, Kitabevi.
- Keklik, Nihat (1987). *Türk-İslam Felsefesi Açısından Felsefenin İlkeleri*, İstanbul, İ.Ü. Ede. Fak. Yayınları.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, Edebiyat Yayınları.
- Konukçu, Enver (1991). "Babür," *DİA*, 4 : 395-396.
- Köprülü, M. Fuad (1989). "Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri," *Edebiyat Araştırmaları I* (3.b.) içinde, İstanbul, Ötüken Yayınları.

- Kuntay, Mithad Cemal (1944, 1956), *Namık Kemal-Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, (c.1, 1944; c.2 k. 2, 1956), İstanbul, Maarif Vekaleti.
- Kuran, Ercüment (1990), "19. Yüzyıl'da Türkiye'de Kültür Değişmesi," *Erdem*, 16: 217-221.
- Kutluer, İlhan (1996). *İslam'ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Küçük, Sabahattin (1995). "Enderunlu Fazıl," *DİA*, 11: 188-189.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip (1996). *Osman Şems Efendi Divanı'ndan Seçmeler*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı.
- Macit Fahri (1992). *İslam Felsefesi Tarihi*, (2.b.), Çev. Kasım Turhan, İstanbul, İklim Yayınları.
- Mardin, Şerif (1969). *Din ve İdeoloji*, (5.b., 1992), İstanbul, İletişim Yayınları.
- (1991). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesi'nin Doğuşu*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1892). *Sicill-i Osmani*, (c.2, 1996), Haz. Nuri Akbayar, Çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Memiş, Abdurrahman (2000). *Halid-i Bağdadi ve Anadolu'da Halidilik*, İstanbul, Kitabevi.
- Naili (1608?-1666). *Divan*, (1990), Haz. Haluk İpekten, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Namık Kemal (1840-1888). *Talim-i Edebiyat* (Namık Kemal'in Talim-i Edebiyat Üzerine Bir Risalesi), (1950), Haz. Necmettin Halil Onan, Ankara, M.E.B.
- (Namık Kemal'in Mektupları), (c.1-c.2, 1967), Haz. Fevziye Abdullah Tansel, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- (Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri), (1999), Haz. Önder Göçgün, AKM Başkanlığı Yayınları.
- Nazif, Süleyman (1924). *Mehmet Akif*, (1991), Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Nef'i (?-1635). *Divan*, (1993), Haz. Metin Akkuş, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Nesimi (15.yy.). *Divan*, (1990), Haz. Hüseyin Ayan, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Oktay, Cemil (1991). *'Hum' Zamirinin Serencamı*, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- (2001). Bizans Siyasi İdeolojisi'nden Osmanlı Siyasi İdeolojisi'ne, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* (c.1) içinde, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Onay, Ahmet Talat (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, T.D.V. Yayınları

- Ortaylı, İlber (1983). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, (12.b., 2002), İstanbul, İletişim Yayınları.
- (1997). "The Policy of the Sublime-Porte towards Naqshbandis and Other Tariqas during the Tanzimat Period," in *Naqshbandis-in Western and Central Asia*, (1999), Ed. Elisabeth Özdalga, İstanbul, Swedish Research Enstitute.
- Özgül, Metin Kayahan (1987a). *Leskofçalı Galip*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- (1987b). *Hersekli Arif Hikmet*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz (1992). *Türk Tarihinden Yapraklar*, İstanbul, MEB Yayınları.
- Pala, İskender (1993). "Mazmunun Mazmunu," *Dergah*, 35: 10-11.
- Sarıkavak, Kazım (1998). *Yanyalı Esad Efendi-Bir Rönesans Denemesi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şeyh Galip (1757-1799). *Şeyh Galip Divanı*, (1994), Haz. Muhsin Kalkışım, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1901-1962). *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (9.b., 2001), İstanbul, Çağlayan Kitabevi.
- Tarlan, Ali Nihat (1940). "Tanzimat Edebiyatında Hakiki Müceddit," *Tanzimat I* içinde, İstanbul, Maarif Vekaleti.
- (1965). "Edebiyat Tarihi Hakkında," *Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler* içinde, Haz. Müjgan Junbur, Ankara, A.K.D.T.Y.K. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- (1990). Sanat Bakımından Edebiyatımızın Dahili Tekamülü. *Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler* içinde, Haz. Müjgan Junbur, Ankara, A.K.D.T.Y.K. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Tecrübekar, Banu Nusret (1995). *İran Edebiyatında Şiir-Kaçarlar Devri*, Çev. Mehmet Kanar, İstanbul, İnsan Yayınları.
- Topçu, Nurettin (1968). *Bergson*, (2.b., 1998), İstanbul, Dergah Yayınları.
- Toska, Zehra (1989). *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi*, İstanbul (yayınlanmamış doktora tezi, İ.Ü. Sos. Bil. Ens. Ede. Fak. Türk Dili ve Ede. Böl. Eski Türk Ede. Anabilim Dalı).
- Turhan, Mümtaz (1969). *Kültür Değişmeleri-Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, İstanbul, MEB Devlet Kitapları.
- Türköne, Mümtaz'er (1991). *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, İstanbul, İletişim Yayınları.

- Ubucini, J.H.A. (1855). *1855'te Türkiye*, (1977), Çev. Ayda Düz, İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Uçar, Şahin (1995). *Varlığın Mana ve Mazmunu*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Ülken, Hilmi Ziya (1940). "Tanzimat'tan Sonra Fikir Hareketleri", *Tanzimat I* içinde, İstanbul, Maarif Vekaleti.
- Üzgör, Tahir (1995). "Fahriyye," *DİA*, 12: 97-98.
- Vakanüvis Mustafa Sami. *Divan*. Millet Kütüp. Mnz. 196.
- Voltaire (1694-1778). *Felsefe Sözlüğü*, (c.1., 1995), Çev. Lütfi Ay, İstanbul, MEB Yayınları.
- Wachterhauser, Brice R. (1986). "Söylediğimiz Şey Olmamız Gerekir Mi? İnsan Bilimlerinde Hakikat Üzerine Gadamer," *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, (2002), Çev.-Der. Hüsamettin Arslan, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Wang, Qi-Brockmeier, Jens (2002). Autobiographical Remembering as Cultural Practice: Understanding the Interplay between Memory, Self and Culture, *Culture and Psychology*, 8 (1): 45-64.
- Yahya Kemal (1884-1958). *Edebiyata Dair*, (4.b., 1997), İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Yerci, Kadir (1987). "Arap Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Kaynakçası (1849-1928)", *Felsefe Dergisi*, 19: 157-169.

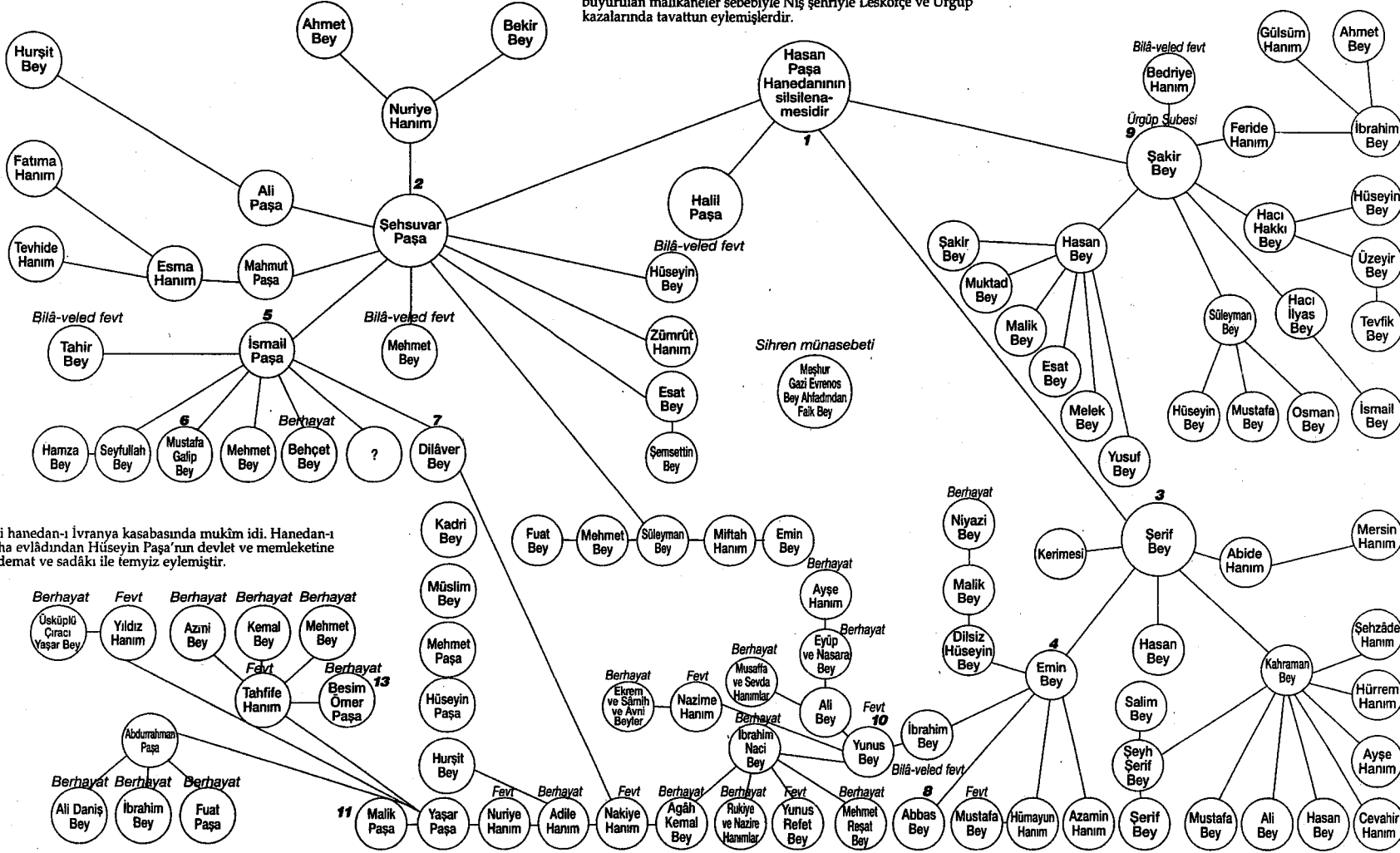
Namdaran-ı meali ced-be-ced âli-neseb
Fahır-ı bî-pâyınu haizdir bu âli-hanedan

Din ü devlet uğruna ısar-ı nakd u can ile

Tertip-1
Müşarunileyh hazretleri onbirinci asr-ı hicri evahirinde piş-i Rumeli kahrman-ı İslâmiyyesinden ve rical ü ümera-yı askeriyye-i Osmanıyyedendir. Asr-ı mezkurda Devlet-i Osmanıyyenin Avrupa-yı şimali hududundaki gavail-i muhimme-i harbiyyesine çare-sâz olmak üzere asâkir-i Osmanıyye meyânındaki ümerâ-yı be-nâm-ı besalet-ittisâmdan olan paşa-yı müşarunileyhin gösterdiği âsâr-ı muvafıyyet-i fevkalâdeye mükâfaten kendisine Alacahisar Sancağı eyâleti teveccüh ve ihсан buyrulmuştur. Piş-i hanedan olan müşarunileyhin evlâdı üç şubeye teşâ'ub ederek taraf-ı devletten devair-i hükûmetine ihсан buyrulan malikâneier sebebiyle Niş şehriyle Leskofçe ve Ürgüp kazalarında tavattun eylemişlerdir.

Buldular sıyt-ı bülendi bu celâdet-perveran

Olsun incâl-i kirâmı zib nakş-ı silsile
Tâ ebed sa'di cihanda bâ-kemal izz ü şan

Tertip-12
Kadri Bey
Tesis eylediği hanedan-ı İvranya kasabasında mukim idi. Hanedan-ı müşarunileyha evlâdından Hüseyin Paşa'nun devlet ve memleketine sebk eden hizmetat ve sadâkı ile temyiz eylemiştir.

Tertip-11
Ali Daniş Bey
Rütbe-i bâlâ rical-i kirâmından ve siyasiyyun-ı Osmanıyyedendir.

Tertip-13
Besim Ömer Paşa
Asrımuızın hazzak-ı etibba ve meşahir-i üdebasındandır.

Tertip-10
Yunus Refet Bey
Mehasin-i ahlâkiyyesiyle muhitinin muhabbet ve hürmet-i umumiyyesine mazhar olmuş bir zattır. 14 Mayıs 313 tarihinde ve 57 yaşında Selânik'te vefat etmiştir. Eskişaray Camii-Şerifinde medfundur.

Tertip-2
Şehsuvar Paşa
Paşa-yı müşarunileyh peder-i âlikadrlarının irthâlındın sonra taraf-ı devletten mesned-i pederide ibka edilmiş ve ol havâlide hüdumât-ber-güzidesiyle şöhet-yâb olmuştur.

Tertip-3
Şerif Bey
Bıraderi Şehsuvar Paşadan sonra mesned-i pederide ibka ve sancak merkezi olan Leskofçe'de memuriyyetini ifa eylemiştir.

Tertip-4
Emin Bey
Nevbet-i memuriyyetini müddet-i hayatında ifa eylemiş ve ihkak-ı hakk kazıyyesinde fart-ı itina sebebiyle şöhet-gır olmuştur.

Tertip-5
İsmail Paşa
Mesned-i pederide alelusül tevarüs eylemiş ve Tanzimat-ı Hayriyye esasında devletçe görülen lüzum üzerine iki sene müddette Anadolu'da Karahisar-ı Şarkide müsaferet ettirildikten sonra rütbe-i vezaretle uhdesine Erzurum valiliği ve birkaç sene sonra Prizrin vilâyeti valiliği tevcih ve ihсан buyurulmuş Prizrin'den infisalından sonra Dersaadet'te vefat etmiştir. Vefatı 1289.

Tertip-6
Mustafa Galip Bey
Asr-ı ahir şuara ve üdeba-yı meşhuresinden bir zattır. Pek çok âsâr-ı şiiiriyesi mevcut ve kendisi Dersaadet'te medfundur. Malumat-ı hususiyye-i mevsukaya göre tarih-i vefatı 1250 tarih-i hicriyyesine müsâdiftir.

Tertip-7
Dilâver Bey
Nesirde beyne'l-akran iktidar-ı kalemiyyesiyle temyiz eylemiştir. Üsküp'te medfundur.

Tertip-8
Abbas Bey
Rub asr Niş Sancağı Meclis-i İdarasi azalığında devlet ve memlekete hüdumat-ı hasenesi sebk etmiş ve bade'l-hicret Üsküp Sancağı meclis-i idaresinde de devletine ibrâz-ı hizmet ve sadakat gayretinde bulunmuş ahlâk-ı hasene ile mümtaz ve maruf bir zattır. Üsküp'te medfundur.

Tertip-9
Ürgüp Şubesi
Tanzimat-ı Hayriyyeye kadar müteselsilen ayanlık vazifesini ifa eylemiştir.

Belgeler-Fotoğraflar 2

DİVAN METNİ ÜZERİNE BAZI AÇIKLAMALAR

Tezimizin ‘Giriş’ kısmında, Leskofçalı Galip Divanı’nın neşrinde esas aldığımız metnin, İbnülemin tarafından yayınlanan “Divan, Leskofçalı Galip Bey, İstanbul, Asar-ı Müfide Kütüphanesi, 1335” ‘te verilen metin olduğunu belirtmiştik. Tezimizin içinde bir terminolojik kolaylık olarak ‘Divan’ ismiyle anmış olduğumuz Leskofçalı Galip Bey’in eserini, bütün kafiye harflerini içermediği için ‘divançe’ ismiyle nitelememiz teknik olarak daha doğrudur. Metin, ‘se, cim, zel, tı, zı, ayın, gayın, vav’ harfleriyle biten şiirler içermemektedir. Divan’ın latin alfabesiyle neşrinde metnin düzeni açısından, İbnülemin yayımının dışına çıktığımız birtakım noktalar olmuştur. Birincisi, gazelleri yazıldıkları harflere göre ‘harfû’l-elif’, ‘harfû’l-ba’ gibi bölümlenmeyi tercih ettik. İkincisi, , ‘şın’ harfiyle biten 68 nolu gazelle, ‘sad’ harfiyle biten 67 nolu gazelin sırasını değiştirdik. Üçüncüsü, eserin sonuna eklenen bir gazel, tahmis ve iki gazel şeklindeki sıralamayı, tahmis ve üç gazel şeklinde değiştirmeyi uygun bulduk. Ayrıca eserin sonunda yer alan ve Leskofçalı Galip’in gençlik ürünleri olan bu tahmis ve üç gazeli İbnülemin’in yaptığı gibi yine metnin sonunda koruyarak, içerdeki sıralamaya dahil etmedik. Metinde, 1 adet kıt’a¹, 121 gazel, 3 adet bitmemiş gazel, 10 adet kıt’a², 11 adet başlangıç beyti, 12 adet serbest beyit, 2 adet mısra, 6 adet tarih ve 1 adet tahmis bulunmaktadır.

¹ Leskofçalı Galip Bey tarafından ‘Kıt’a’ olarak isimlendirilen metnin ilk şiiri. 32 beyitten oluşması yönüyle ‘Kıt’a-ı Kebire’ olarak isimlendirilebilecek olan eser aslında ilk iki mısramın kafiyeli olmasından dolayı ‘nazım’ şekline girmektedir.

² Leskofçalı Galip Bey’in iki beyitten oluşan kıt’aları da klasik şeklini taşımamaktadır. Bunlar, rubai gibi kafiyelenmiş olup rubai vezninde değildir ve ıstılah olarak yine ‘nazım’ şekline girmektedir.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Metnin neşrinde, ülkemizde hemen hemen tamamen benimsenmiş olan transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Buna göre, osmanlıca harfler latin alfabesinde şöyle gösterilmiştir:

ء : ʿ	ص : Ş ş
آ, ا : A, a, Ā, ā, E, e	ض : D, d, Z, z
ب : B, b	ط : T, t
پ : P, p	ظ : Z, z
ت : T, t	ع : ʿ
ث : S, s	غ : Ğ, ğ
ج : C, c	ف : F, f
چ : Ç, ç	ق : K, k
ح : H, h	ك : G, g, K, k, ñ
خ : H, h	گ : G, g
د : D, d	ل : L, l
ذ : Z, z	م : M, m
ر : R, r	ن : N, n
ز : Z, z	و : V, v, O, o, ö, ü
س : S, s	ه : H, h, e
ش : Ş, ş	ی : Y, y, ı, i, î

KIT'Â

Me fâ î lün / me fâ î lün / me fâ î lün / me fâ î lün

- 1-Tecellî berķ urur yer yer sevād-ı dāğ-ı cānımdan
Cihān-ı Tūr-ı 'aşķım nūr aķar her gülsitānımdan
- 2-Ben ol feyz-i bahār-ı gülşen-i nūr-ı şühüdum kim
Şu'â-ı len terānî cüş eder bād-ı vezānımdan
- 3-N'ola hem-feyz-i 'İsā olsa hāk-i bāğ-ı endişem
Ser-ā-pā rūh olur sārî hevā-yı dilsitānımdan
- 4-Şafā-yı cān u dil bir şemmedir bŷy-ı nesimimden
Hayāt-ı cāvidān bir reşhadır āb-ı revānımdan
- 5-Benim ol bülbül-i kudsi şafir-i bāğ-ı fıtrat kim
Gelir pervāza murğ-ı 'aķl-ı evvel āşiyānımdan
- 6-Benim ol bağbān-ı şu'le-tohm u berķ-ı hāşıl kim
Meh ü hurşid iki kemter kedūdur büstānımdan
- 7-Alır kerrübiyān bŷy-ı vefā gül-nahl-i tabımdan
Olur rŷhāniyān gül-çin 'ismet-i bāğ-ı cānımdan
- 8-Şafā-yı gülsitān-ı bāğ-ı tabım görse ger ervāh
Gelir bülbül gibi güftāra her serv-i çemānımdan
- 9-Ben ol vahy-āver-i nazmım ki şiyt-i şehper-i Cibrîl
Olur peydā şarîr-i hāme-i mu'ciz-beyānımdan
- 10-Ben ol esrār-ı gŷy-ı nüşha-ı ümmü'l-kitābım kim
Çıkar tefsîr-i bismillāhi her harf-i beyānımdan
- 11-Sevād-ı maşşerim ol 'ālem-i cūd u ğinādır kim
Süleymānlar eder deryūze mŷr-ı nā-tŷvānımdan
- 12- 'Aceb bir kŷşe-gîr-i Kāf-ı istignā-yı 'aşķım kim
Gelir pervāza 'anķālar der ü bām-ı mekānımdan
- 13- 'Aceb bir cān-fedā-yı rāh-ı istignā-yı 'aşķım kim
Eder perverde 'anķāyı hŷmālar üstŷhānımdan
- 14-Vŷcūd āzŷrdedir hayretle sırru's-sırr-ı ğaybımdan
'Adem ma'dumdur hacletle cism-i bî-nişānımdan
- 15- 'Anāşır mŷnkeşif bir kaçredir baħr-ı şühüdumda
Havāssî mŷnbasit bir neş'edir rāz-ı nihānımdan

- 16-Şafâ-yı ittisâ-ı kalb ile ol cevher-i ferdim
Ki mülk-i lâ-mekân bir noqtadır kevn ü mekânımdan
- 17-Ser-â-pâ ğark-ı nûr-ı pertev-i taşdıķ eder dehri
Şuâ-ı mihr-i illâ berķ urup gâm u duhânımdan
- 18-Dilim ol gevher-i gencîne-i mihr-i Hüdâ'dır kim
Fürüzândır nücüm envâr-ı şem-î pâsbânımdan
- 19-Âceb bir âlem-ârâ âfitâb-ı âkl u idrâkim
Ki peydâdır ser-â-pâ necm-i hikmet âsümânımdan
- 20-Dil-i pür-dâĝ ile ol kevkeb-efrüz âsümânım kim
Bulur Cibrîl râh-ı arşı şavķ-ı kehkeşânımdan
- 21-İşidenler kelâm-ı fâhırım farķ-ı leţâfetden
Şanırlar selsebîl-i feyz olur cârî zebânımdan
- 22-Âceb mi aşıkâne bir ğazel de eyleyip inşâd
Aķıtsam cûy-ı hasret deşt-i tab-ı mihrîbânımdan
- 23-Ebed pür-cûş olur hûn-ı şehâdet cism ü cânımdan
Açar biñ lâle-i deşt-i Kerbelâ her ķatre kânımdan
- 24-Belâ-ender-belâdır ol ķadar cism-i nizârım kim
Ecel tersân olur hayretle merg-i nâgehânımdan
- 25-Deĝildir berķ uran dâĝ-ı derûnüm mü-be-mü tende
Âyândır şu-le-i mehtâb her târ-ı kettânımdan
- 26-Sipend-i nâr-ı aşķım mihr ü encüm şanma gerdûnun
Tutuşmuş atlası yer yer yanar berķ-ı çeĥânımdan
- 27-Ben ol âlûde-dâmân-ı mey-i aşķım ki ey Ğalib
Olur şahş-ı ķazâ sermest-i hayret geķse yânımdan
- 28-Ben ol şahrâ-nevred Yûsuf-ı âmâlim bu âlemde
Ki kuĥl-i çeşmin alır Yaķub gerd-i kârbânımdan
- 29-Ben ol ulvî-nejâd-ı himmetim a'mâ-yı mâder-zâd
Bulur nûr-ı başiret dūd-ı şem-î hândânımdan
- 30-Âceb bir şeb-ķerâĝ-ı dūd mân-ı mülk-i ķudsüm kim
Ĥalîlullâh umar h'ân-ı şefâ'at mîzbânımdan
- 31-Yeter dünyâyı i'câz eylediñ nazm ile ey hâme
Yeter mest oldu âlem câm-ı feyz-i câvidânımdan
- 32-N'ola bâĝ-ı cihânda olsa mihr ü mâhdan meşhûr
Bu ķıţ'am tâze bir güldür gülistân-ı beyânımdan

ĠAZELİYYĀT

Ĥarfü'l-elif

1

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Olup mersā-yı hikmetden sefer-sāz-ı yem-i ma'na
Açıldı keşti-i endişe *bismillāh-i mecrāhā*

2-Te'alallāh zihī keşti-i tūfān seyr-i ma'ni kim
Gelir her bir sütünundan nidā-yı *vemā evhā*

3-Te'alallāh zihī keşti-i gerdūn fülk-i ma'ni kim
Olur her bād-bānı sāyebān-ı 'ālem-i ma'na

4-Āceb bir nā-ḥudā-yı keşti-i baḥr-ı kemālim kim
Eder her bir ḥisabım bir cihān-ı ma'rifet peydā

5-Bulur 'azmimle nuşret ictihād-ı 'ālem-i taḥkik
Olur keşfimle zāhir ḡāyet-i māhiyyet-i eşyā

6-O mu'ciz-gū hakīmim kim ḡalır bezmimde dembeste
Zebān-ı Feyzi-i dānā lisān-ı Bū-Ālī Sīnā

7-Lisān-ı hikmetimden rūşenādır şūret-i ma'na
Cihān-ı himmetimden rū-nümādır ḡudret-i Mevlā

8-O Cemşid-i tarab-sāzım ki her cāmımda zāhirdir
Şafā-yı devlet-i dūnyā beḡā-yı neş'e-i 'uḡbā

9-O Ḥallāḡ-ı ma'āni'yim ki her nuḡkumda mużmerdir
Meāl-i ḡikmetü'l-eşyā kemāl-i *'alleme'l-esmā*

10-O Ḥallāḡ-ı ma'āni'yim ki vaşf eyler cihān ḡab'ım
Zihī ḡab'-ı cihān-ārā Te'alā şānühü'l-a'lā

11-Edip mi'rāc-ı ma'na Ġālibā peyḡamber-i ḡab'ım
Erişdi ḡurb-ı *ev ednāya sübhāne'llezī esrā*

2

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Ser-te-ser āyine olsa göremez rūy-ı şafā

Şaykal-ı vahdetle cāna vermeyen nūr-ı cilā

2-Tīr-i ser-tīz-i du'āsın 'Arş'a tā īşāl eder
Kıble-i ebrū-yı yāre ol kim eyler ihtidā

3-Ālem-i 'aşk içre bilmez rāh u rehdān ehl-i dil
'Aşka feyz-i Hudā-yı müste'ān'dır reh-nümā

4-Dāğ dāğ et sīneñi ser-tiše-i tevḥīd ile
Meş'al-efrūz-ı reh-i 'aşk ol dilersenñ ihtidā

5-Geçmem ey Gālib hevā-yı kākül-i dildārdan
Ser-te-ser bāğ-ı murādım rūzigār etse hebā

3

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Dile iklim-i Cem'dir gülşen-i me'vā-yı istiğnā
Murassā tāc-ı zerdır gonca-i zibā-yı istiğnā

2-Hoşā gülzār-ı feyz-i 'aşk kim yek-reng olur anda
Gül-i ḥurşid-i maḥşer lāle-i şahrā-yı istiğnā

3-Hoşā bezm-i cünün kim rüşenādır tāb-ı şem'inden
Çerāğ-ı 'akl-ı evvel cevher-i minā-yı istiğnā

4-Ben ol Cemşid-i feyzim kim şafā-yı bezmimde ḥayrān
Dem-i nutk-ı Mesihā neş'e-i şahbā-yı istiğnā

5-Ben ol Keyḥusrev-i mihr-efser-i fakrım ki fahr eyler
Şüküh u şevketimle 'ālem-i bālā-yı istiğnā

6-N'ola el şunmasam gül-gonca-ı Tūr-ı tecellāya
'Ayāndır āsitinimden yed-i beyzā-yı istiğnā

7-Hüveydādır sevād-ı himmetimde Ka'be-i maqşūd
Nümāyāndır dilimde Yeşrib ü Baḥā-yı istiğnā

8-Ṭavāfında olur iḥrām-bend-i iftiḥār ervāḥ
Muḥaddesdir o rütbe-i Ka'be-i 'ulyā-yı istiğnā

9-O güm-nāmım ki ey Gālib baña şahrā-yı merg olmuş
Sevād-ı genc-i 'uzlet sāye-i ankā-yı istiğnā

4

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

- 1-Çıkınca taht-ı tecrīde şeh-i dīvān-ı istīgnā
Tutar tā'ālem-i lāhūtī 'izz ü şān-ı istīgnā
- 2-Zemīni cilvegāh-ı kudsiyān-ı 'Arş-ı a'lādır
O rütbe mürtefi'dir sāha-ı eyvān-ı istīgnā
- 3-Girān-cānān-ı cāha yer bulunmaz deşt-i himmetde
Sebuk-bārāna cevlangāhdır meydān-ı istīgnā
- 4-Mesīh olsan olur bir sūzenin tā ma'ni-i rif'at
Götürmez zerre-i şiklet kefe-i mizān-ı istīgnā
- 5-Tenezzül eylemez Edhem gibi taht-ı Süleymān'a
Hakāyikdān-ı 'izz ü şevket-i 'ünvān-ı istīgnā
- 6-'Aceb mi fakr ile 'Attār-ı bendergāh-ı feyz olsam
Meta'ı terk ile revnağ bulur dükkān-ı istīgnā
- 7-N'ola pinhān ise dil hırka-ı fakr u melāmetde
Olur pūşide-i Beytülharām dāmān-ı istīgnā
- 8-Cihānı tutsa tūfān-ı havādiş tire-nāk olmaz
Kedüretten beridir meşreb-i rindān-ı istīgnā
- 9-N'ola ma'mūr ise feyz ile Gālib 'Arş-ı a'zam'dan
Dilimdir tahtgāh-ı Husrev-i Zi-şān-ı istīgnā

5

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

- 1-Tenim pür-dāğdır yek-ser dil-i āgāh nā-peydā
Cihān bāğ-ı selām olmuş Halīlullāh nā-peydā
- 2-'Aceb bir maşşer-āşūbdur bismilgeh-i cānān
Şefā'at rāygān olmuş şefā'at-h'āh nā-peydā
- 3-Ben ol mest-i mey-i hum-hāne-i ğayb u şühūdum kim
Olur çeşmimde 'ālem gāh peydā gāh nā-peydā
- 4-'Aceb bir deşt-i hayretde hadeng-endāz-ı 'aşkım kim
Nişan güm-geşte şaşt işkeste tır-i āh nā-peydā
- 5-'Aceb bir çeşme-cüy-ı zulmet-ābād-ı murādım kim
Hezārān Hızr u İskender nümāyān rāh nā-peydā
- 6-O kuşb-ı merkez-i ye'sim ki dönse tāli'im nā-gāh
Olur devr-i felek ber-'aks ü sāl ü māh nā-peydā

7-Süleymān-ı serīr-i himmetiz bir yerde kim Gālib
Olur şāh u gedā yeksān u māl ü cāh nā-peydā

6

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā lūn

1-Olalı şevk-i cūnūn māye-i idrāk baña
Verdi māhiyyet-i sevdā nazar-ı pāk baña

2-Ben o dil-haste-i hicrim ki hākīm-i aşkıñ
Eylemiş zehr-i ğamı māye-i tiryāk baña

3-Tūti-i kıssa-tırāz-ı kemālāt-ı aşkıñ
Oldu mir'āt-i melāmet dil-i şad-çāk baña

4-Sinem ol evcgeh-i mihr-i maḥabbetdir kim
Dāğ dāğ olmadadır reşk ile eflāk baña

5-Unşurum 'ālem-i 'irfān-ı Hudā'dır Gālib
Bāis-i sıklet olur mu bir avuç hāk bana

7

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Çeşm-i yārim h'ābgāh-ı fitne-i kāküldür baña
Şubḥ-ı maḥşer-reng bālīn-i teğāfüldür baña

2-Ḳays-ı nā-kāmım esīr-i nūkhet-i kīsū-yı dost
Hālka-ı zencir mevc-i būy-ı sūnbüldür baña

3-Her gül-i ma'nā fezā-yı dilde bir fevvāredir
Eşk-i bülbül āb-ı gülzār-ı taḥayyüldür baña

4-Şad-hezārān 'andelīb-i ḳuds eder perverde dil
Tā sevād-ı bāğ-ı sevdā sāye-i güldür baña

5-Nevbahar-ı bāğ-ı aşkıñ feyz-i ebr-i ḥasretim
Dāğ-ı dil reng-i nigāh-ı çeşm-i bülbüldür baña

6-Bād-ı āhımdır ki Gālib dāim eyler şufle-bār
Dāğlar kim ḥānmān-süz-ı taḥammüldür baña

8

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

- 1-Edince feyz-i hüsnüñle gönül naqş-ı cünün peyda
Olur her noktasından yekser esrâr-ı şü'ün peydâ
- 2-Sen ol ser-satr-ı âyât-ı kalemsin levh-ı fıtratda
Ki olmuş naqş-ı hattıñla sevâd-ı kâf u nün peydâ
- 3-Nigâhın müşg-rîz oldukça verd-i zahm-ı sinemden
Gazâl-i âfitâb eyler hezârân dâğ-ı hün peydâ
- 4-Ğaraz techîz-i mahmildir reh-i ihlâşda yohsa
Eder her kârbân-ı ârzu bir reh-nümün peydâ
- 5-Göreydi rütbe-i tahkîkimi eş'ârda Ğâlib
Ederdi Bū-Ālî keşfinde âşâr-ı zünün peydâ

9

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

- 1-Çok degildir mazhar-ı sırr-ı kadîm olmak baña
Mümteni'dir feyz-i 'ilmiñden 'adîm olmak baña
- 2-Nüşha-ı kübrâ-yı 'aşkım mâ-ğaşal tekvinden
Çok mudur âyine-i râz-ı 'Alîm olmak baña
- 3-Hikmetin cismimde 'ilmiñ cânda izhâr eylediñ
Lâzım oldu hem 'alîm ü hem hakîm olmak baña
- 4-Nûr-ı Raḥmân'ım emânetgâh-ı kudretdir dilim
Çok mudur müstevli-i 'Arş-ı 'azîm olmak baña
- 5-Vakf-ı dergâh-ı rızâyım Ğâlibâ 'işyân olur
Mübtelâ-yı kayd-ı firdevs ü caḥîm olmak baña

10

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

- 1-Olahı feyz-i cünün perde-der-i h'âb baña
Şûr u sevdâ görünür hikmet ü âdâb baña
- 2-Āfitâb-ı şerer-efrüz kadardır hükümüm
Müncezibdir dürr-i şebnem gibi esbâb baña
- 3-Lerze-nâkim o kadar tâb u teb-i hicr ile kim
Reşk eder ğayret ile ma'den-i sîm-âb baña
- 4-Bir 'aceb Ka'be-i 'aşkım dil-i pür-hün ile kim

Oldu giryān iki çeşmim iki mizāb baña

5-Var olan ʿaqlımı selb eyledi yek-ser Gālib
Verdi hayret o kadar māni-ʿi icāb baña

11

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Dostum maḡrūr olup bilmem ne nāz eyler baña
Ben belā-yı ʿaşkıyım ʿālem niyāz eyler baña

2-Ol cünūn-ı fitne-engizim ki zūlf-i yārda
ʿAql-ı kül bin dürlü vaʿz-ı dil-nüvāz eyler baña

3-Rind-i meslūbūʾl-izāfāt-ı zamānım kim kaẓā
Cevher-i zātımla ʿarz-ı imtiyāz eyler baña

4-Ben zebān-dān-ı kaẓāyım vākıf-ı sırr-ı hikem
Bī-tekellūf cümle eşyā keşf-i rāz eyler baña

5-Gālib-i rindāne-ṭavrım gerçi düşmendir felek
İtirāz etmekden ammā ihtirāz eyler baña

12

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Ey ki hicriñle zamān eyyām-ı mātendir baña
Her hayālîñ dilde bir māh-ı Muḡarrem'dir baña

2-Ben fedā-yı Kerbelā-yı ʿaşkıñım rüz-ı ezel
Dil-şehidān-ı maḡabbet cümle hem-demdir baña

3-Mest-i bezm-i hicr-i yārim çāşnī-senc-i memāt
Her ḡabāb-ı cām-ı mey bir sāḡar-ı semdir baña

4-Gösterir her zerresi mihr-i hüviyyetden nişān
ʿĀlem-i fakr u fenā bir başka ʿālemdir baña

5-Görmedim derd-i fenādan ʿarş u ferşinde neşāt
ʿĀlem-i imkān ser-ā-pā ʿālem-i ḡamdır baña

6-Öyle hayrānım ki Gālib şimdi derd-i ʿaşk ile
Maṭlabım da bilmezim bir sırr-ı mübhemdir baña

13

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ey ki her zerre gubārīñ mihr-i raḥşāndır baña
Hāk-i pāyīñ tūtiyā-yı dīde-i cāndır baña
- 2-Ey ki her gūn kūyuña yüz sürdügüm dergāhınīñ
Her taşı bir gevher-i kān-ı Bedaḥşān'dır baña
- 3-Şīve-i refţārīñı etdikçe gönlümde ḥayāl
Her müjem çeşmimde bir şūḥ-ı ḥıramāndır baña
- 4-Durma ey zāhid görüp ḥālīm beni ũan eyle kim
Şu'le-zār-ı ũan u teşnī'īñ gülistāndır bana
- 5-Gerçi ḥākīm nazra-ı'ālemdede ey Ğālib velī
Ol hūmāyım kim felekler cāy-ı cevāndır baña

Ḥarfü'l-ba

14

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Teḥālūf kevne evzā-ı perişān nā-becādır hep
Ser-ā-pā olsa da ihsān ehıbbāya cefādır hep
- 2-Hüner her ādemin aḥlākını idrākdir yoḥsa
Tabī'at ḥükmüne karşı ta'arruz nā-sezādır hep
- 3-İllā gayru'n-nihāye nokta taḥsīm etse de yārān
Bu efkār emr-i cismiyyetde zihnidir hebādır hep
- 4-Tabī'ī 'ömr ile maḥlūḳdur ma'ḍūm olur 'ālem
Nihāyet cümle maḥlūḳatın aḥvāli fenādır hep
- 5-'Abeş şanma ciḥānı hāzır ol bezm-i mükāfāta
'Abeş zanneylemek tekvin-i Ḥallāk'ı ḥatādır hep
- 6-Eder her şahşı Ḥaḳ rūḥundan ilhāmāt ile āgāh
Bu yolda vādi-i inkāra gitmek nā-revādır hep
- 7-Bilinmez 'aḳl ile maḳşūd-ı Ḥālīḳ emr-i ḥılḳatden
Peyemberler ṫarīḳ-i ihtidāda reh-nümādır hep
- 8-Belā-yı maḥz ise ḳıl 'ayn-ı raḥmet mevti dūnyāda
Ḥayātın gördüğü zevḳ u şafā derd ü belādır hep
- 9-Cihānda 'arz-ı'ilm etmez ḥakīme keşret-i a'ḍād
Bu endīşe ḥisāb-ı kudret-i Rabb-ı Ḥudā'dır hep

10-Mekān-ı kâināta dāimā mahşūş olur ib'ad
Vücūd-ı māsivānın hārici sırr-ı hafādır hep

11-Beşer iqbāl ile ef'ale Gālib olsa da ekser
Hakikatde yine cārī olan hük-m-i kazādır hep

15

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Olmasın mı derd-i dilden cān-ı şeydā mużtarib
Lerzişimden 'unşur-ı 'ālem ser-ā-pā mużtarib

2-Öyle me'yūsum ki kılmaz haşre dek şüret kabül
Olmaz ger bir zerre ye'simden heyülā mużtarib

3-Derd-i hicriyle o giryān-ı belāyım kim olur
Düşse katre eşk-i çeşmim heft deryā mużtarib

4-Hākim ammā lerze-nāk-i hayretim tā şöyle kim
İztirābımdan olur 'Arş-ı mu'allā mużtarib

5-Bezm-i ye'simden dil-i āmāl-i 'ālem bi-ħuzūr
Dest-i hayret-perverimden cām-ı şahbā mużtarib

6-'Ālem-i 'ulviye 'arz et kabz-ı tiğ-i ğamzesin
Tā hayātından ola Hızr u Mesihā mużtarib

7-Fāriğ-i havf u recāyım Gālib ammā kim yine
İztirāb etsem olur dünyā vü 'ukbā mużtarib

16

Me fā ī lün / me fā ī lün / fe ū lün

1-Ben ol dīvāneyim ferzāne-meşreb
Ki etdim meşrebi dīvāne-meşreb

2-Semender gösterir dünyāyı tab'ım
Ġarīb enmūzecim pervāne-meşreb

3-Lebin gösterse ger mir'āta nāğāh
Ederdi'aksini mestāne-meşreb

4-Degildir āşinā ahvāl-i 'aşka
'Aceb bir şuhdur bigāne-meşreb

5-Verip her dāğa bir hūn-ı ħurūşān
Habābım eyledim peymāne-meşreb

6-Ĥayāl-i laʿlidir Ĝālib enīsim
Geçer mi bādeden rindāne-meşreb

17

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Mihr-i rüyuñ olsa şevk-efrüz-ı sūy-ı āfitāb
Bir çerāğ-ı Tūr olur her gerd-i kūy-ı āfitāb
- 2-ʿArz-ı zer-beft-i cemāl et tā zihām-ı seyr ile
Sāḥagāh-ı ḥaşre dönsün çār-sū-yı āfitāb
- 3-Nīl-i eşk-i şuʿle-mevc üzre giden merdüm deĝil
Naql eder taʿzīm ile Mūsā'yı cūy-ı āfitāb
- 4-ʿArz-ı ḥüsn etse o çevgān-bāz-ı naḥvet şuʿleden
Āb olup rizān olur pāyine güy-ı āfitāb
- 5-Bāde-i didārınñ bir kaṭre vermez neş'esin
Dolsa ger ʿayn-ı tecellādan sebū-yı āfitāb
- 6-Būs-i pāyñ tā ezel eyler emel kılma dirīĝ
Ĥākdir ser-tā-be-ser seyr ile rüy-ı āfitāb
- 7-Etse bir zerre tecellī ʿāleme ol mihr-i ḥüsn
Ḥaşre-dek Ĝālib tükenmez güft ü güy-ı āfitāb

18

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-ʿAndelībān zār olur ol verd-i ḥandānım görüp
Ĝonceler eyler ḥased çāk-i giribānım görüp
- 2-Kūhlar derd ile inler āh u efgānım duyup
Cūylar pür-cūş olur eşk-i firāvānım görüp
- 3-Mihr ü encümle sipihri lāle-zār etmiş każā
Gülşen-i sinemde yer yer dāĝ-ı hicrānım görüp
- 4-Cāme-i ʿömrüm çekip çāk eylemiş şanma ecel
Etmiş istihzār ben bimārı dermānım görüp
- 5-Şūr-ı ʿaşkı şanma dehr içre teḥi koymuş każā
Fitne şalmış ʿāleme ol şūḥ-ı fettānım görüp
- 6-Ser-te-ser seyr ile ʿālem zūlfüne dildādedir

Ey beni ta'yīb eden hāl-i perişānım görüp

7- 'Arş' da rūh-ı Fuzūlī āferīn-güyā olur
Bu gazelle Ğālibā ṭab'ı sühāndānım görüp

19

Mef ū lü / fā i lā tü / me fā i lü / fā i lün

1-Derd-i firāk perde-der-i h'ābdır bu şeb
Gönlüm dirig haste-i bī-tābdır bu şeb

2-Seyr eylesin cünūd-ı ğamīñ ser-be-ser dili
Gönlüm şu'a-ı dāğ ile mehtābdır bu şeb

3-Eşkim nişāra başladı ber-māh-rū dirig
Eflāk ğark-ı mevce-i seylābdır bu şeb

4-Şāyed du'ā-yı münkesirān müstecāb olur
Peykān-ı āh o şevk ile pertābdır bu şeb

5-Şanmañ kūsūf kıldı görüp rüy-ı enverin
Māh-ı münir o şerm ile kem-yābdır bu şeb

6-Kandırdı āb-ı tıgine ũşşākı ser-be-ser
Cümle şehid-i ğamzesi sīr-ābdır bu şeb

7-Ğālib nazīre söyleyemez Mīr Nāmıķ'a
Bihūde kendi kendini i'zābdır bu şeb

Harfū't-ta

20

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Şunsa el hañçere ol āfet-i devrān-ı hayāt
Bir olur çāk-i girīban ile dāmān-ı hayāt

2-Neşve-i tıg ile ũşşāka verip feyż-i ebed
Eyleme reşk ile 'İsā'yı peşimān-ı hayāt

3-Merhem-i zaħm-ı dilim rīze-i elmās eyle
Gevher-i feyż ile lebrīz ola hemyān-ı hayāt

4-Ağlasın haşre kadar dīde-i Ya'kūb-ı ümid
Düşdü çāh-ı ademe Yūsuf-ı Ken'ān-ı hayāt

5-Dem-i şemşīr ile zaħm-ı dili sīr-āb eyle

Tāzelensin gül-i şad-berk-i gülistan-ı hayāt

6-Feyz-yāb-ı dem-i güftāryım ol şūhun kim
Cān bulur neşve-i laflıyle şehīdān-ı hayāt

7-Naşs-ı hattı mı lafl-ı lebine verdi cevāz
Bārekallāh zihī sūre-i Raḥmān-ı hayāt

8-Gālib ol ʿİsī-i muʿciz-nefes-i nazmım kim
Hall olur şifrim ile nükte-i pinhān-ı hayāt

21

Mef ū lü / me fā ī lü / me fā ī lü / fe ū lün

1-Ey devr-i hattı fitne-i devrān-ı kıyāmet
Zülfünde nihān şūr-ı şebistān-ı kıyāmet

2-Gamzeñ düşürür ʿālemi maḥşerde fesāda
Çeşmiñ eger olmazsa nıgehbān-ı kıyāmet

3-Ver ḥükmünü refāre gelip rüz-ı cezānın
Ḳaddiñle senin kāʿim olur şān-ı kıyāmet

4-Ref ʿeyle niḳābın ser-i kūyuñda ki ey māh
Manzūr ola ḥurşid-i dıraḥşān-ı kıyāmet

5-Rüsvāy edeyim Gālib anı rüz-ı cezāda
Girerse eger destime dāmān-ı kıyāmet

Ḥarfü'l-ḥa

22

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Neşʿe-i baḥş-ı ʿālem-i lāhūt olur şahbā-yı rūḥ
Nefḥa-ı lafl-ı lebiñde vār ise eczā-yı rūḥ

2-Eylemez her şışeden izhār-ı reng ü büy-ı feyz
Ḳalb-i şāf-ı ʿārif-i billāhdır minā-yı rūḥ

3-Māverā-yı sidre-i Raḥmān'ı eyler nazra-gāh
Mihr-i mā-zāğe'l-başardır dīde-i binā-yı rūḥ

4-Şad ḥased ʿālemde kim miʿrāc eder her şubḥ u şām
Şevḳ-ı ḥüsnüñle o rind-i lā-mekān-peymā-yı rūḥ

5-Perr ü bālin sāyebān eylerdi şahn-ı maḥşere

Lāne-zād-ı Kāf-ı ʿaşkıñ olsa gerʿankā-yı rūh

6-Raḥşış-i şebbāli eyler mihr-i ḥaşri tīre-nāk
Var ise şeb-tāb-ı dildir şemʿ-i şeb-pirā-yı rūh

7-Naşş-ı hattıñ secde-i ḥüsnü dile etmişdi farz
Etmeden lafz-ı cesedle iltikā maʿnā-yı rūh

8-Bir nefesle ser-te-ser emvātı ihyā eyleyip
ʿAleme göster nedir māhiyyet-i fehvā-yı rūh

9-Şufle-i didār ile maḥv-ı vücūd etmişdi dil
Heyʿet-i tekvīne Gālib düşmeden sevdā-yı rūh

Harfūʿl-ḥa

23

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-ʿAşk ile etdikçe tenden cān-ı şeydā insilāh
ʿUnşuriyyetden bulur güyā Mesihā insilāh

2-Şufle-pāş oldukça ol mihr-i tecellā-yı Cemāl
Fart-ı ḥayretten bulur Tūr üzre Mūsā insilāh

3-Kafbe-i kūyuñda ʿuşşākıñ görüp ihrām-bend
Kisve-i atlasdan eyler ʿArş-ı aʿla insilāh

4-Feyz-yāb-ı neşʿe-i tecridim olsa kāʿinat
Sūret-i imkāndan eyler heyūlā insilāh

5-Berḳ-ı rüz-efzūn-ı āhımdan cihān yek-reng olup
Ferve-i ārām-ı şebden kıldı dünyā insilāh

6-Mihr-i evc-i vaḥdetim olsam ziyā-pāş-ı zuhūr
Reng-i kesretten bulur eşyā ser-ā-pā insilāh

7-Sanma Gālib derd-i ʿaşkıñla giribān-çāk olur
Cāme-i ʿişmetden eyler şimdi rüsvā insilāh

Harfūʿd-dal

24

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

1-Olunca nesr-i dil gerdūnda cevlānger-i tecrid
Olur āvāz-ı şebbāli Mesihʿe rehber-i tecrid

- 2- Hoşā firdevs-i himmet kim verir her sāgar-ı bezmi
Şafā-yı sakıy-Haydar feyz-i mevc-i Kevşer-i tecrid
- 3- Hoşā mülk-i cünün kim rüšenādır her sevādından
Çerāg-ı'akl-ı evvel āfitāb-ı maḥşer-i tecrid
- 4- Ben ol Cemşid-i seyr-i gülşen-i fakr u ferāgım kim
Olur her lāle dest-i himmetde efser-i tecrid
- 5- Ben ol sermest-i h'āb-ālūde-i şubḥ-ı zuhūrum kim
Gül-i ḥurşid-i maḥşerdir elimde sāgar-ı tecrid
- 6- Gönül lebbeyk-gūdur ol Ḥalil-i ḥüsne kim olmuş
Tavāf-ı dergehi ervāḥa ḥacc-ı ekber-i tecrid
- 7- 'Aceb mi muktedā-yı miḥnet ü ekdār ise tab'ım
Olur fakr u melāmet ümmet-i peygamber-i tecrid
- 8- O Ḥaydar-ı himmetim kim tiğ-i 'azmimle bulur nuşret
Cihad-ı fakr u istiğnā gāzā-yı ekber-i tecrid
- 9- Sipihre her şerār-ı dāg-ı sinem mihr-i 'ālem-sūz
Mesih'e her şu'ā-ı dūd-ı āhım hem-ser-i tecrid
- 10- Ben ol pervāne-i dil-sūz-ı şem'ı-i bezm-i aşkım kim
Gubār-ı 'unşurumdan tūde-i ḥākister-i tecrid
- 11- 'Aceb mi cāme-i devletden i'fāz eylese tab'ım
'Abā-yı fakr olur Gālib kabā-yı Ḥaydar-ı tecrid

Ḥarfü'r-ra

25

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1- Sine pür-zahm-ı havādiş cān-ı şeydā bi-ḥaber
Ten ḥarāb-ābād Eyyüb-ı şekibā bi-ḥaber
- 2- Dil eder bir Tūr ile mi'rac kurb-ı vaşla kim
Cān ḥayrān sākinān-ı Arş-ı a'lā bi-ḥaber
- 3- Hayret-ender-ḥayreti gör bezmgāh-ı Tūr'da
Nūr-ı 'ālem ser-te-ser mest-i tecellā bi-ḥaber
- 4- Neşe-mend etmiş bizi ber-vechile feyyaž-ı 'aşk
Kim każā nā-āşinā taqdīr ḥalā bi-ḥaber

5-Rāz-ı hāmūşī-i lâliñ kimden öğrensın gönül
Şāhid-i icāz nā-mahrem Mesihā bī-haber

6-Feyz-i evşāfınla doldu sine şad-efsūs kim
Hāme gāfil Gālib-i ser-mest-i sevdā bī-haber

26

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Gelse lūtfuñ yāda hem mevcūd hem nā-būd olur
Kimyā dünyāda hem mevcūd hem nā-būd olur

2-Bir aceb sırr-ı nihānīdir heyulā-yı vücūd
Şūret-i eşyāda hem mevcūd hem nā-būd olur

3-Aks-i hūsnūñ kim eder āyīneden arz-ı cemāl
Cevher-i mināda hem mevcūd hem nā-būd olur

4-Zill-i memdūd-ı hakīkatdir vücūd-ı kā'ināt
Ālem-i ma'nāda hem mevcūd hem nā-būd olur

5-Sīnede etdikçe hūsnūñ cilve-i gayb u şühūd
Dil teh-i sevdāda hem mevcūd hem nā-būd olur

6-Eyledik yoklukla biz ālemde işbāt-ı vücūd
Rind olan dünyāda hem mevcūd hem nā-būd olur

7-Rind olan iqbāl-i dehre Gālib etmez itibār
Māldir hūlyāda hem mevcūd hem nā-būd olur

27

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

1-Dile āteş-zen-i hicrān olan sevdā-yı dīgerdir
Bizi Mecnūn-ı deşt-i aşk eden Leylā-yı dīgerdir

2-Hāzer āşūb-ı kıdd-i yārdan ey'arşa-ı ālem
Ki şahrā-yı kıyāmet tālib-i şahrā-yı dīgerdir

3-Abes zūhhād ile şahrā-rev-i Beytülharam olmak
Metāf-ı ehl-i himmet Kā'be-i ulyā-yı dīgerdir

4-Degildir münfa'il āb u hevādan şūret-i tab'ım
Heyulā-yı vücūdum cevher-i vālā-yı dīgerdir

5-Celāl ile Cemāl olmaz mü'essir kalb-i aşıkā
Cihān-ı aşkda fa'āl olan esmā-yı dīgerdir

6-N'ola aḥkām-ı fenn-i mantıki nesh etse āsarım
Kazāyā-yı mahabbet 'āşika da'vā-yı diğerdır

7-Olur her bir kelāmı zīb-i gūş-ı Ādem ü Havvā
Göñül remz-āşinā-yı 'allemel-esmā-yı diğerdır

8-Harīf-i bezm-i 'aşk olmaz mey-i Kevser'le şirinkām
Dil-i mahmūr-ı Gālib neş'e-i şahbā-yı diğerdır

28

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Sünbül-i gülzār-ı sevdā zülf-i tarrārın mıdır
Şem'-i ḥurşid-i tecellā mihr-i ruhsārın mıdır

2-Ġamze-i ḥun-h'ārına levlāk-güyādır kazā
'illet-i icād-ı fitne çeşm-i bīmārın mıdır

3-Naşş-ı ḥattın bunca dem ey şüh tenzıl eylemez
Rūh-ı kudsi küşte-i şemşir-i ḥun-h'ārın mıdır

4-Kudsiyān pā-māl olur biñ cān ile ey meh saña
Atlas-ı gerdün ferş-i pāy-ı refārın mıdır

5-Feyz-i i'cāz-ı kelāmı 'ālemi mest eyledi
Kilk-i Gālib menkabet-güyā-yı güftārın mıdır

29

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Şanma eyler āb u tāb ol māh-ı ğarrādan zuhūr
Nūr-ı vaḥdetdir eder mihr-i tecellādan zuhūr

2-Ġarḳ-ı envār-ı şühūduz bir 'aceb gülşende kim
Şāhid-i maḳşūd eder çeşm-i temāşādan zuhūr

3-Fikr-i ḥattınla göñül şirāze-bend-i 'aşk idi
Kılmadan āsar-ı fiḫrat kilik-i a'lādan zuhūr

4-Neşve-dār-ı la'līnim olsam cemāda feyz-baḥş
Nefḥa-ı tekrım eder naḳş-ı Mesihā'dan zuhūr

5-Feyz-i ḥüsnuñle dil-i zāhidde şanma nūr-ı 'aşk
Rūh-ı a'zam eylemiş seng-i muşallādan zuhūr

6-Nūr-ı 'akl-ı Aḥmedī'dir lā-mekān-pervāz olur

Murg-ı himmet kim eder ʿArş-ı tevellâ’ dan zühür

7- ʿĀlem-i hüsn içre düşse pertevîñ ey meh-i Cemâl
Şuʿle-i mihr-i cünûn eylerdi Leylâ’ dan zühür

8- Cilve-sâz-ı şafha-ı mirʿât-ı vahdetdir bize
Her ne şuret kim eder Ğâlib heyülâdan zühür

9- Nâmık-ı ʿâlî-cenâbîñ şîrini tanzîr içün
Tabʿıma ilhâm eder tâ ʿArş-ı aʿlâ’ dan zühür

10- Ol sühan-güy-ı mükemmel kim dür-i nazmı gibi
Etmemiş bir gevher aslâ baħr-ı maʿnâdan zühür

30

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

1- Eyle ey mihr-i tecellâ çeşm ü cânımdan zühür
Eylesin şîyt-i eneʿl-hak tâ zebânımdan zühür

2- Ben o mirriñ-i sipihr-i miñnetim kim süz-ı dil
Kevkeb-i baħtımla eyler iktirânımdan zühür

3- Fikr-i rüy u kad ile şanmañ şerâr-ı süz-ı dil
Āfitâb-ı haşr eder dâğ-ı nihânımdan zühür

4- Dil-şehîd-i ğamzeñim ğaltide olsam ħakde
Biñ yem-i aşüb eder her katre kânımdan zühür

5- Cân-fedâ-yı ʿaşkıñim ey şâh-ı istiğnâ eder
Bir hüma-yı lâ-mekân her üstüñânımdan zühür

6- Ben o Yaʿkub’um ğam-ı Yūsuf’la k’itmiş tâ ezel
Büy-ı pirâhen ħarim-i gülsitânımdan zühür

7- Zerreyim ammâ kemâl-i tabʿ ile Ğâlib müdâm
Nür-ı mihr-i vahdet eyler âsümânımdan zühür

31

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

1- Dil bahâr-ı ʿaşkıñim kim gülşen-i meʿvâsıdır
Mihr-i maħşer bir muħakkar lâle-i ħamrâsıdır

2- Her ħurâmından olur biñ şür-ı maħşer âşikâr
Fitne-i devr-i kıyâmet kâmet-i bâlâsıdır

3-Bāg-ı huld olsa hıram etdikçe eyler şufle-zâr
Reng-i haclet ol mehin bir âteşin hârasıdır

4-Nevbahar-ı bāg-ı hüsnü ol kadar olmuş laṭif
Güyyâ rūh-ı mücerred bir gül-i zibâsıdır

5-Âlem-i aşk u cünūnum bülbül-i gülzârımın
Nefha-ı şūr-ı kıyâmet nâle-i şekvâsıdır

6-Bâde-nüşem bir aceb ayn-ı tecellâdan ki ben
Bezminin akl-ı mücerred cevher-i minâsıdır

7-Böyle mu'ciz-nazm ile dünyâya hayret-bahş olan
Gâlib'in fenn-i sühanda hep yed-i tülâsıdır

32

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

1-Her ne dem kim rüyun üzre kâkülün âveng olur
Ebre şerminden girer hürşid reng-â-reng olur

2-Bâde-hâr-ı câm-ı aşkım bulsa feyzimden eşer
Haşre dek bezmimde Zühre nağme-sâz-ı çeng olur

3-Âh ederdim ol mehi gördükçe ammâ korkarım
Şūr-ı maşşer nağme-i âhımla hem-âheng olur

4-Ermeyem şâyed deyü ser-sidre-i âmâlime
Eşheb-i bahtım burâk-ı cennet olsa leng olur

5-Hüsnünü taşvîr edip ma'nâda Gâlib ol bütûn
Şîrîmin her beyti reşk-i hâne-i Erjeng olur

33

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

1-Necm-i bahtım gerdiş-i devrândan rencidedir
Hayf gevher cüşiş-i cümmândan rencidedir

2-Görmesin şâyed deyü rü'yâda dil rüy-ı murâd
Hâb-ı çeşmim cümbüş-i müjgândan rencidedir

3-Matlabım ol şahid-i ma'dûm-ı mutlakdır benim
Kim vücûdu şive-i imkândan rencidedir

4-Sen de minnet gösterip âzürde kılma ey kaza
Tâ ezel hasretle gönlüm cândan rencidedir

5-Gelse İ̄sī eylemez Ğālib kabūl-i indifā^c
Derd-i dil kim ŧive-i dermāndan rencidedir

34

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Reh-i firkatde ŧanma Ğays-ı dil gūmnām-ı ʿaŧkıñdır
Gelen her berk kabrimden ŧadā-yı nām-ı ʿaŧkıñdır
- 2-Ķazā ki Ğays'ı mecnūn gāh Ferhād'ı helāk eyler
Vukū'āt-ı cihān hep ŧive-i ahkām-ı ʿaŧkıñdır
- 3-Degildir kehkeŧān ŧemŧir-i ebrū çarhı çāk etmiş
Hilāl-i meh felekde hançer-i behrām-ı ʿaŧkıñdır
- 4-Degildir mihr ü encüm rū-nümā yer yer sipihr üzre
Felekler dāğdār-ı hāl-i hindū-fām-ı ʿaŧkıñdır
- 5-Mey-i la'ı-i lebiñle Ğālib'i yād eyle maŧŧerde
Ķoma maŧmūr o ber-mest-i harāb-ı cām-ı ʿaŧkıñdır

35

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Dilim kim ŧevĶ-ı rūyuñla esir-i kā kül olmuşdur
ŧu'ā-ı dāğımıñ her lem'ası bir sūnbül olmuşdur
- 2-Göñül aŧŧfte-i sevdāsıdır bir Leyli-i hūsnūñ
Ki tār-ı zūlfünün divānesi ʿaĶl-ı kül olmuşdur
- 3-N'ola sūzān olursa nār-ı ʿaŧkıñla dil-i bī-tāb
Nice biñ hāndān ol ŧevĶ ile yanmış kül olmuşdur
- 4-İŧidenler nevā-yı nāliŧim gülzār-ı Tūr üzre
ŧanırlar murĝ-ı bāğ-ı len terāñi bülbul olmuşdur
- 5-ʿAceb feyz-i eŧer var bāde-i cān-baŧŧ-ı la'liñde
Ķayāliyle vücūdum ser-te-ser ʿayn-ı mül olmuşdur
- 6-Kazā dergāh-ı pīr-i ŧab'ıma gelmiş su'āl eyler
Elinde ser-nigūn ŧās-ı felek bir keçkül olmuşdur
- 7-Degil reng-i ŧafaĶ Ğālib görünce mihr āŧarım
Ķararmış ŧerm ile rūyu sipihriñ gül gül olmuşdur

Mef ū lü / fā i lā tū / me fā ī lü / fā i lün

- 1-Eşkim ki derd-i ʿaşk ile seylān olup gider
Her ʿatre-i kemīnesi tūfān olup gider
- 2- Olmuş ʿarīn-i mihr-i cemālīñ ki tā-be-ḥaşr
Ḥurşīd ü mäh o şevk ile raḥşān olup gider
- 3-Seyr et o tıfl-ı kebk-ḥırām-ı melāḥati
Gitdikçe ḥüsnü āfet-i devrān olup gider
- 4-Çekdikçe tiġ-i çeşmini ʿāşıkā Cebreīl
Tā ʿArş'a bīm-i cān ile lerzān olup gider
- 5-Ol kim çerāġ-ı dāġ-ı dilin meşʿal eylemez
Zulmet-fezā-yı ḥaşre hirāsān olup gider
- 6-Ol çeşm-i terde eşk-i nedāmet ki cūş eder
Seylābe-rīz-i dūzah-ı ʿişıyān olup gider
- 7-Ġālib diliñde şevk-ı mezāk-ı cihān henüz
ʿÖmrün diyār-ı merge şitābān olup gider

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Muşhaf-ı ḥüsnüñde ebrū medd-i *bismillāh*'dır
Vākīf-ı sırr-ı cemālīñ ʿārif-i billāhdır
- 2-Tā ezel Beytülḥarām-ı ʿaşk ʿālem-sūzdur
Deyr-i pür-naqş-ı dilim özge tecellīgāhdır
- 3-Nā-murādım meyl-i ešmār eylemem bu bāġda
Şanma dest-i himmetim ey serv-ḳad kütāhdır
- 4-Şāh-ı istignā serir-i mülk-i iḳbālim ezel
Āsitānım bende-i bedbaḥtı ʿizz ü cāhdır
- 5-Bü'l-ʿaceb ol reh-neverd-i ʿālem-i feyżim ki ben
Rīze rīze cevher-i cānım ġubār-ı rāhdır
- 6-Gülsitān-ı şuʿle-verd-i ḥüsn-i cānāndır dilim
Berg-i nā-çiz-i giyāhım āfitāb u māhdır
- 7-Şanma Ġālib hāledir mähı der-āġuş eyleyen
Çarḥa binmiş ḥalkā-ı dūd-ı siyāh-ı āhdır

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Āteş-i ʿaşkıñ dilimde her ne dem pür-cüş olur
Dūd-ı āhim şufle-i dūzahla hem-āgūş olur
- 2-Ol kıyāmet-sūz-ı ʿaşkım kim reg-i dāğ-ı derūn
Şad hezārān āfitāb-ı maşşere ser-pūş olur
- 3-Zūlfūdūr ol perde-gir-i dīde-i Yaʿqub kim
Her şikenc-i tārına biñ māh-ı Kenʿān dūş olur
- 4-Cām-ı şahbā-yı lebiñden neşve-yāb-ı feyż olan
Bāyezīd olsa harīm-i Kaʿbe'de mey-nūş olur
- 5-Ben o mecnūnum ki Ğālib ser-gūzeştım gūş eden
Hayretinden ʿāql-ı faʿʿāl olsa ger bī-hūş olur

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Her ne dem refāre kim ol serv-kağ āgāz eder
ʿĀşıkı Cibril olursa pāy-māl-i nāz eder
- 2-Bir nıgehle küfr ü imānı verir yağmāya hep
Çeşmi bilmem dillere ne sihr ü ne iʿcāz eder
- 3-Düğme-i zerrin degil pīrāheninde ol mehiñ
Sinesinde kurş-ı mihri sihr ile ibrāz eder
- 4-Devr eden kūy-ı dil-ārā üzre şanma murğ-ı cān
Bir hūmādır ol ki bām-ı ʿArş'da pervāz eder
- 5-Kimse tanzīr edemez Ğālib bu nazmım etse ger
Samī-i hoş-gū gibi bir şair-i mümtāz eder

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Kāmet-i mevzūn kim bir mışra^c-ı ber-cestedir
Maʿni-i rengin-i lafz anda hağ-ı nev-restedir
- 2-ʿĀlem-i endişe bāğ-ı maʿni-i ilhāmdır
Fıkr-i bārik-i hayālim rişte-i gül-destedir

3-Ĥasret-i la'f-i lebiñle ġarķ-ı eşk-i dideyim
Mevce-i takdire pāy-ı ihtiyaşm bestedir

4-şahid-i baştım esir-i pister-i idbārdır
Nūr-ı necm-i tāl'im reng-i ruh-ı dil-hastedir

5-Sāmi-i hoř-gū ile Ğālib meġer hem-neř'eyim
Cām-ı řevķim nūn-ı ma'kūs-ı hař-ı iřkestedir

41

Fā i lā tūn / me fā i lūn / fā i lūn

1-Sine kim şu'le-yāb-ı hicriñdir
Sāha-ı māhtāb-ı hicriñdir

2-Āsümān-ı dilimde ey meh-i ĥüsñ
Dāġlar āfitāb-ı hicriñdir

3-Didede eřk ü dilde sūz-ı firāķ
Māye-i āb u tāb-ı hicriñdir

4-Zaĥm-ı ĥūn-geřte bāġ-ı sinemde
Ğonce-i müşk-nāb-ı hicriñdir

5-Levĥ-ı sinem sevād-ı miĥnet ile
Bir mutavvel kitāb-ı hicriñdir

6-Kān-ı sim-āb-ı ĥasret olmuşdur
Sine pūr-iztirāb-ı hicriñdir

7-Devr-i ĥüsñünde bi-ta'ab Ğālib
şad ĥased kām-yāb-ı hicriñdir

42

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Neş'e-i cām leb-i cānāneye bī-gānedir
Ol dil-i ĥüřyār kim peymāneye bī-gānedir

2-Eylemez sūz u güdāz-ı 'ařķdan 'arż-ı kelāl
Nāle-i řekvā fem-i pervāneye bī-gānedir

3-Āřinā-yı zūlfün olmaz ĥalka-bend-i ĥayd u neng
Tavķ-ı zencir-i ĥired dīvāneye bī-gānedir

4-Tā ezel zūlmetġeh-i idbārdır ĥařr-ı emel
řeb-çerāġ-ı feyż bu kāřāneye bī-gānedir

5-Şuğl-i ʿārifʿayş-ı nüş-ā-nüş olur Gālib müdām
Sübha-ı tāʿat yed-i mestāneye bi-gānedir

43

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Añılsın ol belā ʿahdi ki mey nüş etdigim demdir
Ġam-ı dünyā vü ʿukbāyı ferāmüş etdigim demdir

2-Añılsın ol zamān-ı şūriş-ābād-ı eneʿl-ḥak kim
Dili keyf-i mey-i vaḥdetle bi-hüş etdigim demdir

3-Añılsın ol şeb-i miʿrāc-ı vuşlat kim şafāsından
Leb-i nāz u niyāzı lāl ü ḥāmüş etdigim demdir

4-Zihī derd-iʿalāyık-süz-ı mihr-i ʿālem-i vaḥdet
Ki imkān u vücūbu dūş-ber-dūş etdigim demdir

5-Zihī hengāme-i nāz u ḥiṭāb-ı len terānī kim
Ser-ā-pā gön̄lümü Mūsā gibi gūş etdigim demdir

6-Ḳanı ol devr-i bezm-i güft ü gū-yı sırr-ı lā yūsʿel
Ki ʿaql-ı evveli bir sözle medhüş etdigim demdir

7-Zamān-ı girye-i cān-süzümü yad eyle ey Gālib
Hevā-yı ʿaşk ile tūfan gibi cūş etdigim demdir

44

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

1-Şūret-i sırr-ı heyūlā muḥtelif eczāsı bir
Cünbüş-i nūr-ı tecellā muḥtelif mecrāsı bir

2-ʿĀlem-i vaḥdetde yeksāndır meʿāl-i küfr ü dīn
Zāhir-i aḥkām-ı esmā muḥtelif maʿnāsı bir

3-ʿĀlemiñ maʿbūda bulmaz iʿtikādı iftirāk
Güft ü gū-yı lā vü illā muḥtelif maʿnāsı bir

4-Sırr-ı insāndır sevād-ı nüşa-ı kübrāyı gör
Şekl-i elfāzı ser-ā-pā muḥtelif maʿnāsı bir

5-Her ṭabīʿat bezm-i vaḥdetden alır bir gūne feyż
Neşʿe-i cām-ı muşaffā muḥtelif şahbāsı bir

6-Hikmet-i Ḥakʿdır zuhūr-ı her-düʿālemden murād

Reng-i gūn-ā-gūn-ı eşyā muhtelif mebnāsı bir

7-Her nıgehden dehre Ğālib seyr-i cānāndır ğaraż
Ah vażc-ı cān-ı şeydā muhtelif sevdāsı bir

45

Mef ū lū / fā i lā tū / me fā i lū / fā i lūn

- 1-Ol dil ki hatt-ı rūy-ı dil-ārāya bağlanır
Haytūş-şuā-ı mihr-i tecellāya bağlanır
- 2-Şayyād-ı ğamzeñ eylese kaşd-ı şikār-ı cān
Evvel kemendi gerden-i İsā'ya bağlanır
- 3-Cām-ı lebiñ ki şufle-nisār-ı neşāt olur
Hurşid tār-ı penbe-i mināya bağlanır
- 4-Hablū'l-metīn-i aşkıña rabt-ı derūn eden
Şiddik'dır ki ūrve-i vüskā'ya bağlanır
- 5-Ğālib o dil ki tālib-i rāh-ı necāt olur
Şer'ı şerif-i Ğāzret-i Mevlā'ya bağlanır

46

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Sihr-i çeşm-i şūhuna icāz kim hayrān olur
Sūzen-i İsā nigāh-ı nāzına peykān olur
- 2-Ārz-ı dīdār eyledikçe ol Āziz-i Mısr-ı nāz
Hāne-i Yaķūb çeşm-i Yūsuf'a zindān olur
- 3-Ka'be-i kūyuñdadır ihrām-bend-i iştıyāk
Cāme-i tenden ne dem kim cān u dil ūryān olur
- 4-Mümteni'dir çeşm-i fettānından ihfā-yı murād
Her nıgehde mahrem-i halvet-serā-yı cān olur
- 5-Nev-bahār-ı bāĝ-ı ye'sim bulsa feyżim nāmiye
Tā-be-maşşer hārḥār-ı gonce-i hırmān olur
- 6-Sūziş-i nār-ı günāh-ı aşk ile ālüftedir
Korkarım maşşerde dil rencide-i ğufrān olur
- 7-Nazm-ı şirīnimdir ey Ğālib ki ol āb-ı hayāt
Çeşme-sār-ı ālem-i ilhāmdan cūşān olur

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Ḥaremḡāh-ı beḡābillāhda ḡūkm-i fenā yoḡdur
Ḳıdem mülkünde ḡadd-i ibtidā vü intihā yoḡdur
- 2-Ezel yektā idi šanmañ Ḥudā elʿān kemā kāndır
Ḥaḡıḡat-āšināyān-ı vüçüda mā-sıva yoḡdur
- 3-Ḥaḡādır ʿaḡl ile daʿvā-yı derk-i ḡıḡmet-i ʿālem
Ḥudā'niñ yoḡsa efʿālinde ey ḡāfil ḡaḡā yoḡdur
- 4-Ser-ā-pā müntemīdir ḡıḡmet-i Bārī'ye maḡlūḡāt
Ḡülistan-ı cihānda bir giyāh-ı nā-becā yoḡdur
- 5-Mürekkebdır mevādd-ı ye's ü ḡamdan ser-te-ser dūnyā
Ḳamīr-i tıynet-i ʿālemde eczā-yı šafā yoḡdur
- 6-Rızā ʿacַz ü ḡarazdır menfaʿat vermez ḡaḡıḡatde
Rızāya mezheb-i erbāb-ı himmetde rızā yoḡdur
- 7-Varan aḡšā-yı ḡüsn-i iʿtikāda inḡirāf etmez
Temāšā ḡıl ḡaḡ-ı miḡverde Ḡālib inḡinā yokdur

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Mā-sivādan ḡıl ḡüzer dīdār kendin ḡösterir
ʿĀlem-i itlāḡa ʿazm et yār kendin ḡösterir
- 2-šāhid-i ḡüsn eylemez ʿuššāḡdan ketm-i cemāl
İbn-i ʿİmran ol tecellī-zār kendin ḡösterir
- 3-Ḥūkm-i tevḡid istemez ḡayrıda āšār-ı vüçüd
Hem-dem-i Mañšūr olursañ dār kendin ḡösterir
- 4-Māniʿ-i maḡšūd kešretdir ḡarīḡ-ı ʿašḡda
ʿAz-m-i dar-ı vaḡdet et deyyār kendin ḡösterir
- 5-Himmet-i ašḡāb-ı temkīne naḡar ḡıl āfitāb
Ehl-i arḡa dāmā seyyār kendin ḡösterir
- 6-Bir zamān bulmaz fenā dūnyāda erbāb-ı himem
šāhibi maḡv olsa da āšār kendin ḡösterir
- 7-Nüšḡa-ı ḡaḡıḡı o fetvā-yı šehādetdir ki dil
Baḡlanıp ḡisūsuna ber-dār kendin ḡösterir

- 8-^çAcz ü hayretdir^çadūya eylemek ifşā-yı rāz
Ehl-i ğayret dā'imā fahhār kendin gösterir
- 9-Ehl-i isti'dādda pinhān kalır mı iktidār
Müsmir eşcār üzre berg ü bār kendin gösterir
- 10-İstemez ehl-i şafā reng-i hicāb-ı imtiḥān
Vech-i erbāb-i ḥayāda^çār kendin gösterir
- 11-Şüret-i fa^çāl olur mir'āt-ı fi^çinden^çayān
Vech-i eşyādan Ḥudā her bār kendin gösterir
- 12-Neş'e-i ikbāl-i dünyāya mürādıdır ḥumār
Her ^çaķīb-i cāhda idbār kendin gösterir
- 13-Mütteḥiddir ol kadar ^çālemde Ğālib ḥüsñ ü ^çaşk
Ehl-i derdi şorsalar dil-dār kendin gösterir

Harfū^çz-za

49

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Mazhar-ı nūr-ı Resūlullāh olan Naķşileriz
Sırr-ı mir'āt-ı Cemālullāh olan Naķşileriz
- 2-Pişvāmız pīrimiz Şiddik-ı a^çzam'dır bizim
Fahr-ı ins ü cān ile hem-rāh olan Naķşileriz
- 3-Ser-te-ser eşyā olur envārımızdan naķş-bend
Āsümān-ı feyze mihr ü māh olan Naķşileriz
- 4-Şarf-ı enfās eyleriz dā'im ṭarīķ-i ^çaşkda
Ḥānkāh-ı dilde vaķf-ı āh olan Naķşileriz
- 5-Zikrimiz zikr-i ḥafīdir gāhī ammā cezbede
Ehl-i ^çaşka nāle-i cāngāh olan Naķşileriz
- 6-Ḥānde eyler atlas-ı gerdūna çāk-i ḥırkamız
^çĀlem-i ma^çnide şāhib-cāh olan Naķşileriz
- 7-Eyledik rāh-ı kelāl-i ^çaşkda maḥv-ı vücūd
Mesned-i faķr u fenāda şāh olan Naķşileriz
- 8-Rābıta-bend-i ḥulūsuz sırr-ı feyżullāhdan
Rūz-ı maḥşer mazhar-ı dil-ḥāh olan Naķşileriz
- 9-Cennet-i a'lā'da Ğālib ḥālidin olsaķ n'ola

50

Mef ū lū / me fā ī lū / me fā ī lū / fe ū lūn

- 1-Tā hāk-i deriñ kible-i hācāt ederiz biz
Ārş ūzre varıp Ārş-ı münācāt ederiz biz
- 2-Tā cevher-i āyīne-i esrār-ı buṭūnuz
Biñ sūret ile vahdeti iṣbāt ederiz biz
- 3-Lezzet-şiken-i Kevşer olur cām-ı şafāmız
Ma'mūre-i Firdevs'i harābāt ederiz biz
- 4-Peykān-ı du'ā-yı dil-i endūh-keşānız
Cibril-şifāt Āzm-i semāvāt ederiz biz
- 5-Bālā-rev-i Āşık-ı Şamed'iz Ārş-ı berin'i
Evvel kadem-i himmete mirkāt ederiz biz
- 6-Mişkāt-ı ziyā-pāş-ı tecellā-yı cemāliz
Yek berķ ile tenvīr-i şū'unāt ederiz biz
- 7-Gālib biziz ol şāri-i vahy-āver-i ma'nī
Kim şī'r ile iṣār-ı füyūzāt ederiz biz

51

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Şevķ-ı rüyūñla ne dem kim hūn-çekāndır çeşmimiz
Gūyiyā fevvāre-i āteş-feşāndır çeşmimiz
- 2-Nūr-ı mā zāge'l-başar'dan eylemiş aḥz-ı ziyā
Feyz-baḥş-ı dīde-i mihr-i cihāndır çeşmimiz
- 3-Reng-i hūn-āb-ı cigerle nice tāb-ı mihr olur
Gonca-ı müşkin-i gülzār-ı cināndır çeşmimiz
- 4-Pertev-i dīdār-ı hüsnüz ğarķ-ı nūr-ı vahdetiz
Mazhar-ı feyż-i şühūd-ı cāvidāndır çeşmimiz
- 5-Ārş-ı a'lā-yı rızāyı Gālib etdiñ nazragāh
Merdüm-i Āynü'l-uyūn-ı kudsīyāndır çeşmimiz

52

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1- Ālem-i ʿaşk idi gön̄lüm gelmeden ʿālem henüz
Dilde biñ ğam var idi halk olmadan bir ğam henüz
- 2- Eylemişdi dāmen-i feyżim melā'ik secdegāh
Olmadan terkīb-i bend-i mā u n̄yn Ādem henüz
- 3- Bir büt-i mu'ciz-demin ʿaşkıyla dil Kays idi
Gelmeden deyr-i vücūda ʿİsī-i Meryem henüz
- 4- Daħmegāh-ı ʿaşkı şivenzār kılmışdı gön̄l
Olmadan ʿālemde peydā sūr ile mātem henüz
- 5- Maħv-ı envār-ı cemāl-i vaħdet-i ʿaşk idi dil
Olmadan sırr-ı zuhūra emr-i kün munzam henüz
- 6- Şadme-i āh ile kıldım pür-tezelzül ʿālemi
Şāhagāh-ı sinede bünyād-ı ğam muħkem henüz
- 7- Biñ belāya ʿāşinā olmuşdu Ğālib cān u dil
Rūhlar bezm-i belāya olmadan mahrem henüz

53

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1- Rūy-ı cānāndır çerag-efrūz-ı bezm-i cānımız
Mazhar-ı sırr-ı tecellādır dil-i sūzānımız
- 2- Biz o Yūsuf-ʿişmet-i qudsī-şiyābız kim olur
Ğāze-i rūy-ı Züleyhā lekke-i dāmānımız
- 3- Öyle bir deryā-yı hūnīn-i belādır sine kim
Pāre pāre dildir anda dāne-i mercānımız
- 4- Biz o abdālān-ı ʿaşkız ʿālem-i ma'nide kim
Şehper-i Cibril ile mestūr olur ʿüryānımız
- 5- Bargāh-ı tab'ımızdan cünd-i ma'nī feyż alır
Mehbit-ı ilhāmdır Ğālib meger dīvānımız

54

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1- Cihān darū's-selām olsa gön̄l bi-zārdır sensiz
Hayāl-i hāb-ı rāhat düş-ı fikre bārdır sensiz

- 2-Degildir rûh-ı Mecnûn geŝt eden deşt-i melâmetde
Göñül bî-hüde mülk-i miñneti devvârdır sensiz
- 3-N?ola her şu'lesi ervâh-süz-ı tāk-ı 'Arş olsa
Felekler cünbüş-i âhımla âteş-zârdır sensiz
- 4-Kelîm'im lîk seyr-i mihr-i rüyuñdur baña maqŝûd
Nigâh-ı rağbet etmek nahl-i Tûr'a'ârdır sensiz
- 5-Şafâsı neş'e-i 'aŝkıñla zâhirdir şü'ünatıñ
Cihân bâğ-ı cinân olsa muğaylanzârdır sensiz
- 6-Ğubâr-ı pây-ı vaŝlıñ tütüyâ-yı çeşm-i âmâl et
Baña her bir müjem bir mîl-i âteş-bârdır sensiz
- 7-Görünmez ŝûret-i cân olsa çeşm-i Ğâlib'e dünyâ
Dile envâr-ı mir'ât-ı każâ jengârdır sensiz

55

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

- 1-Rind-i 'aŝkıñ biz gül-i ħurŝiddir peymânemiz
Reşk-i firdevs-i İrem'dir güşe-i meyĥânemiz
- 2-Öyle mey-nûŝ-ı ĝam-ı 'aŝkıñ ki eyler bî-ŝadâ
şad-hezârân şûr olursa na're-i mestânemiz
- 3-Biz Kelîm'iz tekke-i ħüsn içre ammâ mu'tekif
şem'ı ħurŝid-i tecellâdır çerâğ-ı ĥânemiz
- 4-Biz o mecnûnân-ı ĥikmet-senc-i dehriz kim bizim
Ĥire-sâz-ı 'aql-ı Eflâtûn olur dîvânemiz
- 5-Maĥz-ı sihr ü âfetiz 'aşk ile Ğâlib söylesek
Mest eder ŝaĥs-ı każâyı ŝive-i efsânemiz

56

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

- 1-Tâb-ı 'aşk ile o âteŝtir dil-i bî-sûdumuz
Kim çerâğ-efrûz-ı maĥŝerdir ĝubâr-ı dūdumuz
- 2-Dehre geldik etmeden a'mâl-i ĥayyât-ı ĥader
Kaldı dükkân-ı 'ademde câme-i maqŝûdumuz
- 3-Giryenâk-i ĥasret-i la'î-i lebiz şanma ŝafaĥ
Sâye ŝalmıŝ çarĥa 'aks-i eŝk-i ĥûn-âlūdumuz

4-Hasretiz biñ çeşm ile seyr-i ruḥ-ı cānāneye
Çāk çāk olsa n'ola cism-i belā-fersūdumuz

5-Āb-ı şemşiriyle Ğālib zaḥmıma eyler devā
Cevher-i tiĝ-i eceldir merhem-i bihbūdumuz

57

Mef ū lü / me fā ī lü / me fā ī lü / fe ū lün

1-Biz bülbül-i dil-suhte-i 'aşk u hevāyız
Pervāne-i āteş-kede-i bāĝ-ı vefāyız

2-Terk eylemişiz gā'ile-i būd u ne-būdu
Vāreste-i derd ü elem-i ḥavf u recāyız

3-Bī-ḥod ederiz pertevimizle meh ü mihri
Ruḥsār-ı tecellāda olan nūr-ı Hudā'yız

4-Cibrīl'e verir sünbülümüz neşve-i işmet
Biz gülşen-i kudsi-çemen-i bāĝ-ı ḥayāyız

5-Biz pertev-i 'aşkız ser-i erbāb-ı hevāya
Hurşid-sıfat şāne-zen-i zülf-i şafāyız

6-Pür-şūr ederiz 'aql-ı gülü nükhetimizle
Gisū-yı dil-ārāda eser bād-ı sabāyız

7-Fermānda melik-i süḥanız vaḥy ile Ğālib
Hakān-ı kader-kudret-i ḥayl-i şu'arāyız

58

Mef ū lü / fā i lā tü / me fā ī lü / fā i lün

1-Mecrūḥ-ı tiĝ-i 'aşkıñ olan merhem istemez
Dil-küştegān-ı şehir-i belā mātem istemez

2-Dil kim ḥarīm-i Ka'be-i 'aşkıñ tavāf eder
Hün-āb-ı derd-i ḥasret içer zenzem istemez

3-Ḥalvet-nişin-i hicre ḥayālīñ enis olur
Cibrīl olursa meclisine mahrem istemez

4-Maḥmūr-ı bezm-i 'aşka şikeste kadeh yeter
Mest-i ḥarāb-ı mey-kede cām-ı Cem istemez

5-Şardiñ o māhı nūr-ı nigāh ile hāle-vār

Ġālib raķīb ŧanma seni  alem istemez

59

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ehl-i dil ŧoħbet-i nā-cins ile ŧādān olmaz
Bezm-i cūhhāl gibi  arife zindān olmaz
- 2-Eyle taħsīl-i kemāl etme felekden ŧekvā
Müddet-i  ömrü gibi  ākile devrān olmaz
- 3-Sırr-ı taķdīr-i vuķū at-ı cihāndır naħar et
Çeŧm-i  ibret gibi hiħ ādeme mīzān olmaz
- 4-Maħzar-ı feyz-i  ubūdiyyet olandır insān
Yoksa ma nide kiŧi ŧekl ile insān olmaz
- 5-İlm ise maķŧad eger  arif-i nefis ol Ġālib
Kendini bilmeyen ādem gibi nādān olmaz

Harfū's-sin

60

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Verdi ol rütbe cūnūn ħalka belā-yı iflās
Oldu ħūyā ki cūnūn dār-ı ŧifā-yı iflās
- 2-Eyledi  alemi dil-sīr-i nevāl-i idbār
Bārekallāh zihī berg ü nevā-yı iflās
- 3-Oldu ma nī-i müsāvāt-ı  umūmī zāhir
ŧimdi ŧāhān ile birdir ħurebā-yı iflās
- 4-Öyle bir dā²-i  uzāl oldu periŧānī-i ħāl
Kaldı tedbirde  aciz ħükemā-yı iflās
- 5-Böyle kalırsa eder sāmīa-ı dehri ŧikest
Ġulgule-baħŧ-ı felek bāng-ı derā-yı iflās
- 6-N ola  alemde teħī-kīse isek ey Ġālib
Geldi ihvān ile hep taħ'a ħinā-yı iflās

Harfūŧ-ŧın

61

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ey serir-i 'izz ü nāzı ziver-i dīvān-ı 'Arş
Devletifinden irtifā'-ı şān bulur eyvān-ı 'Arş
- 2-Ey kılan tā 'ālem-i lāhūtu ser-gerdān-ı 'aşk
'Ahd-i hüsnüñdür seniñ ārayış-i devrān-ı 'Arş
- 3-Mihr-i rüyuñdan bulur 'ālem ziyā-yı cāvidān
Āfitāb-ı tal'atıñdır şem'-i nūr-efşān-ı 'Arş
- 4-Olmasa ümmid-i pā-būsuñ medār-ı taqviyet
Tā esāsından tezelzül-yāb olur bünyān-ı 'Arş
- 5-Zir-rān etdikçe Gālib eşheb-i endişeyi
Cilve-i ilhāma teng ü tār olur meydān-ı 'Arş

62

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-'Aşk kim mülk-i dili derd ile virān eylemiş
Her tehī küncünde yüzbiñ genc pinhān eylemiş
- 2-'Aşk kim mihr-i ruhuñ kılmış bahār-efrüz-ı şevk
Her gül-i dāğ-ı derünüm bir gülistān eylemiş
- 3-Ben o Mecnūn-seyr-i deşt-i vahşetim kim feyz-i 'aşk
Hāk-i rāhım sürme-i çeşm-i ğazālān eylemiş
- 4-Ol meh-i güm-geştenin Ya'kūb'udur dil kim każā
Her teh-i pāyinde biñ Yūsuf nümāyān eylemiş
- 5-Ben Süleymān-ı hayālim Gālib aḥkām-ı kader
Cünd-i ma'niden baña tertib-i dīvān eylemiş

63

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Hudā kim nüsha-ı kevnı edip tanzim göstermiş
Kitāb-ı hikmetinden ādeme bir mim göstermiş
- 2-Każā kim ebruvānıñ şekl-i mihrāb eylemiş eflāk
Olup ḥam-geşte-kāmet secde-i tekrim göstermiş
- 3-Dil-i pür-dāğıma 'aks-i lebiñ naş eyleyip taqdır
Fezā-yı Tūr'da sırr-ı çeşme-i Tesnīm göstermiş

4-Cihān-ı hikmetin derc eyleyip hāl-i süveydāda
Hudā bir nokta içre bir ğarīb iklim göstermiş

5- 'Abeş şemşir-i çeşminden teħāşī ol mehiñ Ğālib
Cihān tiğ-i każāya gerden-i teslīm göstermiş

64

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Hudā kim tāb-ı 'işmetle ruħuñ gül-reng göstermiş
Gülistan-ı hayāda bir mücessem neng göstermiş

2-Hudā kim her şıfatla bir tecellī eylemiş dehre
Ser-ā-pā enfüs ü āfākı reng-ā-reng göstermiş

3-Sibāk-ı baht-ı ehl-i devleti taşvīr eden ressām
Semend-i h'āhişim deşt-i talebde leng göstermiş

4-Maķām-ı Rāhatü'l-ervāh'dan rāmiş-ger-i taķdir
Harim-i bezm-i dilde bir ğarīb āheng göstermiş

5-Derūnum fitnegāh-ı leşker-i müjgān eden Ğālib
Fezā-yı hüsn ü 'aşkı pāy-tā-ser ceng göstermiş

65

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Hadeng-i çeşmi şanma sine-i zühhāddan geçmiş
O bir tır-i każādır kim dil-i pülāddan geçmiş

2-N'ola hūnin-kefenle cilve-perdāz olsa maşşerde
O üftādeñ ki tiğ-i ğamze-i cellāddan geçmiş

3-Ben ol bīmār-ı hicrim haşret-i tiğ-i nigāhiñla
Hezārān kerre cismim hañçer-i faşşāddan geçmiş

4-Dilim ol bülbül-i pervāne-ṭab'ı şu'le-perver kim
Şafā-yı sūziş-i hicran ile feryāddan geçmiş

5-Hased ol rind-i 'uzlet-perver-i devrāna 'ālemde
Ki sulh olmuş felekle dād ile bī-dāddan geçmiş

6-Eder Behzād-ı 'aklı Ğāliba ser-geşte-i hayret
O naķş-ı bī-sütün kim tişe-i Ferhād'dan geçmiş

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Şime-i ʿālemde inşāf u mürüvvet kalmamış
İnhirāf etmiş tabīʿat istikāmet kalmamış
- 2-Şüret-i ihsānı neʿ etmiş heyülādan Hudā
Nüşha-ı elfāzda maʿnā-yı himmet kalmamış
- 3-ʿAkl-ı evvel maşdar-ı cehl ü ʿinād olmuş meger
Mebde-i feyyāzda feyż-i letāfet kalmamış
- 4-Eylemiş teʿsīsü'l-eşkāl-i neşāti çāk çarh
Tār u mār olmuş devā'ir şekl ü şüret kalmamış
- 5-Şürezār etmiş cihānı şuʿle-i nār-ı nifaq
Gülşen-i ülfetde āşār-ı tarāvet kalmamış
- 6-Devlet-i dünyādan aʿlā eylemiş Haq himmetim
Hamdülillāh çerh-i nā-hemvāre minnet kalmamış
- 7-Bir ʿaceb devrindeyiz Gālib ki bezm-i ʿālemiñ
Bādesinde rūh yok cāmında şafvet kalmamış

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Gülşen-i hātırda āşār-ı tarāvet kalmamış
Güllerin bād-ı belā dökmiş letāfet kalmamış
- 2-Hūn-ı dil kılmış binā-yı şabr u sāmānım harāb
Cismimi seyl-i fenā tutmuş ʿimāret kalmamış
- 3-Ġarq-ı hūn olmuş o Mecnūn'um ki ben tıfl-ı każā
Başıma bir urmadık seng-i melāmet kalmamış
- 4-Etmış istilā hücūm-ı ceşş-i miñnetle ecel
Tende hayfā rūha bir cāy-ı ikāmet kalmamış
- 5-Nakd-i eşkim sū-be-sū ʿālemde ʿaşk etmiş revān
Kādıyü'l-hācāt'a Gālib ğayrı hācet kalmamış

Harfü's-şad

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

- 1-Olunca rāyet-efrūz-ı melāmet dāver-i ihlās
Olur ālem ser-ā-ser pāymāl-i leşker-i ihlās
- 2-Hoşā dārū'l-cihād-ı aşk kim manşūr olur anda
Livā'ül-ḥamd-ı himmet Zülfikār-ı Haydar-ı ihlās
- 3-Hoşā dārū'l-islām-ı aşk kim yeksān olur anda
Sevād-ı ālem-i itlāk deşt-i kişver-i ihlās
- 4-Mey-i vahdetle dil kim mest olup nefyi şifāt eyler
Eder isbāt-ı feyz-i neş'e-i cān-perver-i ihlās
- 5-Zamīrim ol ḥarīm-i Ka'be-i vahy u hüdādır kim
Eder Cibrīl künc-i mahfelinde ezber-i ihlās
- 6-Dil-i kudsī-nihādım kuṭb-ı evc-i ālem-i rahmet
Süveydā-yı derūnum āfitāb-ı hāver-i ihlās
- 7-Sevād-ı himmetimden rū-nümādır arş-ı istignā
Çerāğ-ı fıtratımdan rüşenadır cevher-i ihlās
- 8-O qurbān-ı ğam-ı aşkım ki görse himmetim Cibrīl
Ederdi reh-güzār-ı cāna ferş-i şehper-i ihlās
- 9-N'ola feyz-āver-i itlāk olursa mülk-i dil Gālib
Olur müstağni-i eşkāl ü eşyā kişver-i ihlās
- 10-Cenāb-ı Mīr-i Nāmık ol süḥan-perdāz-ı hikmet kim
Olur her gevher-i nazm-ı lātifi ziver-i ihlās
- 11-Yegāne şāh-ı mülk-i ma'rifetdir ṭab'ına şimdi
Sezā takdir ederse arz-ı taht u efser-i ihlās

Harfū'd-dād

69

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Müncelī oldukça Tūr-ı sīneden dīdār-ı feyz
Şu'lezār-ı ḥayret eyler ālemi envār-ı feyz
- 2-Berk-i ḥüsnüñ kim olur seyl-ābe-riz-i bāğ-ı nāz
Bin' gül-i ḥurşid açar her nahle-i gülzār-ı feyz
- 3-Mihr-i rüyuñ kim olur pertev-efrūz-ı mülk-i cān
Gösterir her zerresi bir ālem-i envār-ı feyz
- 4-Rind-i aşkım meclis-i ikbālime āşüftedir
Cām-ı ser-şār-ı şafā sāki-i gül-ruhsār-ı feyz

- 5-Nevbahār-ı ʿaşkı̇m ebr-i āhı̇ma vā-bestedir
Raḥşı̇ş-i berk-i tecellā cūşı̇ş-i enhār-ı feyẓ
- 6-Eşkimîñ her mevc-i tūfān-bāri bir deryā-yı ʿaşk
Sınemin her dāğ-ı āteş-nāki bir kuhsār-ı feyẓ
- 7-Mazhar-ı esrār-ı Kerrār'ım degil ḥaytu's-şu'ā
El verip gökden baña ḥurşid eder ikrār-ı feyẓ
- 8-Her sözümden āyet-i estefteḥū eyler zuhūr
Tab'ı-ı ālī-himmetimdir meşriḳ-ı āşār-ı feyẓ
- 9-Devre-i ʿaşk ile Gālib kutb-ı evc-i himmetim
Nokta-ı dāğ-ı dilimdir merkez-i pergār-ı feyẓ

Harfü'l-fa

70

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Bādiye-gerdān-ı ḥasret kaldı dil nā-çār ḥayf
Etmedi ref'ı-ı ḥicāb-ı len terānī yār ḥayf
- 2-Eylemez bir tīg ile bīmārını cāndan ḥalāş
Merḥamet kılmaz dile ol ḡamze-i ḡaddār ḥayf
- 3-Ālemi bizār ederken āh āh-ı şubḥ-gāh
Etmedi te'sir bahtım olmadı bidār ḥayf
- 4-Hükmi-ı kevnî dā'imā fesh etmede hükmi-ı fesād
Ma'ni-ı selbi meger icāb eder izhār ḥayf
- 5-Eyleyip ḥüsn-i cihān-sūzun taḥayyül ol mehiñ
Yandı Gālib ser-te-ser endişe vü efkār ḥayf

Harfü'l-kaf

71

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Şu'le-bār oldukça naḥl-i gülsitān-ı ḥüsn ü ʿaşk
Andırır Tūr-ı tecellāyı cihān-ı ḥüsn ü ʿaşk
- 2-Hacle-gāh-ı ʿālem-i ervāḥı seyrān eyledim
ʿArş'ı tutmuş şūriş-i āteş-feşān-ı ḥüsn ü ʿaşk

- 3-Ḥande-i gülle degil gülşende āh-ı 'andelīb
Münteşirdir gūşe gūşe dāsītān-ı ḥüsn ü 'aşk
- 4-İttihād u imtizāc-ı ṭab'ı-ı maḥlūkātı gör
Rū-nümādır sū-be-sū rāz-ı nihān-ı ḥüsn ü 'aşk
- 5-Mihr-i rūyuñ dāğ-ı dilden şu'le-pāş-ı feyż olur
Sīnedir mişkāt-ı nūr-ı āsümān-ı ḥüsn ü 'aşk
- 6-Ḥusrev-i divān-ı nazmım iktibās-ı vahy ile
Ṭab'ı-ı 'ālī-himmetimdir tercümān-ı ḥüsn ü 'aşk
- 7-Neşve-i la'liyle Ğālib Ḥızr-ı 'İsī-meşrebiz
Bizdedir feyż-i hayāt-ı cāvidān-ı ḥüsn ü 'aşk

72

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

- 1- 'Adāletdir medār-ı intizām-ı 'ālem-i tevfiķ
Mezālinden olur lerzende 'Arş-ı a'zam-ı tevfiķ
- 2-Ḥoşā ikbāl-i 'ālem-gir-i şer'ī kim şafāsından
Olur dünyā vü mā-fihā ser-ā-ser ḥurrem-i tevfiķ
- 3-Ḥoşā etvār-ı 'adl ü dād-ı Fāruķi ki feyżinden
Olur te'yid-i Bārī her şadedde munzam-ı tevfiķ
- 4-O kim ḥurşid-i ḥükmün şu'le-pāş-ı bāğ-ı 'adl eyler
Olur meczüb-ı her tār-ı şu'āi şebnem-i tevfiķ
- 5-O kim endişe-i işlāḥ-ı mülk eyler zamānında
Eder şükkrāne hep vārın nişār-ı maķdem-i tevfiķ
- 6-Fiğān ol fikr-i nā-hemvār-ı zālinden ki zulmüyle
Kalır tā haşre dek ser-beste rāz-ı mübhem-i tevfiķ
- 7-Fiğān ol re'yi nā-ma'kūl-i bātıldan ki qahrıyla
Eder dünyā ser-ā-pā gūşe gūşe mātem-i tevfiķ
- 8-Eden sevķ-ı metāyā 'ālem-i ihlāşı teşhīre
Olur rāyet-keş-i ikbāl ü baḥt-ı Rüstem-i tevfiķ
- 9-Eden fikr-i rızāullāh olur her şāhid-i re'yi
Meh-i Ken'ān gibi sultān-ı 'ālem hem-dem-i tevfiķ
- 10-Esīr-i 'aşkıyım ol şāhid-i re'yin ki rüyunda
Perişandır ser-ā-pā ṭurra-ı ḥam-der-ḥam-ı tevfiķ
- 11-Ne dem ikbāl-i seyr-i 'Arş-ı ma'nī eylesem Ğālib

Olur her şāhid-i fikr-i selīmim maḥrem-i tevḫīk

Harfū'l-kef

73

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ġāib etmiş yāri dil ḥāl-i perişānın görūñ
Yūsuf-ı güm-geşte dehrin pīr-i Ken'ān'ın görūñ
- 2-Pākdir nūr-ı nigāh-ı kudsiyāndan dāmeni
Haclegāh-ı 'işmetiñ ol māh-ı Ken'ān'ın görūñ
- 3-Berķ urur her zerresinden nūr-ı vaḥdet şufle-vār
Āsūman-ı behçetiñ ol mihr-i raḥşānın görūñ
- 4-Nükhetinden neşve-i cāvīd olur kerrūbiyān
Bāğ-ı ḥüsnüñ ol gül-i şad-berg-i ḥandānın görūñ
- 5-Ḥādimi Cibrīl ü sākisi Ḥabībullāh'dır
Bezmgāh-ı ḥüsn ü 'aşkıñ 'izzet ü şānın görūñ
- 6-Sāye-baḥş-ı cennet-i āmāl olur Tūbā-mişāl
Gül-nihāl-i himmetin ezhār u aḡşānın görūñ
- 7-Ġālib'i seyr eyleyiñ vaşf-ı Resūlullāh'da
'Ālemiñ müstaḡrak-ı ilhām-ı Hassān'ın görūñ

74

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Zaḥmını yer yer cigerde tīr-i müjgānıñ görūñ
Mışr-ı dilde 'adlini ol māh-ı Ken'ān'ın görūñ
- 2-Nāz ile her ḥaḫvede biñ 'aşkıñ eyler helāk
Şīve-i reftārın ol serv-i ḥırāmānıñ görūñ
- 3-Devr eder varmış dil-i 'uşşāk kūyun seyr ediñ
'Arş'da cevlanını rūḥ-ı şehīdānın görūñ
- 4-Eyledim Leylā deyū eflākı ser-gerdān-ı 'aşk
Feyż-i te'sīr-i cünūnuñ Kays-ı nālānıñ görūñ
- 5-Nūr-ı ruḥsānyla sīnemde nedir ol şūr-ı zūlf
Bilmeyenler iḥtilātın küfr ü imānıñ görūñ

6-Gālib'in seyr eyleyiñ bu şîr-i mu'ciz-kārını
Nutk-ı rûh-efzâsını 'İsî-i devrânıñ görüñ

75

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Keşf-i esrār-ı cünûn i'câzıdır efkârımıñ
Süre-i seb'â'l-meşâni şerhidir güftârımıñ
- 2-Bir 'aceb mülk-i hüdâdır kim zemîn-i Mısr-ı dil
Naql eder her kaçre âbı bir Kelîm enhârımıñ
- 3-Bâğ-ı sînem gülşen-i hubb-ı 'Alî'dir tâ ezel
Hep Hüseyinî'dir nevâsı 'andelîb-i zârımıñ
- 4-Ben o Hallâk-ı ma'ânî'yim ki cild-i âsümân
Bir müsevvâ zarfıdır mecmû'a-ı âşârımıñ
- 5-Rîze-i elmâs alır naqqâd-ı şehr-i miñnetim
Dâğ-ı hasret keffe-i mîzânıdır bâzârımıñ
- 6-Gālib ol Şiddîk-ı rāh-ı hicretim kim 'aşk ile
Murğ-ı kudsi bir kebüterdir derinde gârımıñ

76

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i la tün / fā i lün

- 1-Şu'le-i hasret gelir dâğ-ı serimden reng reng
Müncelidir cevher-i 'aşk efserimden reng reng
- 2-Merdüm-i çeşm-i Kelîm'im mâlik-i i'câz-ı 'aşk
Berç urur nûr-ı tecellî manzarımdan reng reng
- 3-Düzah-ı 'ısyânım ammâ mazhar-ı nûr-ı cemâl
Şu'le-i rahmet gelir her ahkerimden reng reng
- 4-Ben o şubh-ı âsümân-ı kün fe-kân'ım kim olur
Bâğ-ı icâd âfitâb-ı hâverimden reng reng
- 5-Şem'î-ı rüy-ı yâre yandıqça dil-i pervâne-şâk
Bin gül-i hürşid açar hâkisterimden reng reng
- 6-Hâne-i dilden gelir her şubh âh-ı âteşin
Rüşenâdır dūd-ı hasret micmerimden reng reng
- 7-Gālib ol şüret-ger-i hüsn-i beyânım kim çıkar
Naş-ı ma'nî hâme-i feyz-âverimden reng reng

Harfî'l-lam

77

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

- 1-Neş'e-dâr-ı bâde-i nûr-ı tecellâdır göñül
Şanki Tûr üzre yatar mestâne Mûsâ'dır göñül
- 2-Çok mudur Cāyine-i sırr-ı Cemālullāh ise
Sûret-i şettâyı kâbil bir heyûlâdır göñül
- 3-Nûr-ı Ahmed'den nümâyândır dilimde feyz-i aşk
Ol sebebden ol şeh-i kevneyni cüyâdır göñül
- 4-Berg-i huşki mihrdir berķ-i cünündür lânesi
Âteşin bir gülsitân-ı bâğ-ı sevdâdır göñül
- 5-Feyz-i enfâs ile Gâlib her kelâma cân verir
Fenn-i icâz-ı tekellümde Mesihâ'dır göñül

Harfî'l-mim

78

Mef ū lü / me fâ i lü / me fâ i lü / fe ū lün

- 1-Huşîd-i cihân-tâb-ı risâletsin Efendim
Pertev-fiken-i evc-i nübüvvetsin Efendim
- 2-Kuĥl-i bařar-ı İffet eder dūduñu Cibril
Şemc-i harem-i Ka'be-i Őşmetsin Efendim
- 3-Bir ferd seniñ bulmadı hiç ķadr-i bülendiñ
Tenhâ-rev-i vahdetgeh-i Őzzetsin Efendim
- 4-Hiç sāye-i luţfuñda ezâ mı görür ũmmet
Sen kim Cālem-efrūz-ı şefā'atsin Efendim
- 5-Pürdür dür-i ihsānıñ ile sâhil-i âmāl
Deryâ-yı güher-zāy-ı Cināyetsin Efendim
- 6-Bir Gâlib-i müznib mi kalır görmeğe ihsân
Ĥaķ'dan ki iki Cāleme rahmetsin Efendim

79

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Nūr-ı aşkım hānmān-sūz-ı şehāb-ı vaḥdetim
Nūr-ı ḥüsnüm āb u tāb-ı āfitāb-ı vaḥdetim
- 2-Her şuā-ı dāğ-ı dil bir berk-ı keşret-sūz olur
Maḥv-ı aşkım āteş-i mihr-i iltihāb-ı vaḥdetim
- 3-Zıll-ı envār-ı kemālimdir şuūnāt-ı każā
İltihāb-ı āfitāb-ı şuūle-tāb-ı vaḥdetim
- 4-Zevk-yāb-ı neş'e-i seyr-i Cemāl'im tā ebed
Merdüm-i çeşm-i şühūdum mest-i ḥ'āb-ı vaḥdetim
- 5-Cām-ı bezm-i lī ma'allāhī den oldum neş'edār
Rind-i küstāh-ı elestim kām-yāb-ı vaḥdetim
- 6-Eşk-ı çeşm-i aşkım hem-feyż-i la'l-i dilberim
Āb-ı rüy-ı işmetim reng-i şarāb-ı vaḥdetim
- 7-Eyledim bir cām ile Gālib fedā-yı mā-sivā
Fāriğ-i kayd-ı cihān mest-i ḥarāb-ı vaḥdetim

80

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ne esir-i maḥlabım ne kām-rān-ı himmetim
Ḥamdülillāh müsterih-i imtinān-ı himmetim
- 2-Evc-ı istiğnā-yı teslīm ü rızādır merkezim
Mıhr-ı aşkım dāğ-sūz-ı āsümān-ı himmetim
- 3-Abd-ı maḥzım ḥatırım vārestedir endişeden
Fāriğü'l-bāl-ı murādāt-ı cihān-ı himmetim
- 4-Ye's ü maḥlabdan ibāretdir nihāyet hikmeti
Hızr-ı irfān vākıf-ı rāz-ı nihān-ı himmetim
- 5-Dehri kıldım dūr edip kām-ı dü-ālemden güzār
Pir-ı dergāh-ı rızā kehfü'l-emān-ı himmetim
- 6-Tutdu tūfān-ı ğınā-yı mülk-ı tabım ālemi
Ḥamdülillāh şafha-şüy-ı dāstān-ı himmetim
- 7-Gālib etmem gönlümü āzürde-i ye's ü murād
Rind-ı aşkım āfet-i nām u nişān-ı himmetim

81

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Dil-şehīd-i tīg-i ʿaşkım kām-yāb-ı maḥşerim
Mazhar-ı lutf-ı hitāb-ı müstetāb-ı maḥşerim
- 2-Sūzişimden āteş-i sūzān olur bāğ-ı bihişt
Nār-ı ʿaşkım şufle-i şad-āfitāb-ı maḥşerim
- 3-Ol günehkārim ki nār-ı dūzah-ı ʿisyān ile
Dehşet-engiz-i dil-i kahr u ʿitāb-ı maḥşerim
- 4-ʿĀlemi ḥaşr etme yā Rab gösterip kahr u cemāl
Hem günāh-ı ehl-i dūzah hem şevāb-ı maḥşerim
- 5-Dūzah-āşām-ı belā-yı şad-belā-yı dūzahım
İztirāb-ı maḥşer-i şad-iztirāb-ı maḥşerim
- 6-Şukka-ı pāk-i livāü'l-ḥamd-ı lutf-ı Aḥmed'im
Sāyebān-ı ehl-i ʿisyānim şehāb-ı maḥşerim
- 7-El-ḥazer destimden ey gerdūn-ı dūn-ı rüz-ı hisab
Ġālib-i şūrīde-ḫab'ım bi-ḫicāb-ı maḥşerim

82

Fā i lā tūn / me fā i lūn / fa'lūn

- 1-Ser-te-ser dāğ dāğdır göñlüm
Bü'l-ʿaceb bāğ u rāğdır göñlüm
- 2-Māh u ḫurşīdi güm-şuʿā eyler
Āteşin bir çerāğdır göñlüm
- 3-Rūḥ-ı kudsī'ye eylemez minnet
Hızr-ı ʿirfān-sürāğdır göñlüm
- 4-Şāh-ı sevdā el üzre tutsa revā
Bezm-i ʿaşka ayağdır göñlüm
- 5-Ġālib etmez bu ḫākdānda karar
Nesr-i evc-i ferāğdır göñlüm

83

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-ʿĀrifim Beytülḥarām kalb-i ḫarābımdır benim
Secde-gāh-ı kudsīyān ḫāk-i cenābımdır benim

2-Ben kaẓā-ahkām-ı çeşm-i şüh-ı yāre ğamzeyim
Şūr-ı maşer şive-i luṭf u ʿitābımdır benim

3-Pertev-i hüsn-i bütānım cevher-i nūr-ı zıyā
Saykal-ı āyine-i rūy-ı hicābımdır benim

4-Süre-i Nūr-ı ruḥın ervāha tefsir eyledim
Mihr şanma görünen zerrin kitābımdır benim

5-Ol muhit-i ʿālem-i ʿaşkımda ki eşk-i çeşm ile
Ne kıbāb-ı çarḥ kat kat ne ḥabābımdır benim

6-Ben o mecnūn-ı ḥarābātım ki Kays-ı bī-diliñ
Tās-ı pür-ḥūn-ı seri cām-ı şarābımdır benim

7-Tāli-ı ʿaşk ile turfe āsümān-ı himmetim
Ḥāl-i ruḥsār-ı dil-ārā āfitābımdır benim

8-Mest-i cām-ı miḥnetim üftāde-i tennūr-ı hecr
Güşe-i kânūn-ı düzah cāme-ḥābımdır benim

9-Ben semender-fitratım kim ḥavf-ı nīrān eylemem
Cennet ammā lerze-nāk-i sūz u tābımdır benim

10-Feyz-i hüsn ü ʿaşk ile dildir ki ol baḥr-ı beḳā
ʿĀlem-i kevn ü mekân-ı naḳş-ber-ābımdır benim

11-Görmedikse zevk-i vuşlaṭ kām-rān-ı firkatiz
Dese ol meh nʿola Gālib kām-yābımdır benim

84

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Şuʿle-sūz-ı dāğ-ı hicrān olduğum demdir bu dem
Gayret-i şad-nār-ı nīrān olduğum demdir bu dem

2-Etmesin dil-ḥaste-i hicrān görüp dermān Mesīḥ
ʿAşkımda cānāne-pūyān olduğum demdir bu dem

3-Şuʿle-i āfāk-girimden şaḳınsın kāʿināt
ʿAteşim ʿaşk ile sūzān olduğum demdir bu dem

4 Ḥūn ı eşkim lāle reng etsin fezā-yı ʿālemi
Hasret-i lāʿlile giryān olduğum demdir bu dem

5-Şūriş-i ʿaşk ile nāmım yād olunsun bir zamān
Kays-ı ʿahdim zār u nālān olduğum demdir bu dem

6-Eyleyip ol mäh-rūyu dilde ey Ğālib hayāl
Dāğ-sūz-ı mihr-i rahşān olduğum demdir bu dem

7-Şifriñ Rif'at Beg'in zīb-i hayāl etsem sezā
Feyz-i tanziriyle şādān olduğum demdir bu dem

85

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Diliñ her dāğınıñ bir mihr-i rahşān olduğun görsem
Sipihriñ āteş-i reşk ile sūzān olduğun görsem

2-Ser-ā-pā dūd-ı āh-ı āteşinim tutsa eflākı
Çerāğ-ı bahtımıñ bir kez fūrūzān olduğun görsem

3-Derūnum feyz-yāb-ı ye's kılsa baht-ı vārūnum
Sipihriñ zulm ü cevrenden peşimān olduğun görsem

4-Görüp 'ālemde nā-kām olduğum derd-i maḥabbetle
Raḳīb-in bir zamān 'ömründe şādān olduğun görsem

5-Göñül hem-şu'le-i seyyāle-i didar olup Ğālib
Remād-ı 'unşurun maḥv u perişan olduğun görsem

86

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

1-Ezel bezminde eñ evvel mey-i şahbāyı ben gördüm
İçerdi dest-i sākiden dil-i şeydāyı ben gördüm

2-Tecellī dehre dāim berç urup ğayb u şühūd üzre
Gehī imḥā gehī işbāt eder eşyāyı ben gördüm

3-Mu'arrādır zemīn ü āsümāmı şekl ü eşyādan
Hıreddir pāy-fā-ser 'ālem-i ma'nāyı ben gördüm

4-Olup her katresi şūret-nümā-yı 'ālem-i eflāk
Hemişe merkezinde devr eder deryāyı ben gördüm

5-Vücūdu vāye-mend-i nūr olup feyz-i tecerrüdden
Sipihri-i çārüm üzre zikr eder 'İsā'yı ben gördüm

6-Düşünce şu'le-i berç-ı tecellā naḥl-i Tūr üzre
Yıkıldı ḥayretinden mest olup Mūsā'yı ben gördüm

87

Me fa i lün / fe i la tün / me fa i lün / fe i lün

- 1-Hiṭāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim
Cevāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim
- 2-Meʿāl-i hikmet-i sırr-ı Vedūd'dur yek-ser
Kitāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim
- 3-Hurūf-ı dāğ-ı maḥabbet dilimde kaldı nihān
Hisāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim
- 4-Ne bīm-i dūzaḥa beñzer ne hevl-i cāna firāk
ʿAzāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim
- 5-Firāk-ı yār ile Ğālib mişāl-i Mecnūn'um
ʿIkāb-ı ʿaşkı kim añlar kimiñle söyleşelim

Harfū'n-nun

88

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Nūru tutmuş ʿālemi mihr-i tecellā bī-niṣān
Bağlamış şüret cihān ammā heyülā bī-niṣān
- 2-Eylemiş bir Tūr'da ḥüsnü tecellā cāna kim
Tūr nā-mahsus ḥālā cān-ı şeydā bī-niṣān
- 3-Fāriğ-i kayd u vücūdum ğarḳ-ı nūr-ı vaḥdetim
Çeşmime dāim gelir dünyā vü ʿukbā bī-niṣān
- 4-Muḥtefī ol sırr-ı esrārım ki nefh-ı şūrda
Ben zuhūr etsem olur ʿālem ser-ā-pā bī-niṣān
- 5-Buldu divān-ı bidāyet ḥayf ḥadd-i intihā
Muntazardır şāhid-i maḳşūd ḥālā bī-niṣān
- 6-Seyf-i şerʿ-i vaḥdetim ḥükm-i zuhūrumla olur
Daʿvī-i lā ber-ṭaraf gavgā-yı illā bī-niṣān
- 7-Ḳāf-ı istiğnādadır Ğālib kemāl-i iştihār
Şöhreti seyr eyle tutmuş dehri ʿankā bī-niṣān

89

Mef ū lü / me fā ī lü / me fā ī lü / fe ū lün

1-İncitdiñ o gül-rūyu bakıp çeşm-i terimden
Ey nūr-ı başar sen dahi düşdün nazarımdan

2-Bārān mı gülistānda yāhud lāle-i hūrşid
Hoy-kerde olur şerm ile dāğ-ı cigerimden

3-ʿAşk āteşi ol mertebe kim dilde degil eşk
Peykānları āb oldu çıkar didelerimden

4-Efsūs olalı āh ile hem-rāh-ı maḥabbet
Biñ berk-ı belā ḥāşıl olur reh-güzerimden

5-Taşlarla dögüp sine saña raḥneler açdım
Ey rūḥ kaçıp bāri ḥalāş ol kederimden

6-Ölsem ğam-ı ʿaşk ile hoşem yār yolunda
Āsūde kalır ḥalk-ı cihān derd-i serimden

7-Şanmañ gün olur şuʿle-i hūrşid ile her şubḥ
ʿĀlem tutuşur āteş-i āh-ı seherimden

8-Ḥāk oldu gönül kaldı reh-i ʿaşkda Ğālib
Hiç bād-ı vefā esmedi ol sim-berimden

90

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

1-Mesihā māye-i iʿcāz alırken laʿl-i nābiñdan
Hirāsāndır dil-i Cibril çeşm-i pür-ʿitābiñdan

2-Degil biḥūde şubḥ-ı rüz-ı maḥşer böyle dūr-ā-dūr
Gürizāndır kıyāmet ḥavf-ı tiğ-i şuʿle-tābiñdan

3-Kalırdı tā-be-maḥşer dide-i hūrşid nā-binā
Felek kuḥl almasa rüz-ı ezel ḥāk-i cenābiñdan

4-Sen ol mehsin ki ḥüsn ile tecellī eylesen dehre
Ser-ā-pā Tūr olur ʿālem şuʿā-ı āb u tābiñdan

5-Hevādār-ı ser-i zülf olduğun Ğālib cihān duydu
Bilindi rāz-ı sevdā-yı derūnun piç-tābiñdan

91

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

1-Kāzā āşub-ı dehri çeşm-i cānānımdan öğrensin
Kıyāmet fitneyi ol şūḥ-ı fettānımdan öğrensin

- 2-Kemāl-i hüsnü güller ol gül-i nāzımda seyr etsin
Hezārān sūziş-i feryādı efgānımdan öğrensin
- 3-Akan her kaçre-i eşkimde biñ tūfān olur peydā
Hürüş u cüşu deryā çeşm-i giryānımdan öğrensin
- 4-Eder her kem şerārından hezārān mihr ü māh izhār
Felek sūz u güdāzı dāğ-ı hicrānımdan öğrensin
- 5-Ser-ā-pā sihr ile Ğālib sözün silkür'l-le'āl eyler
Nizāmī nazmı tab'ı-ı gevher-efşānımdan öğrensin

92

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

- 1-Sebak-āmūz-ı esrār-ı cünün ol çeşm-i pür-gūdan
Hadīs-i ser-güzeşt-i Kays'ı gel güş eyle āhūdan
- 2-Görünñ 'aks-i beyāz-ı dīde-i 'uşşākı zülfünde
Verir feyż-i bahār-ı hüsnü nesrin şāh-ı şeb-būdan
- 3-Görürdü pertev-i hüsnüñ seniñ ey mihr-i 'ālem-tāb
Düşerdi māh-ı Kerf ān şerm ile çeşm-i terāzūdan
- 4-Döner fevvāre-veş her halkasında biñ dil-i giryān
Hürüşa başlasa gird-āb-ı sevdā çin-i gisūdan
- 5-Vişāl-i Kafbe-i maşşūd vermez neşe minnetle
Olur āzürde-pā peyk-i heves fart-ı tek-ā-pūdan
- 6-Nazar kıl dīde-i sīretle mir'āt-ı şufūnāta
Hüveydādır ser-ā-pā şūret-i dildār her sūdan
- 7-Hayāl etdikçe bismilgāh-ı 'aşkın dilde ey Ğālib
Telātum-riz olur hūn-ı şehādet her ser-i mūdan

93

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Terk-i cān et tut reh-i cānānı cāniñ duymasın
'Aşk ile mahv ol vüoūd ı nā tüvāniñ duymasın
- 2-Ālemi sūz-ı nihāndan ser-te-ser hem nāre yak
Hem yine 'ālem seniñ sūz-ı nihāniñ duymasın
- 3-Kūt-ı cān etsin hümālar üstülhāniñ dehrde

Çalmasın ařlā niřānĩn ũstũhānĩn duymasĩn

4-Gũft ũ gũy-ı ‘aşk ile doldur cihānı ser-te-ser
Her sŕzũn bir dāstān olsun zebānĩn duymasĩn

5-‘Aleml devr eyle Ğālib her seher mānend-i mihr
‘Aleml ammā hāl-i seyr-i bĩ-niřānĩn duymasĩn

94

Fā i lā tũn / fā i lā tũn / fā i lā tũn / fā i lũn

1-Yoğ hevā-yı zũlf ile ārāmı piç ũ tābdan
Hāvfm oldur fũlk-i dil kurtulmaya girdābdan

2-Nũrdur sĩmĩn teni kim rişte-i pĩrāheni
Fark olunmaz tār u pũd-ı şufle-i mehtābdan

3-Hāksārān-ı tevāzũf dāim ehl-i kadr olur
Eyle istiřrāb bu ma’nā-yı pāki ābdan

4-Ehl-i dil vermez zevāl-i devlet-i dehre vũcũd
Mũnfehimidir selb-i eřyā ma’ni-i icābdan

5-Levh-ı aħkām-ı kařāyı ser-te-ser seyr eyledim
Fāriđ olmam neyleyim ammā yine esbābdan

6-Lerze-nākim řŕyle te’sĩr-i teb-i hicr ile kim
Tıynetim terkĩb olunmuş gũyiyā sĩm-ābdan

7-Çaldı şasret dĩdeler mihr-i murādım görmeye
Bir zaman baştım degil bĩdār Ğālib h’ābdan

95

Me fā ĩ lũn / me fā ĩ lũn / me fā ĩ lũn / me fā ĩ lũn

1-N’ola gũl-ğonce-i mihr olsa zĩb-i şişe-i Mecnũn
Gũlistān-ı Hālılullāh’dır endişe-i Mecnũn

2-Ederdi her neye başsa temāřā rũy-ı Leylāyı
Beyābān-geşti-i hicr idi şanma bişe-i Mecnũn

3-Degil memdũd olan hāyırı’s-sũ’ā-ı mihr eflāke
Olur peyveste ‘Arş’a āh-ı āteř-rişe-i Mecnũn

4-Ederdi hāme sebt-i hikmetũl-iřrāk-ı Eflātũn
Geçeydi destine ger deste-çũb-ı tişe-i Mecnũn

5-Ĥayālim Őu'le-zār-ı bāĝ-ı Tūr olsa n'ola Ĝālib
Ĝūlistān-ı Ĥalīlullāh'dır endīŐe-i Mecnūn

96

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Murĝ-ı ĝülŐen-sūz-ı 'aŐk ol āŐiyānīñ ħalmasıñ
'Ālem-i bālāya pervāz et niŐānīñ ħalmasıñ

2-'AŐk ile maĥv eyle cūrm ü tā'atīñ tā rūz-ı ĥaŐr
Keffe-i mīzāna bir bār-ı ĝirānīñ ħalmasıñ

3-Ārzū-yı vaŐl ile cismiñ nizār et Őöyle kim
Bār-ı ĥasret çekmeye tāb u tūvānīñ ħalmasıñ

4-Maĥv olup kıl sūziŐ-i 'aŐk ile faŐl-ı müddēā
'Ālem-i ferdāya baĥŐ u imtiĥānīñ ħalmasıñ

5-Tīĝ-i cevri ile helāk et her nefes āmādeyim
Ey ħazā bir cān iĥūn tā imtinānīñ ħalmasıñ

6-Na't-ı ĥüsnūn Őöyle i'cāz eyle kim tā ĥaŐre dek
Őīve-i ĝüftārdan Ĝālib zebānīñ ħalmasıñ

97

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Dil çekeri hecriñ daĥi rūyuñ temāŐā etmeden
ÇeŐm-i Mūsā rü'yet-i nūr-ı tecellā etmeden

2-Bāde-i 'aşk ile mest olmuş yatardı cān u dil
Sākī-i devrān bu bezmi tā müheyyā etmeden

3-Şevk-ı ĥālīñle yetiŐdirdim nice biñ dāĝ ben
Bāĝ-ı dehr iĥre ħazā bir lāle peydā etmeden

4-NaĥŐ-ı nāmīñ münŐī-i taĥdīr yazmıŐdı dile
Levh-ı mahfūza ħalem tā vaż'-ı imzā etmeden

5-Durma ey Ĝālib ĝüzār et seyl-i sevdādan Őaĥın
Kesret-i ebr-i belā ol seyli deryā etmeden

98

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Mest-i ʿaşkım bāde-i serşār bitsin bitmesin
Ben hamūşum şoḥbet-i aḫyār bitsin bitmesin
- 2-Nā-murādīdir murādım tā ezel bu bāgda
Verd ü ḫār-ı devlet ü idbār bitsin bitmesin
- 3-Eyledim ben ḫānkāh-ı dilde ikmāl-i uşūl
Gerdiş-i gerdūn-ı bed-kirdār bitsin bitmesin
- 4-ʿAndelībim bir güle aḡyārdan āsūde-ḫāl
Gülşen-i ʿālemdede verd ü ḫār bitsin bitmesin
- 5-Naʿt-ı ḫüsünün ol bütüñ nazm eyle Ğālib ḫaşre dek
Vāridāt-ı ʿālem-i efkār bitsin bimesin

99

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Müddeʿā ikāz-ı çeşm-i ḫuftedir zār olmadan
Çāredir derd-i dile maḫşūd nā-çār olmadan
- 2-Feyz-i ebr-i ʿaşk ile ol perveriş-yāb-ı derūn
Gevher-i dildir ḡaraż deryā-yı zehḫār olmadan
- 3-Tāb-ı mihr-i ye's ile evlādır ifnā-yı vücūd
Zir-i zıll-i naḫle-i devletde bi-zār olmadan
- 4-ʿArif-i ḫaḫ-gūy olan Ḥaḫḫ'ı beyān eyler müdām
İctināb etmez ebed Mansūr-ı ber-dār olmadan
- 5-Cüst-cūy-ı kāmda Ğālib n'ola nā-kām isek
Çāredir derd-i dile maḫşūd nā-çār olmadan

100

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Bāg-ı ʿaşkıñ olalı gülşen-i me'vā-yı cünün
Fark-ı eflāke düşer sāye-i Tübā-yı cünün
- 2-Verse āşüb-ı ḫadiñ silsile-i ʿaşka revāc
Mülk-i itlāka çıkar şūriş-i sevdā-yı cünün
- 3-Ḥabbezā ʿālem-i sevdā-yı maḫabbet ki olur
Her kemīn kūşesi bir maḫşer-i ḡavḡā-yı cünün
- 4-Ḥabbezā bezm-i ḫarabgāh-ı melāmet ki verir
Zehr-i cām-ı ḫired neş'e-i şahbā-yı cünün

- 5-Öyle şūrīde-serim geçse hayālīñ dilden
Dolaşır pāyine şad bend-i belāyā-yı cünün
- 6-Ol da mecnūn-ı ğam-ı ʿaşkıñ olur Kays-mişāl
Tiĝ-i çeşmiñden eger olmasa pervā-yı cünün
- 7-Varayım derd ü ğam-ı hicr ile mülk-i ʿaşka
Edeyim leşker-i sevdā ile yağmā-yı cünün
- 8-ʿĀlem-i ʿaşk u melāmet dil-i dīvānemdir
Kavl ü fiʿl ile benim şūret ü maʿnā-yı cünün
- 9-Öyle ser-mest-i hıred-düşmen-i ʿaşkıñ ki baña
ʿAql-ı kül gelse eder şimdi müdārā-yı cünün
- 10-Vāriş-i feyz-i kemālāt-ı dil-i Mecnūnʼum
Münkeşiftir baña esrār-ı hafāyā-yı cünün
- 11-Sözlerim gevher-i gencīne-i şūr u sevdā
Cevherim mā-ḥaşal-ı ʿālem-i bālā-yı cünün
- 12-Şīyt-ı zencir degil pāy-ı hırāmımda benim
Dil eder ḥasret ile nāle-i şekvā-yı cünün
- 13-Dil-i küstāḥ degil böyle kalırsa tavrı
Şāhid-i ʿişmet olur ʿaşk ile rüsvā-yı cünün
- 14-Dāmen-i ḥaşre uzarsa rᵒola baḥş-i zülfü
Oldu herʿukdesi bir sırr-ı muʿammā-yı cünün
- 15-Ben ölürsem ğam-ı ḥasretle kalır ey Ğālib
Ḥaşre dek dehrde āşūfte belāyā-yı cünün

101

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Etmeyiz ümmīd-i himmet cünbüş-i eflākden
Nāz-perverd-i naʿīmiz ʿālem-i idrākden
- 2-Cevher-i nūr-ı maḥabbetdir esāsı ʿālemiñ
Eyledim taḥkīk-i māhiyyet dil-i ğam-nākden
- 3-Etmez ekdar-ı cihandan dīl kabul-ı inʿāi
Cevherim vārestedir eczā-yı āb u hākden
- 4-ʿAşkıñ bilmez lisānın ol Süleymān-ı cemāl
Olsa nāmım şāh-bāl-i Hüdhüd-i çālākden

- 5-Neş'e-i 'aşkıñla dil giryān idi rüz-ı ezel
Eşk-i çeşmim cüş eder hālā nihāl-i tākden
- 6-Ĥānmān-süz-ı vücūdum bir 'aceb 'ālemde kim
Fer bulur hurşid dūd-ı şu'le-i hāşākden
- 7-Ġālib eyler 'ālemi berķ-ı tecellā reng reng
Dāğlar oldukça zāhir sine-i şad-çākden

102

Mef ū lü / me fā ī lü / me fā ī lü / fe ū lün

- 1-Āteş kesilir geçse şabā gülşenimizden
Āhker gül olur bulsa şafā külhanımızdan
- 2-Dildir ki o beytüş-şeref-i nūr-ı tecellā
Hurşid bulur feyz-i ziyā revzenimizden
- 3-Biz reh-rev-i hayret-kede-i bezm-i visāliz
Nakdīne-i cāndır dökülen dāmenimizden
- 4-Biz hūşa bir mezra'a-ı deşt-i celāliz
Biñ berķ-ı belā hāşıl olur hurmenimizden
- 5-Kılsak n'ola dünyāyı ġanī şir ile Ġālib
Gevher saçılır hāme-i mu'ciz-fenimizden

Harfū'l-he

103

Mef ū lü / me fā ī lü / me fā ī lü / fe ū lün

- 1-Yā Rab beni āzürde-i derd ü keder etme
Her müyumu cān u dile bir nişter etme
- 2-Bir başka tecellī ile kıl gön'lümü hoş-hāl
Maķşudumu mevķūf-ı kaza vü kader etme
- 3-Üftāde iseñ şu'le-i didārına ey dil
Pervāne-sıfat kendini maķv et hāzer etme
- 4-Şeh-bāz-ı diliñ hem-reviş-i āh-ı derin et
Tā'arşa çıkar şevķ ile muhtāc-ı per etme
- 5-Manzūr-ı Ĥudā'dır dil-i erbāb-ı maķabbet
Ey h'āce şakın 'aşıka sen gec-nazar etme

6-Ġālib ġām u ġayretle dil ü cānīnī maḥv et
Tā derd-i diliñden diliñi bā-ḥaber etme

104

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Hjāne-zād-ı derd-i ‘aşkıız sine meskendir bize
Zahm ser-tā-pā sevād-ı tende revzendir bize

2-Biz Kelīm-i Tūr-ı ‘aşkıız maḥzar-ı nūr-ı cemāl
Her şerār-ı dāġ-ı dil bir nār-ı Eymen’dir bize

3-Biz Mesīḥ-i lā-mekān-seyriz ‘avālimden cūdā
Tār u pūd-ı şu‘le-i ḥurşid sūzendir bize

4-Vākıf-ı feyz-i leb-i müşkīn-ḥıṭānız tā ezel
Āb-ı ḥayvān her sevād-ı şebde rüşendir bize

5-‘Arif-i rāz-āşinā-yı dahmegāh-ı ḥasretiz
Ḥande-i ‘ālem ser-ā-pā āh-ı şivendir bize

6-Bir gül-i āteş-nesimīñ şu‘le-zārıdır gönül
Kim şu‘ā-ı mihr-i maḥşer āb-ı gülşendir bize

7-Ḥırka-püş-ı vahdetiz ol tekye-i ḥikmetde kim
Mevc-i derya-yı ḥavādiş çin-dāmendir bize

8-Kārbān-sālār-ı naqd-ı dānişiz ol yerde kim
Şüret-i āyine-i idrāk reh-zendir bize

9-Ol kadar bi-ḥāşılız Ġālib bu vahşet-zārda
Şu‘le-i çeşm-i ġazālān berķ-ı ḥirmendir bize

105

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Zerreler sīretde mihr-i ‘ālem-ārādır bize
Vākıf-ı māhiyyetiz her ḳatre deryādır bize

2-Maḥzar-ı feyz-i tecellādır ser-ā-pā kā’ināt
‘Alemin her zerresi bir Tūr-ı Sina’dır bize

3-Biz Kelīm-i Tūr-ı ‘aşkıız maḥv-ı envār-ı cemāl
Şāhid ü meşhūd olan mihr-i tecellādır bize

4-Neş’e-pirā-yı ḥayātız nefḥa-ı tekrimden

Bî-tekellûf her nefes i'câz-ı 'İsâ' dır bize

5-Müncelîdir sırrımızdan pertev-i hüsn-i kadîm
'Aşk-ı şüret-nefh-ı Rahmâni heyûlâdır bize

6-Fâriğiz havf u recâ-yı dūzah u cennâtdan
Derd-i dil ser-māye-i dünyâ vü 'uqbâdır bize

7-Müttehidir 'âlem-i vahdetde hük-m-i küfr ü dîn
Lâ vü illâ şive-i âşâr-ı esmâdır bize

8-Secde-ârâyız maqâm-ı *semme vechu'llâh*' da
'Alemin her cânibi beyt-i mu'allâdır bize

9-Seyr-i mi'râc eyleriz feyz-i şalât ile müdâm
Her şeb-i târik Gâlib şâm-ı esrâdır bize

106

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

1-Bâğ-ı 'işret Tûr-ı Sînâ'dır şeb-i mehtâbda
Câm-ı mey berç-ı tecellâdır şeb-i mehtâbda

2-'Alemler mebhût eder i'câz-ı feyz-i câm ile
Dest-i sâki dest-i Mūsâ'dır şeb-i mehtâbda

3-Mihr-i hüsn-i Yūsuf eyler hey'etinden iltimâ'
Nahl-i gül 'ayn-ı Züleyhâ'dır şeb-i mehtâbda

4-'Aks-i gülden berç urur eşkinde feyz-i câvidân
Çeşm-i bülbül câm-ı şahbâdır şeb-i mehtâbda

5-Cilvegâh eyler leb-i deryâyı her hür-ı cemâl
Serv-i sîmin nahl-i Tübâ'dır şeb-i mehtâbda

6-Şüret-i mihr-i cemâl-i yârı eyler âşikâr
Dehr mir'ât-ı mücellâdır şeb-i mehtâbda

7-Âsümâna nâz eder feyz-i le'âfetden zemîn
Her gülü bir necm-i garrâdır şeb-i mehtâbda

8-'Aks-i müjgânım degil sünbülde rıdvân-ı bihişt
Şâne-gir-i zülf-i hâvrâdır şeb-i mehtâbda

9-Nergisi seyr eyle Gâlib iktibâs-ı nûr ile
Gülşene çeşm-i temâşâdır şeb-i mehtâbda

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Āferīn ol şūh-ı nāzīn kuvve-i taķrīrine
Reşk eder seb^{ca}l-meşānī şive-i ta^bīrine
- 2-Āferīn ol ğamzeniñ hükm-i kazā-te^şīrine
İlticā eyler melā^{ik} sāye-i şemşīrine
- 3-Mübtelā-yı hüsnüdü ol mihr-i rūyuñ kim göñül
Rūh-ı kudsī naķş-bend-i ^{ca}şķ olur taşvīrine
- 4-Ol ħarīf-i bezm-i ^{ca}şķım kim cemī^{ci}-i aķterān
Āhimīñ pervānedir bir şu^{le}-i şeb-gīrine
- 5-Kām-yāb ol minnet-i kām eylemez Ğālib felek
Bāb-ı ihsān-ı cenāb-ı Ğaydar'ın dil-sīrine

108

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-^{ca}Aks-i merdüm ki düşer ol rūy-ı pür-nūr üstüne
Rūh-ı Mūsā'dır çıkar şad şevķ ile Tūr üstüne
- 2-Mevc-pāş-ı ^{ca}şķ olur hāl-i süveydā cismime
Ķatre ğālibdir ^{aceb} deryā-yı pür-şūr üstüne
- 3-Ben o giryān-ı cihān-süz-ı belāyım kim benim
Ħandeler eyler fiĝānım nefħa-ı şūr üstüne
- 4-Nūr-ı zevķ-i giryeden eyler cihānı reşk-i Tūr
Eylese baķtım tecellī mātem ü sūr üstüne
- 5-Cism-i zārımda degildir pençe-i şūh-ı nigāh
Şūret-i şīr-i jiyāndır sine-i mūr üstüne
- 6-O ene^l-ħaķ-gūy-ı tevħīdim ki şūr-ı zūlf ile
Dārıma ber-dār olur Mañşūr Mañşūr üstüne
- 7-Mīr-i Ħālet eylese taħsīn Ğālib fāħr ile
Vaż^{ederdim} şīrimi tā Beyt-i Ma^{cm}mūr üstüne

109

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Ħüsn ü ^{ca}şķı cem^f u ķalb ettik me^{al}-i ķalb ile
Vāķıf-ı sırr-ı każāyız biz kemāl-i ķalb ile

- 2-Şu'lesinden ser-te-ser bî-hūd olur kerrūbiyan
Eylesek 'Arş'a teveccüh ger cemāl-i alb ile
- 3-Bir şererle istesek dūnyāyı sūzān eyleriz
Ber-ı ebr-i kün fe-kān'ız biz celāl-i alb ile
- 4-Şanma kim gerdūn olur bî-hūde her şeb ferve-pūş
Dehri şiven-gār kıldık hep melāl-i alb ile
- 5-Zıllimiz Gālib medār-ı cūnbūş-i ervāhdır
Sāyebān-ı 'ālem-i udsüz nihāl-i alb ile

110

Fā i lā tūn / me fā i lūn / fā i lūn

- 1-Fikr-i vaşl-ı nigār var dilde
Bir maāl-i intizār var dilde
- 2-Hūsnūne Cebreīl olur hayrān
Öyle bir şevk-ı yār var dilde
- 3-Hānmān-sūz-ı dehr olur havfım
Bir müşevveş şerār var dilde
- 4-Şevk-ı hālīñle dāğ-dāğ olalı
Feyz-i lutf-ı bahār var dilde
- 5-Gar-ı seylāb-ı hūn olur çeşmim
anlı bir cūybār var dilde
- 6-Gördüğüm şūha māilim Gālib
Bir garīb iztirār var dilde

111

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-kil oldur kim geer eyyāmı hūsn-i hālile
Eylemez ser-mest kendin neş'e-i ibālile
- 2-Ādem oldur kim edip taşil-i 'ilm ü ma'rifet
Meclisin telvīs kılmaz şobet-i cūhhāl ile
- 3-Tercemān-ı rāzıdır naş-ı vücūhu 'ālemin
Hālını herkes beyān eyler lisān-ı hālile
- 4-Kesb-i feyz-i ādemiyyettir gerek her ādeme

Sırr-ı insāniyyete gelmez şeref emvālile

5-Şīve-i tedbīrdir esbāb-ı neyl-i her-murād
Menzil-i maḫṣūda varmaz kimse hiç ihmālile

6-Gerdiş-i gerdūna kıl ʿibretle ey Gālib nazār
ʿÖmrün itlāf eyler ol da devr-i māh ü sālile

112

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Ehl-i himmet çarḫa pā-māl olmamış olmaz yine
Dil-firīb-i baḫt u iḳbāl olmamış olmaz yine

2-ʿĀrif-i maʿnā iseñ kılma tehālūk ʿāleme
Mülk-i dūnyā kimseye māl olmamış olmaz yine

3-Bī-gerāndır öyle mülk-i ārzū kim hiç kes
Vāṣıl-ı ser-ḫadd-i āmāl olmamış olmaz yine

4-Ḥikmet-i eflāk ile uğraşma Eflātūn iseñ
Bunca demdir defʿ-i eşkāl olmamış olmaz yine

5-Naʿt-ı ḫüsnün söylesin bülbül gibi Gālib müdām
Murğ-ı ḫudsi bir zaman lāl olmamış olmaz yine

113

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

1-Ḥaṭ-ı nev-ḫīz gelmiş rüy-ı āle inceden ince
Yine ḫurşid yüz tutmuş zevāle inceden ince

2-Ederdim cāme-ḫʿāb-ı nāzda bir būseye cürʿet
Eger ḫalkışmasa çeşmi suāle inceden ince

3-Ḳılı kırḫa yarar üstād-ı ṭabʿ-ı nükte-perdāzım
Miyānın her ne dem alsam ḫayāle inceden ince

4-Dehān-ı tengidir var ise ger ol noḫṭa-ı mevḫūm
Kʿalır erbāb-ı ḫikmet onu ḫāle inceden ince

5-Edip tār-ı heyānı ḫadde-i iʿcāzdan imrār
Girişdik Gālibā ʿarz-ı kemāle inceden ince

Ḥarfü'l-ya

Fa i la tün / fa i la tün / fa i la tün / fa i lün

- 1- Aşk kim şem^c-i harem-gāh-ı şıfāt eyler beni
Lem^ca lem^a maḥv edip İsal-i zāt eyler beni
- 2-Ben o ism-i a^czamım kim münşī-i dīvān-ı şun^c
Zīb-i menşūr-ı hurūf-ı āliyāt eyler beni
- 3-Ben o rūḥ^ur-rūḥ-ı ḳudsüm kim Ḥakīm-i lā-yezel
Menba^c-ı feyż-i ḥayāt-ı kâ³ināt eyler beni
- 4-Neş²e-mend-i bezm-i ıtlākım o cām-ı aşḳdan
Kim rehā-yāb-ı ḳuyūd-ı şeş-cihāt eyler beni
- 5-Āyet-i lā taḳneṭū' yum muşḥaf-ı ğufrānda
Ehl-i maḥşer ḥüccet-i rāh-ı necāt eyler beni
- 6-Tāk-ı ebrūyum cebīn-i ḥüsn-i yāre ḳudsiyān
Ka^be-i ulyāda mihrāb-ı şalāt eyler beni
- 7-Gevher-i baḥr-ı hafāyım Ğālib emvāc-ı zuhūr
Cilve-sāz-ı sāhil-i zāt u şıfāt eyler beni

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Eylese teşīr-i dūzah nār-ı hicrānıñ gibi
Ehl-i maḥşer maḥv olur uşşāk-ı nālānıñ gibi
- 2-Ālem-i ulvīye eyle ḥükm-i şemşiriñ revan
Neşve-yāb et Ḥıẓr u İsa'yı şehidānıñ gibi
- 3-Kehkeşān şanma felek seyr eyleyince işmetin
Sinesin çāk eylemiş ḥayretle dāmānıñ gibi
- 4-Ḳıl semend-i nāziña Arş u semāyı cilvegāh
Mıhr ü māhı eyle ğaltān gūy-ı çevgānıñ gibi
- 5-Menba^c-ı feyż-i Ḥudā'dır Ğālib etme iştibāh
Bir tabī^cat olamaz tab^c-ı sühāndānın gibi

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

- 1-Pāy-māl olsun felek ḥasretle dāmānım gibi

Kehkeşānın çāk çāk etsin girībānım gibi

2-Bulmasın şīrāze-i cem'iyet eczā-yı sipihr
Tār u mār olsun benim hāl-i perişānım gibi

3-ʿAşr-ı Yūsuf'la zamān-ı Kerbelā'yı seyr eden
Görmedi bir derd-i mātem ʿahd-i devrānım gibi

4-ʿAşğ ile ol iztīrāb-ālūd-ı hicrim kim belā
Mużtarıbdır iktirānımdan dil ü cānım gibi

5-Mafni-i hūn-ı cigerle elde Ğālib kilik-i ter
Menbaʿ-ı cūy-ı belādır çeşm-i giryānım gibi

117

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Bāde kim meclis-tīrāz-ı ʿıyddir her kâtresi
Şehr-i şavma bāis-i tevḥiddir her kâtresi

2-Bāde kim cevher-güdāz-ı ʿālem-i idrākdir
Āfet-i şad-dūde-i ḥurşiddir her kâtresi

3-Sākiyā şun şol meyi dil-mürdegān-ı ʿaşka kim
Rūḥ-ı cism-i meclis-i Cemşid'dir her kâtresi

4-Sākiyā şun şol meyi dil-ḥastegān-ı ʿaşka kim
Ḥande-riz-i neş'e-i cāvıddir her kâtresi

5-Bāde-i eşkim ki eyler ʿarz-ı gül-reng-i ferāğ
Gevher-i gencine-i tecriddir her kâtresi

6-Neş'e-mend-i vahdetiz ol āteşin meyden ezel
Şuḥle-pāş-ı ʿālem-i tevḥiddir her kâtresi

7-Ğurre-mestiz ol mey-i taḥkikden Ğālib müdām
Ḥānmān-sūz-ı dil-i taklıddir her kâtresi

118

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Eyleven mevkūf-ı te'sīr-i niyāz āmālimi
Şīve-i ḥayretle lāl etmiş lisān-ı ḥālimi

2-Töḥmet-i ʿaşğ ile dolmazsa Ḥudā rüz-ı ḥisāb
Çāk çāk etsin melāik nāme-i a'mālimi

3-Āb u t̄āb-ı h̄üsnünü bir zerre istidlāl eder
Seyr edenler āteşin dāğım̄la eşk-i ālimi

4-Haçere el şunmadan nāziyla katlimdir murād
Eyleme yā Rab tehī bu yolda istidlāl̄imi

5-Bir ġarīb āşūfteyim zülfündedir cem'iyetim
Ey şabā lutf et perişān eyleme ahvāl̄imi

6-Bir bütüñ nakş-āver-i didārıdır kim levh-i dil
Kā'ināt eyler perestiş seyr edip timsāl̄imi

7-Eyledim cān vermeye kūyunda Ğālib 'azm-i rāh
Menzil-i maqşūda irgürsün Hudā ikbāl̄imi

NĀ-TAMĀM ĞAZELİYYĀT

1

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Müncelī oldukça Tūr-ı sīneden didār-ı feyż
Şufle-zār-ı hayret eyler 'ālemi envār-ı feyż

2-Nazm-ı şīrīnimde şanma cā-be-cā mazmūn-ı ruḡ
Şafḡa-ı āb üzre ḡām̄em tarḡ eder gülzār-ı feyż

3-Şevḡ-ı evşāf-ı ḡatīñla ġarḡ-ı nūr olmuş kalem
Nev-bahār açmış meger nahl-i tecellī-zār-ı feyż

2

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Gerçi kim şad dāğ zāhirdir dil-i meksūrdan
Rūşenadır sīne ammā dahmegāh-ı sūrdan

2-Ferş-i pāy olmaz o Yūsuf-ḡüsne ḡayyāt-ı kazā
Nesc-i dibā eylese medd-i nigāh-ı hūrdan

3-Dāğ dāğ etme diliñ endiše-i ferdā ile
Fāriḡ ol Ğālib ḡahes bu fikr-i nā-maḡşūrdan

3

Mef ū lū / me fā ī lū / me fā ī lū / fe ū lūn

1-Äzürde-derün etme bizi tek sitemiñle
Düşmanları var vāşıl-ı kām et keremiñle

2-Meyl eylemez aşhāb-ı hüner lāf u güzāfa
Māhiyyetini var ise bildirir kalemiñle

3-Devletde olur ehl-i hüner tıfl ise maqbūl
Fahhār iseñ Allāh'la söyleş kıdemiñle

KİTĀĀT

1

Mef ū lū / me fā ī lū / me fā ī lū / fe ū lūn

Luṭf et beni āzürde-i nāz eyleme yā Rab
Maşşūdumu mevķūf-ı niyāz eyleme yā Rab
Dünyāda baña luṭfuñu bezl eyle kemāhī
Uķbāda dilim muṭeb-i āz eyleme yā Rab

2

Mef ū lū / me fā ī lū / me fā ī lū / fe ū lūn

Yā Rab beni sen nuṭk ile Mūsā-yı kemāl et
Mecmū'amı ser-nüşha-ı i'cāz-ı hayāl et
Mażmūn-ı haṭ-ı yār ile ver şı'rime revnāk
Her beytimi bir Tūr-ı tecellā-yı cemāl et

3

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Andelīb-i ravza-ı hubb-ı Resūl-i ekrem'im
Eşķ-i çeşmim āb-ı rüy-ı kā'ināt eyler beni
Naṭ-güy-ı Fahr-ı kevneyn'im ki Gālib şivede
Feyz-i medhi ğarķ-ı nūr-ı mu'cizāt eyler beni

4

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Tā-be-key miñnet-i derd-i hicrān
Kalmasın maşşere yā Rab dermān

Yağdı cān u dili nār-ı hasret
Âh şevka'l-likāi'l-ihvān

5

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Rızık için mü'min ü kâfir arama
Bir gelir ni'met-i Hâk'amm-ı nevāl
Safy u tedbîr gerek her kâra
Böyledir hikmet-i Hâk-ı celle celāl

6

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

Hudā me'ÿūs kılma gönlümü iqbāl-i milletden
Haberdār eyle Raḥmān ismini ahvāl-i milletden
Olup mecrūḥ peykān-ı kazādan tār-ı devlet
Dem-ā-dem hūn akar çeşmim gibi şehbāl-i milletden

7

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

Kalıp Nef'i-i mu'ciz-güdan evreng-i süḥan maḥlūl
Hüner-mendān-ı Rūm olmuşdu herbir ʿaşrdā tālīb
Edince şimdi da'vā tab'ım ol cāh-ı mu'allāyı
Dedi hükkām-ı divān-ı kazā *el-hükümü li'l-ğālib*

8

Me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn / me fā i lūn

Felâṭūn ders okur üstād-ı tab'ı zū-fünūnumdan
Hired sermāye-i ādāb alır Tūr-ı cünūnumdan
Benim ʿālemde ol nā-kām-ı ʿāli-necm ü tāli' kim
Felek feyz-iktisāb-ı i'tilādır baḥt-ı dūnumdan

9

Fe ū lūn / fe ū lūn / fe ū lūn / fe ū lūn

Olup rāh-ı aşkında maḥv u hebā
Kuyūd-ı cihāndan dil oldu rehā
Celāl-i Hudā'ya biz āyineyiz
Kazāya kazāyız belāya belā

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Cevher-i āyīne-i nūr-ı Hudā'dır şūretim
Rūşenādır ehl-i ṭab'a şūretimden sīretim
Nüşḥa-ı kübrā-yı fıtratdır vücūdum tā ezel
Gösterir bir'ālem-i hikmet mükemmel hey'etim

METĀLİ^c

1

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Ey ki hicriñle cihān bir cāy-ı mātemdir baña
Her hilālī 'ālemiñ māh-ı Muḥarrem'dir baña

2

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Mübtelā-yı ʿaşk olan elbette cānānın arar
Böyledir k̄ānūn-ı Ḥaḫ derd ehli dermānın arar

3

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Munṭabī ḥāṭırda la'liñ cān-ı şeydā bī-ḥaber
Şekkeristān oldu dil tūṭī-i gūyā bī-ḥaber

4

Mef ū lū / fā i lā tū / me fā i lū / fā i lūn

Esrār-ı ʿaşkı derd ile bī-hūş olan bilir
Elbette keyf-i bādeyi serḥoş olan bilir

5

Me fā i lūn / fe i lā tūn / me fā i lūn / fe i lūn

Şu'â-ı mihr-i maḥabbet yüzünden etdi zühür
Sevâd-ı hatt-ı ruḥündür me'âl-i âyet-i nūr

6

Mef ū lü / fā i lā tū / me fā ī lü / fā i lün

Hün-âb-ı dil ki derd ile cūşān olup gider
Gül-güne-zīb-i deşt ü beyābān olup gider

7

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

Durmayıp ney gibi iñler göñlüm
Hem dönüp kendini diñler göñlüm

8

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

Şāh-ı 'aşkıım ben beyābān-ı cünündür milketim
Tār u māri-i ḥıreddir intizām-ı devletim

9

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

Esir-i dām-ı ğurbet bülbül-i işkeste-şehbālim
Cüdāyım āşiyānımdan ğarib āşüfte-aḥvālim

10

Me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün / me fā ī lün

Bize vāreste-i eyyām-ı 'ālem bir zamān olsa
Makām-ı vaşl olur yār ile dā'im bir cihān olsa

11

Fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lā tün / fā i lün

'Aşk kim cūy-ı gülistān-ı şifāt eyler beni
Katre katre vāşıl-ı deryā-yı zāt eyler beni

MÜFREDÂT

1

Me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

‘Acab bir baħr-ı pür-emvâcdır eşkim ki üstünde
Döner keşti-i şâhân gâh peydâ gâh nâ-peydâ

2

Me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

O bed-baħtım ki gûş etse kudüm-ı tıfl-ı maķşûdum
Olur ervâh yek-ser nâ-bedîd eşbâh nâ-peydâ

3

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

Mest-i şahbâ-yı elestim ‘izzet ü zillet nedir
Bir gelir dehrin ser-â-pâ küh u hāmūnu baña

4

Me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

Gül-i mecmû‘a-ı eş‘ârına dünyâ olur tâlib
Hezâr-ı bâğ-ı ‘aşk-ı Aħmedî’dir Mustafâ Ğâlib

5

Me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

Zamân-ı Kerbelâ-yı miħneti yâd eyle ey Ğâlib
Fedâ-yı ‘aşk olup dünyâyı giryân etdigim demdir

6

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fa lün

Ehl-i himmet sözü pâ-mâl olmaz
Küremâ va‘dini incâz eyler

7

Me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

O kim ħükmün Süleymân-ı serîr-i ‘adl ü dâd eyler
Olur şâyeste-i engüşt-i kadri ħâtem-i tevfiķ

8

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Māder-i zī-şānıma ihtār-ı nām u şekl için
Ġālib etdim gönderip resmim beyān-ı iştıyāk

9

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

Edip ifnā-yı keşret şūle-i berķ-ı tecellādan
Vücūdum vaḥdet-i mutlak mekāmım lā-mekān olsa

10

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Zehrdır āķil iseñ olma meye üftāde
Olayımla öleyim bir yazılır imlāda

11

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Ġālib'inden eylemez Mevlā dirīĝ-i merḥamet
Mazhar-ı  mr-i medīdiz farķ-ı rüşd ü  aķl ile

12

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Mey ü maḥbūb ile gel zevķ u şafādan geçelim
Bu şafālar bizi bifi derde giriftār etdi

MİSRĀC

1

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

Māni-i rızķ olanıñ rızķımı Mevlā kessin

2

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

Lisāna gelmeyen burhān-ı vicdāni mu attaldır

TĀRĪH

1

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

Zihī izzet iki şehzāde sūnnet oldu bu günde

2

Me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn / me fā ī lūn

Ne bālā cizr-i vālādır şırāt-ı müstakīm üstüne

3

Mef ū lū / fā i lā tū / me fā ī lū / fā i lūn

Makrūn-ı lutf-ı ʿömr ede Rabbim kudūmunu

4

Fā i lūn / muf te i lūn / muf te i lūn / fā i lūn

Sakf-ı merfū'una yazılsa be-cā tārīhim
Beyt-i ma'mur'ı binā eyledi Kāmil Paşa

5

Mef ū lū / fā i lā tū / me fā ī lū / fā i lūn

Yetmiş ikide doğdu Muhammed Besālet'im

6

Fā i la tūn / fā i la tūn / fā i lūn

Doğdu yetmiş dört içinde ʿĀyişe'm

TAHMĪS-İ MIŞRĀ'-İ FUZŪLĪ

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1-Bır zaman gormedı hiç rūy-ı şata dīdelerim
Geçdi eyvāh bütūn āh ile şām u şehrim
Oldu āteş-kede-i derd ü belā şimdi yerim
Kalmadı āh-ı ciger-sūz ile tenden eşerim
'Nice āh eylemeyem āh yanıkdır cigerim'

2-Başımı aşdı çıkıp göklere derd ü ālām
Eydemem kimseye bir veçhile ḥālīm ifhām
Gözüme oldu benim iki cihān şimdi ḥarām
Kōmadıñ āh felek rind göñülde ārām
'Nice āh eylemeyem āh yanıkdır cigerim'

3-Cigerim cān u dilim cism-i nizārım yandı
Yüregim eşk-i terim dīde-i zārım yandı
Tutuşup āh-ı şerer-bār ile dārım yandı
Eserim kalmadı hep āteşe vārım yandı
'Nice āh eylemeyem āh yanıkdır cigerim'

4-Saña üftāde olan göñlümü bir dem bulamam
Tīr-i çeşmiñ ḥarem-i sīneye maḥrem bulamam
Derd ü miḥnet gibi hiç kendime hem-dem bulamam
Cigerim dāğına bir veçhile merhem bulamam
'Nice āh eylemeyem āh yanıkdır cigerim'

5-Baña düşmen olanın düşmeni Allāh olsun
Cānı yansın dūzahīler ile hem-rāh olsun
İşi 'ālemde bütün nāle-i cāngāh olsun
Ey göñül ḥānesiniñ yıkımı bir āh olsun
'Nice āh eylemeyem āh yanıkdır cigerim'

GAZEL

1

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

1- 'Ālemi devr etse de zāhid-i cihān-peymā-yı 'aşk
Merkez-i kalb-i maḥabbetdir yine me'vā-yı 'aşk

2- Āşinādır şāhid-i vaḥdet-serā-yı dīgere
Beyt-i ma'cūr-ı maḥabbet olsa çok mu cāy-ı 'aşk

3-Niş ü zühre-bāy-ı 'iys ü nūş olur her kaḫresi
Bezm-i zevke muttaşıldır var ise minā-yı 'aşk

4-Böyle ḥāmūş olma ey gül ḡonce-i rafnā gibi
Tā-be-şubḫ efgān eyler bülbül-i şeydā-yı 'aşk

5-Şive-i reftarıñı seyri eyleyen ḥayıānı olu
Kāmetiñdir ey perī serv-i çemen-ārā-yı 'aşk

6-Sırr-ı rūyuñ fehmeder mi Ġālibā her kec-nazar
Nokta-ı ḥāl-i siyehde gizlidir ma'nā-yı 'aşk

Fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lā tūn / fā i lūn

- 1-Çeşm-i maḥmūruñ süzüp pür-iztīrāb etdiñ beni
Bir nigehle sākiyā yıkdıñ ḥarāb etdiñ beni
- 2-Bir dükenmez kāne erdirdiñ gamıñla bendeñi
Devlet-i ḥüsnünde şāhım kām-yāb etdiñ beni
- 3-Raḥş-ı nāza çıgnedip ey meh zemīn-i'ışveyi
Ḳāil-i yā leytenī küntü türāb etdiñ beni
- 4-Rūyuñu kim eylediñ ey şūḫ kūyuñda diriğ
Cennet içre mazhar-ı nār-ı azāb etdiñ beni
- 5-Şevḳ-ı āb u tāb-ı çenārıñ düşürdüñ sineye
Ma' den-i sim-āb ile pür-piç ü tāb etdiñ beni
- 6-Şu'le-i seyyāle-i āha hem-āğuş eyleyip
Ey perī fānūs-ı şem'-i āfitāb etdiñ beni
- 7-Dem-be-dem ḥasretle Ğālib āh u efgān eyleyip
Ākabet mecbūr-ı āheng-i rebāb etdiñ beni

Mef ū lū / fā i lā tū / me fā i lū / fā i lūn

- 1-Āğuş-ı dilde görsem o ḥūrī cemālimi
Ğıbta-nümā-yı cennet ederdim ḥayālimi
- 2-Ḳan ağladıkça hicr ile ben neş'e-yāb olur
Mey mi şanır'aceb o şūḫ eşk-i ālimi
- 3-Derd-i derūnu çarḥa hem-āğuş eylesem
Ol māh-ı ḥüsne 'arż edemem işti'ālimi
- 4-Şūriş-fezā-yı 'aşḳ olalı bir perī-izār
İklīm-i dilde söyleyemem ihtilālimi
- 5-Ruḥsārı üzre rü'yet-i zūlfün ümid edip
Farḳ edemem bu şevḳ ile rīz ı leyālimi
- 6-Şıkdım nigāh-ı germ ile cānānı nerm iken
Etdim remide ḥayf o vahşi ğazālimi
- 7-Ğālib bu feyz-i mihr ü maḥabbetle çok mudur

Vakf-ı nuḥūt-ı dilber ederseḡ maḡālīmi

8-Olmaz nazīre ḡāme-i üstāda gerçi kim
Eylər pesend cümle ġazelde kemālīmi

KITA

1-Canımdaki yaranın karalığından yer yer tecelli şimşegi çıkar, aşk Tur'unun cihanıyım, her gülistanımdan nur akar.

2-Ben o görüş nurunun gül bahçesinin bahar feyziyim, esen rüzgarımdan 'Beni göremezsin' ayetinin ışığı akar.

3-Gönlü meftun eden havamdan baştanbaşa ruh yayılırken fikir bahçemin toprağı İsa'nın feyzine ortak olsa şaşılır mı?

4-Canın ve gönlün mutluluğı, taze bahar rüzgarımın kokusundan bir damladır; sonsuz hayat, akarsuyumdan bir damladır.

5-Ben, yuvasından İlk Akıl kuşunun kanatlandığı, yaratılış bahçesindeki ince, güzel sesli o kudsi bülbülüm.

6-Ben, şimşek fidanının ve alev tohumunun bahçıvanıyım, ay ve güneş bahçemde (dolaşan) iki zavallı dilencidir.

7-Melekler yaratılışımın gül ağacından sadakat kokusu alır, (saf) ruhlar can bahçemin masumiyetinden gül toplar.

8-Eğer ruhlar, yaratılışımın gül bahçesinin mutluluğunu görse, her salınan servimden bülbül gibi ötmeye başlarlar.

9-Ben o vahiy taşıyan şiirim, ki mucizevi ifademın kalem cızırtısından Cebrail'in kanat sesi ortaya çıkar.

10-Ben o Fatıha Suresi'nin sözünün sırlarıyım, ifademın her harfinden Besmele'nin tefsiri çıkar.

11-Tabiatımın coşkunluğu, o cömertlik ve zenginlik alemidir ki, (orada) Süleymanlar zayıf, güçsüz karıncamdan dilencilik eder.

12-Aşkın yüce gönüllülüğünün Kaf Dağı'nın köşesini tutmuş öyle garip biriyim ki, mekanımın kapısından ve kubbesinden ankalar kanatlanır.

13-Aşkın yüce gönüllülüğünün yoluna can vermiş öyle garip biriyim ki, (mutluluk) kuşları kemiğimle ankayı besler.

14-Varlık, gizliliğimin sırrının sırrından dolayı hayrete düşüp incinmiştir, yokluk, ortada olmayan cismimden (dolayı) utanarak yok olmuştur.

15-Unsurlar (rüzgar, ateş, su ve toprak) varoluşumun denizinde gelişmiş bir damladır, manevi duygularım gizli sırrımdan yayılmış bir neşedir.

16-Kalb genişliğinin mutluluğıyla o varlığı kendinden olanım, ki mekansızlık alemi kainatımdan bir noktadır.

17-'İlla' (ancak) güneşinin ışığı, ağızından ve ayağından çakıp cihanı baştan başa kabul ediş kıvılcımının ışığına boğar.

18-Gönlüm, o Allah sevgisinin hazinesinin mücevheridir ki, yıldızlar (hazineyi koruyan) gece bekçimin mumunun ışıklarından parlaklık alır.

19-Alemi süsleyen öyle bir anlayış ve akıl güneşiyim ki, göğümden baştan başa hikmet yıldızları doğar.

20-(Aşk) yaralarıyla dolu gönül ile o yıldız tutuşturan göğüm ki, Cebrail Arş'ın yolunu samanyolumun aydınlığıyla bulur.

21-Övünme sözümü işitenler, sözlerimdeki incelik ve güzelliklerin fevkaladeliğinden (dolayı) dilimden feyiz çeşmesinin aktığını sanırlar.

22-Aşıkane bir gazel söyleyip de muhabbetli yaratılışımın çölünden bir hasret ırmağı akıtsam garip olur mu?

23-Ebede kadar canımdan ve cismimden şehadet kanı taşar, her damla kanımdan bin Kerbela çölünün lalesi açar.

24-Zayıf cismim o kadar bela üstü beladır ki, ecel ansızın ölüşümden (dolayı) hayrete düşerek korkar.

25-Ten(im)in her kılında çakıp duran derunumdaki yara değildir, ketenimin her ipinden mehtabın ışığı görünmektedir.

26-Aşk ateşinin tohumuyum, (şu gördüklerini) güneş ve yıldızlar sanma, feleğin atlastan kumaşı damlayan şimşeğimden yer yer yanmaktadır.

27-Ben o aşk şarabıyla eteği bulaşmış kişiyim ki, kaderin kendisi (bir adam olup) yanımdan geçse hayretten sarhoş olur.

28-Ben bu alemde, o çölde dolaşan arzular Yusuf'uyum ki, Yakup kervanımın tozundan gözümün sürmesini alır.

29-Ben o himmetin yüce tabiatıyım, anadan doğma kör, sevinç dolu mumumun dumanından görüş nuru kazanır.

30-Kuds mülkünün ocağının parlayan öyle garip bir yakutuyum ki, Hz. İbrahim konukları ağırlayan ev sahibimden şefaet sofrası umar.

31-Ey kalem yeter, şiirle dünyayı aciz bıraktın, yeter, alem sonsuz feyzimin kadehinden sarhoş oldu.

32-Bu kıtam sözümün gül bahçesinden taze bir güldür, cihan bahçesinde güneşten ve aydan daha meşhur olsa ne var.

GAZELLER

1

1-Fikir gemisi, hikmet limanından demir alıp mana denizine açıldı- 'Onun yüzüşü Allah'ın adıyladır'.

2-Allah yüceltsin! Mana yolculuğu yapan ne güzel tufan gemisi ki, her bir direğinden 'vahyetmek istediğini (vahyetti)' sesi duyulur.

3-Allah yüceltsin! Ne güzel dönen gemi, mana gemisi ki, her yelkeni mana aleminin gölgeğidir.

4-Olgunluk denizinde yüzen geminin öyle garip bir kaptanıym ki, her bir hesabım bir marifet alemi ortaya çıkarır.

5-Hakikati arayış aleminin yeni fikirleri benim çabamla zafere ulaşır; eşyanın mahiyetinin son sınırı benim keşfimle açığa çıkar.

6-O mucize-söyleyen filozofum ki, meclisimde bilgi dolu Feyzi'nin, İbn-i Sina'nın soluğu kesilir, susar.

7-Mananın sureti, hikmetimin diliyle aydınlanır; Mevla'nın kudreti himmetimin dünyasından yüz gösterir.

8-Ben o neşe ve sevinç veren Cemşid'im ki, her kadehimde dünya saadetinin mutluluğu ve ahiret neşesinin sürekliliği vardır.

9-Ben o manalar yaratanım ki, her sözümde eşyanın hikmetinin açıklaması ve 'O'na isimleri öğretti' (ayetinin) olgunluğu vardır.

10-Ben o manalar yaratanım ki, cihan yaratılışımı anlatır; ne hoş Cihanı Yaratan, yücelsin, O'nun şanı yücedir.

11-Ey Galip, yaratılışımın peygamberi mana alemlerine miraç yapıp 'daha da yakın' (ayetindeki) yakınlığa erişti- 'O (Allah) noksanlıklardan uzaktır. Bir gece yürüyüşüyle'(yolculuğuyla)...

2

1-Canına vahdetin cilası ile parlaklık vermeyen, baştan başa aynaya dönüşse (bile) saflığın, duruluğun yüzünü göremez.

2-Kim sevgilinin kaşının kıblesine dönerse, duasının keskin okunu Ars'a ulaştırabilir.

3-Gönül ehli, aşkın kainatında yol ve rehber nedir bilmez; aşğa yol gösteren kendisinden yardım istenen Hüda'nın feyzidir.

4-Sineni tevhidin külüngüyle delik deşik eyle; eğer doğruya yönelmek istersen aşk yolunun meşale yakanlarından ol.

5-Ey Galip, rüzgar baştan başa arzularımın bahçesini yok etse de, (yine) sevgilinin perçemini arzulamaktan vazgeçmem.

3

1-Yüce gönüllülük yurdunun gül bahçesi gönül için bir Cem iklimidir; yüce gönüllülüğün süslü goncası kıymetli taşlarla süslenmiş bir altın taçtır.

2-Ne hoş aşk feyzinin gül bahçesi! Onda mahşer güneşinin gülüyle, yüce gönüllülük çölünün lalesi tek renge bürünür.

3-Ne hoş delilik meclisi! İlk Akıl'ın mumu ve yüce gönüllülüğün billur kadehinin cevheri (orada) yanan mumun ışığından parlaklık alır.

4-Ben o feyzin Cemşid'iyim, meclisimin saflığına Hz. İsa'nın sözlerinin içkisi ve yüce gönüllülük kadehinin neşesi bile hayrandır.

5-Ben yoksulluğun güneş taçlı Keyhüsrev'iyim, yüce gönüllülüğün yüce alemi benim ululuk ve heybetimle övünür.

6-Tecelli Tur'unun gül goncasına el uzatmasam garip olur mu; çünkü yüce gönüllülüğün mucizevi beyaz eli eşliğimden taşmış, görünmüştür.

7-Arzuların Kabe'si himmetimin o kalabalığı içindedir; yüce gönüllülüğün Medine'si ve Mekke'si gönlümde görünüp durmaktadır.

8-Yüce gönüllülüğün yüce Kabe'sinin makamı öyle mukaddestir ki, ruhlar onu tavaf ederken övüncün ihramına bürünürler.

9-Ey Galip, adı sanı yok olmuş, unutulmuş biriyim ki, yalnızlık hazinesinin bereketi ve yüce gönüllülük ankasının gölgesi bana ölüm çölü olmuştur.

4

1-Yüce gönüllülük divanının padişahı tecrid tahtına çıkıp oturunca, yüce gönüllülüğün şöhreti ve kıymeti uluhiyet alemini tutar.

2-Yüce gönüllülük köşkünün bahçesi o kadar yücedir ki, o bahçenin zemini yüce Arş'ın meleklerinin dolaştıkları yerdir.

3-Himmet çölünde dünya makamlarına sahip ağır-kanlılara yer bulunmaz; (oysa) yüce gönüllülük meydanı yükü hafif olanlar için bir dolaşma, gezinme yeridir.

4-Yüce gönüllülük terazisinin kefesi bir zerre ağırlık olsa taşımaz; Mesih bile olsan bir iğne yükselmene mani olur.

5-Yüce gönüllülüğün şöhretinin büyüklük ve şerefının hakikatini bilenler, İbrahim bin Edhem gibi, Süleyman'ın tahtına tenezzül etmez.

6-Yoksulluk sayesinde feyiz şehrinin (güzel kokular satan) attarı olsam garip olur mu; (çünkü) yüce gönüllülük dükkanı (ancak) her şeyi terk etmenin sermayesiyle güzellik bulur.

7-Gönül yoksulluk ve kınanış hırkasında gizlense ne var; (çünkü) yüce gönüllülüğün eteği Kabe'nin örtüsü gibidir.

8-Yüce gönüllülük rindlerinin yolu kalp sıkıntılarından uzaktır; (yüce gönüllülük rindlerinin yolu) hadiselerin tufanı dünyayı tutsa (bile) kararmaz, bulanmaz.

9-Ey Galip, gönlüm feyizle büyük Arş'tan daha mükemmel olsa şaşılır mı; (çünkü o) yüce gönüllülüğün şanlı Hüsrev'inin taht makamıdır.

5

1-Tenim baştan ayağa yarayla doludur; (ama) uyanık gönül ortada yok. Cihan (Hz. İbrahim'in atıldığı, daha sonra soğuk ve selamet olan ateşten) selam bahçesine dönmüş; (ancak) Hz. İbrahim ortada yok.

2-Sevgilinin aşıkların canlarını kurban ettiği yer, garip bir mahşer kargaşası içindedir; (bu kurban yurdunda) bağışlama her yeri almış, bağışlanma dileyen ortada yok.

3-Ben gizliliğin ve görünüşün meyhanesinin şarabıyla sarhoşum; alem gözümde kah vardır kah yok.

4-Garip bir şaşkınlık çölünde aşk oku atan biriyim; nişan (tahtası) kaybolmuş, ok yüzüğü kırık, ah oku ortada yok.

5-Arzunun karanlık ülkesinde pınar arayan garip biriyim; (etrafta) binlerce Hızır ve İskender görünür; (ancak) yol ortada yok.

6-Ümitsizliğin odak noktasıyım; ki talihim ansızın dönse, feleğin dönüşü tersine çevrilir, ay ve yıl ortadan kaybolur.

7-Ey Galip, bir yerde himmet tahtında oturan Süleyman'ız; (öyle bir yer ki, orada) sultan ve dilenci birdir, mal ve makam ortada yok.

6

1-Delilik arzusu benim için anlayış mayası olduğundan beri, sevda hali bana temiz bir bakış verdi.

2-Ben o ayrılığın gönül hastasıyım ki, aşk hekiminin verdiği gam zehri, benim için panzehir mayası olmuştur.

3-Aşkın güzelliklerinin hikayesini süsleyen papağanım; benim için kınanma aynası bin parça gönül oldu.

4-Sinem sevgi güneşinin yükseldiği yerdir; bu yüzden felekler kıskançlıktan ıztırap içindedir.

5-Unsurum, yaratılışımın cevheri Allah irfanının alemidir. Ey Galip, hiç bir avuç toprak bana ağırlık sebebi olur mu?

7

1-Sevgilimin gözü benim için perçemin fitnesinin uyuduğu yerdir; mahşer renkli sabah benim için sevgilimin yüz çevirişinin yastığıdır.

2-İsteğine kavuşamamış Kays'ım; sevgilinin saçlarındaki kokunun esiriyim; sümbül kokusunun dalgası benim için zincir halkasıdır.

3-Her mana gülü gönlün fezasında bir fiskiyedir; bülbülün gözyaşı benim için hayalin gül bahçesinde akan sudur.

4-Gönül yücelik aleminin binlerce bülbülünü besleyip büyütür; sevgi bahçesinin siyahlığı benim için gülün gölgesidir.

5-Aşk bahçesinin ilk baharıyım; hasret bulutunun feyziyim; gönül yarası benim için bülbülün gözündeki bakışın rengidir.

6-Ey Galip, ahımın rüzgarı daima alev saçır; gönlümdeki yaralar benim için tahammülü yakıp kül eden (alevler)dir.

8

1-Gönül, güzelliğinin feyziyle delilik belirtisi ortaya çıkarınca, her noktasından ansızın hadiselerin sırları meydana çıkar.

2-Sen, yaratılış sayfasında kalemin yazdığı ayetlerin baş satırısın; ki yüzünün hattının izleriyle 'kaf ve nun'un (Ol! emrinin) mürekkebi ortaya çıkmıştır.

3-Bakışın, sinemdeki yaranın gülünden misk kokusu saçtıkça, güneş ceylanı yüzlerce kanlı yara ortaya çıkarır.

4-Samimiyet yolunda gaye, (ancak) armağan sandığımı hazırlamaktır; yoksa her arzu kervanı bir başka kılavuz ortaya çıkarır.

5-Galip, İbn-i Sina şiirde hakikat(i keşfetme) derecemi görseydi (şaşırrır); keşiflerinde(n) zanlardan ibaret sonuçlar çıkarırdı.

9

1-Varlığına baş ve son olmayan (Allah'ın) sırrına mazhar olmak bana çok değerlidir; O'nun ilminin feyzinden uzak olmak benim için mümkün değildir.

2-Yaratılıştan hasıl olan aşkın mükemmel örneğiyim; her şeyi bilen Allah'ın sırrının aynası olmak bana çok mudur?

3-Hikmetini bedenimde, ilmimi canımda görünür kıldın; (bundan dolayı) hem alim hem hakim olmak benim için şart oldu.

4-Rahman'ın nuruyum, gönlüm kudretin emanet yeridir; büyük Arş'ı istila etmek benim için çok mudur?

5-Ey Galip, rıza dergahındaki bekleyişin ta kendisiyim ben, cennet ve cehennem kaydına müptela olmak benim için isyan olur.

10

1-Delilik feyzi, benim için uykunun perdesini yırttığından beri, bana hikmet ve adap (kuru) gürültü ve (boş) sevda görünür.

2-Hükmüm alev saçan güneş kadar (çoktur); sebepler çiğ incisi gibi bana doğru çekilir.

3-Ayrılığın etkisiyle o kadar titriyorum ki, cıva madeni çekememezlik içinde beni kıskanır.

4-Kan dolu gönülle öyle garip bir aşk Kabe'siyim ki, ağlayan iki gözüm benim için iki oluk oldu.

5-Galip, hayret, varolan aklımı ansızın ortadan kaldırdı (ve) benim için teklifi (dini emirlere uyma mecburiyetini) ortadan kaldırdı.

11

1-Bilmem, sevgilim gurura kapılıp niçin bana naz yapar, (oysa) ben (onun) aşkının belasıyım, alem bana niyaz eyler.

2-Fitne koparan deliliğim ki, Külli Akıl sevgilinin saçında bana bin türlü gönül okşayan işler eder.

3-Zamanın bağlarından kurtulmuş rindim ki, kader zatımın cevherinden dolayı bana ayrıcalık tanır.

4-Ben kaderin sözlerini bilenim; hikmet sırrının vakfım; bütün eşya hiç zorlamadan bana sırlarını verir.

5-Rindane tavırlı Galib'im; felek, gerçi bana düşman olsa da (isteklerime) itiraz etmekten korkar.

12

1-Ey ayrılığıyla zaman bana matem günleri olan (sevgili), her hayalin gönülde benim için bir Muharrem ayıdır.

2-Ben aşkının Kerbela'sının kurbanıyım; ezel gününde sevginin tüm gönül şehitleri bana dosttur.

3-Sevgilinin ayrılık meclisinde sarhoşum; ölümün lezzetini bilen biriyim; şarap kadehinin her kabarcığı benim için bir zehir kadehidir.

4-Her zerresi Allah'ın zatının güneşinden nişan gösteren yoksulluk ve yokluk alemi benim için bir başka alemdir.

5-Yokluk derdinden dolayı yücelikler aleminde ve yeryüzünde neşe yüzü görmedim; yaratılmışlar alemi benim için baştan başa gam alemidir.

6-Ey Galip, şimdi aşk derdiyle öyle hayranım ki, arzum neydi bilmez oldum; o da benim için bir anlaşılmaz sırdır.

13

1-Ey her zerre toprağı benim için ışık saçan bir güneş olan (sevgili), ayağının tozu benim için can gözümün sürmesidir.

2-Ey her gün eşğine yüz sürdüğüm (sevgili), dergahının her taşı benim için bir Bedahşan yakutudur.

3-Senin salınıp yürüyüş tarzını gönlümde hayal ettikçe, her kirpik benim için gözümde nazla gezinen bir güzeldir.

4-Ey zahid, durma, halime bakıp beni kına ki, senin kınama ve ayıplamanın alev bahçesi benim için bir gül bahçesidir.

5-Ey Galip, gerçi alemin gözünde tozdan, topraktan ibaretim; oysa gökleri uçuş yeri edinmiş bir hüma kuşuyum.

14

1-Zıtlık, varlık için dağınık hallerdir, hep yersizdir, uygunsuzdur; (yahut böyle değil de) baştan başa iyilik olsa (bu da) dostlar için hep cefadır.

2-Hüner, her insanın (kendi) gerçek yüzünü bilmesidir; yoksa tabiatın hükmüne karşı çıkmak hep boşunadır.

3-Dostlar noktayı sonsuza kadar bölse de, bu fikirler cisim aleminde hep zihnidir, boştur.

4-Alem tabii ömürle yaratılmıştır (ve) sonunda yok olacaktır, bütün yaratılmışların halleri nihayet hep yokluktur.

5-Cihanı abes sanma, mahşer gününe hazır ol; Yaratıcı'nın var edişini abes zannetmek hep hatadır.

6-Hak, ruhuna verdiği ilhamlarla her kişiyi haberdar eder, bu konuda inkara gitmek hep yersizdir.

7-Yaratıcı'nın yaratılışı var etmedeki amacı akılla bilinmez, (bu yüzden) peygamberler daima hidayet yolunda kılavuzdur.

8-Ölüm mutlak bela olsa da onu, dünyada rahmetin kendisi kıl; (çünkü) hayatın gördüğü zevk ve sefa hep dert ve beladır.

9-Adetlerin çokluğu hikmet sahibine dünyada ilim kazandırmaz; bu düşünce hep hidayet veren Rabb'in kudretini hesap (etme yanlışlığıdır).

10-Uzak kalış daima kainatın mekanı içindir, Allah'tan başka şeylerin varlığının ötesi hep gizlinin gizlisidir.

11-İnsan talih yolunda fiillere galip olsa da, çoğunlukla yerine gelen gerçekte yine hep kaderin hükmüdür.

15

1-Deli can, gönül derdinden dolayı ıztıraba düşmesin mi; titreyişimden baştan başa alemin unsurları ıztıraba düşmesin mi?

2-Öyle umutsuzum ki, ne haşre kadar suret (böyle bir umutsuzluğu) kabul eder; ne de heyula (şekilsiz madde) bir zerre umutsuzluğumdan ıztıraba düşer.

3-(Ben) ayrılığının derdiyle belaya düştüğü için ağlayan biriyim; bir damla gözyaşım düşse yedi deniz ıztıraba kapılır.

4-Gerçi toprağım ama hayretten öyle titriyorum ki, ıztırabımdan yüce Arş bile ıztıraba düşer.

5-Umutsuzluğumun meclisinden alemin emellerinin kalbi huzursuz, hayrete kapılmış olan elimin (titreyişinden) şarap kadehi (bile) ıztıraba düşer.

6-Gamze okunun ruhu (nasıl) teslim aldığına yüce aleme göster; ki Hızır ve İsa hayatta olmaktan dolayı ıztıraba düşsün.

7-Ey Galip, korku ve ümitten vazgeçmiş haldeyim ama tekrar ıztırab etsem, dünya ve ahiret ıztıraba düşer.

16

1-Ben o filozof mizaçlı deliyim, ki mizacıma deli mizacı kıldım.

2-Semender dünyaya yaratılışımı gösterir; garip bir örneğim (semenderim ama) pervane mizaçlıyım.

3-(O sevgili) eğer aynaya dudağını ansızın gösterse, (aynada görünen) aksini mest hale getirirdi.

4-(O sevgili) aşkın hallerine aşına değildir, (o) bigane tabiatlı garip bir güzeldir.

5-(Gönlümdeki) her yaraya çağlayan bir kan verip (o kandaki her) kabarcığı kadeh haline getirdim.

6-Galip, (tek) dostum, arkadaşım (o sevgilinin) dudağının hayalidir, rind tabiatlı olan (hiç) şaraptan vazgeçer mi?

17

1- Yüzünün sevgisi güneş gibi şevkimi tutuştursa, güneşin eşiğinin her tozu bir Tur meşalesi olur.

2-(Ey sevgili) yüzünün sırmalı kumaşını göster ki, (seni) seyredişin çokluğu (uzunluğu) ile güneşin çarşısı haşır meydanına dönsün.

3-Gözyaşının alev dalgalı nehri üzerinde yüzen gözbebeği değil; güneşin ırmağı saygıyla Musa'yı taşımaktadır.

4-O gururun çevgan oyuncusu, güzelliğini alevden gösterse, güneşin topu suya dönüşüp ayağına (doğru) akar.

5-Eğer güneşin kadehi tecelli pınarından dolacak olsa, senin yüzünün güzellik şarabının verdiği neşenin bir damlasını bile veremez.

6- Yüzü, gezinip durmaktan dolayı baştan başa toprak olan güneş, ezelden beri senin temiz (eteğini) öpmeyi arzu eder, (ondan bunu) esirgeme.

7-Ey Galip, o güzellik güneşi aleme bir parça tecelli etse, güneşin dedikodusu (onun hakkındaki sözleri) haşre varıncaya kadar bitmez.

18

1-Bülbüller o gülümseyen gülümü görüp ağlar; goncalar yakamın yırtığını görüp kıskanır.

2-Dağlar, ahımı ve çığlığımı duyup dert ile inler, ırmaklar gözyaşımın çokluğunu görüp coşkunlukla dolar.

3-Kader, sinemin gül bahçesinde yer yer kederimin yaralarını görüp güneş ve yıldızlarla göğü lale bahçesine çevirmiştir.

4-Ecel, ömür elbisemi çekip yırtmış zannetme; benim hasta olduğumu görüp dermanımı hazırlamış.

5-Kader, aşk karışıklığını dünyaya boşuna koymuş zannetme; o fitne dolu, ayartıcı güzelimi görüp aleme fitne salmış.

6-Ey perişan halimi görüp beni ayıplayan, (bütün) alem (o sevgiliyi) görerek baştanbaşa saçına gönül bağlamıştır.

7-Ey Galip, bu gazelle söz söylemeyi bilen tabiatımı görüp Arş'ta duran Fuzuli'nin ruhu (bana) aferin der.

19

1-Bu gece, ayrılık derdi uykunun perdesini yırtmaktadır; eyvah, bu gece gönlüm solgun bir hastadır.

2-Kederinin askerleri gönlü baştan başa seyretsin; (çünkü) bu gece gönlüm (aşkının alevlerinden doğmuş) yaranın ışığı ile mehtaplıdır.

3-Eyvah, bir ay yüzlü gözyaşımı dökmeye başladı, bu gece gökler (bir) sel dalgasının altında kalacaktır

4-Ah oku, kalbi kırıkların duasının kabul edileceği coşkusuyla bu gece en uzağa düşmüştür.

5-Işık saçan ayın tutulduğunu (karardığını) sanmayın; (o, sevgilinin) parlak yüzünü görüp utançtan görünmez olmuştur.

6-(Sevgili) baştan başa aşıkları (gamze) kılıcının suyuna doyurdu; bu gece gamzesinin bütün şehitleri suya kanmış ve tazelenmişlerdir.

7-Galip, Namık Bey'e nazire söyleyemez; bu gece boş yere kendini tüketmektedir.

20

1-O hayat devrinin güzeli, hançerine el uzatsa, hayat, aşğın yakasını yırtması gibi aşkından eteğini yırtar.

2-Aşıklara (gamze) kılıcının neşesiyle sonsuz feyiz vererek İsa'yı kıskançlığa düşürüp hayatından pişman etme.

3-Gönül yaramın merhemini elmas tozu eyle; (ki böylece) hayatın dağarcığı feyiz cevheriyle dolsun.

4-Ümit Yakub'unun gözü haşre kadar ağlasın; (çünkü) hayat Kenan'ının (ülkesinin) Yusuf'u yokluk kuyusuna düştti.

5-Gönül yarasını kılıcın kanyla suya doyur (ki), hayat gülistanının katmerli gülü tazelensin.

6-Öyle bir güzelin sözünün nefesiyle feyiz bulmuşum ki, dudağının neşesiyle hayat şehitleri can bulur.

7-(Yanağının) ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayeti mi dudağının (şaraba benzeyen) kızılığına izin verdi. Allah mübarek kılsın, hayatın Rahman suresi ne kadar hoştur.

8-Ey Galip, (ben) şiirin o mucize soluklu İsa'sıyım ki, şiirimle hayatın saklı nüktesi çözülür, ortaya çıkar.

21

1-Ey yanağındaki ayva tüyünün devri, kıyamet zamanının fitnesi (olan sevgili), kıyametin yatak odasının karışıklığı saçında saklıdır.

2-Eğer gözün kıyametin gözcüsü olmazsa, yan bakışın mahşerde herkesi karışıklığa düşürür.

3-Salina salına yürüyerek hesap gününün hükmünü ver (orada saltanat senindir); kıyametin şanı senin boyun-posunla ayakta durur.

4-Ey ay(yüzlü sevgili) eşiğinin başında (yüzündeki) peçeyi kaldır ki, kıyametin parlak güneşi (olan yüzün) görünsün.

5-Ey Galip, eğer hesap gününde kıyametin eteği elime geçerse onu rezil-rüsva edeceğim.

22

1-(Eğer) dudağındaki kızılığın soluğunda ruhtan eser varsa, ruhun kadehi uluhiyet aleminin bağışının neşesi olur.

2-(İlahi ruh) her şişeden feyzin kokusunu ve rengini göstermez, ruhun şişesi (Allah'ı bilen) arifin saf kalbidir.

3-Ruhun gören gözü, 'gözü kaymadı' ayetinin güneşidir, (ki) (göğün sınırı olan) Sidre'nin ötesini bakış yeri eyler.

4-Mekansızlık aleminde dolaşan ruhun rindine yüzlerce gıpta (olsun) ki, senin güzelliğinin arzusuyla sabah-akşam alemde miraç eder.

5-Eğer ruhun ankası, (senin) aşkının Kaf dağındaki yuvada doğmuş olsaydı, kolunu ve kanadını mahşer meydanına gölgelik ederdi.

6-(Eğer) ruhun gecesini süsleyen mum varsa, (o) kanadının (parlaklığıyla) diriliş (gününün) güneşini örten gönlün ateş böceğidir.

7-Yanağındaki ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayeti, (daha) ruhun manası bedeninin ifadesiyle birleşmeden gönle güzelliğe secde etmeyi farz kılmıştı.

8-Bir nefesle baştan başa (bütün) ölüleri diriltip, 'ruhun manasının hakikati nedir' aleme göster.

9-Ey Galip, (daha) ruhun sevgisi yaratılış alemine düşmeden, gönül (sevgilinin) yüzünün aleviyle varlığını yok etmişti.

23

1-Deli can, aşkla tenden sıyrıldıkça, sanki Mesih maddi varlığından soyunuyor (gibidir).

2-O Cemal tecellisinin güneşi alev saçtıkça, Musa Tur dağının üzerinde hayretin çokluğundan (dolayı) maddeden sıyrılır.

3-Yüce Arş, aşıklarının senin eşiğinin Kabe'sinde ihrama büründüklerini görüp gökyüzü elbisesini (üzerinden) sıyrır.

4-(Eğer) kainat tecridimin neşesinin feyzinden istifade etse, heyula (şekilsiz madde) yaratılış aleminin suretinden sıyrılır.

5-Ahımın sürekli çakan şimşeginden cihan tek renge bürünüp dünya gecenin karar kılışının (tam olarak kararışının) kürkünden soyunur.

6-Vahdet (birlik) göğünün güneşiyim; zuhurun (yaratılış anının) ışığını saçsam varoluş baştan başa çokluk renginden sıyrılır.

7-Galib'i, senin aşkının derdiyle yakası yırtık sanma, şimdi düşkün (kimse) namus elbisesinden sıyrılır.

24

1-Gönül kartalı felekte tecrid (alemmini) dolaş(maya başlay)ınca, kanadının sesi Mesih'e tecrid rehberi olur.

2-Ne hoş(tur) himmetin Firdevs (cenneti) ki, meclisinin her kadehi, Haydar (Hz. Ali)'ın sakiliğinin mutluluğunu, tecrid kevserinin dalgasının feyzini verir.

3-Ne hoş(tur) delilik ülkesi ki, (onun) her karanlık noktasından İlk Akıl'ın mumuyla tecrid mahşerinin güneşi parlar.

4-Ben o yoksulluk ve vazgeçme gülşeninin seyrinin Cemşid'iyim ki, (o gülşendeki) her lale himmet elinde tecrid tacı olur.

5-Ben o zuhur (yaratılış anı) sabahının uykusuyla mahmur sarhoşum ki, elimde(ki) tecrid kadehi mahşer güneşinin gülüdür.

6-Gönül, (öyle bir) güzellik Halil (Hz. İbrahim)'ine lebbeyk (:buyur) demektedir ki (O'nun) dergahını tavaf etmek, ruhlar için tecridin büyük haccıdır.

7-Yaratılışım zorluklara ve kederlere uyuyor, onların peşinden gidiyorsa şaşılır mı; (çünkü) yoksulluk ve kınanma tecrid peygamberinin ümmetidir.

8-(Ben) o himmet Haydar (Hz.Ali)'yım ki, yüce gönüllülük ve yoksulluk cihadı ile tecridin büyük savaşı (benim) gayret kılıcımla zafere ulaşır.

9-Sinemdeki yaranın her kıvılcımı gök için alemleri yakan (bir) güneştir; ahımın dumanının her ışını Mesih (Hz. İsa) için (bir) tecrid arkadaşıdır.

10-Ben o aşk meclisinin mumunun gönül yakan pervanesiyim ki, tecrid ateşinin külünün yığını yaratılışımın toprağındandır.

11-Yaratılışım, zenginlik ve mutluluk elbisesinden yüz çevirse şaşılır mı; ey Galip, tecrid Haydar'ımın kaftanı yoksulluk abasıdır.

25

1-Sine hadiselerin yarasıyla dolu(dur); deli can (ise) habersiz(dir); ten harab halde(dir); sabırlı Eyüp (ise) habersizdir.

2-Gönül bir Tur(a yükselmek) ile kavuşmanın yakınlığına miraç eder ki, (bu halden) can şaşırılmış (durumdadır); Yüce Arş'ın sakinleri (ise) habersizdir.

3-Hayret içinde hayreti gör; Tur'un meclis yerinde baştan başa alemin nuru (yayılmıştır); tecelli sarhoşu (ise) habersizdir.

4-Aşk feyzini veren, bizi o kadar neşeli kılmış ki, kaza (o neşeyi) tanımaz; kader (ise) hala habersizdir.

5-Gönül, dudağının susuş sırrını kimden öğrensin, mucizenin şahidi yabancı(dir); Mesih (ise) habersizdir.

6-Sine (senin) vasıflarının feyziyle doldu; yüzlerce esef ki, (bu durumdan) kalem gafil, sevgi sarhoşu Galip (ise) habersizdir.

26

1-Lütfun hatıra gelse hem var hem yok (gibi) olur. Kimya dünyada hem var hem yok (gibi) olur.

2-Varlığın heyulası (şekilsiz maddesi) bir ilginç gizli sırdır (ki), eşyanın suretinde hem var hem yok (gibi) olur.

3-Aynadan yüzünü gösteren güzelliğinin yansıması (şarap), şişesinin cevherinde hem var hem yok (gibi) olur.

4-Kainatın varlığı, hakikatın uzamış gölgesidir (ki), mana aleminde hem var hem yok (gibi) olur.

5-Güzelliğin sinede görünme ve kaybolma cilvesi yaptıkça, gönül sevda (kuyusunun) dibinde hem var hem yok (gibi) olur.

6-Biz, alemde yokluk vasıtasıyla varlığı(mızı) ispat ettik; rind olan dünyada hem var hem yok (gibi) olur.

7-Galip, rind olan devrin saadetine itibar etmez. Servet, zenginlik hülyada hem var hem yok (gibi) olur.

27

1-Gönle ayrılık ateşini atan bir başka sevdadır. Bizi aşk çölünün Mecnun'u kılan bir başka Leyla'dır.

2-Ey alem meydanı, sevgilinin boyunun karıştırıcılığından kork, çekin; ki kıyamet çölü bir başka çölün talibidir.

3-Zahitlerle Kabe'nin sahrasını dolaşmak abestir; (çünkü) himmet ehlinin tavaf yeri bir başka yüce Kabe'dir.

4-Yaratılışımın sureti sudan ve havadan etkilenmiş (oluşmuş) değildir; varlığımın heyulası (şekilsiz maddesi) bir başka yüce cevherdendir.

5-Aşığın kalbine Celal ve Cemal (isimlerinin tecellisi) tesir etmez; aşk aleminde tesir (ve tecelli) eden başka isimlerdir.

6-Mantık ilminin hükümleri eserlerimi kaldırıp, hükümsüz kılsa ne olur; aşık için muhabbet (ten dolayı) başına gelenler bir başka dava, bir başka meseledir.

7-Her bir sözü Adem'in ve Havva'nın kulağının süsü olur, (çünkü) gönül bir başka 'isimleri öğretti' sırrının aşinasıdır.

8-Aşk meclisindeki arkadaşın damağı kevsere şarabıyla tatlanmaz; Galip'in mahmur gönlü bir başka kadehin neşesidir.

28

1-Sevginin gül bahçesinin sümbülü senin yol kesen saçın mıdır? Tecelli güneşinin mumu senin yüzünün güneşi midir?

2-Kader, kan döken yan bakışına 'sen olmasaydın' (sözünü) söyleyicidir, fitnenin icadının sebebi senin hasta bakışın mıdır?

3-Ey güzel, kudsi ruh (Cebrail) kan döken (yan bakışının) kılıcının ölüsü müdür; nice zamandır yüzündeki ayva tüyünün açık, delil olabilecek ayetini indirmez.

4-Ey ay(yüzlü sevgili), melekler sana bin can ile (koşarak) ayağının altına serilir; feleğin kumaşı senin yürüyüş ayağının toprağı mıdır?

5-Sözünün mucizevi feyzi alemi sarhoş eden Galip'in kalemi, senin sözünün hikayelerini söyleyen midir?

29

1-Parlaklığın o büyük aydan geldiğini zannetme; (o aslında) tecelli güneşinden gelen vahdet (birlik) ışığıdır.

2-(Öyle) ilginç bir gül bahçesinde görüş nurlarına batmışız ki, görülmek istenen bakışın gözünden ortaya çıkar.

3-Gönül, yaratılışın eserleri (henüz) yüce kaleminden ortaya çıkmadan (evvel), yüzündeki ayva tüyünün düşüncesiyle aşk (kitabının cildine) şiraze bağlamaktaydı.

4-(Ben) dudağının neşesine sahibim; cansızlara feyiz versem (ne olur); yaratış soluğu Mesih'in yaratılışından ortaya çıkar.

5-Güzelliğinin feyziyle zahidin gönlünde aşk ışığı (olduğunu) sanma, (aslında) büyük (yüceleri arzulayan) ruh musalla taşından ortaya çıkmış (gibidir).

6-Hz. Muhammed'in aklının nuru, mekansızlık aleminde uçar; himmet kuşu yakınlık Arş'ından ortaya çıkar.

7-Ey güzellik ayı, ışığın güzellik aleminin içine düşse, Leyla'dan delilik güneşinin alevi ortaya çıkardı.

8-Galip, heyuladan (suretsiz maddeden) hangi suret ortaya çıkırsa, vahdet aynasının yüzünde bizim için cilve eder.

9-Şeref sahibi Namık'ın şiirine nazire söylemek için yaratılışıma yüce Arş'tan ilham gelir.

10-O (öyle) mükemmel söz söyleyicidir ki, şiirinin incisi gibi bir cevher mana denizinden asla ortaya çıkmamıştır.

30

1-Ey tecelli güneşi, canımdan ve gözümünden görün; ta (ki) enelhak (ben Hakk'ım) sesi dilimden ortaya çıksın.

2-Ben o dert göğünün Merih'iym ki, gönlün yanışı talihimin yıldızıyla yakınlaşmamdan, aynı noktaya gelmemden ortaya çıkar.

3-(Bu kıvılcımı) (sevgilinin) boyun(un) ve yüzün(ün) düşüncesiyle gönül yanışının kıvılcımı sanmayın, (aslında) diriliş gününün güneşi derunumdaki yaradan ortaya çıkmaktadır.

4-Yan bakışının gönül şehidiyim; toprakta yuvarlansam her damla kanımdan bin kargaşalık denizi ortaya çıkar.

5-Ey yüce gönüllülüğün padişahı, aşkına canımı feda etmişim; her kemiğimden bir mekansız(lık) ankası ortaya çıkar.

6-Ben Yusuf'un derdiyle (hasret çeken) o Yakub'um ki, gömlek kokusu ezelden beri gül bahçemin civarından ortaya çıkar.

7-Ey Galip, (gerçi bir) zerreyim ama yaratılış(ımın) olgunluğundan dolayı vahdet (birlik) güneşinin nuru, daima göğümden ortaya çıkar.

31

1-Gönül, aşkının baharının sığınılacak gül bahçesidir; mahşer güneşi (o bahçenin) küçük, kızıl bir lalesidir.

2-(O sevgilinin) her salına salına yürüyüşünden bin mahşer karışıklığı ortaya çıkar; kıyamet zamanının fitnesi (o sevgilinin) yüce boyudur.

3-(O sevgili) salına salına yürüdükçe (dolaştığı yer) cennet bahçesi (bile) olsa, alev bahçesine çevirir; utanış rengi o ayın (ay yüzlü sevgilinin) bir kırmızı elbisesidir.

4-Güzellik bahçesinin ilkbaharı o kadar hoş, (o kadar) gönül açıcı olmuş (ki), sanki maddeden sıyrılmış ruh, (o ilkbaharın) bir süslü gülüdür.

5-(Ben) delilik ve aşk alemiyim; kıyamet borusunun sesi gül bahçemin bülbülün şikayet çığlığıdır.

6-Ben (öyle) ilginç bir tecelli pınarından şarap içiyorum ki, maddeden sıyrılmış akıl, meclisimdeki (şarap içtiğim) şişenin cevheridir.

7-Böyle mucizevi şiirlerle dünyaya hayret veren, hep Galip'in söz ilmindeki üstün gücüdür.

32

1-Her ne zaman ki yüzünün üzerine saçının kakülü sarkar, (sanki o zaman) güneş utancından buluta girip rengarenk olur.

2-Aşk kadehinin şarabından içiyorum; Zühre yıldızı feyzimden fayda görse meclisimde haşre kadar çengin şarkısını söyler.

3-O ay(yüzlü sevgiliyi) gördükçe ah ederdim ama kıyamet borusu ahımın nağmesiyle aynı ahenge bürünür (diye) korkarım.

4-Sanki arzumun baş konağına ulaşmayayım diye talihimin beyaz, kır atı (bir) cennet burağı (bile) olsa aksak olur.

5-Ey Galip, mana içinde o put (gibi güzel sevgilinin) güzelliğini tasvir ettiğim için, şiirimin her beyti Erjeng'in evini kıskandırır.

33

1-Talih yıldızım, devranın dönüşünden incinmiştir. Yazık (ki), cevher denizin dalgalanmasından incinmiştir.

2-Gözümün uykusu, sanki gönül rüyada (bile) dileğ(in)in yüzünü görmesin diye, kirpiklerin hareketinden incinmiştir.

3-Benim isteğim, arzum o mutlak yokluğun güzelidir, ki varlığı varolma, ortaya çıkma edasından incinmiştir.

4-Ey kader, sen de kendini borçlu zannedip kırıp incitme; (zaten) ezelden beri gönlüm hasretten dolayı candan incinmiştir.

5-Ey Galip, İsa (bile) gelse gönül derdi kaybolup gitmeye yanaşmaz, ki (bu dert) derman halinden incinmiştir.

34

1-Gönül Mecnun'unu, senin aşkından dolayı ayrılık yolunda adı, sanı unutulmuş zannetme, mezarımdan gelen her şimşek senin aşkının hatırasının sesidir.

2-Kader, bazen Kays'ı Mecnun eder, bazen Ferhad'ı mahveder; dünyanın olayları hep senin aşkının hükümlerinin halidir.

3-(Gece gökyüzünde görünen) samanyolu değildir; (sevgilinin) kaşının kılıcı feleği yırtmıştır; ayın hilali gökyüzünde aşkının (Merih yıldızına benzeyen) pehlivanının hançeridir.

4-Göğün üzerinde yer yer yüz gösteren güneş ve yıldızlar değildir; gökler senin aşkının siyah renkli beninden dolayı yaralı ve üzgündür.

5-(Ey sevgili) dudağının kızıl şarabıyla Galib'i mahşer günü hatırla; (onu) mahmur bırakma; (çünkü) o, senin aşkının kadehinin harap olmuş sarhoşudur.

35

1-Gönlüm, yüzünün arzusuyla saçının kakülüne esir olmuştur. (Gönlümdeki) yaranın alevinin her yalımı bir sümbül olmuştur.

2-Gönül, saçının karanlığının delisi Külli Akıl olan bir güzellik Leyla'sının aşkından (dolayı) baştan çıkmış haldedir.

3-Güçten, takatten düşmüş gönül, aşkının ateşiyle yanıp dursa ne çıkar; nice bin sevinçli, gülen (gönül) o arzuyla yanmış kül olmuştur.

4-Tur dağının gül bahçesi üstünde inleyişimin ahengini işitenler, zannederler (ki), 'beni göremezsin' (ayetin) bahçesinin kuşu bülbül olmuştur.

5-Dudağının can veren şarabında değişik, bambaşka (bir) tesir gücü var; (ki, o dudağının) hayaliyle varlığım baştan başa şaraba dönüşmüştür.

6-Kader, elinde göğün taşı, baş aşağı (halde) bir dilenci çanağı olmuş, yaratılışımın ihtiyar bilgesinin dergahına gelmiş soru sormakta, dilenmektedir.

7-Galip, (sabah vakti gördüğün) şafak rengi değil, güneş(e benzeyen) eserlerimi görünce göğün utançtan yüzü kararmış, gül renkli olmuştur.

36

1-Aşk derdiyle akıp giden gözyaşımın her küçük damlası (bir) tufan olup gider.

2-Güneş ve ay, senin Cemal güneşinin komşusu olduğu için, haşre kadar, o (senin yüzünü görmenin) şevkiyle parlar durur.

3-O güzelliğin keklük yürüyüşlü çocuğunu seyret; güzelliği gittikçe zamanın afeti olup gider.

4-(O sevgili) gözünün kılıcını aşığa çektiğin, Cebrail can korkusuyla titreyerek Arş'a kadar gider.

5-Gönlündeki (aşk) yarasının mumunu meşale haline getirmeyen kimse, haşrin karanlık fezasına korku içinde gider.

6-Pişmanlık yaşının aktığı ıslak göz, günah cehennemine sel saçarak gider.

7-Ey Galip, gönlünde hala dünya zevklerinin arzusu (var); (halbuki) ömrün ölüm ülkesine koşarak gider.

37

1-Kaş, güzelliğinin Kuran'ında bismillah (kelimesindeki) uzatma (işaretidir); senin Cemal'inin sırrına vakıf (olan) Allah'ı bilen ariftir.

2-Aşkın Kabe'si ezelden beri alemleri yakıp yandırıcıdır; gönlümün resimlerle dolu kilisesi (bir) başka tecelli yeridir.

3-(Ben) dileğine kavuşamamış (biriyim); bu bahçedeki meyvalara meyletmem (ama) ey servi boylu, zannetme (ki) himmet elim kısadır.

4-(Ben), ezelden beri saadet ülkesinin tahtı(nda oturan) yüce gönüllülük padişahıyım; şeref ve makam, sarayımın kara bahtlı köleleridir.

5-Ben, o feyiz aleminin yolunda yürüyen çok tuhaf (biriyim), ki canımın parça parça cevheri yolun tozu, toprağıdır.

6-Gönlüm sevgilinin güzelliğinin alev gül(leriyle dolu) gül bahçesidir; (bahçemdeki) otların değersiz yaprakları güneş ve aydır.

7-Ey Galip, ayı kucacağına alanın hale olduğunu zannetme; (o hale zannettiğın) göğre çıkmış olan ahın siyah dumanının halkasıdır.

38

1-Aşkının ateşi gönlümde ne zaman coşsa artsa, ahımın dumanı cehennemın aleviyle kucak kucacağı olur.

2-(Ben), o aşk kıyametini tutuşturanım ki, derunumdaki yaranın damarı yüz binlerce mahşer güneşine başlık olur.

3-Yakub'un gözüne perde tutan (o sevgilinin) saçıdır ki, (o saçın) her karanlık kıvrımında bin Kenan ülkesinin ayı (Yusuf) bulunur.

4-Dudağındaki şarabın kadehinden feyiz alan Bayezid(-i Bistami) (bile) olsa, Kabe'nin içinde şarap içen (biri) olur.

5-Ey Galip, ben o Mecnun'um ki, başımdan geçenleri duyan, eğer (alemdaki şeyler üzerinde) eyleyen akıl (bile) olsa delirir, akıldan yoksun kalır.

39

1-O servi boylu (sevgili) ne zaman yürümeye başlasa, aşığı Cibril (bile) olsa nazının ayakları altında çiğner.

2-Gözü, bir bakışla küfrü ve imanı hep yağma ederken, bilmem, gönüllere nasıl bir sihir ve nasıl bir mucize gösterir.

3-O ay(yüzlü sevgilinin) gömleğinde (olan) altın düğme değil; (aslında o) sihir yaparak güneşin dairesini sinesinde göstermektedir.

4-Sevgilinin eşiği üzerinde dönüp duranın can kuşu olduğunu zannetme; o Arş'in kubbesinde uçan anka kuşudur.

5-Galip, bu şiirime kimse nazire söyleyemez; (ancak) söylese söylese hoş sözler söyleyen Sami gibi ayrıcalıklı bir şair söyleyebilir.

40

1-Düzgün, ahenkli endam seçkin bir mısra (gibidir); sözün renkli manası onda yeni çıkmış ayva tüyü (gibidir).

2-Fikir ve düşünce dünyası ilham (aleminin) mana bağıdır; hayalimin parlak fikri gül destesini (tutan) iplik (gibidir).

3-Dudağının kızılığının hasretiyle (ağlamış), gözyaşına batmışım; irademın ayağı kader (denizinin) dalgasına bağlanmıştır.

4-Bahtımın şahidi, düşkünlük, talihsizlik yatağının esiridir; baht yıldızımın ışığı, gönül hastasının yanağının rengindedir.

5-Ey Galip, hoş sözler söyleyen Sami ile aynı zevki paylaştığım için, arzumun kadeh, kırık el yazısının ters nun harfi (gibidir).

41

1-(Ey sevgili), sine ayrılığının alevine düşmüştür; (o sine) ayrılığının mehtabının sahasıdır.

2-Ey güzellik ayı, gönlümün göğünde (aşk ateşinden doğan) yaralar, ayrılığının güneşleridir.

3-Gözde yaş ve gönülde ayrılık yanışı, ayrılığının tazeleniş mayasıdır.

4-Sinemın bahçesinde (üzerinde) kan dolaşan yara, ayrılığının misk (kokusu) saçan goncasıdır.

5-Sinemın levhası acı ve eziyetlerin karartısı ile ayrılığının fasıl fasıl olan, ayrıntılı bir kitabıdır.

6-Sine, ayrılığının ızırabıyla doludur; (o sine) hasretinden cıva madeni (gibi) olmuştur.

7-Galip, senin güzelliğinin devrinde sıkıntı ve eziyetlerden uzaktır, (ona) yüz(lerce) haset (ki) ayrılığının bahtıdır.

42

1-Kadehin zevki, sevgilinin dudağına yabancıdır. O akli başında gönül, şarap kadehine yabancıdır.

2-Aşktan (dolayı) yanıp yakılmadan usanç göstermez, şikayet çılgılığı pervanenin ağzına yabancıdır.

3-Şöhret bağının halkasına tutulan saçının aşınası olamaz; akıl zincirinin gerdanlığı divaneye yabancıdır.

4-Arzu sarayı ezelden beri düşkünlüğün karanlık mekanıdır; feyzin karanlıklarda parlayan yakutu bu saraya yabancıdır.

5-Ey Galip, arifin işi-gücü daima tekrar tekrar içerek yaşamak olur; ibadet tespihi sarhoşun eline yabancıdır.

43

1-O bela (evet) yemini(ni ettiğim zaman) anılsın, (ki o zaman) şarap içtiğim, dünya ve ahiretin üzüntülerini unuttuğum zamandır.

2-O enelhak ('ben Hakk'im' sözünün) karışıklık halinin zamanı anılsın ki, (o zaman) vahdet (birlik) şarabının keyfiyle gönlü akıldan azad ettiğim zamandır.

3-O kavuşma miracının gecesi anılsın ki, (o gecenin zamanı) (kavuşmanın) mutluluğundan naz ve niyazın dudağımı dilsiz ve suskun kıldığım zamandır.

4-Vahdet (birlik) aleminin güneşinin (dünyaya ait) ilgileri yakan derdi ne hoş(tur), ki (o vahdet alemine erdiğim zaman), olabirlik ile zorunluluğu yan yana getirdiğim zamandır.

5-Naz ve 'beni göremezsin' (ayetinin) hitabının zamanı ne hoş(tur), ki (o zaman), gönlümü Musa gibi baştan başa duyuş kıldığım zamandır.

6-Hani o 'O'ndan hesap sorulmaz' sırrının dedikodusunun (yapıldığı) meclisin zamanı ki, (o zaman), İlk Akli bir sözle (bir soruyla) dehşete düşürdüğüm zamandır.

7-Ey Galip, can yakan gözyaşımı (akıttığım) zamanı hatırla, (ki o zaman) aşkın arzusuyla tufan gibi coştüğüm zamandır.

44

1-Heyulanın (şekilsiz maddenin) sırrının sureti çeşit çeşitken, (bu suretleri meydana getiren) karışım birdir. Tecelli nurunun hareketi çeşit çeşitken geldiği, aktığı yer birdir.

2-Vahdet (birlik) aleminde küfür ve imanın anlamı (birbirine) eşittir; (Allah'ın) isimlerinin hükümlerinin dışı (dıştan görünüşü) çeşit çeşitken manaları birdir.

3-Alemin Tanrı'ya olan inancı kopup parçalanmaz; la (yok) ve illa (ancak) (ifadelerinin) dedikodusu çeşit çeşitken manaları birdir.

4-Mükemmel örneğin yazısının insanın sırrı (olduğunu) gör; (o örnekteki yazının) ifade şekli baştan başa çeşit çeşitken manaları birdir.

5-Her yaratılış, vahdet (birlik) meclisinden bir tür feyiz alır; (o meclisteki) saf, parlak kadehin zevki çeşit çeşitken şarabı birdir.

6-Her iki alemin varolmasından amaç Hakk'ın hikmetinin ortaya çıkmasıdır; eşyanın türlü renkleri çeşit çeşitken yapıldıkları yer birdir.

7-Galip, varlığa, zamana her bakıştan amaç, sevgiliyi seyretmektir; ah deli canın yaptığı, ortaya koyduğu şeyler çeşit çeşitken sevdası birdir.

45

1-Sevgilinin yüzündeki ayva tüyüne bağlanan gönül, (aslında) tecelli güneşinin iplik iplik görünen ışınlarına bağlanır.

2-(O sevgilinin) yan bakışının avcısı can avını avlamaya kasdetse, kemendi önce İsa'nın boynuna bağlanır.

3-Dudağının kadehi sevincin alevlerini saçar; güneş, şarap şişesinin (ağzını kapatan) pamuğun ipliğine bağlanır.

4-Aşkının kopmaz ipine gönlünü bağlayan Sıddık'tır ki, sağlam sapa bağlanır.

5-Ey Galip, kurtuluş yolunu isteyen gönül, Hazret-i Mevla'nın şerefli kanununa bağlanır.

46

1-Mucize, (o) şen şakrak gözünün büyümesine hayran olur. İsa'nın iğnesi, nazının bakışına (ok temrenini andıran) kirpik olur.

2-O naz Mısır'ının Aziz'i yüzünü gösterdikçe, Yakub'un evi Yusuf'un gözüne zindan olur.

3-Can ve gönül ten elbisesinden ne zaman soyunsa, hasretin ihramına bürünerek eşliğinin Kabe'sine gelir.

4-(O) baştan çıkararak gözünden (gönlün) dileğini saklamak mümkün değildir; (o) her bakışta canın yalnızlık yerinin mahremi olur.

5-Ümitsizlik bahçesinin ilkbaharıyım; bereket ve tazeliğim yeşerse, mahşere kadar mahrumluk goncasının yürek sıkıntısı olur.

6-Gönül, aşk günahının ateşinin yakışına (öyle) alışmıştır (ki), korkarım mahşer (gününde) bağışlanmaktan incinir.

7-Ey Galip, (benim) güzel şiirim, ilham aleminin pınar yerinden akıp gelen ebedilik suyudur.

47

1-Allah'ta baki olmanın (sonsuzluk bulmanın) harem dairesinde fenanın (yokluğun) hükmü yoktur. (Başlangıç ve sonu olmayan) ebedilik mülkünde başlangıç ve bitiş çizgisi yoktur.

2-Allah'ın (sadece) ezelde tek başına (olduğunu) sanmayın; (O) halen eskisi gibi tek başınadır. Varlığın hakikatini bilenler için masiva (denilen, Allah'ın dışında varolduğu vehmedilenler) (aslında) yoktur.

3-Alemin hikmetini akılla anlama iddiası hatadır; ey gafil, yoksa Allah'ın işlerinde hata yoktur.

4-Yaratılan varlıklar baştan başa Allah'ın hikmetiyle ilişkilidir; cihanın gül bahçesinde bir yersiz, nedensiz ot (bile) yoktur.

5-Dünya baştan başa ümitsizlik ve üzüntü maddelerinin karışımından oluşmuştur; alemin karakterinin şahsında mutluluk karışımı yoktur.

6-(Her şeye) razı olmak acizlik ve kötü niyetlilik (ve) gerçekte hiçbir fayda vermez; himmet ehlinin yolunda razı olmaya razı olmak yoktur.

7-Güzel, sağlam inancın sonuna varan, değişip bozulmaz; gör (ki), (bir kürenin ortasından geçen) eksenin çizgisinde eğrilik yoktur.

48

1-Allah'ın dışındaki varlıklardan geç, (sevgilinin) yüzü kendisini gösterir. Kayıtsızlık alemine yönel, (orada) sevgili kendini gösterir.

2-Güzelliğin timsali (olan) (O sevgili) aşıklardan yüzünü saklamaz; (bu hususta) tecelli yeri olan İmran'ın oğlu (Musa) kendini gösterir.

3-Tevhid'in hükmü (kendinden) başkasında varlık eserleri (görmek) istemez; Mansur'un arkadaşı olursan (onun gibi 'Ben Hakk'ım' dersin) darağacı kendini gösterir.

4-Aşk yolunda amaca ulaşmaya engel olan kesrettir (çokluktur); vahdet (birlik) evine yönel(irsene) (evin) sahibi kendini gösterir.

5-Temkin (kararlılık) yoldaşlarının himmetine bak (dış görünüşleri değişse de iç dünyalarında sabittirler); güneş (aşlında hareket etmediği halde) dünyada bulunanlara kendini daima hareket halinde gösterir.

6-Himmet sahibi olanlar, dünyada bir zaman için ölüm yüzü görmez; sahibi yok olup gitse de eserleri kendini gösterir.

7-(Sevgilinin) yanağındaki ayva tüyünün yazısı (bir) şahadet fetvasıdır ki, gönül, (o sevgilinin) omuzlarına dökülen saçlarına asılmış (olarak) kendini gösterir.

8-Düşmana sırrı açıklamak acizlik ve şaşkınlıktır; gayret sahibi olanlar kendini daima övünen (biri olarak) gösterir.

9-Yapabilme, yerine getirme gücü kabiliyet sahiplerine (hiç) gizli kalır mı; yemiş veren ağacın üzerinde yaprak ve meyva kendini gösterir.

10-Temiz (gönül) sahipleri imtihan perdesinin rengini istemez; haya sahibi olanların yüzünde utanış kendini gösterir.

11-İşi yapanın sureti işinin aynasından görünür; Allah her zaman eşyanın yüzünden kendini gösterir.

12-İçkiden sonra gelen sersemlik dünya başarısının keyfine eşittir; her makam peşinde koşan (kişinin hayatında) düşüş kendini gösterir.

13-Galip, güzellik ve aşk, alemde o kadar iç içedir ki, dert sahibi olanları sorsalar, sevgili kendini gösterir.

49

1-Allah'ın Resulü'nün nuruna mazhar olan Nakşiler'iz, Allah'ın Cemal aynasındaki sır olan Nakşiler'iz.

2-Bizim reisimiz, öncümüz Büyük Sıddık'tır (Hz. Ebubekir), İnsanların ve cinlerin övüncü (olan Hz. Muhammed) ile yol arkadaşı olan Nakşiler'iz.

3-Eşya, baştan başa nurumuzdan (aldığı feyizle) kendi varlığını dokur; feyz alemine güneş ve ay olan Nakşiler'iz.

4-(Biz) daima aşk yolunda nefes tüketiriz; gönül tekkesinde ah (sermayesinin) vakfi olan Nakşiler'iz.

5-(Bizim) zikrimiz gizli zikirdir ama kimi zaman (olur ki), coşkunluk halinde aşk ehli için can tüketici çılgınlıklar (atan) Nakşiler'iz.

6-Hırkamızın yırtığı feleğin kumaşına tebessüm eder, (ama) mana aleminde makam sahibi olan Nakşileriz.

7-Aşkın yorgunluk yolunda varlığımızı perişan ettik; yoksulluk ve yokluk makamında padişah olan Nakşiler'iz.

8-Allah'ın feyzinden dolayı samimiyet (yoluna) bağlanmışız; mahşer gününde gönül dileğine kavuşan Nakşiler'iz.

9-Ey Galip, yüce cennette ebedi kalanlardan olsak şaşılır mı; Allah'ın cemalinin nurunun aşığı olan Nakşiler'iz.

50

1-Biz, (senin) kapının toprağını, isteklerimizi (dile getirdiğimiz) (bir) kıble yaptığımızdan Arş'in üstüne ulaşip (sana) dualarımızı sunarız.

2-(Biz), görünmeyen (alemlerin) sırlarının aynasının cevheri olduğumuzdan vahdeti (birliği) bin suret ile (bin üslup ile) ispat ederiz.

3-Mutluluğumuzun (şarabının) kadehi kevserin tadını aşar; biz Firdevs cennetinin düzenini harapS vaziyete (meyhaneye) çeviririz.

4-(Biz) gam çeken gönüllerin dualarının okuyuz; Cebrail gibi göklere (doğru) yönelip (kanat açarız).

5-Samed (kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şey kendisine muhtaç) olan Allah'ın aşkının yücelerinde gideriz; (bu yüzden) önce himmet ayağımıza pek yüce olan Arş'ı merdiven yaparız.

6-(Biz) Allah'ın Cemal tecellisinin ışık saçan kandil mahfazasıyız; (alemde gerçekleşen) hadiseleri tek şimşekle aydınlatırız.

7-Ey Galip, o mana (ülkesinin) vahiy taşıyan kural koyucusu biziz; ki şiirle (kalbimize gelen) feyizleri cömert olarak dağıtırız.

51

1-Ne zaman yüzünün arzusuyla gözümüzden kan damlarsa, (o sıra) sanki gözümüz ateş saçan (bir) fiskiyeye döner.

2-'Gözü çevrilmedi' (ayetinin) nurundan ışık almış (olan) gözümüz, cihan güneşinin gözüne feyiz bahşeder.

3-Ciğerden gelen kanlı suyun rengiyle nice güneşin parlaklığına kavuşan gözümüz, cennetin gül bahçelerinin misk kokulu goncasıdır.

4-Güzelliğin yüzünün kıvılcımıyız; vahdet (birlik) nuruna batmışız; gözümüz (Allah'ı) sonsuz (zamanlar boyunca) seyrediş feyzine kavuşmuştur.

5-Ey Galip, razı oluşun yüce arşını bakış yeri kıldın; gözümüz meleklerin gözlerinin gözbebeğidir.

52

1-Gönlüm, (daha) alem yaratılmadan önce aşk alemiydi. (Daha) bir keder bile yaratılmadan önce gönülde binlerce keder vardı.

2-(Daha) Adem su ve çamurdan yaratılmadan önce, melekler feyzimin eteğini secde makamı kılmıştı.

3-(Daha) Meryem oğlu İsa varlık kilisesine gelmeden önce, gönül, bir mucize nefesli putun (güzelin) aşkıyla mecnundu.

4-(Daha) alemde sevinç ile matem ortaya çıkmadan önce, gönül, aşkın donanma fişeklerinin yerini inleyiş makamı kılmıştı.

5-(Daha) 'Kün' (ol) emri yaratılış sırrına katılmadan önce, gönül, aşkta vahdetin (birliğin) güzelliğinin nurlarıyla perişan olmuştu.

6-(Ben) ahın sillesiyle alemi titreyişlerle doldurdum (ama) sinemin meydanında gam binası hala sapasağlam duruyor.

7-Ey Galip, (daha) ruhlar bela meclisine sırdaş olmadan önce can ve gönül binlerce belayı tanıdı.

53

1-Can meclisimizin mumunu parlatan sevgilinin yüzüdür. Yanan gönlümüz tecelli sırrına nail olmuştur.

2-Biz, o el değmemiş giyeceklerin Yusuf (gibi) namuslu kişileriyiz; ki Züleyha'nın yüzündeki allık eteğimizin lekesi olur.

3-Sine belanın öyle kanlı bir denizdir ki, parça parça gönlümüz onda mercan tanesidir

4-Biz mana aleminde o aşk abdallarıyız ki, çıplak olanımız Cebrail'in en büyük kanadıyla örtünür.

5-Ey Galip, mana askerleri yaratılışımızın yüksek meclisinden feyiz alır; (şirlerimizi toplayan) divanımız (ise) ancak ilhamın indiği yerdir.

54

1-Cihan cennete dönse (bile) gönül, sensiz (her şeye) küskündür. Sensiz, rahat uyuyabilme hayali, düşüncenin omuzuna yüküdür.

2-Kınanma çölünde dolaşan (o) Mecnun'un ruhu değildir; gönül sensiz acı ve eziyet tülkesini boş yere dönüp durmaktadır.

3-Her alevi Arş'in kubbesinde (duran) ruhları yaksa şaşılır mı, sensiz, ahımın (ateşinin) kılmıdamışıyla gökler ateş yerine dönmüştür.

4-Musa'yım, amacım ancak (senin) yüzünün güneşini seyretmektir; sensiz, Tur'un fidanına arzuyla bakmak utanç sebebidir.

5-Hadiselerin huzuru (senin) aşkının neşesiyle ortaya çıkar; cihan cennet bahçesi (bile) olsa, sensiz, diken yetiştiren yerdir.

6-(Ey sevgili) sana kavuşma adımının tozunu arzuların gözüne sürme kıl; sensiz, bana kirpiğimin her biri ateş yağdıran bir sürme kalemidir.

7-Dünya, canın sureti (bile) olsa Galib'in gözüne görünmez; sensiz, kader aynasının ışıkları (bile) gönül için pastır.

55

1-Biz aşk rindiyiz; kadehimiz güneşin gülüdür; (bizim) meyhanemizin köşesi İrem cennetini (bile) kıskandırır.

2-Aşkın keder şarabını öyle içmişiz ki, sarhoşçasına çılgınlığımız yüz binlerce sur olsa (birlikte çalsa da) susturur.

3-Biz, güzellik tekkesinde kendini ibadete vermiş Musa'yız; evimizi aydınlatan fitil, tecelli güneşinin mumudur.

4-Biz zamanın hikmetten anlayan mecnunlarıyız ki, bizim delimiz Eflatun'un akıl gözünü kamaştırır.

5-Ey Galip, aşk ile bela ve sihrin halisini yaparız; efsane anlatsak edamız, üslubumuz kaderin şahsını sarhoş eder.

56

1-Boş gönlümüz aşkın kuvvetiyle (yanan) ateştir; (o ateşin) dumanının (alevli) tozu mahşerin fitilini tutuşturur.

2-Kader terzisinin işleri daha bitmemişken zamana geldik; arzumuzun elbisesi yokluk dükkanında kaldı.

3-(Ey sevgili) senin dudağının kızılığının hasretiyle ağlıyoruz; (sabah vakti gördüğünü) şafak zannetme, (aslında) kanla karışık gözyaşımızın yansıması göğe gölge salmıştır.

4-Sevgilinin yanağını seyretmeye bin gözle hasret çekmekteyiz; belalarla aşınmış tenimiz yırtık yırtık olsa şaşılır mı?

5-Ey Galip, (o sevgili) (yan bakış) kılıcının suyuyla yarayı iyileştirir; (gönlümdeki yaraya) şifa veren merhem, ölüm kılıcının madenidir.

57

1-Biz arzu ve aşkın gönlü yanık bülbülüyüz; vefa bahçesinde (yakılmış) ateş tapınağının pervanesiyiz.

2-Varın ve yokun düşüncesini terk eylemişiz; korku ve ümidin derdinden ve üzüntüsünden uzağız.

3-(Bir) kıvılcımızla ay ve güneşi kendinden geçiririz; tecellinin yanağında (parlayan) Allah'ın nuruyuz.

4-Biz, haya bahçesinin el değmemiş kırlarındaki gül bahçesiyiz; (bahçemizin) sümbülü Cebrail'e masumiyet sevinci verir.

5-Biz, (boş) arzulara sahip olanların başına aşk kıvılcımı (saçarız); (biz) güneş gibi mutluluğun saçlarını tararız.

6-(Biz) kokumuzla gülün aklını karmakarışık ederiz; (biz) sevgilinin omuzuna dökülen saçlarda esen saba rüzgarıyız.

7-Ey Galip, (ezeli) fermanda vahiyle (desteklenen) söz sultanı (olarak yazılmışız); şairler topluluğunun kader kadar kudretli hükümdarıyız.

58

1-(Ey sevgili), aşkın kılıcıyla yaralanan, (iyileşmek için) merhem istemez; bela şehrinin gönül şehitleri (arkalarından) matem istemez.

2-Senin aşk Kabe'nin haremını tavaf eden gönül, hasret derdinin kanlı (gözyaşı) suyunu içer, (susadığı zaman) zezem istemez.

3-Ayrılığının yalnızlığında oturan için hayalin arkadaş olur; (o), meclisine sırdaş olan Cebrail (bile) olsa istemez.

4-Aşk meclisinin mahmuruna kırık kadeh yeter; meyhanenin kendinden geçmiş sarhoşu Cem'in kadehini (bile) istemez.

5-Ey Galip, o ay(yüzlü sevgiliyi) bakışının ışığıyla hale gibi sardın, (bundan böyle) seni sadece rakip değil (bütün) alem istemez.

59

1-Gönül ehli (gönle) yabancı olanlarla sohbet etmekten hazzetmez; arif olana cahillerin meclisi gibi zindan olmaz.

2-Olgunluğu öğrenmeye çalış, felekten şikayet etme; akıl sahibine ömür süresi kadar (yeterli) zaman olmaz.

3-Cihan hadiselerinin kader sırrına bak; insana ibret bakışı gibi hiçbir ölçü olmaz.

4-İnsan ibadet sırrına nail olandır; yoksa kişi (sadece) şekli benzemekle mana açısından insan olmaz.

5-Ey Galip, eğer ilim arıyorsan nefsinin, kendinin arifi ol; kendini bilmeyen adem gibi cahil olmaz.

60

1-İflas belası halka o derece delilik verdi ki, delilik sanki iflasın akıl hastanesi oldu.

2-Allah mübarek kılsın, iflasın sesi ve (parlayan) şimşegi ne hoş, ne güzel, (ki) alemleri düşkünlüğün nimetleriyle gözü, gönlü doymuş hale getirdi.

3-Umumi eşitliğin manası ortaya çıktı; şimdi iflasın garipleri (yoksulları) şahlar ile aynı seviyededir.

4-Halin perişanlığı, öyle tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa dönüştü (ki), iflasın bilginleri önlem almakta aciz kaldılar.

5-(Eğer) böyle sürerse feleğin verdiği velvele (ve) iflas çingırağının sesi, zamanın işitme yeteneğini ortadan kaldırır.

6-Ey Galip, alemde kesesi boş (olanlardan) isek ne çıkar, iflasın zenginliği hep dostlarla kalbe gelir.

61

1-Ey şeref ve naz tahtında Arş divanının süsü olan (sevgili), Arş'ın kemerinin şanı senin yüksek dereceden (dolayı) yükselir.

2-Ey aşkıyla yücelik alemininin başını döndüren (sevgili), Arş göğünün süsü senin güzelliğinin zamanıdır.

3-Alem senin yüzünün güneşinden sonsuz ışığa kavuşur; Arş'ın nur saçan mumu senin güzelliğinin güneşidir.

4-(Eğer) ayağını öpme umudu (gönül) gücünün kaynağı olmasaydı, Arş'ın yapısı temelinden sarsılır, titrerdi.

5-Galip fikir atını dörtlüğe sürdükçe, Arş meydanı ilhamın hareketi için dar ve karanlık hale gelir.

62

1-Gönül ülkesini dertle alt üst eden aşk, her sakin köşesinde yüz binlerce hazine saklamış.

2-Yüzünün güneşiyle arzunun baharını aydınlatan aşk, kalbimdeki her yaranın gülünü bir gül bahçesi eylemiş.

3-Ben vahşet çölünü mecnuncasına dolaşan (biriyim) ki, aşkın feyzi yolumun tozunu ceylanların gözlerine sürme eylemiş.

4-Gönül, Yakub'un kaybolmuş ayıdır ki, kader (onun) her adımının dibinde binlerce Yusuf ortaya çıkarmış.

5-Ey Galip, ben hayal (ülkesinin) Süleyman'ıyım; kaderin hükümleri benim için mana askerlerinden (bir) divan kurmuş.

63

1-Kainat yazısını düzenleyip ortaya çıkararak Allah, insana hikmet kitabından bir mim (harfi) göstermiştir.

2-(Ey sevgili) kader senin kaşlarını mihrap şeklinde yapmış, (kaşlarının mihrabına) gökler boylarını bükerek saygı secdesi yapmıştır.

3-Kader (aşk ateşinin) yaralarıyla dolu gönlüme dudağının yansısını çizip, Tur dağının göğünde (cennet ırmağı olan) Tesnim çeşmesinin sırrını göstermiştir.

4-Allah, hikmet alemini kalpteki kara noktaya yerleştirip bir noktanın içinde bir garip cihan göstermiştir.

5-Ey Galip, o ay yüzlü sevgilinin gözünün kılıcından korkmak abestir; (çünkü) cihan kaderin kılıcına boynunu teslim etmiştir.

64

1-(Ey sevgili), senin yüzünü masumlüğün ışığıyla gül rengine boyayan Allah, (bu şekilde) hayanın gül bahçesinde cisimlenmiş bir utanış göstermiştir.

2-Her sıfatıyla varlığa bir tecellide bulunan Allah, nefisleri ve ufukları (iç ve dış dünyaları) baştan başa rengarenk kılmıştır.

3-Talih sahibi olanların başından geçenlerin tarihini çizen ressam; arzusun çevik atını isteyiş çölünde topal göstermiştir.

4-Kaderin çalgıcısı, ruhların huzuru makamından (çalarak) gönül meclisinin haremde bir garip ahenk göstermiştir.

5-Ey Galip, kalbimi kirpik ordusunun fitnesiyle dolduran (o sevgili), güzellik ve aşk alemini baştan başa savaş (olarak) göstermiştir.

65

1-(O sevgilinin) gözünün oku, zahitlerin sinesinden geçmiştir zannetme; o, bir kader okudur ki çeliğin yüreğinden (bile) geçmiştir.

2-(Ey sevgili) sana gönül bağlamış aşığın, kanlı kefeniyle mahşer (meydanında) dolaşsa ne olur, (o ki), (senin) cellada (benzeyen) gözünün kılıcından geçmiştir (o kılıçla şehit olmuştur).

3-Ben bakış kılıcının hasretiyle ayrılık hastasıyım; benim binlerce kez (senin) o çok kan döken (gözünün) hançerinden geçmiştir.

4-Gönlüm alevden hoşlanan pervane yaratılışlı bülbüldür ki, (senin) ayrılığından (dolayı) yanmak mutluluğuyla, feryat etmeyi bırakmıştır.

5-Alemde, zamanın yalnızlığı seven rindine gıpta olsun ki, felekle barış yapmış, adaletten ve zulümden geçmiştir.

6-Ey Galip, Ferhat'ın kazmasından geçen o direksiz (gönül dağının) resmi, aklın Behzat'ının (ressamının) hayretten başını döndürür.

1-Alemin huyunda insaf ve iyilikseverlik kalmamıştır. Yaradılış bozulmuş, doğruluk kalmamıştır.

2-Allah, (karşılıksız) iyiliğin suretini heyuladan (şekilsiz maddeden) kaldırmış, sözlerin örneğinde himmetin manası kalmamıştır.

3-İlk Akıl sanki cehalet ve çekişmenin kaynağı olmuş, feyiz verenin ilkesinde incelik ve güzellik feyzi kalmamıştır.

4-Felek, sevinç hallerinin binasını yıkmış, yerle bir etmiş, daireler (mükemmel şekiller) perişan olmuş şekil ve suret kalmamıştır.

5-Günah ateşinin alevi cihanı karışıklığa düşürmüştü, dostluk ve sevginin gül bahçesinde tazeliğin eseri kalmamıştır.

6-Allah, himmetimi dünya mutluluğundan daha yüksek kılmış, O'na şükür olsun ki, (sözünde durmayan) eğri feleğe minnet (etmeme gerek) kalmamıştır.

7-Ey Galip, alem meclisinin öyle garip bir devrindeyiz ki şarabında ruh yok, kadehinde saflık kalmamıştır.

1-Fikrin gül bahçesinde tazelik eserleri kalmamış, (o bahçenin) güllerini bela rüzgarı dökmüş, güzellik kalmamıştır.

2-Gönül kanı sabır ve düzenimin binasını yıkmış, tenimi yokluk seli kaplamış, şenlik, bayındırlık kalmamıştır.

3-Ben (başından akan) kanlara batmış o Mecnun'um ki, kader çocuğu başıma atmadık bir kınanış taşı bırakmamıştır.

4-Ölüm, tenimi bela ve dertlerin ordusuyla istila etmiş, yazık ki, (onda) ruhun barınacağı bir yer kalmamıştır.

5-Ey Galip, aşk, gözyaşımın sermayesini alemin her yerinde dökmüş, akıtmış, artık dilekleri yerine getiren Allah'a (arz edecek) ihtiyaç kalmamıştır.

1-İhlas (samimiyet) hükümdarı kınanış bayrağını çekince alem baştan başa ihlas askerinin ayakları altında kalır.

2-Himmetin şükür sancağının (ve) ihlas Haydar'ının Zülfikar'ının zafere ulaştığı, aşkın savaş ülkesi ne hoştur.

3-Kayıtsızlık aleminin karanlığı ile ihlas ülkesinin çölünün birbirine eşit hale geldiği, aşkın İslam ülkesi ne hoştur.

4-Gönül, vahdet (birlik) şarabıyla sarhoş olup her şeyi yok saymak ister, (böylece) ihlasın can veren neşesinin feyzini ispat eder.

5-Cebrail, Allah'ın ve vahyin Kabe'sinin haremi (olan) kalbimin meclis köşesinde ihlas (suresini) ezberler.

6-Temiz yaratılışlı gönül (sahibiyim), rahmet alemindeki göğün merkeziyim; kalbimdeki siyah nokta ihlasın gün doğusundaki güneştir.

7-Yüce gönüllülüğün Arş'ı himmetimin çokluğu (içinde) yüz gösterir; ihlasın cevheri yaratılışımın mumundan (gelen ışıkla) parlar.

8-(Ben) o aşk kederinin kurbanıyım; Cebrail himmetimi göreceksin, canın geçtiği yola ihlasın geniş kanadını sererdi.

9-Galip, gönül ülkesi kayıtsızlık (aleminin) feyzini taşısa şaşılır mı; ihlas ülkesi şekillerden ve eşyadan uzak olur.

10-O hikmetin güzel sözler söyleyicisi, saygıdeğer Namık Bey'dir ki, her güzel şiirinin cevheri ihlasın süsüdür.

11-Şimdi (O'nun yaratılışı) bilgi ülkesinin yegane şahıdır, ihlasın tacını ve tahtını yaratılışına sunsa yaraşır.

69

1-Feyzin yüzü sinenin Tur dağından parladıkça, feyiz nurları alemlerin alevleriyle doldurur.

2-Güzelliğinin şimşeği naz bağına sel suyu saçar; feyiz gül bahçesinin her fidanı bin güneş gülü açar.

3-Yüzünün güneşi can ülkesinin kıvılcımını tutuşturur; (o kıvılcımın) her zerresi feyiz nurlarının bir alemini gösterir.

4-(Ben) aşk rindiyim; mutluluğun taşkın kadehi (ve) feyzin gül yüzlü sakisi saadetimin meclisine çılgıncasına tutkundur.

5-(Ben) aşkın ilkbaharıyım; tecelli şimşeğinin çakışı (ve) feyiz nehirlerinin akışı ahımın bulutuna bağlıdır.

6-Gözyaşımın her tufan saçan dalgası bir aşk denizidir; sinemdeki her ateşli yara bir feyz tepeliğidir.

7-Hz. Ali'nin sırrına nailim, (şu görünen) güneşin ışınları değildir; güneş bana gökten el uzatıp (el verip) feyzimi tasdik eder.

8-Her sözümden 'fetih istediler' ayeti ortaya çıkar; feyiz eserlerinin doğduğu yer yüksek himmet sahibi yaratılışımdır.

9-Ey Galip, (ben) aşkın dönüşüyle himmet göğünün kutbuyum; feyiz pergelinin merkezi, gönlümdeki yaranın noktasıdır.

70

1-Heyhat, gönül çaresiz şekilde hasret çölünde dönüp durmaktadır; heyhat, sevgili (yüzünden) 'beni göremezsin' örtüsünü kaldırmadı.

2-Heyhat, hastasını bir kılıç (darbesi) ile candan kurtarmaz; o zalim yan bakış, gönle merhamet kılmaz.

3-Heyhat, sabah vaktinin ah ahları aleminin (canından) usandırırken, (o ah ahları) (bir türlü) talihime tesir edip uyandırmadı.

4-Bozuluşun hükmü daima yaratılışın hükmünü ortadan kaldırıp durmakta; heyhat, sanki oluş (kabul ediş) ortadan kalkışın (reddedişin) manasını ortaya çıkarır.

5-Ey Galip, heyhat ki, o ay yüzlü sevgilinin cihanı yakan güzelliğini hayal edince, fikirler ve düşünceler baştan başa yandı.

71

1-Güzellik ve aşkın gül bahçesinin fidanı alev saçtıkça, güzellik ve aşkın cihanı tecellinin Tur dağı andırır.

2-Ruhlar aleminin gelin odasını seyrettim; güzellik ve aşkın ateş saçan karışıklığının Arş'a ulaştığını gördüm.

3-Gül bahçesinde gülün gülüşü, bülbülün inleyişinden (dolayı) değildir; güzellik ve aşkın destanı (o bahçenin) her köşesine yayılmıştır.

4-Yaratılmış olan varlıkların birleşmesini ve kaynaşmasını seyret; her tarafta güzellik ve aşkın gizli sırrı görünür.

5-(Ey sevgili), yüzünün güneşi, gönüldeki yaradan feyzin alev(leri) çıkarır; (çünkü) sine güzellik ve aşk göğünün ışığının fanusudur.

6-(Ben) vahiyden istifade etmekle şiir meclisinin sultanıyım; güzellik ve aşkın tercümanı yüksek himmet sahibi yaratılışımdır.

7-Ey Galip, (biz) (sevgilinin) dudağının (verdiği) coşkuyla, İsa ve Hızır'ın yolundayız; güzellik ve aşkın sonsuz hayat feyzi bizdedir.

72

1-İlahi yardım aleminin düzen sebebi adalettir, ilahi yardımın büyük arşı zulümlerden (dolayı) titrer.

2-İlahi kanunun alemi tutan saadeti ne hoştur! (Onun verdiği) mutluluktan (dolayı) dünya ve içindekiler baştan başa ilahi yardımın şen gönüllüsüdür.

3-Hz. Ömer'cesine doğruluk ve adalet işleri ne hoştur! (Bu işlerin) feyzinden her mevzuda Allah'ın desteği ilahi yardıma katılır, (onunla iç içe olur).

4-(Kim) hükmünün güneşiyle adalet bağına ışık saçarsa, ilahi yardımın şebnemi (onun) her ışımının teline (doğru) çekilir.

5-(Kim) (iktidarı) zamanında mülkün düzelmesi (için) fikir yürütürse, ilahi yardımın gelişinin (kutlama için) saçısı bütün varını teşekkür işareti (olarak sarf eder).

6-Zalimin yanlış düşüncesinden (dolayı) feryat ederim; ki zulmüyle ilahi yardımın müphem sırrı kıyamete kadar kapalı kalır.

7-Batılın akıldışı görüşünden (dolayı) feryat ederim; ki kahryla dünya baştan başa her köşesinde ilahi yardımın (gidişinin) matemini tutar.

8-İhlas alemi ele geçirmek için bineklerini (oraya doğru) sürenler, ilahi yardımın Rüstem'inin (kahramanının) talih ve saadet bayrağını dalgalandırır.

9-Allah'ın rızasını düşünenin her görüşünün şahidi, Kenan ülkesinin ayı (Yusuf) gibi alemin sultanı ve ilahi yardımın dostu olur.

10-(Ben), o görüş sahibinin aşkının esiriyim ki, ilahi yardımın kıvrım kıvrım kakülü baştan başa yüzünde dağılmıştır.

11-Ey Galip, ne zaman mana arşını seyretmenin saadetine ersem, yanlıştan arınmış her fikrimin şahidi, ilahi yardımın (sırlarına) mahrem olur.

73

1-Gönül, sevgiliyi kaybetmiş, (onun) perişan halini seyredin. Yusuf'u kaybolmuş zamanın, Kenan ülkesindeki bilgeyi (Yakub) seyredin.

2-Eteği meleklerin bakışındaki ışıktan (bile) temiz olan, o günahsızlığın gelin odasındaki Kenan ayını (Yusuf) seyredin.

3-Her zerresinden alev gibi vahdet (birlik) nurunun şimşek saldıği, güzellik göğünün parlayan güneşini seyredin.

4-Meleklerin kokusundan sonsuz neşe aldığı, güzellik bahçesinin tebessüm saçan katmerli gülünü seyredin.

5-Hizmetkarı Cebrail ve sakisi Allah'ın sevgilisi (Hz. Muhammet) olan güzellik ve aşk meclisinin onurunu ve şerefini seyredin.

6-Tuba ağacı gibi arzuların cenneti (üzerine) gölge salan, himmetin gül fidanının çiçeklerini ve dallarını seyredin.

7-Allah'ın Resulü'nü anlatma (yolunda) Galip'i seyredin; dünyadaki, Hassan'ın ilhamına batmış olan (şairi) seyredin.

74

1-(O sevgilinin) ciğere yer yer saplanmış kirpik okunun yarasını seyredin. O Kenan ayının (Yusuf), gönül Mısır'ındaki adaletini seyredin.

2-Her adımda, nazıyla binlerce aşığını öldürür; o salına salına yürüyen servinin yürüyüşteki edasını seyredin.

3-Aşıkların gönülleri (o sevgilinin kapısının) eşiğine ulaşmış (orada) dönüyorlar; bakın, şehitlerin ruhlarının Arş'ta hareket edişlerini seyredin.

4-Leyla, Leyla diyerek gökleri aşka boyun eğdirdim; inleyip duran Kays'ın deliliğinin tesirindeki feyzi seyredin.

5-Sinemde, (sevgilinin) yüzünün ışığı ile saçının karışıklığının nasıl (bir arada olabildiğini), (ey) küfür ile imanın birbirine nasıl karıştığını bilmeyenler, seyredin.

6-Galip'in, bu mucizeye benzer şiirine bakın, zamanın İsa'sının ruh bahşeden konuşmasını seyredin.

75

1-Deliliğin sırlarını keşfetmek, fikirlerimin mucizesidir; Fatiha suresi (benim) sözlerimin açıklamasıdır.

2-Gönül Mısır'ının toprağı Allah'ın bir ilginç ülkesidir; (o ülkedeki) nehirlerimin her damla suyu bir Kelim'i (Musa) taşır.

3-Sinemden bahçesi ezelden beri Hz. Ali sevgisinin gül bahçesidir; inleyen bülbülümün çılığı hep Hüseyini'dir.

4-Ben o manalar yaratanım ki, göğün (kitabının) cildi, eserlerimin mecmuasına tam denk gelen zarfıdır.

5-Bela şehrimin kuyumcusu elmas parçaları alır, (kalbimdeki) hasret yarası pazarımdaki terazi kefesidir.

6-Ey Galip, (ben) hicret yolunun Sıddık'ıyım (Hz. Ebubekir); ki aşkın (feyzinden) dolayı kutsi kuş (Cebrail), mağaramın kapısında bir güvercindir.

76

1-Başımdaki yaradan renk renk hasret alevi gelir; tacımdan renk renk aşkın cevheri pırıldar.

2-Musa'nın gözbebeğiyim; aşk mucizesine sahibim; baktığım (her) yerden tecelli nuru renk renk şimşek salar.

3-İsyân cehennemiyim ama Cemal nuruna nailim; ateşimin her korundan renk renk rahmet alevi çıkar.

4-Ben o 'olan oldu'nun (yaratış emrinin) göğünde açan sabahım; ki gündeğüsündeki güneşimden renk renk icat bahçeleri çıkar.

5-Aşka pervane olan gönül, sevgilinin yüzünün mumun(d)a yandıkça, külümden binlerce renk renk güneş gülleri açar.

6-Her seher vakti gönül evinden ateşli ahlar gelir; buhurdanımdan renk renk hasret dumanları yükselir.

7-Ey Galip, (ben) öyle güzel bir üslubun düzenleyicisiyim ki, feyiz taşıyan kalemimden renk renk Mani'nin resimleri çıkar.

77

1-Gönül, tecelli nurunun şarabından keyif bulmuştur. Gönül, sanki Tur dağının üzerinde sarhoşçasına düşüp bayılmış olan Musa'dır.

2-Allah'ın cemal sırrının aynası olsa yakışmaz mı; gönül türlü türlü şekillere bürünebilen bir heyula (şekilsiz madde)'dir.

3-Gönlümdeki aşk feyzi, Hz. Muhammet'in nurundan gelir; gönül bundan dolayı (daima) O, iki cihan sultanını aramaktadır.

4-Gönül, kuru yaprağı güneş, yuvası delilik şimşegi olan sevda bağının ateşli bir gül bahçesidir.

5-Ey Galip, nefesinin feyziyle her söze can verir, gönül mucizevi sözler söyleme ilminde Mesih (İsa)'tir.

78

1-Efendim, sen peygamberliğin cihanı aydınlatan güneşisin. Efendim, sen peygamberlik göğünün alev saçanısın.

2-Cebrail, (o alevin) dumanını namus gözüne sürme yapar; efendim, sen masumluk Kabe'sinin hareminin mumusun.

3-Hiçbir kimse senin yüce değerine ulaşamadı; efendim, sen şerefın birlik makamında tek başına duransın.

4-Ümmet, senin lütfun sayesinde hiç eziyet görür mü; efendim, sen şefaata bayrağını dalgalandıransın.

5-Arzuların sahili senin ihsan incileriyle doludur; efendim, sen iyilik cevherlerini doğuran denizsin.

6-Bir tek, günahkar Galip mi ihsanından mahrum kalır; efendim, sen Hak'tan iki aleme rahmetsin.

79

1-Aşkın ateşiyim, vahdetin (birliğin) her şeyi yakan bulutuyum; güzelliğin ışığıyım, vahdet (birlik) güneşinin parlaklığıyım.

2-Gönül yarasının her ışını, kesreti (çokluğu) yakan bir şimşek olur; aşktan perişanım, vahdetin (birliğin) alevleniş güneşinin ateşiyim.

3-Kaderin (ortaya koyduğu) hadiseler olgunluk ışığının gölgesidir; vahdetin (birliğin) alev saçan güneşinin tutuşmasıyım.

4-Sonsuza kadar (Allah'ın) cemalini seyretme neşesiyle zevk bulmuşum; görüşün gözbebeğiym, vahdet (birlik) uykusuyla sarhoşum.

5-'Allah benimledir' meclisinin kadehinden keyif buldum; elest bezminin edep bilmeyen rindiyim, vahdet (birlik) dileğine ulaşmış biriyim.

6-Hem aşğın gözyaşıyım hem sevgilinin dudağının feyziyim; masumluğun yüz suyuyum, vahdet (birlik) şarabının rengiyim.

7-Ey Galip, (ben) bir kadehle varlığı feda eyledim; cihanın kayıtlarından kurtulmuşum, vahdetin (birliğin) harap olmuş sarhoşuyum.

80

1-Ne arzunun esiriyim ne himmetin bahtıyırıym; Allah'a şükür olsun ki himmetin iyiliğini reddettiğim (için) rahatım..

2-(Ben) teslimiyet ve razı oluşun yüce gönüllülüğündeki göğün merkeziyim; aşkın güneşiyim, himmet göğünün yarasını tutuşturanım.

3-(Ben) mutlak kulum, düşüncem endişeden uzaktır; himmet cihanının arzularından (kurtulmuş olmakla) gönlüm rahattır.

4-(Himmetin) nihai gerçeği ümitsizlikten ve arzudan ibarettir; (ben) irfanın Hızır'ıyım, himmetin gizli sırrını bilenim.

5-Zamanı, iki dünyanın mutluluğundan uzaklaştırıp akışına bıraktım; razı oluş dergahının piriyim, himmetten sığınışın (korkudan) emin mağarasıyım.

6-Yaratılış ülkemin zenginlik tufanı alemini (baştan başa) kapladı; Allah'a şükür olsun ki, himmet destanının yazılmış sayfalarını silenim.

7-Ey Galip, (ben) gönlümü ümitsizlik ve arzuyla incitmem; ben aşk rindiyim, himmetin şöhret ve ününün baş belasıyım.

81

1-Aşk kılıcının gönül şehidiyim, mahşer gününün bahtıyarıyım; mahşerdeki güzel seslenişin lütfununa nailim.

2-Cennet bahçesi, (gönül) yanışımdan yakıcı ateşe dönüşür; ben aşkın ateşiyim, mahşer gününün yüzlerce güneşinin aleviyim.

3-Öyle bir günahkarım ki, isyanımın cehenneminin alevinden mahşer gününün ayıplayıcı ve kahredici gönlü (bile) ürker.

4-Ey Allah'ım! Kahrını ve cemalini gösterip (de) alemini yeniden diriltme, (ben) hem cehennem ehlinin günahı hem mahşer gününün sevabıyım.

5-(Ben) cehennem binlerce belasının (başına üşüşen) belanın cehennemini içenim; mahşer gününün yüzlerce ızdırabının (bir araya toplandığı) mahşerin ızdırabıyım.

6-Hz. Muhammet'in lütfunun (mahşer gününde inananların altına toplanacağı) şükür sancağının temiz parçasıyım; isyan ehlinin gölgeliğiyim, mahşer gününün bulutuyum.

7-Ey hesap gününün alçak feleği, elimden (tokadımdan) kork; (ben) perişan yaratılışlı Galip'im, mahşer gününün utanması olmayanıyım.

82

1-Gönlüm baştan başa yara beredir. Gönlüm çok tuhaf (bir) bahçe ve çimenliktir.

2-Gönlüm, ayın ve güneşin ışığını yok eden ateşli bir mumdur.

3-Gönlüm, Kutsal Ruh'a (Cebrail) minnet etmez; (o) irfan işareti (gösteren) (bir) Hızır'dır.

4-Sevgi padişahı el üstünde tutsa yakışır, gönlüm aşk meclisinde (bir) kadehtir.

5-Ey Galip, bu dünyada karar kılmaz, gönlüm, vazgeçiş göğünün kartalıdır.

83

1-Arifim, Kabe benim yıkık gönlümdür; meleklerin kıblesi benliğimin toprağıdır.

2-Ben sevgilinin baştan çıkarıcı bakışının kader hükümlerinin gamzesiyim; mahşer gününün karışıklığı benim lütfumun ve kızışımın edasıdır.

3-(Ben) put (gibi güzellerin) güzelliğinin aleviyim; ışığın nurunun cevheri benim utanışımın yüzündeki aynanın cilasıdır.

4-Yanağının Nur Suresi'ni ruhlara açıkladım; (şu) görüneni güneş zannetme, benim altın madeninden (yapılmış) kitabımdır.

5-Aşk alemi çevreleyen (o büyük okyanusum); (akan) gözyaşımın dolay ne göğün kubbeleri ne de (kadehimdeki) hava kabarcıkları vardır.

6-Ben o meyhanenin mecnunuyum ki, gönlü harap olmuş Kays'ın başının kanlı kafatası, benim şarap kadehimdir.

7-Aşkın (getirdiği garip) talihle şaşılacak (bir) himmet göğüyüm; sevgilinin yüzündeki ben, benim (ışık saçan) güneşimdir.

8-Dert kadehinin sarhoşuyum, ayrılık ocağının tutkunuyum; cehennem ocağının köşesi benim yatağımdır.

9-Ben semender yaratılışıyım, (bu yüzden) ateşten korkmam; cennet ise benim hararetimden ve yanışımdan titremektedir.

10-Gönül, güzelliğin ve aşkın feyziyle (bir) sonsuzluk denizidir, (ki o deniz) benim suya yazılan yazılardan (oluşan) alemimdir.

11-Kavuşma zevkini tatmadıysak da (senin) ayrılığının bahtıyarıyız; o ay yüzlü sevgili 'Galip benim (aşkımdan) bahtıyarıdır' dese ne çıkar.

84

1-Bu an, ayrılığın yarasından (dolay) alev alev yandığım andır. Bu an, yüzlerce cehennem ateşinin kıskanışı olduğum andır.

2-Mesih (İsa), (beni) ayrılığın gönül hastası görüp derman sunmasın; aşığım, bu an, sevgiliye kendimi kaptırdığım andır.

3-Kainat, ufukları tutan alevimden sakınsın; ateşim, bu an aşkla yandığım andır.

4-Gözyaşımın kanı dünyanın ovalarını lale rengine boyasın; bu an, (senin) dudağının hasretiyle ağladığım andır.

5-Adım, aşkımın (çıkardığı) karışıklıkla (gürültüyle) bir zaman anılsın; zamanın Kays'ıyım, bu an, ağlayıp inlediğim andır.

6-Ey Galip, bu an, o ay yüzlü sevgiliyi gönülde hayal edip parlak güneşin yarasının yanışı olduğum andır.

7-Rıfat Bey'in şiirini hayalimin süsü eylesem yeridir; bu an, (onun şiirine) nazire yazmanın feyziyle sevindiğim andır.

85

1-Gönüldeki her yanık yarasının bir parlak güneş olduğunu görseydim. Göğün kıskançlık ateşiyle yanıp yakıldığını görseydim.

2-Ateşli ahımın dumanı baştan başa gökleri tutsaydı; kaderimin mumunun bir kez parladığını görseydim.

3-Uğursuz bahtım, kalbimi ümitsizliğin feyziyle doldursaydı; talihin, (yaptığı) zulüm ve eziyetlerden pişman olduğunu görseydim.

4-Rakibin, alemde muhabbet derdiyle mutsuz olduğumu görüp ömrü boyunca bir anlık sevindiğini görseydim.

5-Ey Galip, gönlün, sevgiliden yayılan aleve kapılıp (maddeyi teşkil eden) unsurların (baştan başa yanarak) külünün saçılıp savrulduğunu görseydim.

86

1-Ezel meclisinde kadehin şarabını ilk önce ben gördüm; deli gönlü sakinin elinden içerken (ilk önce) ben gördüm.

2-Tecellinin, varlığa gizli ya da açık daima şimşek salıp eşyayı kimi (zaman) yok kimi (zaman) var ettiğini ben gördüm.

3-Yeri göğü şekilden ve eşyadan arınmıştır, (adı) akıl (olan) mana alemini baştan başa ben gördüm.

4-Her damlası gökler aleminin şeklini gösteren (ve) daima (kendi) merkezinde dönüp duran denizi ben gördüm.

5-Varlığı tecrid feyzinden (dolayı) nurla nasiplenip semanın dördüncü katında zikir eden İsa'yı ben gördüm.

6-Tecelli şimşeginin alevi, Tur dağının fidanına düşünce hayretinden sarhoş olup bayılan Musa'yı ben gördüm.

87

1-Aşkın dilini kim anlar kiminle söyleşelim. Aşkın cevabını kim anlar, kiminle söyleşelim.

2-Anlamı baştan başa Vedud (seven ve sevilen) olan Allah'ın hikmet sırrıdır; aşkın kitabını kim anlar, kiminle söyleşelim.

3-Sevginin gönül yarasının harfleri gönlümde gizli kaldı; aşkın düşüncesini kim anlar, kiminle söyleşelim.

4-Ayrılık, ne cehennemden ürperişe ne can korkusuna benzer; aşkın azabını kim anlar, kiminle söyleşelim.

5-Ey Galip, sevgilinin ayrılığından dolayı Mecnun'a döndüm; aşkın eziyetini kim anlar, kiminle söyleşelim.

88

1-Tecelli güneşinin ışığı, alemi (baştan başa) tutmuş (ama kendisinden) iz, eser yok. Dünya surete bürünmüş ama heyuladan (şekilsiz maddeden) eser yok.

2-(Sevgilinin) güzelliği öyle bir Tur'da cana tecelli etmiş ki, (o) Tur dağı hissedilmez; deli candan (ise) hala eser yok.

3-Varlıktan ve bağlardan kurtulmuşum; vahdet (birlik) nuruna gömülmüşüm; dünya ve ahiret gözüme daima yokmuş gibi görünür.

4-Ben (İsrafil'in üfürdüğü) sur borusunun soluğunda gizli o sırların sırrıyım (ki), ben ortaya çıksam alem baştan başa ortadan kaybolur.

5-Yazık, başlangıç meclisi bitiş sınırına ulaştı; beklenen, gelmesi umulandır (ama) (o) arzu edilen güzel, hala ortada yoktur.

6-Vahdet (birlik) kanununun kılıcıyım; ortaya çıkışımın hükmüyle 'la' (hayır) davası biter, 'illa' (ancak) kavgası sonuçsuz kalır.

7-Ey Galip, şöhretin büyüklüğü yüce gönüllülüğün Kaf dağındadır; ankanın kendi olmasa da şöhretinin alemi tutuşuna bak.

89

1-Ey bakış(ımın) ışığı, (gözyaşıyla) ıslanmış gözümden bakıp o gül yüzlüyü incittin, (böylece) sen de gözümden düştün.

2-Ciğerimin yanık yarasından utanıp terleyen gül bahçesindeki yağmur mudur; yoksa güneşin lalesi midir?

3-Gönülde aşk ateşi o derece ki, değil (sadece) gözyaşı, (sevgilinin) kirpik okları (bile) eriyip gözlerimden çıkar.

4-Eyvah, ah ederek sevginin yoldaşı olalı beri, geçip gittiğim yerlerde binlerce bela şimşeği yetişir.

5-(Ey) sine, taşlarla dövüp sende yaralar açtım; ey ruh, (bu yaraların oyuklarından) kaçıp (da) bari kederimden kurtul.

6-Sevgilinin yolunda aşkın elemiyle ölüp gitsem cana minnet, (böylece) cihan halkı başımın derdinden (kurtulup) huzura erer.

7-Güneşin aleviyle (birlikte) her sabah günün doğduğunu sanmayın, (aslında) seherde (ettiğim) ahlara ateşinden alem tutuşmaktadır.

8-Ey Galip, gönül, aşk yolunda toz-toprak olup kaldı; o gümüş göğüslü sevgiliden (ise) bir kerecik olsun vefa rüzgarı esmedi.

90

1-(Ey sevgili) Mesih (İsa), senin saf, tertemiz dudağından mucize mayası alırken Cebrail'in gönlü azarla dolu gözünün (bakışından) korku içindedir.

2-Mahşer gününün sabahı boşuna böyle uzaklaşıp durmuyor; kıyamet senin alev saçan kılıcının korkusundan kaçmaktadır.

3-Felek, ezel bezminde zatının toprağından (bir parçayı) sürme (diye) almasaydı, güneşin gözü mahşere değin kör (olarak) kalırdı.

4-Sen, öyle bir aysın ki varlığa güzelliğinle tecelli eylesen, parlaklığının ışığından alem baştan başa (bir) Tur dağına dönüşür.

5-Ey Galip, (sevgilinin) saçının (arzusuyla) yanıp tutuştuğunu (bütün) cihan duydu; (işte) telaş ve sıkıntından kalbindeki sevdanın sırrı ortaya çıktı.

91

1-Kader, varlığı karıştırmayı sevgilimin gözünden öğrensin. Kıyamet fitneyi o ayartıcı, cezbedici güzelimden öğrensin.

2-Güller, güzelliğin son noktasını o naz gülü (olan sevgilimde) seyretsin; bülbüller, feryadın yakışını (benim) inleyişimden öğrensin.

3-(Gözümde) akan gözyaşının her damlasında binlerce tufan peyda olur; deniz, kabarmayı ve coşkunuğu ağlayan gözümde öğrensin.

4-(Kalbimdeki yara) her küçük kıvılcımından binlerce güneş ve ay ortaya çıkarır; felek, yarıp yakılmayı (sevgilinin) ayrılığından (oluşan) yaramdan öğrensin.

5-Galip sözünü büyüyle baştan başa inci dizisi yapar; Nizami şiiri cevher saçan yaratılışından öğrensin.

92

1-O çok söz(ler) söyleyen (bakışları anlamla dolu) gözden (ders alarak) delilik sırlarının öğretmeni ol; Kays'ın başından geçenlerin haberini ceylan(lar)dan dinle.

2-(Sevgilinin) saçında aşıkların gözlerindeki ışıltının yansısını görün; (sanki) yaban güllü güzellik baharının feyzini şebboyun dal(lar)ından gösterir.

3-Ey alemi aydınlatan güneş (gibi olan sevgili), senin güzelliğinin parlaklığını görseydi, Kenan ülkesinin ayı (Yusuf) utanır, terazinin gözünden düşerdi.

4-Sevda girdabı (o sevgilinin) omuzlarına dökülen saçın kıvrımında kabarmaya başlasa, (o saçın) her halkasında fiskiye(ler) gibi binlerce ağlayan gönül döner.

5-Arzu Kabe'sine kavuşma minnet göstermekle sevinç vermez; hevesin ayağı telaş içinde arayışın taşkınlığından (dolayı) incinir.

6-Olayların aynasına (bir de) gönül gözüyle bak; her yerden bütün açıklığıyla sevgilinin sureti görünür.

7-Ey Galip, (o sevgilinin) aşkının kurban yerini gönülde hayal ettikçe, şehit oluşun kanı her kılımin ucundan dalga dalga saçılır.

93

1-Canımı terk edip sevgilinin yolunu tut (ama) canın duymasın. Aşkla perişan ol (ama) güçsüz vücudun duymasın.

2-Hem alemi baştan başa gizli yanışınla ateşe yak hem yine alem senin gizli yanışını duymasın.

3-Ankalar kemiğini dünyada canlarına katık etsin; (varlığından) asla eser kalmasın (ama bunu) kemiğin (bile) duymasın.

4-Cihanı baştan başa aşkın dedikodusuyla doldur; her sözün bir destan olsun (ama bunu yine) dilin duymasın.

5-Ey Galip, her sabah güneş gibi alemin (çevresinde) dön ama alem izi, işareti olmayan ilerleyiş halini duymasın.

94

1-(O sevgilinin) saçının arzusıyla ızdırıp içinde olmaktan kararı yok, korkarım (ki) gönül gemisi (hiç) girdaptan kurtulmayacak.

2-(O sevgilinin) gümüşten bedeni nur (gibidir) ki, gömleğinin ipliği mehtap ışığının atkı ve örgüsünden ayrılmaz.

3-Alçakgönüllülüğün toza-toprağa bulanmışları daima kadir-kıymet bilir; bu açık manayı suya bakarak anla.

4-Gönül ehli, zamanın mutluluğunun sönüşüne sebep olmaz; eşyanın yok olacağı (zaten) varlığa gelişinden anlaşılır.

5-(Ben) kader hükümlerinin levhasını baştan başa seyrettim ama ne yapayım ki, yine sebeplere (dayanmaktan) kurtulamam.

6-Ayrılık hummasının etkisiyle öyle titriyorum ki, yaratılışım sanki cıvadan meydana gelmiş (gibidir).

7-Gözler dileğimin güneşini görmeye hasret kaldı, ey Galip, talihim bir an bile uykudan göz açmıyor.

95

1-Mecnun'un (şarap) şişesinin süsü, güneşin gül goncası olsa şaşılır mı; Mecnun'un düşünce (dünyası) Hz. İbrahim'in gül bahçesidir (O'nun, alevleri gül bahçesine dönüşen ateşidir).

2-Her nereye baksa Leyla'nın yüzünü seyr ederdi, Mecnun'un çöl dikeninin, ayrılığın çölünde dolaşıp durduğunu zannetme.

3-Göklere uzanmış olan güneşin ışın çizgileri değildir; (onlar) Arş'a ulaşan Mecnun'un ateş saçaklı ahıdır.

4-Kalem, eğer Mecnun'un kazmasının kabzası eline geçseydi, Eflatun'un işraki felsefesini yazardı.

5-Ey Galip, hayalim Tur dağının aevli bahçesi olsa şaşılır mı; Mecnun'un düşünce (dünyası) Hz. İbrahim'in gül bahçesidir (O'nun, alevleri gül bahçesine dönüşen ateşidir).

96

1-Aşkın gül bahçesini yakan kuş ol, yuvan kalmasın; yüce alem(ler)e uç, nişanın kalmasın.

2-Günah ve sevap(lar)ını aşkla perişan et; ta (ki) hesap gününde, terazinin kefesine (konulacak) ağır (bir) yükün kalmasın.

3-(Sevgiliye) kavuşma arzusıyla cismimi öyle zayıflat ki, hasretin yükünü çekmeye gücün ve kuvvetin kalmasın.

4-Aşkın yanışıyla harap olup (başındaki) davayı neticelendir; (ta ki) öbür aleme iddian ve imtihanın kalmasın.

5-Ey kader, her nefes hazırım, eziyet kılıcıyla (beni) mahvet; (ta ki) bir can için iyiliği başa kakışın (geri) kalmasın.

6-Ey Galip, (o sevgilinin) güzelliğinin övgüsünü öyle mucizevi şekilde (dile getir) ki, mahşer gününe kadar (sürekli) söz (şiir) söylemekten dilin kalmasın.

97

1-Gönül, yüzünü görmeden (de olsa) ayrılığını çeker; Musa'nın gözü tecelli nurunu görmeden (ayrılığı çeker).

2-Zamanın sakisi bu meclisi hazır etmeden önce, can ve gönül, aşkın şarabıyla sarhoş olmuş (olarak, yere serilmiş) yatardı.

3-Kader; varlık bahçesinde bir lale (bile) ortaya çıkarmamışken ben, (senin yanağındaki) benin arzusuyla nice bin (gönül) yarası yetiştirdim.

4-Kalem, (kaderin) korunmuş levhasına imza koymadan önce, kaderin yazıcısı senin adının yazısını gönle yazmıştı.

5-Ey Galip, bela bulutlarının çokluğu o seli denize dönüştürmeden, sevda selinden sakın (ve hemen) geç, git.

98

1-Ben aşkın sarhoşuyum, dolup taşan kadeh ister bitsin ister bitmesin. Ben susmuşum, hayırlıların sohbeti ister bitsin ister bitmesin.

2-Ezelden beri dileğim, bu bahçede dileği olmamaktır; (bu bahçede) mutluluğun gülü ve düşkünlüğün dikenini ister bitsin ister bitmesin.

3-Ben gönül tekkesindeki usul (ve adabı) yeniledim; kötü işli feleğin dönüşü ister bitsin ister bitmesin.

4-Ben yabancıların (yakınlığından) hali rahat olan bir gülün bülbülüym; alem gülşeninde gül ve diken ister bitsin ister bitmesin.

5-Ey Galip, mahşere kadar o put (gibi güzelin) güzellik övgüsünü şiirleştir; fikir ve düşünce aleminin sermayesi ister bitsin ister bitmesin.

99

- 1-Ağlayıp inlemekten maksat uyuyan gözü uyarmaktır; çaresizliğe düşmekten amaç gönül derdine çare (bulmaktır).
- 2-O, kalbin aşk bulutunun feyziyle besleyip büyüttüğü gönül cevheridir; taşkın ve coşkun (bir) deniz olmadan kasıt (o cevherdir).
- 3-Mutluluk fidanının gölgesi altında bıkmış, usanmış (olarak durmaktansa) ümitsizlik güneşinin sıcaklığıyla varlığı yok etmek (daha) evladır.
- 4-Hakkı söyleyen arif daima Hakk'ı beyan eder; Mansur (gibi) asılmaktan sonsuza kadar çekinip korkmaz.
- 5-Ey Galip, huzur ve mutluluk arayışında mutsuz ve huzursuz isek ne çıkar; çaresizliğe düşmekten amaç gönül derdine çare (bulmaktır).

100

- 1-(Ey sevgili) aşkının bahçesi, deliliğin sığınacak gül bahçesi olalıdan beri, deliliğin Tuba ağacının gölgesi göklerin başına düşer.
- 2-Boyunun (aklı, fikri) karıştırıcılığı aşkın zincirine revaç verse, delilik sevdasının karışıklığı kayıtsızlık alemine çıkar.
- 3-Muhabbetin sevda alemi ne güzeldir ki, her ücra köşesi delilik kavgasının bir mahşeri olur.
- 4-Kınanışın şenlik yerindeki meclis ne güzeldir ki, (o meclis) akıl kadehinin zehrini (ve) delilik şarabının neşesini verir.
- 5-Öyle aklım karışık (ki), hayalin gönülden geçse (onun) ayağına delilik belalarının yüzlerce engeli takılır.
- 6-Eğer gözünün kılıcından korkusu olmasa delilik de Kays gibi senin aşk derdinin Mecnun' u olurdu.
- 7-(Ben ki) ayrılığın derdi ve üzüntüsüyle aşk ülkesine giderek sevda askeriyle delilik (mülküntü) yağma edeyim.
- 8-Kınanış ve aşk alemi (benim) deli gönlümdür; (ben) her sözüm ve her hareketimle deliliğin şekli ve manasıyım.
- 9-Öyle akıl düşmanı (bir) aşk sarhoşuyum ki, Külli Akıl bana gelse deliliğe dost gibi görünür.
- 10-Mecnun'un gönlündeki olgunlukların feyzine varisim; deliliğin en gizli sırları bana açılmış, benim tarafımdan anlaşılmıştır.
- 11-Sözlerim karışıklık ve sevda hazinesinin cevheri, cevherim deliliğin yüce aleminin özü, özetidir.

12-Yürürken ayağımdan gelen zincir sesi değildir; gönül hasretle deliliğin şikayet çılgınlığını atar.

13-Deliliğin düşkünü, (eğer) tavrı böyle kalırsa aşktan dolayı masumluğun saygı, edep bilmeyen güzeli olur.

14-(Sevgilinin) saçının mevzusu mahşer gününün eteğine (kadar) uzasa (sürse) şaşılır mı; (çünkü, o saçın) her düğümü delilik bilmecesinin bir sırrı oldu.

15-Ey Galip, ben hasretin üzüntüsüyle ölürsem, deliliğin belaları mahşer gününe kadar aşktan çılgına dönmüş olarak kalır.

101

1-Biz göklerin hareketinden yardım beklemeyiz; biz idrak aleminin cennetinde naz içinde büyütülmüşüz.

2-Alemin özü, esası muhabbet nurunun cevheridir; onun ne olduğunu kederli gönülden öğrendim.

3-Gönül, cihanın kederlerinden tesir kabul etmez, cevherim suyun ve toprağın karışımından kurtulmuştur.

4-Şöhretim çevik (uçuşlu) Hüdhüd'ün kanadı (kadar yayılıştaki hızlı ve çabuk) olsa (bile), o güzellik Süleyman'ı aşkımdan dilinden anlamaz.

5-(Ey sevgili) gönül, senin aşkının neşesiyle ezel gününde ağlıyordu; hala asma kütüğünden benim gözyaşım akar.

6-Bir garip alemde varlığın evini-barkını yakanım ki, güneş yonga(ları)mın alevinin dumanından parlaklık bulur.

7-Ey Galip, yüz (yerinden) yırtık sineden yanık yaraları çıktıkça, tecelli şimşegi alemini rengarenk yapar.

102

1-Saba rüzgarı gül bahçemizden geçse ateş kesilir; ateş kuru, ocağımızdan keyif olsa güle dönüşür.

2-Gönül, tecelli nurunun o şerefli evidir ki, güneş pencereğimizden ışığın feyzini alır.

3-Biz, kavuşma meclisinin hayret makamına giden yolcularız; eteğimizden dökülen can sermayesidir.

4-Biz, akıl için kızgınlık çölünün bir tarlasıyız; harmanımızdan binlerce bela şimşegi yetişir.

5-Ey Galip, (biz) dünyayı şiirle zengin kılsak şaşılır mı; mucize göstermeyi bilen kalemimizden cevher saçılır.

103

1-Ey Allahım! Beni keder ve dertle incitme, her kılımı can ve gönle bir neşter etme.

2-Gönlümü bir başka tecelli ile rahat ve huzurlu kıl; dileğimi kaza ve kadere bağlı kılma.

3-Ey gönül, (o sevgilinin) yüzünün ışığına aşık isen, pervane gibi kendini mahvet korkma.

4-Gönül şahinini kalbinin ahına yol arkadaşı eyle; (o şahini) coşkuyla Arş'a kadar çıkar, kanada muhtaç etme.

5-Muhabbet ehlinin gönlü Allah'ın görüp gözettiği gözdesidir; (bu yüzden) ey hoca, sen aşka sakın eğri bakışla bakma.

6-Ey Galip, keder ve azimle gönlünü ve canını mahvet ama yine gönlünün derdinden gönlünü haberdar etme.

104

1-Aşk derdinin evinde doğmuşuz, sine bizim meskenimizdir; (gönül) yarası tenimizin karanlığında baştan başa (açılmış) penceremizdir.

2-Biz aşkın Tur dağındaki Musa'yız, Allah'ın güzellik nuruna nailiz; gönlümüzdeki yaranın her kıvılcımı bizim için Eymen vadisindeki bir ateştir.

3-Biz alemlerden uzakta mekansızlığı dolaşan Mesih'iz; güneşin alevlerinin atkı ve çözümleri bizim için iğnedir.

4-(Ey sevgili) biz ezelden beri (senin) misk kokulu dudağının feyzine vakıfız; her gecenin karanlığında bize ebedilik suyu görünür.

5-Biz hasretin mezar yerinin sırlarını bilen arifleriz; alemin tebessümü bizim için baştan başa matem ahıdır.

6-Gönül ateş esintili bir gülün alev bahçesidir; mahşer güneşinin ışığı bizim için gül bahçesinin suyudur (ırmağıdır).

7-O hikmet tekkesinde vahdet (birlik) hırkasına bürünmüşüz ki, hadiseler denizinin dalgası bizim için eteğin kırışıklığıdır.

8-Oyle bir yerde akıl sermayesinin kervan başıyız ki, idrak aynasının sureti bizim için (bir) yol kesici(den başka bir şey değil)dir.

9-Galip, bu vahşet bağında o kadar verimsiz (haldeyiz) ki, ceylanların gözlerindeki alev bizim için harman (tutuşturan) şimşektir.

1-Zerreler bizim için anlam bakımından alemi süsleyen güneştir; esas ve asıl olanın (bilgisine) vakıfız, her damla bizim için denizdir.

2-Kainat baştan başa tecelli feyzine naildir; alemin her zerresi bizim için bir Tur dağıdır.

3-Biz aşk Tur'unun Musa'sıyız, güzellik nurlarıyla mahvolmuşuz; bizim için gören ve görülen (tek şey) tecelli güneşidir.

4-Yaratış soluğuyla hayatın neşesini süsleyeniz; her nefes doğal olarak bizim için İsa'nın mucizesidir.

5-Ebedi ve ezeli güzelliğin ışığı (kalpteki) sırrımızdan parıldar; Allah'ın suret(lere) üfleyen (ve onlara can veren) aşkı bizim için heyuladır.

6-Cennet ümidinden ve cehennem korkusundan kurtulmuşuz; gönül derdi bizim için dünya ve ahiret sermayesidir.

7-Vahdet (birlik) aleminde küfür ve imanın hükmü birleşiktir; 'la' (hayır) ve 'illa' (ancak) bizim için ilahi isimlerin eserlerinin üslubudur.

8-'Allah'ın yüzü oradadır' (ayetinin) makamında secde(leri) süsleyeniz; alemin her yönü bizim için (bir) yüce ev (Kabe)dir.

9-Namazın feyziyle daima miraç yolculuğu yaparız, ey Galip, her karanlık gece bizim için bir miraç gecesidir.

1-İçki bahçesi mehtaplı gecede (bir) Tur dağıdır; şarap kadehi, mehtaplı gecede (bir) tecelli şimşegidir.

2-Kadehteki feyzin mucizesiyle alemi susturur, sakinin eli, mehtaplı gecede Musa'nın elidir.

3-Yusuf'un güzellik güneşi (gül figanının) görünüşünden parıldar; gül fidanı, mehtaplı gecede Züleyha'nın gözüdür.

4-(Gözündeki) yaşta gülün yansısından sonsuz feyiz şimşek salar, bülbülün gözü, mehtaplı gecede (bir) şarap kadehidir.

5-Her güzellik hurisi denizin dudağını (kenarını) cilve yeri eyler; gümüş servi, mehtaplı gecede (bir) Tuba fidanıdır.

6-Sevgilinin güzellik güneşinin suretini görünür kılar, varlık, mehtaplı gecede (bir) parlak aynadır.

7-Yeryüzü hoşluğun, güzelliğin feyzinden göklere naz eder, (yeryüzünün) her gülü mehtaplı gecede bir büyük yıldızdır.

8-Mehtaplı gecede ki sümbülde (görünen) kirpiğimin yansıması değil; cennetin kapıcısı olan Rıdvan meleği ahu gözlü(sevgilinin) tarağını tutmaktadır.

9-Ey Galip, nergisi seyreyle, (ki o) ışıktan faydalanmakla mehtaplı gecede gül bahçesine (bakan) bir seyir gözüdür.

107

1-O naz güzelinin anlatış gücüne aferin; Fatıha suresi onun ifadesinin edasını kıskanır.

2-O yan bakışın kader etkisine sahip hükmüne aferin; melekler onun kılıcının gölgesine sığınır.

3-Gönül öyle bir yüz güneşinin güzelliğine tutkundur ki, Cebrail onun resmine (bakınca) aşk nakşı bağlar.

4-Aşk meclisinin o teklifsiz (edebe riayet etmeyen) adamıyım ki, bütün yıldızlar ahımın geceyi tutan bir (tek) alevine pervanedir.

5-Ey Galip, mutlu ol; felek, Hazret-i Haydar'ın (Hz.Ali) ihvan kapısından gözü-gönlü doymuş olanın arzusuna minnet etmez (onu engellemez).

108

1-Gözbebeğinin yansıması o ışık dolu yüzün üzerine düşer. Musa'nın ruhu yüzlerce coşkuyla Tur dağına üzerine çıkar.

2-Kalbimdeki siyah nokta cismime aşkın dalgasını saçar. Şaşılacak şey (ki) damla, dalga dalga (olan) denizden üstündür.

3-Ben, o belanın cihanı yakan ağlayıp inleyeniyim ki, benim inleyişim sur borusunun üfürüşüne gülüp geçer.

4-Talihim, matem ve şenlik üzerine tecelli etse, ağlayış zevkinin ışığından cihanı Tur dağına kıskandıracak hale getirir.

5-İnleyen cismimin (üzerindeki) (sevgilinin) bakışının baştan çıkarıcı pençesi değildir, (sanki) karıncanın sinesi üzerinde yaralı arslanın sureti (durmaktadır).

6-Ben tevhidin o 'enelhak' (ben hakkım) diyeniyim ki, (sevgilinin) saçının karışıklığı yüzünden darağacıma Mansur üstüne Mansur asılır.

7-Ey Galip, (eğer) Halet Bey takdir etse, şiirimi, övünerek Firdevs cennetindeki köşkün üzerine koyardım.

109

1-(Biz) kalbin manasıyla güzellik ve aşkı birleştirip (birbirine) dönüştürdük; biz kalbin olgunluğuyla kader sırrının vakıfıyız.

2-Eğer kalbin güzelliğiyle Arş'a yönelsek, melekler (onun) alevinden (dolayı) baştan başa kendilerini kaybederler.

3-(Eğer) istesek bir kıvılcımla dünyayı yakarız; biz kalbin hışmıyla 'Ol (dedi) ve oldu' (ayetinin) bulutundaki şimşegiz.

4-Feleğin her gece boşu boşuna kürk giydiğini sanma; (çünkü biz) kalbin hüznüyle (bütün) varlığı mateme boğduk.

5-Ey Galip, (bizim) gölgemiz ruhların şenlik sebebidir, (biz) kalbin fidanıyla kuds aleminin gölgeliğiyiz.

110

1-Gönülde, sevgiliye kavuşma düşüncesi var; gönülde bir bekleyiş yeri var.

2-Güzelliğine Cebrail hayran olur, gönülde öyle bir sevgili coşkusu var.

3-Korkarım, varlığın evini-barkını yakar, gönülde bir belirsiz kıvılcım var.

4-(Yanağındaki) benin arzusuyla yara-bere olalı, gönülde baharın lütfunun feyzi var.

5-Gözüm, kan seline batar; gönülde kanlı bir ırmak var.

6-Ey Galip, görmüş olduğum (o) güzele düşkünüm, (çünkü) gönülde bir garip mecburiyet var.

111

1-Akıllı odur ki günleri güzel hal(ler)le geçer; kendini yükselişin (mutluluğa kavuşmanın) neşesiyle sarhoş etmez.

2-Adem odur ki, ilim ve bilgi öğrenip meclisini cahillerin sohbetiyle kirletmez.

3-Alemin görünüşündeki nakışlar (onun) sırrının tercümanıdır; herkes hal diliyle kendini ifade eder.

4-Her insanoğlu için ademiyyet feyzini kazanmak gereklidir; insaniyet sırrına mal (ve mülk)le şeref gelmez.

5-Her arzuya kavuşma vesilesi, tedbirin (sebeplere sarılmanın) üslubudur; hiçbir zaman ihmal göstererek amacının menziline kimse ulaşamaz.

6-Ey Galip, feleğin dönüşüne ibretle bak; o da ay ve yıl(lar)ın dönüşüyle ömür tüketir.

112

1-Himmet ehli feleğin ayaklarının altında kalmamış, yine kalmaz; baht ve talihe gönül bağlamamış, yine bağlamaz.

2-Mananın arifi isen aleme can atma; dünya mülkü kimseye mal olmamış, yine olmaz.

3-Arzu ülkesi öyle sınırsızdır ki, hiç kimse emellerin sınırına ulaşamamış, yine ulaşamaz.

4-(Eğer) Eflatun isen göklerin hikmetiyle uğraşma; bunca zamandır suretleri savunmak (mümkün) olmamış, yine olmaz.

5-Galip, daima bülbül gibi (senin) güzelliğinin övgüsünü düzsün, kudsi kuş (Cebrail) (hiç) bir zaman susmamış, yine susmaz.

113

1-(O) pembe yüze, inceden ince yeni yetişmiş ayva tüy(leri) gelmiş, yine güneş inceden ince batmaya yüz tutmuş.

2-Eğer (sevgilinin) gözü inceden ince (bir) soru sormaya kalkmasaydı, naz yatağında (onun yanağına) bir öpücük (kondurmaya) cesaret edebilirdim.

3-(O kıldan ince) belini ne zaman inceden ince hayale getirsem, nükte(ler) söyleyen yaratılışımın üstadı kılı kırk yarmaya başlar.

4-Eğer aslı, esası olmayan, sade zihinde yer alan o nokta varsa, (mutlaka) (o sevgilinin) küçücük, daracık dudağıdır, ki hikmet sahibi olanlar onu inceden ince hesaba katarlar.

5-Söz söylemesin telini mucizenin haddesinden (tel yapımında kullanılan madeni levha) geçirip (ey Galip) galiba inceden ince kemal göstermeye giriştik.

114

1-Aşk beni (Allah'ın) sıfatlarının haremindedir (yanan bir) mum haline getirir, (beni) alev alev ortadan kaldırıp (Allah'ın) zatına ulaştırır.

2-Ben o Allah'ın kutsal ismiyim ki, yaratış divanının katibi (beni) yüceliğin harfleriyle (yazılmış) fermanın süsü eyler.

3-Ben o kuds ruhunun ruhuyum ki, sonsuz olan Allah, beni kainatın hayatının feyiz kaynağı kılar.

4-(Ben), o aşk şarabından kayıtsızlık (alemindeki) meclisin neşesini almışım, ki (o şarap) beni altı yönün sınırlarından kurtarır.

5-(Ben) bağışlama kitabındaki 'ümidinizi kesmeyin' ayetiyim, mahşer ehli beni kurtuluş yolunun delili eyler.

6-Sevgilinin güzelliğinin alnındaki kaş(lar)ın kemeriyim (ki), melekler beni yüce (alemdaki) Kabe'de (kılınan) namazın mihrabı eyler.

7-Ey Galip, (ben) gizlilik denizinin cevheriyim (incisiyim); zuhurun (ortaya çıkışın) dalgaları beni (Allah'ın) zatının ve sıfat(lar)ının sahilinde görünen (biri) eyler.

115

1-(Ey sevgili), cehennem ayrılığının ateşi gibi tesir edecek olsa, mahşer ehli inleyen aşıkların gibi mahvolur.

2-(Ey sevgili), kılıcının hükmünü yücelik alemine sür; Hızır ve İsa'yı şehitlerin gibi neşeye boğ.

3-(Ey sevgili), (şu görüneni) samanyolu sanma; felek, (senin) masumluğunu seyredince hayret içinde eteği gibi sinesini (de) yırtmıştır.

4-(Ey sevgili), Arş'ı ve semayı naz atına cilve yeri kıl; güneşi ve ayı çevganının topu gibi yuvarla.

5-Ey Galip, (senin yaratılışın) Allah'ın feyzinin pınarıdır; şüphe etme (ki), söz söylemeyi bilen yaratılışın gibi bir (başka) yaratılış (daha) olamaz.

116

1-Felek, hasretle eteğim gibi yerlerde sürünsün; samanyolunu gömleğimin yakası gibi parça parça etsin.

2-Göğün parçaları (bir) toplanmış derleniş ipi bulamasın, benim perişan halim gibi karmakarışık olsun.

3-Yusuf'un asrıyla Kerbela zamanını seyr eden(ler), (benim) devrimin gün(lerin)deki gibi bir matem derdi görmedi.

4-(Ben) aşkla o ayrılığın ızdırabına bulaşmış (biriyim) ki, bela (bile) gönlüm ve canım gibi bana yakın olmaktan dolayı muztarıptır.

5-Ey Galip, ciğer kanının manasıyla elimdeki taze ve yeni kalem, ağlayan gözüm gibi bela ırmağının kaynağıdır.

117

- 1-Şarabın her damlası bayram meclisini süsler; (onun) her damlası oruç şehri için bir araya gelme sebebidir (bayram vaktidir).
- 2-Şarap anlayış aleminin cevherini eritir; (onun) her damlası güneşin yüzlerce ocağının afetidir.
- 3-Ey saki, aşkın gönlü ölmüşlerine şu şarabı sun ki, (onun) her damlası Cemşid'in meclisinin cisminin ruhudur.
- 4-Ey saki, aşkın gönül hastalarına şu şarabı sun ki, (onun) her damlası sonsuz neşenin tebessümünü saçar.
- 5-Gözyaşımın şarabı vazgeçişin gül rengini gösterir, (onun) her damlası tecrid hazinesinin cevheridir.
- 6-O ateşli şaraptan ezel (bezminde) vahdetin (birliğin) neşesini almışız; (onun) her damlası tevhid (birlik) aleminin alevini saçar.
- 7-Ey Galip, daima o tahkik (hakikati tecrübe ederek bulma) şarabından (alev alev) parlayan sarhoşuz; (onun) her damlası taklidin gönlünün ocağını yakar, yıkar.

118

- 1-Emellerimi duanın tesirine bağlayan, hayret edası (içinde) halimin lisanımı dilsiz kılmış.
- 2-Ey Allah'ım, (eğer) aşkın günahıyla dolmazsa melekler hesap gününde amel defterimi parça parça etsin.
- 3-(Ancak, gönlümdeki) ateşli yarayla, kızıl (kızıl akan) gözyaşımı görenler, senin güzelliğinin parlaklığını bir parça anlayabilir.
- 4-(O sevgilinin), hançerine el uzatmaktan amacı, (beni) nazıyla katletmektir, ey Allah'ım, bu yoldaki akıl yürütmemi boş çıkarma.
- 5-(Ben) garip bir tutkun, delicesine aşık (biriyim); (ey sevgili), dirliğim, düzenim (senin) saçındadır; ey saba rüzgarı, (bana) lütuf göster, halimi perişan etme.
- 6-Gönül levhası, bir put (gibi güzelin) yüzünün nakşını taşır; (ki) kainat resmimi seyredip (onun önünde) saygıyla eğilir.
- 7-Ey Galip, (o sevgilinin) (kapısının) eşiğinde can vermek için yola düştüm, Allah talihimi amacımın menziline ulaştırın.

BİTMEMİŞ GAZELLER

1-Feyzin yüzü sinenin Tur'undan parladıkça feyzin nurları alemleri hayretin alev yerine dönüştürür.

2-(Benim) hoş, güzel şiirimde yer yer yanak mazmunu (olduğunu) zannetme, (aslında) kalemim, suyun yüzeyi üzerinde feyzin gül bahçesini düzenlemektedir.

3-(Ey sevgili), kalem yanağındaki ayva tüyünün vasıflarının arzusuyla ışığa gömülmüş; sanki feyzin tecelli yerindeki fidan ilkbahar (olmuş, çiçek) açmıştır.

2

1-Gerçi kırık gönülden yüzlerce (yanış) yarası görünür, ama (yine de) sine şenliğin donanma fişekliğinden (daha) parlaktır.

2-O Yusuf güzelliği(ne sahip sevgiliye) kader tarzisi, hurilerin bakışlarının uzayışından ipek(ler) dokusa (yine de, onun) ayağının altına yakışmaz.

3-Gönlünü geleceği düşünerek yaralarla doldurma; ey Galip, bu abes, sonu olmayan düşünceden kurtul.

3

1-(Ey sevgili) siteminle tek bizim gönlümüzü incitme; (ama istersen) git, düşmanları kereminle esenliğe kavuştur.

2-Yetenek sahibi olanlar boş sözlere meyretmez; varsa kimliğini, varlığını kalemiyle bildirir.

3-Devlet (işlerinde) yetenek sahibi olanlar (eğer) çocuksa makbul olur; (eğer) övünüyorsan (haydi bakalım) ezeli ebedi oluşunla Allah'la söyleş.

KITALAR

1

Ey Allah'ım, lutfunu göster, beni nazınla incitme. Dileğimi dua(nın tesirine) bağlı kılma. Dünyada bana lutfunu karşılıksız olarak ver. Ahirette gönlümü hırsından (dolayı) ayıplanan eyleme.

2

Ey Allah'ım, sen beni söz söyleme yeteneğiyle olgunluğun Musa'sı kıl. (Şiir) defterimi hayal mucizesinin baş örneği eyle. Sevgilinin yanağındaki ayva tüyünün mazmunuyla şiirime güzellik ver. Her beytimi güzellik tecellisinin bir Tur'u kıl.

3

Hız Muhammet'in sevgisinin bahçesinin bülbülüym. Gözyaşım beni kainatın yüzüsuyu kılar. İki Cihanın Övüncü'nün övgüsünü söyleyenim ki, Galip, O'nu övmenin feyzi üslubumda ve edamda beni mucizelerin nuruna gark eder.

4

Ayrılık derdinin eziyeti daha ne zamana kadar (sürecek). Ey Allah'ım, derman mahşere kalmam. Ayrılık ateşi camı ve gönlü yaktı. Kardeşlere kavuşma özlemi, ah.

5

Rızık konusunda mümin ve kafir ayrımı yapma. Allah'ın nimeti (herkese eşit) gelir, bağış umumidir. Her iş için çalışma ve gayret gerekir. Allah'ın hikmeti böyledir.

6

Ey Allah'ım milletin talihinden (geleceğinden) gönlümü ümitsiz kılma. Rahman ismini milletin halinden haberdar eyle. Devlet (mutluluk) kuşu kaderin okundan yaralanıp gözüm gibi milletin bayrağından (kanadından) durmadan kan akar.

7

Mucize söyleyen Nefi'den (sonra) söz tahtı boşalıp Anadolu'nun hüner sahipleri her bir asırda (ona) talip olmuşlardı. Şimdi yaratılışım o yüce makama (layık olduğumu) iddia edince, kader divanının hakimleri dedi: hüküm Galip içindir.

8

Eflatun, birçok ilme sahip yaratılışımın üstadından ders okur. Akıl deliliğimin Tur'undan edeplerin, kuralların sermayesini alır. Alemde yüksek yıldızın ve talihin mutsuzu benim. Felek düşmüş talihimden yükselme feyzi kazanır.

9

(Ey sevgili), aşkının yolunda mahv u perişan olup gönül, cihanın kayıtlarından kurtuldu. Biz Allah'ın celaline aynayız, kazaya kaza, belaya belayız.

10

Suretim, Allah'ın nurunun aynasının cevheridir. Yaratılışı düzgün olanlara suretimden (dış görünüşümden) siretim (iç yüzüm) görünür. Varlığım ezelden beri yaratılışın üstün örneğidir. Mükemmel görünüşüm bir hikmet alemi gösterir.

İLK BEYİTLER

1-Ey (sevgili), ayrılığından (dolayı) cihan benim için bir matem yeridir; alemin her hilali benim için bir Muharrem ayıdır.

2-Aşkın müptelası olan elbette sevgilisini arar; Hakk'ın kanunu böyledir, dert ehli dermanını arar.

3-Dudağın gönülde (mühür gibi) basılmış, deli can habersiz; gönül şekeristana döndü, söz söyleyen papağan habersiz.

4-Aşkın sırlarını dertle akıldan geçen bilir; şarabın keyfini elbette sarhoş olan bilir.

5-(Ey sevgili) muhabbet güneşinin ışığı (senin) yüzünden ortaya çıktı, nur ayetinin anlamı yanağındaki ayva tüyünün karalığıdır.

6-Gönlün kanlı suyu dert yüzünden coşar durur, (o su) çölün ve kırm gül renkli süsü olup gider.

7-Gönlüm durmadan ney gibi inler; hem (sonra) dönüp gönlüm kendi (inleyişini) dinler.

8-Ben aşk padişahıyım, ülkem delilik çölüdür; mutluluğumun düzeni aklın perişanlığıdır.

9-Gurbet tuzağının esiriyim, kırık kanatlı bülbülüm, yuvamdan uzağım, garip (bir) aşık, tutkun halli (biriyim).

10-Bizim için, alemdeki günlerden (ve gecelerden) kurtulabildiğimiz bir zaman (dilimi) olsa; daima sevgiliye kavuşma makamında (bulduğumuz) bir cihan olsa.

11-Beni, (Allah'ın) sıfatlarının gül bahçesinin ırmağı eyleyen aşk, damla damla beni (Allah'ın) zatının denizine kavuşturur.

BEYİTLER

1-Gözyaşım öyle garip dalgalı bir denizdir ki, üstünde şahların gemisi kah görünerek kah kaybolarak döner (durur).

2-O talihsizim ki, dilek-çocuğumun gelişini duysa, ruhlar baştan başa kaybolur, şekiller (ise) ortaya çıkmaz.

3-Eleşt (meclisinin) şarabıyla sarhoşum, şeref ve düşkünlük nedir (bilmem); varlığın dağı ve ovası bana baştan başa aynı gözükür.

4-Dünya, şiir destemin gülüne talip olur; Mustafa Galip, Hz. Muhammet'in aşkının bahçesinin bülbülüdür.

5-Ey Galip, eziyet Kerbela'sının zamanını hatırla; (o zaman) aşka feda olup dünyayı ağlattığım zamandır.

6-Himmet ehlinin sözü ayaklar altında sürünmez; kerim olanlar vaatlerini yerine getirir.

7-Hükmünü adalet ve doğruluğun Süleyman tahtı eyleyen (için), değerinin parmağına ilahi yardımın mührü yakışır.

8-Ey Galip, şerefli anneme adımı ve suretimi hatırlatmak için resmimi gönderip hasretimi, kavuşma arzumu beyan ettim.

9-Tecelli şimşeginin aleviyle kesreti (çokluğu) yok ederek varlığım mutlak vahdet (birlik), mekanım mekansızlık olsa.

10-Zehirdir, akıllı isen şaraba düşkün olma; olayımla öleyim imla (kaidelerine göre) aynı şekilde yazılır.

11-Allah, Galip'inden merhametini esirgemez; olgunluğun ve aklın fazlalığıyla uzun ömre nail olmuşuz.

12-Gel, şarap ve sevgiliyle zevk ve safadan geçelim, bu safalar bizi bin derde düşürdü.

MISRALAR

1-Rızka engel olanın rızkını Allah kessin.

2-Dile gelmeyen vicdani delil (fikir) geçersizdir.

TARİHLER

1-Ne büyük şeref (ki) bu gün iki şehzade (birden) sünnet oldu.

2-(Bu) doğru yolun üzerine (kurulan) ne yüce yüksek (bir) köprüdür.

3-Rabbim gelişini ömür lutfuna ulaştırsın.

4-Tarihim, yüksek çatısı(nın alınına) yazılsa yeridir, Kamil Paşa Firdevs cennetinin köşkünü bina etti.

5-Muhammed Besalet'im yetmiş ikide doğdu.

6-Ayşe'm yetmiş dört içinde doğdu.

FUZULİ'NİN MISRA'INI TAHMİS

1

Gözlerim bir zaman (olsun) mutluluğun yüzünü görmedi. Eyvah, gecem ve gündüzüm hep ah ile geçti. Şimdi yerim, derdin ve belanın ateş yeri oldu. Ciğer yakan ah ile tenden eserim kalmadı. Nice ah eylemiyeyim, ah, ciğerim yanıktır.

2

Dert ve elemeler başımı aşır göklere çıktı. Halimi bir şekilde (hiç) kimseye anlatamam. Şimdi iki cihan gözüme haram oldu. Ah felek, rind gönülde karar bırakmadın. Nice ah eylemiyeyim, ah, ciğerim yanıktır.

3

Ciğerim, canım ve gönlüm, zayıf benim yandı. Yüreğim, taze gözyaşım, ağlayan gözüm yandı. Alev yüklü ah ile tutuşarak evim yandı. Eserim kalmadı, ateşte bütün varım yandı. Nice ah eylemiyeyim, ah, ciğerim yanıktır.

4

Sana aşık olan gönlümü bir an (bile) olsa bulamam. Gözünün okunu sinenin haremine yakın bulamam. Kendime dert ve elem gibi hiç (bir) dost bulamam. Ciğerimin yarasına (hiçbir) bir şekilde merhem bulamam. Nice ah eylemiyeyim, ah, ciğerim yanıktır.

5

Bana düşman olanın düşmanı Allah olsun. Canı yansın, cehennemliklerle yoldaş olsun. Alemde işi hep canevinden inlemek olsun. Ey ki, gönül evinin yıkımı bir ah (ile) olsun. Nice ah eylemiyeyim, ah, ciğerim yanıktır.

GAZELLER

1

1-Aşk cihanını ölçen zahid, alemi devr etse de, aşkın sığınağı yine sevginin kalbinin merkezidir.

2-Öbür alemin vahdet sarayının güzeline aşınadır, (bu yüzden) aşkın yeri sevginin Firdevs köşkü olsa çok mudur?

3-Her damlası zevk ve safa (aleminin) diken ve çiçeği (yönüyle) zengindir; aşkın şarap şişesi mutlaka zevk meclisinde bulunur.

4-Ey gül, (o) renkli gonca gibi böyle suskun olma, (bak) aşkın deli bülbülü sabaha kadar figan eder.

5-Yürüyüşünün edasını seyreden hayran olur; ey peri (yüzlü sevgili) aşkın bahçesini süsleyen servi (senin) boyundur.

6-Ey Galip, eğri bakışlı olanlar (o sevgilinin) yüzünün sırrını anlayabilir mi; aşkın manası (kalpteki) siyah benin noktasında gizlidir.

2

1-Mahmur gözünü süzüp beni çok ıztıraba düşürdün; ey saki, bir bakışla beni yıktın, harap ettin.

2-Derdinle kulunu bir tükenmez (cevher) madenine erdirdin, (ey) sultanım, güzelliğinin devletinde beni mutluluğa erdirdin.

3-Ey ay(yüzlü sevgili), cilvenin zeminini naz atına çiğnetip, 'keşke toprak olsaydım' (ifadesine) beni inandırdın, razı ettin..

4-Ey baştan çıkarıcı (sevgili) (kapının) eşğinde yüzünü sakladın, beni cennet içinde azap ateşine düşürdün.

5-(Senin) çınar (gibi ulu boyunun) parlaklığının arzusunu sineye düşürdün; cıva madeni gibi beni karmakarışık (ve kararsız) kıldın.

6-Ahın dalgalanan aleviyle kucak kucağa eyleyip ey peri (yüzlü sevgili), beni güneşin mumunun fanusu eyledin .

7-Ey Galip, hasretle durmadan ağlayıp sızlayarak, sonunda beni rebabın ahengi(ni) göstermeye) mecbur ettin.

3

1-O huri yüzlü (sevgilimi) gönül kucağında görsem, hayalimi, cenneti kıskandıracak hale getirirdim.

2-Ben ayrılık (derdinden) kan ağladıkça sevinir; o baştan çıkarıcı sevgili, acaba kızıl gözyaşımı şarap mı zanneder?

3-Kalbimin derdini felekle kucak kucağa eylesem, o güzellik ayına yanışımı, alev alışıma (yine) gösteremem.

4-Bir peri yüzlü, aşk göğünün karışıklığı olalıdan beri, gönül ülkesinde (çıkan) kargaşalığı ifade edemem.

5-(O sevgilinin) yüzü üzerinde saçını görmeyi ümit edip, bu arzuyla gecemi ve gündüzümü fark edemem.

6-Sıcak (arzu dolu) bakışla, (tam bana karşı) yumuşamış (ısınmışken) sevgiliyi sıktım, yazık, o vahşi ceylanımı ürküttüm (kaçırdım).

7-Ey Galip, sözlerimi, bu aşkın ve sevginin feyziyle, sevgilinin övgülerine vakfetsen çok mudur?

8-Herkes gazelde ustalığıma beğenirken (yine de) üstadın kalemine nazire (söylemek) mümkün değildir.